

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

XVI. évfolyam

1. szám

**FELDERÍTŐ
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2002

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Dr. Béres János vezérőrnagy

Tagok: Dezső Sándor vezérőrnagy

Dr. Magyar István ny. dandártábornok

Dr. Tömösváry Zsigmond ny. dandártábornok

Deák Anita alezredes

Dr. Fürjes János alezredes

Háry Szabolcs alezredes

Dr. Magyar Sándor ezredes

Dr. Tóth Sándor alezredes

Dr. Vida Csaba alezredes

Felelős szerkesztő: Deák Anita alezredes

Olvasószerkesztő: Gál Csaba ny. ezredes

Tördelőszerkesztő: Molnár Melinda

HU ISSN 1588-242X

TARTALOM

BIZTONSÁGPOLITIKA

PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY NY. EZREDES

**A NATO ÁLLAM- ÉS KORMÁNYFŐINEK
CSÚCSTALÁLKOZÓJA BRÜSSZELBEN, 2017. MÁJUS 25-ÉN.....5**

PROF. DR. SZENDY ISTVÁN EZREDES –
PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY NY. EZREDES

**GONDOLATOK AZ ÚJ NEMZETI KATONAI STRATÉGIA
ELKÉSZÍTÉSÉHEZ12**

KOVÁCS ZOLTÁN EZREDES

**A JUGOSZLÁV BIZTONSÁGI ERŐK
TERRORELLENES MŰVELETEI 1997-TŐL 1999-IG23**

DR. GERENCSÉR ÁRPÁD

**A KLÍMAVÁLTOZÁS MINT GLOBÁLIS BIZTONSÁGI
TÉNYEZŐ A DÉL-KAUKÁZUS TÉRSÉGÉBEN36**

KOÓS GÁBOR NY. EZREDES –
PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY NY. EZREDES

**A HIBRID FENYEGETÉSEK ÉS A HIBRID HÁBORÚ
JELLEMZŐI – OROSZ SZAKÉRTŐK SZERINT48**

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

ÜVEGES ANDRÁS JÓZSEF FŐHADNAGY

A CIA KISZIVÁROGTATÁS74

ORSZÁGISMERTETŐ

ORBÁN VIKTÓRIA

**A REFORM KÜSZÖBÉN: A JAPÁN NEMZETBIZTONSÁGI
RENDSZER 21. SZÁZADI ÁTALAKULÁSA.....81**

SZAKMATÖRTÉNET

BINDER TAMÁS ŐRNAGY

**RÓDER VILMOS SZEREPE ÉS JELENTŐSÉGE
A MAGYAR HADTÖRTÉNETBEN96**

FÓRUM

BARTHA-RIGÓ MÁRTA

**KÜLPOLITIKAI DÖNTÉSHOZATAL – HSZI CSIN-PING
SZEMÉLYISÉGÉNEK JELLEMZÉSE.....116**

AZ OLVASÓHOZ

A KÖTET SZERZŐI.....127

E SZÁMUNK TARTALMA128

**A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS
FELTÉTELEI136**

PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY NY. EZREDES

**A NATO ÁLLAM- ÉS KORMÁNYFŐINEK
CSÚCSTALÁLKOZÓJA BRÜSSZELBEN,
2017. MÁJUS 25-ÉN**

A brüsszeli csúcstalálkozó megtartását a következő geopolitikai és geostratégiai körülmények befolyásolták: a NATO–oroszlapcsolat meglétének szinte teljes hiánya; az amerikai és a francia elnökválasztás eredménye; az Iszlám Állam tevékenysége; a manchesteri és a korábban végrehajtott terrormerényletek. Nem utolsósorban a Varsóban meghozott határozatok végrehajtása és az erre válaszul tett orosz katonai lépések a Nyugati és a Déli Katonai Körzetekben, továbbá az Északi-sark térségében.

Emlékeztetőként: a varsói NATO-csúcstalálkozó egyik legfontosabb határozatának a szakértők a Szövetségnek azt a döntését tartották, hogy „*előretolt rotációs jelenléttel*” négy zászlóaljharccsoportot (összesen 4000 katonát) helyeznek el Lengyelország és a három balti NATO-tagállam területén, így erősítve meg a Szövetség keleti szárnyát az Oroszországi Föderáció esetleges katonai lépéseivel szemben.¹

A varsói csúcstalálkozón elfogadták azt a javaslatot is, hogy a váratlan katonai fenyegetések gyors kezelésére, korábban rendszerbe állított nagyon magas készenléti összhaderőnemi erők létszámát 15 ezer főre emelik. A keretnemzetek (Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Olaszország, Lengyelország, Spanyolország és Törökország) pedig váltási tervet dolgoznak ki a 2022-ig terjedő időszakra.²

¹ Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016. 40. pont.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm; letöltés: 2017.06.30.

A varsói csúcstekezővel, határozataival kapcsolatban lásd SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára: NATO-csúcstalálkozó az elrettentés és a védelem jegyében (Varsó, 2016. július 8–9.). Hadtudomány, 2017. XXVII. évfolyam, 1–2. szám. pp. 114–126.

http://mhtt.eu/hadtudomany/2017/2017_1-2/HT_2017_114-126.pdf; letöltés: 2017.06.30.

² Uo. 37. pont.

Természetesen a varsói csúcstalálkozó ideje alatt és azt követően az orosz vélemények is felkeltették a közvélemény és a szakértők figyelmét. Ezekből csupán kettőt idézünk.

1. Szergej Sojgu orosz védelmi miniszter 2016. június 29-én bejelentette, hogy a NATO-nak az orosz határ közelében folytatott gyakorlataira, valamint a katonai erő (négy zászlóalj) telepítésére válaszul megerősítik a Nyugati Katonai Körzet erőit, és még 2016-ban közel 10 ezer szerződéses katona és kétezer új technikai eszköz áll hadrendbe és kerül a csapatokhoz. A miniszter indoklása alapján erre azért van szükség, mert a Szövetség eddigi tevékenysége veszélyezteti Oroszország és a térség biztonságát, továbbá megbomlott a kontinens geostratégiai egyensúlya.³

2. Konsztantyin Koszacsov, az Oroszországi Föderáció Biztonsági Tanácsa nemzetközi ügyekkel foglalkozó bizottsága elnökének véleménye: „*a NATO–Oroszország Tanács jobb, mint a semmi, de a jelenlegi formájában hatástalan. Ez egy klub, ahol a problémákról beszélgetés folyik, de nincs döntés. A NATO-tagállamok és Oroszország ül az asztalnál, de nem egyenlő félként. Most is elhangzott: Oroszország nem keresi a konfrontációt, még a Varsóban elfogadott határozatok után sem, de kész saját biztonsága érdekében határozott válasz lépéseket tenni.*”⁴

Az idézett orosz véleményekből jól kiolvasható, hogy az oroszellenes politika sokáig nem folytatható, ha a NATO-tagállamok biztonságos helyzetet akarnak a kontinensen a jövőben. Az orosz szakértők állítása szerint a Szövetség az utóbbi néhány évben majdnem ezer kilométerrel került közelebb az orosz határokhoz, amelyet az Oroszországi Föderáció fenyegetésként értelmezett és értelmez napjainkban is.

Az Oroszországi Föderáció minden esetben az 1997-ben aláírt NATO–Oroszország Alapító Okiratra hivatkozik.⁵ Ebben a dokumentumban az aláíró felek vállalták, tartózkodnak attól, hogy jelentős katonai erőt telepítenek az egymás területével határos térségekbe. Az Oroszországi Föderáció erre a dokumentumra hivatkozva ellenlépésként a katonai szembenállás időszakát felidéző külpolitikát és fegyverzetkorszerűsítést folytat. A csúcstalálkozó után kialakult biztonsági körülményeket csak tovább rontotta a legkorszerűbb infokommunikációs eszközök és módszerek alkalmazása a másik fél lejárata érdekében.⁶

³ Шойгу: свыше 2 тысяч единиц техники поступят в ЗВО в этом году.
http://ria.ru/defense_safety/20160629/1454319132.html; letöltés: 2017.06.30.

⁴ КОСАЧЕВ: в нынешнем виде Совет Россия-НАТО малоэффективен.
http://ria.ru/defense_safety/20160725/1472748782.html; letöltés: 2017.06.30.

⁵ Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation. Paris, 27 May 1997.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2016.06.25.

⁶ KOÓS Gábor – SZTERNÁK György: A NATO állam- és kormányfőinek csúcstalálkozója Varsóban (2016. július 8–9.), valamint annak orosz visszhangja. Szakmai Szemle, 2016. évi 3. szám. pp. 83–102.

A NATO–oroszc kapcsolatok szélesebb körben elemzők figyelmébe ajánljuk Zbigniew Brzezinski interjúját,⁷ amelyet nem sokkal halála előtt adott a Gazeta orosz napilapnak, valamint Kiss Petra tanulmányát, amelyek jól hasznosítható információkkal szolgálnak.⁸

A tanulmány első részében említettük, hogy a brüsszeli csúcstalálkozó végrehajtását befolyásolta a NATO–oroszc kapcsolat meglétének szinte teljes hiánya; az amerikai és a francia elnökválasztás eredménye; az Iszlám Állam tevékenysége; a manchesteri és a korábban végrehajtott terrormerényletek. Nem utolsósorban a Varsóban meghozott határozatok végrehajtása és az erre válaszul tett orosz katonai lépések a Nyugati és a Déli Katonai Körzetekben, továbbá az Északi-sark térségében. Állításunkat igazolja a NATO főtitkár nyilatkozata is a csúcstalálkozót megelőzően.

Jens Stoltenberg, aki 2017. május első napjaiban Washingtonban James Mattis amerikai védelmi miniszterrel találkozott és részt vett az Iszlám Állam terrorszervezet elleni fellépéssel foglalkozó külügyminiszteri szintű nemzetközi tanácskozáson, a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatban elmondta, hogy véleménye szerint ezen a téren a NATO-nak vannak még kiaknázatlan lehetőségei. *„Várakozásaim szerint a májusi csúcsc egyik fő témája az lesz, hogy miként tehet a NATO többet a terrorizmus elleni harcban. Különböféle lehetőségeket vizsgálunk a meglévő tevékenységeink fokozására, például Irakban és a térség más országaiban. Erősen hisszük, hogy a helyi biztonsági erők képzése, a helyi képességek megerősítése a létező legjobb fegyver. Hosszú távon nem fenntartható, hogy NATO-erőket állomásoztassunk más országokban a terrorizmus ellen, ehelyett képessé kell tenni a helyi erőket, hogy maguk lássák el ezt a feladatot.”*⁹

Jens Stoltenberg hangsúlyozta továbbá a tehermegosztás kérdését a tagországok között, amely napirenden lesz Brüsszelben. *„Az Egyesült Államok hazai összterméke (GDP) hozzávetőleg ugyanakkora, mint az európai szövetségeseké együttvéve, mégis az Egyesült Államok kétszer annyit fordít védelmi kiadásokra, mint az utóbbiak. Van egy határ, ameddig az Egyesült Államok hajlandó fenntartani ezt az igazságtalan tehermegosztást. Ezért döntöttek el a szövetség tagállamai már 2014-ben, hogy 2024-re fokozatosan a GDP 2%-ának megfelelő összegre emelik védelmi kiadásait.”*¹⁰ Stoltenberg kiemelte, hogy a kitűzött cél egy évtizedes időtávra vonatkozik, és hogy többéves csökkenés után már elkezdődött az emelkedés. 2016-ban Európában és Kanadában összesen 3,8%-kal – hozzávetőleg 10 milliárd dollárral – nőttek a védelmi kiadások.¹¹

⁷ Zbigniew Brzezinski interjú: Не плохо, если Путин будет думать о будущем.
https://www.gazeta.ru/politics/2017/05/27_a_10695047.shtml; letöltés: 2017.06.30.

⁸ Kiss Petra: NATO Oroszország nélkül? A NATO–oroszc kapcsolatok a Varsói Csúcsc után.
<http://biztonsagpolitika.hu/kiemelt/nato-oroszország-nelkul-a-nato-orosz-kapcsolatok-a-varsoi-csucs-utan>;
letöltés: 2017.06.30.

⁹ NATO Secretary General discusses May Meeting with Belgian Prime Minister Charles Michel.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_143386.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2017.06.30.

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo.

Néhány gondolat a brüsszeli csúcstalálkozó eredményeiről:

Az egynapos csúcstalálkozó egyik fő kérdése a terrorizmus elleni küzdelem volt. Megállapították, hogy ez a küzdelem sokféle eszközt igényel: a nemzeti bűnüldöző szervek, az Iszlám Állam elleni koalíció tevékenysége, az Európai Unió és a NATO tagállamainak az akarata mind felbecsülhetetlen értékű hozzájárulást jelentenek az eredményes küzdelemhez. A tagállamok vezetői megállapodtak egy cselekvési tervben, hogy a NATO fokozza erőfeszítéseit a terrorizmus elleni küzdelemben.

Az állam- és kormányfők a cselekvési terv alapján remélik, hogy a Szövetség sokat tesz majd a terrorizmus elleni küzdelemben. Ezért magas rangú NATO-tisztviselőt jelöltek ki koordinátorként, hogy az új cselekvési tervet gyorsan és hatékonyan hajtsák végre. A terrorizmus elleni siker érdekében globális szintű kapcsolatra van szükség, ehhez a NATO minden technikai támogatást megad, de fegyveres harcban nem vesz részt. Példaként említették az AWACS légtérelenőrző rendszer alkalmazását, a megszerzett információk megosztását. A terrorizmus elleni küzdelemben valamennyi tagállam elkötelezte magát.

A következő fő kérdés a katonai kiadások, a pénzügyi terhek megosztása és „tisztességesebb” elosztása, megosztása volt. A varsói csúcstalálkozót követő egy év tapasztalata alapján a tagállamok katonai kiadásai – a hosszú stagnálást követően – emelkedtek.¹² A kérdés bővebb vizsgálatához hasznos útmutatót adhat Csiki Tamás közelmúltban megjelent írása.¹³

A tagállamok kötelezettséget vállaltak, hogy a GDP 2%-át védelemre fordítják, ebből 20%-ot fejlesztésekre, a képességek fejlesztésének tükrében, valamint nagyobb mértékben vesznek részt NATO-missziókban és -műveletekben.¹⁴

A csúcstalálkozón szóba került a NATO–orosz kapcsolatok helyzete és annak lehetséges jövője. Az állam- és kormányfők megerősítették, továbbra is a védelmi képességek növelése és a párbeszéd lehetőségének keresése lehet a megoldás a konfliktus elkerülése és a béke megőrzése érdekében. A Szövetség továbbra is nyitott Oroszország felé a kapcsolatok javítása céljából, de az elrettentésnek és a védelemnek hitelesnek kell lennie.

A tagállamok álláspontja: a Baltikumba, Lengyelországba és Romániába telepített erők arányos válaszlépések az Oroszországi Föderáció katonai tevékenységeire Kelet-Ukrajnában és a Krím-félszigeten. A NATO–Oroszország Tanács, ha körülményesen is, de működik, sor került számos kérdés megvitatására.

¹² The SIPRI Military Expenditure Database 1988–2015.
<https://www.sipri.org/databases/milex>; letöltés: 2017.08.20.

¹³ CSIKI Tamás: Hol a pénz? A NATO védelmi kiadási trendjei és a közös teherviselés kérdései Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések 2017/2. Nemzeti Közszerzői Egység, Budapest 2017.

¹⁴ A NATO-tagországok védelmi költségvetésének alakulásával (1989–2016) kapcsolatban lásd SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára: NATO-csúcstalálkozó az elrettentés és a védelem jegyében. pp. 120–122.
http://mht.eu/hadtudomany/2017/2017_1-2/HT_2017_114-126.pdf; letöltés: 2017.06.30.

A brüsszeli csúcstalálkozót követően Vlagyimir Putyin orosz elnök a következőket mondta a Ria Novosztyi tudósítójának: „...*megfelelő válaszokat adunk a NATO-határozatok végrehajtására a stratégiai egyensúly megőrzése érdekében. Két valós fenyegetés van országunk ellen, az egyik katonai erő telepítése a balti államokba. A másik az, hogy az európai rakétavédelmi rendszer indítóállásai rövid idő alatt átszerelhetők támadó rakétákkal, mind a szárazföldön, mind a tengereken. Ezek tények, amelyek durván megsértik a korábbi megállapodásokat, és újabb fegyverkezési versenyt indítottak el.*”¹⁵

A NATO nem akar konfrontációt, új hidegháborút. Az állam- és kormányfők hangsúlyozták: a Szövetség mindent tegyen meg annak érdekében, hogy valóban végrehajtsák a minszki megállapodást, és tegyék lehetővé, hogy a nemzetközi megfigyelők a munkájukat elvégezzék.

Befejezésül három orosz véleményt ismertetünk a csúcstalálkozával kapcsolatban.

1. A terrorizmus elleni küzdelem globális szintű kapcsolatának eredményes működése érdekében a gyakorlati tevékenységek összehangolására van szükség. Ez nagyon jó kezdeményezés, ugyanakkor az Oroszország elleni szankciókat meg kell szüntetni – nyilatkozta Konsztantyin Koszacsov.¹⁶

2. Nem meglepetés, hogy a terrorizmus elleni harc sikere érdekében a NATO kapcsolatot kíván teremteni Oroszországgal. Ugyanakkor a Szövetség maradéktalanul teljesíti a Varsóban meghozott határozatokat. Ez ellentmondás, amit fel kell oldani a jövőben, és erre jó lehetőség a NATO–Oroszország Tanács működésének javítása – nyilatkozta Alekszander Grusko.¹⁷

3. A Valdaj Alapítvány igazgatója, Ivan Tyimofejev szerint a védelmi költségvetés emelésének kérdése hosszú ideig napirenden lesz a csúcstalálkozókon. Ennek oka, hogy néhány ország a közeljövőben nem lesz képes teljesíteni a 2%-ot. A védelmi költség növelése nem növeli a biztonságot, inkább a fegyverkezési verseny lehetőségét fokozza. Az igazgató Németországot említi példaként, ahol a védelmi költségek emelésének nincs semmi értelme, mert nem növekszik az ország biztonsága.¹⁸

Végül meg kell említeni, hogy a NATO-csúcstalálkozón a tagállamok vezetői kinyilvánították csatlakozásukat az Iszlám Állam megdöntésén munkálkodó nemzetközi koalícióhoz. A Szövetség az együttműködés során arra összpontosítja majd figyelmét, hogy hogyan tudja segíteni a koalíció munkáját, valamint támogatja a terrorizmus ellen harcoló helyi erők képzését és kapacitását. Emellett minden rendelkezésre álló eszközzel segíteni fogja a nemzetközi koalíció információcseréjét az Iszlám Állam erőinek felszámolását célzó műveleteiben.

¹⁵ Путин заявил, что Россия даст адекватный ответ на все действия НАТО.
<https://ria.ru/politics/20170614/1496437781.html>, letöltés: 2017.06.30.

¹⁶ КОСАЧЕВ посоветовал НАТО заняться реальными угрозами вместо "игр в санкции".
<https://ria.ru/world/20170526/1495130707.html>, letöltés: 2017.06.30.

¹⁷ Постпред России при НАТО: нынешний саммит альянса не принес сюрпризов.
<https://ria.ru/world/20170525/1495117654.html>; letöltés: 2017.06.30.

¹⁸ Эксперт о борьбе НАТО с терроризмом: это как забивать гвозди микроскопом.
<https://ria.ru/world/20170524/1495006488.html>; letöltés: 2017.06.30.

A NATO csatlakozása a nemzetközi koalícióhoz hathatós politikai üzenetet hordoz, mert a tagországok megerősítik elkötelezettségüket a terrorizmus elleni küzdelem mellett. A brüsszeli csúcstalálkozón a NATO-tagországok vezetői cselekvési tervet fogadtak el a védelemre szánt kiadások növeléséről a terhek tisztességes megosztása érdekében. A tehermegosztás nem csupán a kiadások növeléséről szól – hangoztatták, hanem a képességfejlesztésről, a NATO küldetéseihöz, műveleteihez és megbízatásaihoz történő hozzájárulásról is.

Tanulmányunk végén a sajtótájékoztató egy mondatát idézzük Jens Stoltenberg főtitkártól: „...most fejezzük be a NATO állam- és kormányfői rendkívül jó találkozóját. Fontos döntéseket hoztunk a tehermegosztásról és a terrorizmus elleni küzdelemről. Belgium átadta a NATO-nak az új központot – egy 21. századi otthont a 21. századi szövetségnek.”¹⁹

FELHASZNÁLT IRODALOM

- CSIKI Tamás: Hol a pénz? A NATO védelmi kiadási trendjei és a közös teherviselés kérdései. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések 2017/2. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest 2017.
- Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation. Paris, 27 May 1997.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm
- FROLOV, Andrey: Russian Army in 2014 and Western Military District.
https://www.defmin.fi/files/2840/Andrey_Frolov_Russian_army_SPb_25_04_2014.pdf
- <https://defence.ru/article/bataloni-nato-v-pribaltike-otrabativayut-deistviya-protiv-rossii/>
- KISS Petra: NATO Oroszország nélkül? A NATO–orosz kapcsolatok a Varsói Csúcs után. <http://biztonsagpolitika.hu/kiemelt/nato-oroszország-nelkul-a-nato-orosz-kapcsolatok-a-varsoi-csucs-utan>
- KOÓS Gábor – SZTERNÁK György: A NATO állam- és kormányfőinek csúcstalálkozója Varsóban (2016. július 8–9.), valamint annak orosz visszhangja. Szakmai Szemle, 2016. évi 3. szám. pp. 83–102.
- Meeting of Heads of State and/or Government, NATO Headquarters, 25 May 2017.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/events_143956.htm
- NATO Secretary General discusses May Meeting with Belgian Prime Minister Charles Michel.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_143386.htm?selectedLocale=en
- Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of NATO Heads of State and/or Government in Brussels on 25 May.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_144098.htm?selectedLocale=en

¹⁹ Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of NATO Heads of State and/or Government in Brussels on 25 May.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_144098.htm?selectedLocale=en; letöltés: 2017.06.30.

- SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára: NATO-csúcstalálkozó az elrettentés és a védelem jegyében. pp. 120–122.
http://mhtt.eu/hadtudomany/2017/2017_1-2/HT_2017_114-126.pdf
- TÁLAS Péter: A varsói NATO-csúcs legfontosabb döntéseiről.
Nemzet és Biztonság 2016. évi 2. szám, pp. 97–101.
http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2016_2_09_talas_peter_-_a_varsoi_nato-csucs_legfontosabb_donteseirol.pdf
- The SIPRI Military Expenditure Database 1988–2015.
<https://www.sipri.org/databases/milex>
- Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm
- Zbigniew Brzezinski interjú: Неплохо, если Путин будет думать о будущем.
https://www.gazeta.ru/politics/2017/05/27_a_10695047.shtml
- ВЕНДИК, Юрий: НАТО в Балтии: не одними батальонами.
<http://www.bbc.com/russian/features-37291992>
- КОСАЧЕВ посоветовал НАТО заняться реальными угрозами вместо „игр в санкции“.
<https://ria.ru/world/20170526/1495130707.html>
- КОСАЧЕВ: в нынешнем виде Совет Россия-НАТО малоэффективен.
http://ria.ru/defense_safety/20160725/1472748782.htm
- ПАНАРИН, АЛЕКСЕЙ: НАТО проводит в Европе серию межвидовых маневров с ярко выраженной антироссийской направленностью.
- Постпред России при НАТО: нынешний саммит альянса не принес сюрпризов.
<https://ria.ru/world/20170525/1495117654.html>
- ПРОЦИН, Михаил: Результаты игр НАТО: Россия может захватить страны Балтии за 36 часов.
http://baltnews.lt/vilnius_news/20170503/1017093494.html
- Путин заявил, что Россия даст адекватный ответ на все действия НАТО
<https://ria.ru/politics/20170614/1496437781.html>
- Шойгу: свыше 2 тысяч единиц техники поступят в ЗВО в этом году.
https://ria.ru/defense_safety/20160629/1454319132.html
- Эксперт о борьбе НАТО с терроризмом: это как забивать гвозди микроскопом
<https://ria.ru/world/20170524/1495006488.html>

PROF. DR. SZENDY ISTVÁN EZREDES –
PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY NY. EZREDES

GONDOLATOK AZ ÚJ NEMZETI KATONAI STRATÉGIA ELKÉSZÍTÉSÉHEZ

„Háborút nem kezdünk, vagy legalábbis ésszerűen nem kellene elkezdenünk anélkül, hogy ne tudnánk, mit akarunk általa és benne elérni. Az elsőben rejlik a háború értelme, a másik a háború célja.”¹

Clausewitz

Az utóbbi években végrehajtott katonai műveletek tapasztalatait figyelembe véve a fegyveres küzdelem megvívása jelentős mértékben megváltozott mind formái, mind tartalmi szempontból. Több új jelenség fordult elő a katonai műveletek megvívásakor, különösen a békekikényszerítés, a békefenntartás, békeépítés és a felkelők elleni katonai műveletek alatt. A tapasztalatokat elemezve megállapítható, hogy a korszerű, technikailag jól felszerelt fegyveres erő nem az egyetlen feltétele a katonai műveletek sikeres végrehajtásának, a győzelemnek. Bár a katonai erő továbbra is az ellenség teljes megsemmisítésére készül, és annak eszköze maradt, de – a tapasztalatok alapján – napjainkban egyre több olyan műveleti helyzet alakul ki, amikor a katonai győzelem érdekében civil szervezetek tevékenységére is szükség van, sőt békeépítést kell folytatni a hadszíntér egyes részein a katonai műveletek végrehajtásával egy időben.

E tapasztalatok tükrében a hadtudomány hazai és nemzetközi szakértőinek körében a kutatás középpontjába került:

- napjaink és a jövő katonai műveleti környezetének, hadműveleti és harcászati jellemzőinek a vizsgálata;
- az összhaderőnemi működést támogató szemlélet és gondolkodásmód fejlesztése lehetőségeinek a kutatása;
- a kis alegységek és az alkalmi harci kötelékek, harccsoportok kialakításának, felkészítésének, alkalmazásának és vezetésének, a műveletek lefolyásának katona-technikai kérdése;
- a fegyveres erő képességfejlesztése lehetőségeinek a kutatása, a szövetségi rendszerben történő hatékony működés, együttműködés és együttes tevékenység biztosítása, a meghatározott küldetések és feladatok végrehajtása érdekében;
- új tudományos eredmények megjelentetése a nemzeti katonai stratégiában.

A tanulmány elkészítésekor az volt a célunk, hogy – a teljesség igénye nélkül – felkutassuk azokat az elméleti kérdéseket, amelyek megválaszolása elengedhetetlen a katonai stratégia elkészítéséhez.

¹ CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. II. kötet. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1962. p. 410.

A nemzeti katonai stratégia elkészítésének elméleti háttere

A Magyar Hadtudományi Társaság 2017. május 30-án konferenciát szervezett „A Hadviselés generációi – Generációváltás a hadviselésben, és ezek kihívásai, hatásai a Magyar Honvédségre” címmel.² Elismerés illeti a szervezőket és a konferencia előadóit, mert:

- felvállalták a hadtudomány és a fegyveres küzdelem elméleti kérdéseinek geopolitikai, geostratégiai tartalmú vizsgálatát;
- felvállalták a fegyveres küzdelem, ezen belül az összhaderőnemi katonai műveletek jellemzőinek vizsgálatát;
- felvállalták a műveletek megvívása elméleti és gyakorlati kérdéseinek tisztázását;
- felvállalták a jövő összhaderőnemi katonai műveleteiben a nemzeti szerepvállalás lehetőségeinek elemzését;
- bemutatták a jelenleg meglévő korlátokat a katonai képességekben.

Különösen hasznos volt számunkra, hogy az előadók többsége gyakorlati példákkal igazolta előadásának mondanivalóját. Bizonyították, hogy a meglévő problémák ellenére a szakemberek, a hadtudomány kutatói fontos feladatuknak tekintik a katonai műveletekben az összhaderőnemi feladat-végrehajtás tartalmi és formai jellemzőinek vizsgálatát.

Ez a törekvés megegyezik Nagy Miklós Mihály korábban megfogalmazott ajánlásával:

„A mai magyar hadtudományt illetően legfőbb feladatunk, hogy szakítva előítéleteinkkel, végre kellő helyére tegyük a geopolitikai, geostratégiai elméleteket, a fegyveres küzdelem elméletét és gyakorlatát, hogy katonai gondolkodásunkban ezek segítségével újból érvényre juttassuk a hadtudomány helyes értelmezését mint gondolatot.

Meg kell értenünk, hogy ennek hiányában a magyar politikai, katonai gondolkodás továbbra is képtelen lesz a modern, a jövő útjának tűnő indirekt hatászat elméletének és gyakorlatának megértésére, az oktatásban történő meghonosítására.

Ha pedig ez nem történik meg, akkor a magyar hadtudomány tovább növeli lemaradását a modern (mind a nyugati, mind a keleti) elméletekkel szemben, és alkalmatlan lesz betölteni napjaink reá háruló feladatát; nem tud majd hatékonyan részt venni hazánk geopolitikai és geostratégiai vizsgálatában, a nemzeti biztonsági és katonai stratégia új változata kidolgozásának elősegítésében.”³

Úgy gondoljuk, a szerző javaslata ma is időszerű.

² <http://www.mhtt.eu/?page=rendezvenyek>; letöltés: 2017.09.01.

³ NAGY Miklós Mihály: Geopolitika és hadtudomány.
http://epa.oszk.hu/00700/00775/00007/1999_07_01.html; letöltés: 2017.09.01.

A nemzeti katonai stratégia új változata kidolgozásához nem kerülhető meg a tágabb (Európai Unió, NATO) és a szűkebb (Magyarország) térség geopolitikai és geostratégiai elemzése, valamint az abból levont következtetés. Az elemzéshez – a fellelhető szakirodalomból – csupán hármat ajánlunk az Olvasó figyelmébe.⁴ A folyóirat terjedelmi korlátai miatt csak Resperger István legfontosabb megállapításait ismertetjük.

A következő megállapításokat tette:

1) A katonai fenyegetés megítélése esetén figyelembe kell vennünk az állami, a politikai akarat meglétét, és értékelnünk kell ezek katonai vonatkozásait a képesség területén. Tehát szándék- és katonai képességelemzést kell készítenünk környezetünkről, áttekintve mindazokat a lehetséges veszélyeket, amelyek hazánkra hatással lehetnek.

2) A katonai természetű veszélyeztetésről akkor beszélhetünk, ha a válsághelyzet megoldására tett politikai, diplomáciai, gazdasági és egyéb lépések nem járnak eredménnyel, a felek között a viszony tovább romlik, ami katonai természetű nyomásgyakorlás, erődemonstráció, provokációk, csapatösszevonások és határsértések, végső esetben támadás formájában nyilvánul meg. A honvédelemmel kapcsolatos nemzeti érdekek az államot fegyveres erőszakkal fenyegető veszélyek és kockázatok összefüggésében körvonalazható.

3) A XXI. század kihívásai: a demográfiai robbanás és következményei; az energiahordozók kimerülése; az élelem és az ivóvíz hiánya; a migráció és kockázatai; etnikai és vallási ellentétek; a tömegpusztító fegyverek elterjedése; szervezett bűnözés és a terrorizmus; kábítószer-kereskedelem; fegyveres konfliktusok, háborúk.

A szerző tanulmányának befejezésekor hazánk biztonságára vonatkozó értékeléseket tett, a tőle megszokott alapaossággal, mátrixok készítésével. Továbbá javasolta, hogy az elkészített mátrixok tartalmának tükrében mely esetekben célszerű a fegyveres erők alkalmazása az ország biztonságának szavatolása érdekében.⁵

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének szintjén hasonló elemzés olvasható Varga Gergely tanulmányában.⁶ Természetesen a hazai katonai stratégia készítőinek ismerniük kell a Szövetséget foglalkoztató stratégiai szintű kérdéseket is, hiszen tagja vagyunk. Ezeket a szerző a következőkben fogalmazta meg: „...a tagállamok biztonságérzetének változása; a politikai és védelmi dimenziók arányainak változása; az euroatlanti térség két »pillére« közötti tehermegosztás; a Szövetség működésének földrajzi fókuszából fakadó sajátosságok; az európai védelmi önállóságban rejlő lehetőségek és annak akadályai.”

⁴ Global Trends 2030: Alternative Worlds a publication of the National Intelligence Council. by The National Intelligence Council Create Space Independent Publishing Platform, 2012 ISBN 978-1-929667-21-5 p. 166. Nemzeti Energiastratégia 2030. 1. melléklet a 77/2011. (X. 14.) OGY határozathoz. In: Magyar Közlöny, 2011. évi 119. szám. pp. 30210–30359.

RESPERGER István: Biztonsági kihívások, kockázatok, fenyegetések és ezek hatása Magyarországra 2030-ig. In: Felderítő Szemle, XII. évfolyam 3. szám. pp. 5–36.

⁵ Uo.

⁶ VARGA Gergely: A NATO öt stratégiai alapkérdése. In: Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Nézőpontok, 2017/3. pp. 1–10.

Varga Gergely megállapította, hogy a tagállamoknak ezekre a stratégiai szintű kérdésekre nincs egységes válaszuk, mert újabb kérdések fogalmazódnak meg a geopolitikai, geostratégiai tartalmú elemzés során: „*Oroszország vagy az »új típusú kihívások« (terrorizmus) és a válságok jelentik-e a legfontosabb fenyegetést a NATO számára? Jelenleg mi lenne a szükséges egyensúly a politikai (párbeszéd, partnerség) és a katonai dimenzió (elrettetés, védelem) között? Az észak-atlanti térségre (és a területvédelemre) vagy a térségen kívüli kihívásokra és a válságkezelésre kell-e helyezni a hangsúlyt? Fennmarad-e az Egyesült Államok elkötelezettsége a NATO iránt, és az európai szövetségesek képesek-e, hajlandók-e növelni hozzájárulásukat a közös védelemi képességek biztosításához? Szükséges és lehetséges-e Európa stratégiai autonómiáját ez Európai Unióra alapozva kialakítani, és ez mennyiben gyengítené a NATO-t?*”⁷

Egyetértünk a szerzővel, amikor kijelenti: ezek a kérdések már 1998-ban megfogalmazódtak – ha nem is szó szerint – az akkori amerikai külügyminiszter, Madeleine Albright által.⁸ Véleményünk szerint az említett tanulmányok hasznos információkkal szolgálhatnak az új katonai stratégia kidolgozóinak és a téma iránt érdeklődő Olvasóknak.

Még egy véleményt idézünk a stratégiai vizsgálattal és készítésével kapcsolatban: Bessenyei Lajos egyetemi tanár véleménye szerint a stratégiai szintű vizsgálatok végrehajtásakor a következő kérdésekre célszerű a választ megadni: *mi van most* (helyzetkép, a diagnosztika tudománya)? *Mi várható* (a prognosztika tudománya)? *Mit szeretnénk* (választható lehetőségek)? *Mi legyen* (döntés a körülmények és a források alapján)?⁹ A professzor szerint a vizsgálat során valamennyi kérdésre meg kell adni a választ, egyik sem hagyható ki a folyamatból, ha helyes döntést szeretnénk hozni. Úgy gondoljuk, hogy Bessenyei professzor javaslata érvényes a fegyveres erővel kapcsolatos kutatások módszerére is.

A geopolitikai és a geostratégiai elemzést követően el kell fogadnunk Clausewitz megállapítását a fegyveres küzdelem témakörében: „...*minden elmélet első feladata, hogy rendbe szedje az összekavart, összekuszált fogalmakat és képzeteket. Csak akkor érthetünk meg valamit könnyen és világosan, ha egyetértünk az elnevezésekben és fogalmakban.*”¹⁰ Más szóval, amikor a fegyveres erő lehetséges feladatairól, képességeiről, szervezetéről és annak műveleteiről beszélünk, tisztázni kell az elnevezések és a fogalmak tartalmát. Nézzünk néhány példát.

A katonai műveletek milyenségét, illetve minőségét az azokat végrehajtó katonai erő, szervezeti, humán, technikai és technológiai jellemzőin alapuló – klasszikus és funkcionális – katonai képességei határozzák meg.

⁷ VARGA Gergely: A NATO öt stratégiai alapkérdése. In: Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Nézőpontok, 2017/3. pp. 1–10.

⁸ HUNTER, Robert E.: The Three Ds – And a Fourth. In: The European Security and Defense Policy: NATO's Companion – or Competitor? RAND Corporation, Washington D.C., 2002. pp. 33–44.

⁹ BESSENYEI Lajos: A stratégia. Előadás a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem vezérkari tanfolyam hallgatóinak. Budapest, 2002.

¹⁰ CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. I. kötet. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1961. p. 1194.

A katonai képességek a hadseregek létrejöttének pillanatától létrehozott, illetve kialakított olyan adottságok, amelyek minden történelmi korban – természetesen a társadalom történelmi fejlődésének adott szintjén – érvényesültek. A klasszikus katonai képességek tehát állandó tudományelméleti és műveleti kategóriák.

A klasszikus katonai képességek közé soroljuk: a bevethetőséget; a mobilitást; a hatékony harci és harci támogató képességet; a csapatok és az infrastruktúra túlélőképességét; a korszerű vezetési, irányítási és információs rendszert; a fenntarthatóságot és a korszerű logisztikát.

A funkcionális katonai képességek tartalmukban és megvalósulási formájuk tekintetében nem állandó tudományelméleti és műveleti kategóriák. Közéjük soroljuk: a szakharcban megjelenő képességeket – mint például a haderőnemek, a fegyvernemek és a szakcsapatok harcászata – és az összefegyvernemi, a haderőnemi és az összhaderőnemi műveletben megjelenő képességeket.

A hadművészet a szárazföldön, a tengeren, a légtérben és a légi-kozmosz térségben folyó fegyveres küzdelem előkészítésének, megvívásának és harci, harci kiszolgáló, valamint harci kiszolgáló támogatásának tudományos elmélete és gyakorlata.

A hadászat a fegyveres küzdelem egészének jelenségeire és törvényszerűségeire vonatkozó, tudományosan megalapozott ismeretek rendszere, elmélete és gyakorlata. Hadászati szinten a fegyveres erők bevetése és műveleti alkalmazása, valamint ennek megtervezése történik, egy átfogó politikai keretben, egyéb – nem katonai – erőforrásokkal és kezdeményezésekkel összehangoltan, a nemzeti és/vagy szövetségi stratégia céljai elérése érdekében.

A hadműveleti művészet a haderőnemek seregtesteinek közös vagy a seregtestek önálló hadműveleteinek előkészítésével és lefolytatásával kapcsolatos elméleti és gyakorlati kérdésekkel foglalkozik. A hadműveleti művészet kutatási területének központi eleme a seregtestek alkalmazásának elmélete és gyakorlata. A hadműveleti művészet összekötő kapocs a hadászat és a harcászat között, a hadászat által meghatározott feladatokat teljesíti, valamint irányt mutat a harcászat számára.

A hadműveleti szinten a műveletekben érintett erők hosszabb időtartamú, egy időben vagy egymás után következő hadműveleti – esetenként hadászati – célok megvalósítására irányuló tevékenységeinek megtervezése, megszervezése és végrehajtása történik egy, a műveletre kijelölt terület igénybevételével, illetve felhasználásával.

A harcászat a harcnak mint a fegyveres küzdelem egy részének jellegét, lényegét tanulmányozza. A harcászatnak két fő részterülete van: az általános harcászat és a fegyvernemek harcászata. Az általános harcászat – tartalmát tekintve – a kategória minden fegyvernemre általánosan vonatkozó tételeit kutatja, elemzi és fejleszti, míg a fegyvernemek harcászata a fegyvernemek és a szakcsapatok alegységeinek, egységeinek és magasabbegységeinek a harctevékenységi módjait kutatja, elemzi, tanulmányozza, értékeli. A harcászati szint a fegyveres tevékenységek

végrehajtói szintje, amely a küszöbön álló harctevékenységeknek a végrehajtó katonai szervezetek szintjén történő megtervezéséből, megszervezéséből, illetve a folyamatban levő harctevékenység harci erőkkkel, harci támogató erőkkkel, harci kiszolgáló támogató erőkkkel való közvetlen végrehajtásából áll, a hadművelési célok teljesítése érdekében.

A hadviselés módja általában a háborús és a nem háborús katonai művelet katonai-technikai jellemzője, a hadművészet elméletének és gyakorlatának alapvető fejezete, valójában a fegyveres erő alkalmazási formáinak és módszereinek összessége, amelynek milyensége és minősége döntően függ a megvalósulását befolyásoló különböző tényezőktől. A hadviselés módjai: mozgáscentrikus, anyagcentrikus és gerilla. Formái: nukleáris, hagyományos és nem hagyományos. Fajtái: premodern, modern és posztmodern. Jellege: megsemmisítő (direkt) és kifárasztó (indirekt). Jellemzői: hálózatalapú, hatásalapú, aszimmetrikus, hibrid, digitalizált, infokommunikációs stb.¹¹

A fogalmak vizsgálatakor szólni kell a *hadikultúráról* is. A szakirodalomban fellelhető adatok szerint a hadikultúrának szociológiai és történelmi megjelenési formái is vannak. Az elemzést azonban elsősorban a katonai kérdések köré célszerű csoportosítani.

Forgács Balázs doktori értekezésében tudományos igénnyel vizsgálja a hadikultúra és a hadtudomány, valamint a hadviselés módjai közötti kapcsolatokat, felhasználva a külföldi és a hazai szakirodalomban megjelent eredményeket, jól hasznosítható információkat adva a nemzeti katonai stratégia készítőinek. A teljesség igénye nélkül¹² néhány megállapítás a szerzőtől.

Különös figyelmet kell fordítani a hadikultúra és a hadtudomány között meglévő összefüggésekre, mert ez a viszony tartalmazza az állami és a kormányzati vezetés céljait, valamint a fegyveres erők lehetséges feladatai, alkalmazása közötti összefüggéseket. A külföldi és a hazai szakirodalom szinte teljesen azonosan határozza meg a hadikultúra fogalmát. Míg Yitzhak Klein¹³ a kultúra oldaláról, addig Kovács Jenő¹⁴ és Forgács Balázs¹⁵ a hadtudomány oldaláról közelítették meg a problémát, és azonos következtetésre jutottak.

Az idézett szerzők által használt azonos és állandó jegyek a hadikultúra tükrében a következők: az állami politika és a háború kapcsolata, a hadászatról, a fegyveres küzdelemről alkotott nézetek összessége – figyelemmel a történelmi tapasztalatokra, a katonai intézmény haderőtervező tevékenysége, a hadászati elgondolás tervezésének folyamata.

¹¹ A vizsgált téma más megközelítéséhez ajánljuk az Olvasó figyelmébe Resperger István összehasonlító táblázatát. RESPERGER István: Az aszimmetrikus hadviselésre adható válaszok. In: Honvédségi Szemle 145. évfolyam, 1. szám. pp. 24–43.

¹² FORGÁCS Balázs: Napjaink hadikultúrái (A hadviselés elmélete és fejlődési tendenciái a modern korban). PhD-értekezés, 2009. p. 174. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Egyetemi Központi Könyvtár Budapest.

¹³ YITZHAK, Klein: A Theory of Strategic Culture. Comparative Strategy, International Journal, Vo. 10. No. 1. January-March 1991. pp. 3–23.

¹⁴ KOVÁCS Jenő: Magyarország katonai stratégiája (komplex kutatási téma) II. rész. – Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások, Budapest, 1995. pp. 17–18.

¹⁵ FORGÁCS Balázs: Háború és hadikultúrák. In: Új Honvédségi Szemle 2002. 10. szám, pp. 130–140.

Másképpen szólva, Kovács Jenő és Forgács Balázs értelmezésében a hadikultúra megmutatja, hogy az adott társadalom miként viszonyul országá hadügyéhez, és ennek folyamánaként az is kitapintható, hogy a fegyveres erő állománya miként viszonyul a háborúhoz, a fegyveres küzdelem formáihoz és módjaihoz; milyen képességekkel tudja azokat sikeresen végrehajtani.¹⁶

A továbbiakban azt vizsgáljuk meg, hogy a fegyveres erőnek milyen feladatai lehetnek, és milyen jellemzőkkel kell rendelkeznie. A vizsgálathoz a szakirodalomból két írásművet használtunk fel.¹⁷

Mindkét írásmű hasznos információt adhat az Olvasónak, amelyek lényege a következőkben foglalható össze. Megjegyezzük azonban, hogy az új katonai stratégia kidolgozói az idézett művek ajánlásait nem vehetik át kritika nélkül. Szükség van a hazai körülmények és jellemzők (geopolitikai és geostratégiai érdekek, értékek) figyelembevételére.

A fegyveres erőnek képesnek kell lennie az ország védelmére, együttműködve más szervezetekkel és a polgári lakossággal, önállóan és a Szövetség erőivel. Az együttműködés minden esetben feleljen meg az együttes tevékenység (interoperabilitás) követelményének is.

A fegyveres erő teljes mértékben érvényesítse az ország érdekeit és védje meg annak értékeit. Az érdekek és értékek védelme – végső esetben – fegyveres harccal történik, és a harc megvívásának formái és módjai vannak. Ez a katonai szakma tartalma, amelyet meg kell tanulni mind elméletben, mind gyakorlatban. Ennek megfelelően kell kialakítani a fegyveres erő képességeit. Ezek a képességek kényszerítsék a szemben álló felet, hogy lemondjon szándékáról, valamint harmonizáljanak a Szövetség képességeivel.

A fegyveres erő legyen képes többnemzeti összhaderőnemi katonai műveletekben eredményesen végrehajtani feladatait a hadviselés valamennyi módjában és formájában.

E képességek kialakításához, megfelelő szinten tartásához az egész társadalom anyagi, pénzügyi, erkölcsi támogatása, a katonai szolgálat szükségességének elfogadása kell.

Másképpen, a társadalom elfogadja a fegyveres erő létét, működésének szükségességét, ennek érdekében biztosítja a szükséges forrásokat. A kapcsolat jellemzőiről írt Samuel P. Huntington az ismert könyvében, amelyből álljon itt egy idézet a katonákról. „*A katonáknak, a rend védelmezőinek nagy a felelősségük. A legnagyobb szolgálat, amit tehetnek az, hogy hűek maradnak önmagukhoz, s katonás csöndben, bátran szolgálnak. Ha megtagadják a katonaszellemet, először önmagukat, végső soron a nemzetet semmisítik meg.*”¹⁸

¹⁶ FORGÁCS Balázs: A hadikultúra fogalmának historiográfiája I. In: Hadtudományi Szemle, 2. évfolyam 2. szám. pp. 1–9.

¹⁷ KALDOR, Mary Henrietta: New and old wars: organized violence in a global era. Cambridge Polity Press. 2012. ISBN 9780745655635 p. 231. THE ARMY VISION Strategic Advantage in a Complex World. https://www.army.mil/e2/rv5_downloads/info/references/the_army_vision.pdf; letöltés: 2017.09.01

¹⁸ HUNTINGTON, Samuel P.: A katonák és az állam. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1994. p. 453.

A fegyveres erő a feladatát a polgári lakossággal civil-katonai együttműködés keretében tudja teljesíteni. Ennek az együttműködésnek minden körülmények között működni kell.

Ha elfogadjuk Resperger István elemzését és következtetéseit, akkor a fegyveres erő készenlétének, felkészültségének folyamatosnak kell lennie. Ez a képesség feltételezi a szakmai felkészültséget, a technikai eszközök meglétét és azok korszerűségét, az állomány kiképzettségét, az oktatás magas színvonalát elméleti és gyakorlati szinten egyaránt.

A felkészítés és a kiképzés időszakában – a feladatokra történő képességek megszerzése érdekében – célszerű feldolgozni mind a hazai, mind a külföldi katonai műveletekben megszerzett tapasztalatokat. Ennek alapján a fegyveres erő folyamatosan legyen képes a megújulásra elméleti és gyakorlati ismeretekben egyaránt, a hadtudomány és más tudományok eredményeinek felhasználásával.

A fegyveres erő legyen képes az együttes tevékenységre a hazai és a külföldi (Szövetséges) szervezetekkel. A lehetőségekhez mérten a fegyveres erő technikai eszközei felhasználásával legyen képes expedíciós (missziós) feladatok végrehajtására.

Ehhez az állománynak és a parancsnokoknak háborús, harci képességekkel, expedíciós tapasztalatokkal kell rendelkezniük, beleértve a bizalmat, a kompetenciát és a kritikus gondolkodás képességét, hogy reagálhassanak a váratlan helyzetekre szigorú és bonyolult körülmények között. Ez alatt értjük az infokommunikációs és a hibrid körülményeket mint a katonai műveletek lehetséges formáit.

A fegyveres erő a lehető legrövidebb időn belül legyen képes elérni a teljes készenlétet a feladat végrehajtásához mind személyi, mind technikai és az anyagi készletek szempontjából. Ennek megfelelően célszerű a dandárok harccsoportjait gyakoroltatni már békeidőben is. Ezzel biztosítható, hogy a fegyveres erő képes lesz a váratlanul jelentkező és más jellegű feladatok végrehajtására.

A fegyveres erő állományán belül ki kell alakítani a hivatásos, a szerződéses, az önkéntes műveleti tartalékos és a tartalékos létszám egyensúlyát a jelenlegi és a várható feladatok tükrében.

A fegyveres erő felkészítéséről Csiki Tamás és Etl Alex a következőket írják nemrég megjelent tanulmányukban:¹⁹ *„Egy ország fegyveres erőinek valódi értékét azok cselekvőképessége – készenlétben állása, telepíthetősége, elrettentő-, reagáló-, védelmi és támadóképessége – határozza meg. Ezt a védelemre fordított megfelelő erőforrások, a modern haditechnikai eszközök beszerzése, az eszközöket eredményesen alkalmazni képes műveleti elvek és gyakorlati szabályok (doktrínák) mellett a megfelelően kiképzett, az eszközöket hatékonyan használó, a szövetséges erőkkel együttműködni képes személyi állomány biztosíthatja.*

¹⁹ CSIKI Tamás – ETL Alex: Meglátni a láthatatlant: hadgyakorlatok kutatói szemmel.
http://www.honvedelem.hu/cikk/64793_meglatni_a_lathatatlant_hadgyakorlatok_kutato_i_szemmel;
letöltés: 2017.09.01.

A hadgyakorlatok célja a korábbi évekhez képest a haderőnemek és a fegyvernemek közti együttműködési képesség erősítésén túl minden esetben kiegészült azzal, hogy a nemzeti és a többnemzeti kötelek képesek legyenek stratégiai távolságban is települni a NATO-n belül – konkrétan a keleti tagállamok területére.”

A hadviselés tartalma a jövőben magában foglal minden olyan eszközt, anyagot, elméletet és módszert vagy ezek kombinációját, amelyeket egy adott fél használ a másik fél ellenében, hogy arra valamilyen hatást gyakoroljon, tekintet nélkül a földrajzi határokra.

Az utóbbi évek katonai műveleteinek tapasztalatait összegezve megállapítható, hogy szigorodnak a személyi, anyagi, logisztikai, kiképzési, felkészítési követelmények a parancsnokokkal, az alegységekkel és a katonákkal szemben. A műveleti területen létszámban kevesebb, de jó képességekkel rendelkező katona a művelet megvívásának fő eleme marad. Elengedhetetlen követelmény azonban, hogy a harcolók mellett a harctámogató és a harci kiszolgáló támogató erők is felkészültek legyenek a katonai műveletek végrehajtásának teljes időtartama alatt.

A jövő fegyveres küzdelmeiben részt vehetnek hagyományos hadseregek, specializált terroristaellenes egységek, hibrid katonai formációk, magánhadseregek, nemzetközi szervezetek és más szereplők. A terrorista támadások átalakulhatnak klasszikus gerilla-hadviseléssé, majd később eszkalálódhatnak hagyományos háborús konfliktussá. A folyamatos és az eseti fegyveres konfliktusok „elkenődnek” térben és időben, a szimmetrikus és az aszimmetrikus harctevékenységi formák jelen vannak szinte valamennyi harci dimenzióban. A jövő haderőstruktúráinak egyre inkább moduláris típusúvá kell válniuk, hogy képesek legyenek rövid idő alatt gyorsreagálású, feladatorientált, alkalmi harccsoportokat létrehozni. Ebben az egyik legnehezebb feladat a hadműveleti sokoldalúság és a szervezeti stabilitás összehangolása.²⁰

A szerzők nem vizsgálták a technikai fejlesztés és a katonai költségvetés kérdését, de tudják, hogy a nemzeti katonai stratégia készítésének ez fontos területe.

Befejezés

A bevezetőben említett konferencia előadásait meghallgatva kijelenthetjük, hogy a régi (hagyományos) és az új hadviselési formák, módok együtt lesznek jelen a katonai műveletekben. Valószínű, hogy mind gyakrabban kerül sor aszimmetrikus és hibrid műveleti formák alkalmazására a világ bármelyik térségében.

A magyar hadtudomány kutatóinak legfontosabb feladata volt és marad a jövőben is a háború, a fegyveres küzdelem elméletének és gyakorlatának a kutatása, a geopolitika és a geostratégia eredményeinek tükrében. Kutatási eredményeikkel járuljanak hozzá a nemzeti katonai stratégia elkészítéséhez. Továbbra is szerezzenek érvényt a hadtudomány, a háború és a fegyveres küzdelem helyes értelmezésének mind formai, mind tartalmi szempontból. Napjaink katonai konfliktusait, műveleteit elemezve tegyék közérthetővé a direkt és az indirekt hadászat elméletét és gyakorlatát.

²⁰ SZENES Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején. Hadtudomány, XV. évfolyam 4. szám. pp. 1–4.

Szenes Zoltán a következőket írta egy korábbi tanulmányában:²¹ „...*ma a modern haderőket mindenütt a világon a korszerű tudomány és technológia alkalmazása jellemzi. Bár a háború társadalmi jelenség, a hadviselés mindig a katona és a fegyver (technológia) közös vállalkozása marad. Ma különösen az NBIC (a nanotechnológia, biotechnológia, információs technológia és a kognitív tudományok) fejlődése hat az emberi-társadalmi fejlődésre, így a haderők alkalmazására, a fegyverrendszerek, a vezetés-irányítás és a kiképzés változására is. A modern harceszközök teljes körűen tartalmazzák és alkalmazzák a korszerű tudomány és technológia elérhető vívmányait.*” Ez az idézet is igazolja, hogy a fegyveres küzdelem megvívásakor folyamatosan új módszerek és formák jelennek meg, ugyanakkor a fegyveres erő továbbra is a háború, a fegyveres küzdelem megvívásának alapvető eleme volt és maradt. Ez a hadtudományi kutatások alapja.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Az 1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai stratégiájának elfogadásáról.
<http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk12175.pdf>
- CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. I-II. kötet.
Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1961–1962.
- CSIKI Tamás – ETL Alex: Meglátni a láthatatlant: hadgyakorlatok kutatói szemmel.
http://www.honvedelem.hu/cikk/64793_meglatni_a_lathatatlant_hadgyakorlatok_kutato_i_szemmel
- FORGÁCS Balázs: A hadikultúra fogalmának historiográfiája I.
In: Hadtudományi Szemle, 2. évfolyam 2. szám. pp. 1–9.
- FORGÁCS Balázs: Háború és hadikultúrák.
In: Új Honvédségi Szemle, 2002. évi 10. szám. pp. 130–140.
- FORGÁCS Balázs: Napjaink hadikultúrái (A hadviselés elmélete és fejlődési tendenciái a modern korban). PhD értekezés, 2009. p. 174.
Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Egyetemi Központi Könyvtár Budapest.
- Global Trends 2030: Alternative Worlds a publication of the National Intelligence Council. by The National Intelligence Council Create Space Independent Publishing Platform, 2012 ISBN 978-1-929667-21-5. p. 166.
- HUNTER, Robert E.: The Three Ds – And a Fourth. In: The European Security and Defense Policy: NATO’s Companion – or Competitor? RAND Corporation, Washington D.C., 2002. pp. 33–44.
- HUNTINGTON, Samuel P.: A katona és az állam. Budapest: Zrínyi Kiadó, 1994.
- KALDOR, Mary Henrietta: New and old wars: organized violence in a global era. Cambridge: Polity Press. 2012. ISBN 9780745655635. p. 231.

²¹ SZENES Zoltán: Velünk élő tudomány. In: Honvédségi Szemle, 141. évfolyam 6. szám. pp. 3–6.

- KOVÁCS Jenő: Magyarország katonai stratégiája (komplex kutatási téma) II. rész. – Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások, Budapest 1995.
- NAGY Miklós Mihály: Geopolitika és hadtudomány.
http://epa.oszk.hu/00700/00775/00007/1999_07_01.html
- Nemzeti Energiastratégia 2030. 1. melléklet a 77/2011. (X. 14.) OGY határozathoz. Magyar Közlöny 2011. évi 119. szám, pp. 30210–30359.
- RESPERGER István: Az aszimmetrikus hadviselésre adható válaszok.
In: Honvédségi Szemle 145. évfolyam 1. szám, pp. 24–43.
- RESPERGER István: Biztonsági kihívások, kockázatok, fenyegetések és ezek hatása Magyarországra 2030-ig. In: Felderítő Szemle XII. évfolyam 3. szám, pp. 5–36.
- SZENES Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején.
In: Hadtudomány, XV. évfolyam 4. szám 1–4.
- SZENES Zoltán: Velünk élő tudomány.
In: Honvédségi Szemle, 141. évfolyam 6. szám, pp. 3–6.
- THE ARMY VISION Strategic Advantage in a Complex World.
https://www.army.mil/e2/rv5_downloads/info/references/the_army_vision.pdf
- VARGA Gergely: A NATO öt stratégiai alapkérdése.
Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Nézőpontok, 2017/3. szám. pp. 1–10.
- YITZHAK, Klein: A Theory of Strategic Culture. Comparative Strategy, International Journal, Vo. 10. No. 1. January-March 1991. p. 3–23.

KOVÁCS ZOLTÁN EZREDES

A JUGOSZLÁV BIZTONSÁGI ERŐK TERRORÉLLENES MŰVELETEI 1997-TŐL 1999-IG

Bevezetés

Koszovó történelmi és társadalmi szerepénél fogva kiemelt, bizonyos tekintetben szimbolikus jelentőséggel bír a szerb politika és a népesség számára. Ennél fogva a szerb vezetés a délszláv válság során korábban tapasztalt erőteljes fellépésnél is határozottabb magatartást mutatott a koszovói albánok függetlenségi törekvéseivel szemben.

A szerb vezetés illegálisnak minősítette a koszovói albánok mindenfajta függetlenségi törekvését, az 1997-ben kezdődött fegyveres támadásokat pedig terrorista akcióknak bélyegezte, és ennek megfelelően a biztonsági erők egyre fokozódó bevetésével reagált rájuk.

Az események előrehaladtával azonban a szerb biztonsági erők tevékenysége túlmutatott egy adott körülmények között akár jogosnak is tekinthető védelmi műveleten, és a koszovói albán lakosság módszeres elűldözésére irányult.

A továbbiakban bemutatom a műveletekben részt vevő jugoszláv erőket, azok erejét, felépítését és alárendeltségét, valamint szerepüket az eseményekben. A helyzet értelmezését megnehezíti, hogy a kérdéses időszakban Szerbia a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság részeként szövetségi állam tagja volt. A jelzett időszakban a válság kezelésében részt vevő erők eltérő szintű vezető szervek, egyrészt a Jugoszláv Védelmi Minisztérium (Ministarsvo odbrane – MO), másrészt a Szerb Belügyminisztérium (Ministarstvo unutrašnjih poslova – MUP) alárendeltségébe tartoztak. Ezen túlmenően részt vettek a műveletekben szerb félkatonai szervezetek is, amelyek a válság egyes szakaszaiban a műveletet vezető parancsnokság alárendeltségébe tartoztak.

A konfliktusban részt vevő jugoszláv erők¹

A jugoszláv Védelmi Minisztérium alárendeltségébe tartozó erők

A MO felügyelete alá tartozott a Jugoszláv Hadsereg (Vojska Jugoslavije – VJ). A védelemről szóló 1994. évi szövetségi törvény² értelmében a VJ az állam legfőbb fegyveres ereje, szervezi a fegyveres küzdelmet és az ellenállás egyéb formáit az ellenséggel szemben az ország védelmében, és összefogja a küzdelemben részt vevő erők tevékenységét. A VJ alárendeltségébe tartozott a Szárazföldi Csapatok Parancsnoksága, a Légierő és Légvédelem, valamint a Haditengerészet.

¹ A jugoszláv biztonsági erőkről szóló adatok az ICTY IT-05-87/1-T perének ítéletéből származnak. http://www.icty.org/x/cases/djordjevic/tjug/en/110223_djordjevic_judgt_en.pdf; letöltés: 2017.09.05.

² Zakon o odbrani SRJ, Službeni list SRJ čl 87.

A koszovói műveletben az utóbbi kettő haderőnem kötelékei érdemben nem vettek részt.

A szárazföldi csapatok alárendeltségében szerveződött az 1., a 2. és a 3. Hadsereg. Koszovó a 3. Hadsereg felelősségi körzetébe esett, amelybe a Nisi és a Pristinai hadtest tartozott. A VJ elsődleges erejét Koszovóban a Pristinai hadtest alárendeltségébe tartozó kötelékek képezték. A hadtest alárendeltségébe 12 békében teljesen vagy részben feltöltött, és háborús helyzetben mozgósított (területvédelmi) dandár és ezred tartozott, amelyeknek kijelölt felelősségi területeik voltak a tartományban. A konfliktus kezdetén a hadtest mintegy 18 ezer katonából állt, ez a szám azonban 1999 áprilisára az átalárendeléseknek, mozgósításnak és az önkéntesek beáramlásának következtében csaknem 62 ezerre emelkedett.

A VJ fő erejét a gépesített lövés-, a harckocsi- és a tüzércsapatok képezték. Fegyverzetük közepes harckocsikból, gyalogsági harcjárművekből, önjáró és vontatott táborig, páncéltörő és légvédelmi tüzérségi eszközökből, valamint gyalogsági fegyverekből állt. Ruházatuk zöld vagy zöldesbarna alapú terepmintás gyakorló öltözet volt acélsisakkal vagy táborig sapkával.

A műveletekben először a Katonai Rendőrség kötelékei vettek részt. A válság eskalálódásával a hadtest mind több alakulatát vették igénybe, majd a konfliktus kiszélesedésével a VJ különleges kötelékei, a 63. ejtőernyős dandár és a 72. különleges dandár alegységei is bekapcsolódtak a küzdelembe.

A szerb Belügyminisztérium alárendeltségébe tartozó erők

A MUP alárendeltségébe a Közbiztonsági Főosztály (Resor javne bezbednosti – RJB) és az Állambiztonsági Főosztály (Resor drzavne bezbednosti – RDB) tartozott.

A Közbiztonsági Főosztály

Az RJB feladata az élet, a polgárok biztonságának és tulajdonának védelme, bűnmegelőzés és felderítés, a közrend fenntartása, a közlekedés felügyelete, valamint az államhatár körzetének és forgalmának ellenőrzése volt.

A körzeti rendőrkapitányságok

Az RJB a feladatait a körzeti rendőrkapitányságokon (Sekretarijat unutrasnjih poslova – SUP) keresztül valósította meg. A kérdéses időszakban Koszovó területén hét (Pristina, Kosovska Mitrovica, Prizren, Pec, Urosevac, Gnjilane és Djakovica) SUP működött. A körzeti rendőrkapitányok vezették a felelősségi területükön zajló műveleteket. Az értékelt művelet során a körzeti rendőrkapitányok a MUP pristinai törzsének voltak alárendelve, amely tervezte és koordinálta a műveletet.

A SUP-ok alárendeltségében tevékenykedtek a járási rendőrkapitányságok (Odeljenja unutrasnjih poslova – OUP) és a rendőrőrsök. Az OUP-ok és a rendőrőrsök valósították meg a rendőrség mindennapi feladatait. Ezek voltak a felelősök a bűnmegelőzésért, a közrend fenntartásáért, a nyomozati munkáért, és ha a felelősségi területük államhatár mentén feküdt, akkor határrendészeti feladatok ellátásáért is.

A rendőrség fő fegyverzetét kézfegyverek, alapvetően a CZ 99 típusú pisztoly és az M70 típusú gépkarabély alkotta. Felszerelésük rendőri jelzésekkel ellátott civil gépjárművekből állt. Ruházatuk sötétkék vagy kék terepmintás gyakorló öltözet volt. A rendőrség létszáma a tartományban a válság tetőpontján megközelítőleg 9 ezer fő volt.

A Különleges Rendőri Erők

A Különleges Rendőri Erőket (Posebne jedinice policije – PJP) 1993-ban alapították, hogy kiemelt biztonsági feladatokat hajtsanak végre normál és rendkívüli helyzetben. A feladatok magukban foglalták a terrorista, a lázadó és a szabotőr csoportok és egyének felfedését, letartóztatását és megsemmisítését. A feladat végrehajtásához a köteléknek nagy mozgékonyságú, jól felszerelt és kiképzett erőnek kellett lennie.

A PJP tagjait a rendőrség állományából választották ki. A kiválasztásnál figyelembe vették az életkort, a mentális és a fizikai állapotot, az erős hazafias elkötelezettséget, a bátorságot, a kitartást és az erkölcsi tartást. A PJP tagjai az állomány többi részénél magasabb illetményt kaptak. Kiválasztásukat követően a PJP tagjai fizikailag és szellemileg is megterhelő alap- és beosztásuknak megfelelő szakkiképzésen mentek keresztül.

A PJP egy állandó (Belgrádban települt) és több ideiglenes kirendeltségbe szerveződött. Koszovó teljes területe a Pristinai (ideiglenes) Kirendeltség alá tartozott. Egy kirendeltség alá négy–hét rendőrszázad és egy támogatószakasz tartozott, jellemzően 500–600 rendőrrel. A MUP 1998 decemberében elrendelte, hogy minden kirendeltség hozzon létre egy kiemelkedő képességű és különlegesen felkészített rendőrökből álló 10–15 fős műveleti végrehajtó csoportot (Operativno-poternih grupa – OPG). Az ideiglenes kirendeltségek tagjai normál időszakban az állandó beosztásuknak megfelelő rendőri feladataikat hajtották végre.

A PJP fel volt szerelve páncélozott szállító harcjárművekkel, páncélozott és páncél nélküli terepjárókkal, valamint személygépkocsikkal. A járműveket kék alapú terepszínre festették. Fegyverzete tüzérségi, valamint kollektív és egyéni gyalogsági fegyverekből (légvédelmi gépágyú, aknavető, géppuska, gránátvető, mesterlövészpuska, gépkarabély és pisztoly) állt. Ruházatuk sötétkék vagy kék (esetenként zöld) terepmintás gyakorló öltözet volt.

A válság időszakában a 122. és a 124. beavatkozó dandár, valamint hét kirendeltség állománya teljesített szolgálatot Koszovó területén. A teljes létszám megközelítőleg 6 ezer fő volt.

Különleges Antiterrorista Kötelék

A Különleges Anti-terrorista Kötelék (Specijalna antiterroristička jedinica – SAJ) az RJB kifejezetten terroristaellenes feladatokra felkészített egysége volt. A SAJ három 100 fős alegységből állt (Belgrád, Pristina, Újvidék). Az újvidéki alegységet 1998 decemberében feloszlatták. Az alegységek három szakaszból, szakaszonként három rajból álltak. 1999 márciusában a Skorpiók félkatonai egységből megszervezték a SAJ 100–150 fős tartalékállományát.

A SAJ tagjait különleges kikézésnek vetették alá, megkülönböztető ruházatot hordtak, és jugoszláv viszonylatban a legmodernebb eszközökkel voltak felszerelve. Fegyverzetük kezdetben mesterlövészpuskából, gépkarabélyból és pisztolyból állt. A válság későbbi időszakában már 12,7 mm-es géppuskát és aknavetőt is alkalmaztak. Feladat-végrehajtás során páncél nélküli katonai terepjárókat használtak. Ruházatuk kék-barna mintás terepszínű gyakorló öltözet volt.

Tartalékos rendőri osztagok

1998 közepén a szerb enklávék védelmének megszervezése céljából a MUP a SUP-okon keresztül megkezdte Tartalékos Rendőri Osztagok (Rezervno policijsko odeljenje – RPO) felállítását. Az RPO-k kizárólag szerb nemzetiségű helyi önkéntesekből álltak, akik a saját közösségük védelme érdekében önvédelmi csoportokba szerveződtek.

1999 februárjára Koszovóban összesen 255 RPO szerveződött, amelyek összlétszáma meghaladta az 54 ezer főt. Az RPO tagjait a VJ és a MUP képezte ki és látta el gyalogsági fegyverekkel. Felelősségi területük kifejezetten a saját lakókörnyezetükre korlátozódott. Öltözetük zömmel civil ruhából állt, azt esetenként rendőri/katonai ruházattal egészítették ki.

Az Állambiztonsági Főosztály

Az RDB volt felelős a Szerb Köztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság biztonságának védelméért az alkotmányos rend megzavarására irányuló törekvésekkel szemben. Feladatai közé tartozott a kémelhárítás, a felderítés, a szélsőséges és a terrorizmus elleni küzdelem, valamint egyéb biztonságot érintő feladatok. Az RDB az országos központ (Belgrád) irányítása mellett területi kirendeltségek (Koszovóban Pristina, Gnjilane és Pec területén) alkalmazásával hajtotta végre feladatait.

A Különleges Műveleti Kötelék

Az RDB szervezetén belül a Harmadik Csoportfőnökség felelt a terroristaellenes műveletekért. A feladatok közvetlen végrehajtását a Különleges Műveleti Kötelék (Jedinica za specijalne operacije – JSO) végezte. Feladata terrorista csoportok felszámolására irányuló műveletek tervezése és végrehajtása volt.

A JSO létszáma megközelítőleg 100 fő lehetett. Ez 1999-ben 120–150 fővel egészült ki a „Skorpiók”, majd további 30 fővel az Arkan Tigrisei nevű félkatonai szervezetek állományából. A SAJ a PJP-hez hasonló, de annál jobb minőségű eszközökkel és fegyverzetel volt felszerelve, ami kiegészült személyi védelmi eszközökkel (pl. repeszálló mellény, kevlársisak). Ruházatuk a többi köteléktől eltérő zöld és barna terepszínű gyakorló öltözet volt.

Félkatonai csoportok

A félkatonai csoportok alatt jelen kontextusban olyan csoportokat értünk, amelyek funkcionalitás és felépítés szempontból katonai jellegűek, de szervezeti és jogi szempontból nem tekinthetők professzionális katonai erőnek. Ezek a csoportok a koszovói konfliktus során a reguláris katonai és rendőri erők mellett harcoltak. Bár külön vezetésük, megkülönböztethető felszerelésük és fegyverzetük volt, gyakran betagozódtak a reguláris erők parancsnoki rendszerébe.

A félkatonai csoportok sokszor kitértek a reguláris MUP és VJ csapatok közül, mert tagjaik megjelenése félelemkeltő, viselkedésük különösen agresszív volt. Ez esetenként kivégzésszerű gyilkosságokban, valamint erőszakoskodásban, rablásban és gyújtogatásban nyilvánult meg.

A konfliktus ideje alatt az alábbi félkatonai csoportok tevékenykedtek Koszovó területén.

Skorpiók

A Skorpiók (Skorpion) csoport eredete az 1990-es évek elejére nyúlik vissza.

A mai Horvátország területén létrehozott krajina Szerb Köztársaságban lévő olajkutak védelmére jött létre. Ezt követően tagjai részt vettek a horvátországi, a boszniai és a koszovói harcokban a szerb erők oldalán. A csoport legmagasabb létszáma 100–150 fő volt. Fegyverzete gyalogsági fegyverekből (géppuska, gépkarabély, pisztoly) állt. Ruházata katonai és civil ruhák keveréke, megkülönböztető jelzéssel. A csoportot 1996-ban feloszlatták. Tagjai bűnöző életmódot folytattak.

A koszovói konfliktus idején a csoport újjáalakult, parancsnoka Slobodan Medic „Boca” volt, és 120–150 fős létszámban a SAJ keretein belül, tartalékos rendőri státusban tevékenykedett. Tagjainak a fegyverzete és a ruházata megegyezett a SAJ reguláris állományáéval, a csoporthoz tartozást egy külön karjelzéssel mutatták.

Egy 1999 márciusában Podujevóban elkövetett brutális, számos civil halálos áldozatot követelő támadást követően kivonták őket Koszovóból, de néhány hónappal később újra alkalmazásra kerültek.

Arkan Tigrisei

Az Arkan Tigrisei (Arkanovi tigrovi) nevű csoportot 1991-ben alapította Zeljko Raznatovic „Arkan kapitány”. A csoport részt vett a horvátországi, a boszniai és a koszovói harcokban a szerb erők oldalán. A csoport legmagasabb létszáma 150 fő volt. Fegyverzete gyalogsági fegyverekből (géppuska, gépkarabély, pisztoly) állt. Ruházata katonai és civil ruhák keveréke, megkülönböztető jelzéssel. A csoportot tagjai a boszniai háború lezárását követően bűnöző életmódot folytattak.

1999 májusában a csoport 30 fős alegysége csatlakozott az RDB állományához Koszovóban. Tagjainak fegyverzete kézi fegyverekből (gépkarabély, pisztoly) állt. Ruházatuk vegyes, többnyire zöld alapú terepszínű gyakorló tigrisfej jelzéssel, de sok esetben civil ruházattal keverve.

Fehér Sasok

A Fehér Sasok (Beli orlovi) félkatonai csoport Vojislav Seselj akkori szerb miniszterelnök-helyettes, „Seselj vajda” nevéhez kötődik.

A csoport a koszovói műveletek során a MUP erőivel összehangoltan tevékenykedett. A csoport létszáma nem ismert. Tagjainak fegyverzete kézi fegyverekből (gépkarabély és pisztoly) állt, ruházata fekete színű volt, fekete sapkával és Beli orlovi feliratú jelvénnel.

Pókok

A Pókok (Pauci) csoportot Jugoslav Petrusic vezette, létszáma 25 fő volt. A csoport a VJ tartalékos sorozási rendszerének megkerülésével egységesen került a haderő alárendeltségébe, 1999. április–májusban tevékenykedett Koszovó területén.

A Koszovói Egyesített Parancsnokság

1995-ben, a válság kezdetekor a MUP egyedüliként lépett fel a Koszovói Felszabadítási Hadsereg (Ushtria Clirimtare e Kosovës – UCK) fegyveresei ellen. Elsőként a helyi rendőrőrsök és a körzeti kapitányságok, majd a válság eszkálációjával egyre magasabb szintű rendőri kötelékek kapcsolódtak be az ellene történő fellépésbe. 1997-re a helyzet olyan mértékben romlott, hogy szükségessé vált a haderő egyes alegységeinek alkalmazása is. A VJ a MUP-hoz hasonlóan fokozatosan egyre nagyobb erővel vett részt a műveletben.

A két eltérő vezetőségű, felkészültségű és fegyverzetű erő műveleteinek összehangolására 1998 júniusában megalakult a Koszovói Egyesített Parancsnokság (Zajednicka komanda za KiM³ – ZKK). A VJ és a MUP kötelékei ezt követően is megőrizték önálló parancsnoki struktúrájukat, de a két fegyveres testület műveleteit összehangolták.

A ZKK létrehozását nehezítette, hogy az ország szövetségi állam-berendezkedéséből adódóan a fegyveres testületek eltérő szervezeti szinten helyezkedtek el, ezért eltérő jogszabályok vonatkoztak rájuk. A VJ – lévén a JSZK hadereje – a szövetségi alkotmány és a haderőről szóló szövetségi törvények alapján tevékenykedett, míg a MUP a Szerb Köztársaság rendvédelmi szerveként a köztársaság törvényei szerint működött. A helyzetet Slobodan Milosevic akkori jugoszláv elnök utasítása oldotta meg. Milosevic formális pozíciója ugyan nem hatalmazta fel az ellentmondás feloldására, de a korábban kiépített tényleges hatalma folytán közvetlen ellenőrzést gyakorolt a szövetségi és a köztársasági szintű intézmények fölött is.

A ZKK vezető jugoszláv politikusokból, a nemzetbiztonsági szolgálatok vezetőiből, valamint országos szintű és a koszovói műveletet vezető katonai és rendőri parancsnokokból állt. A ZKK szükség szerinti rendszerességgel ülésezett. Az üléseken egyeztették a VJ és a MUP folyamatban lévő műveleteit, és stratégiai/hadműveleti szintű döntéseket hoztak a műveletek folytatásáról. Ezen túlmenően napi jelentés készült az ZKK tagjai és más vezetők számára az RJB, az RDB és a VJ jelentéseinek felhasználásával.

A védelemről szóló törvény értelmében háborús veszély, háború vagy rendkívüli helyzet esetén a belügyi csapatok és egyéb szervek harci cselekményeket hajthatnak végre az ellenállás kifejtése érdekében. Ebben az esetben a harcoló erők a VJ alárendeltségében tevékenykednek. A valós helyzet azonban nem minden esetben tükrözte a törvény előírásait. A MUP csapatai sok esetben önállóan vagy a műveletet vezetve a VJ (tűzérési és légi) támogatásával harcoltak.

³ Kosovo i Metohija (Koszovó és Metohija), a tartomány szerb megnevezése.

A MUP önálló műveletei jelentős frusztrációt okoztak a VJ parancsnokainak.

A MUP egyes kötelékei – különösen a félkatonai eredetű csapatok – sok esetben köztörvényes bűnöket követtek el a koszovói albán civil lakosság ellen. A VJ parancsnokai egyrészt attól tartottak, hogy a katonák besározódnak a fenti cselekmények miatt, másrészt féltek a fegyelem meglazulásától a haderő alakulatain belül.

A folyamatos figyelemfelhívás eredményeként 1999 májusában döntés született a haderőről szóló törvény betű szerinti betartatásáról, ami a harcoló csapatok katonai alárendelését jelentette. A döntés végrehajtása azonban továbbra sem volt teljes körű.

A jugoszláv biztonsági erők műveletei a biztonsági helyzet tükrében

Az UCK tevékenysége megélénkült, miután 1997 márciusában Albániában az államigazgatás összeomlott, majd anarchia alakult ki, a hadsereg fegyverraktárait pedig kifosztották. Az albán hadsereg fegyverei így módon a koszovói albán fegyveresek kezébe kerültek. Ennek nyomán 1997–1999 között gyakorlatilag polgárháborús viszonyok alakultak ki a tartományban, amelyre a VJ és a szerb MUP csapatai a civil lakosságot sem kímélő brutális fellépéssel reagáltak.

1997 második felében megsokasodtak a MUP objektumai és tagjai, valamint a szerb hatóságokkal együttműködő albánok ellen intézett támadások. A támadásokat részben az UCK hajtotta végre, részben attól függetlenül, Koszovó felszabadítása céljából alakult albán fegyveres csoportok követték el. A támadások megélénkülésével párhuzamosan gyakoribbá váltak az utcai megmozdulások is, valamint a koszovói politikai pártok között kialakult viták. Ezek az események világosan jelezték, hogy a koszovói albánok között egyre többen nem értettek egyet Ibrahim Rugova mérsékelt irányvonalú politikájával. December 28-án az UCK közleményben jelentette be, hogy célul tűzte ki Koszovó felszabadítását a szerb megszállás alól.⁴

Az erőszakos cselekmények folytatódtak. Ennek hatására a koszovói szerbek január 12-én Pristinában tömeggyűlést tartottak, majd küldöttséget menesztettek Milosevichez, hogy az állam biztosítsa védelmüket.

1998. január 22-én a MUP egy alegysége a koszovói Srbica közelében megtámadott egy házat, és megölt egy koszovói albán férfit. Ezt követően a szerb erők sorozatos támadásokat hajtottak végre az albán terroristák ellen, amelyek során több tucat albán és jóval kevesebb szerb veszítette életét. A szerb akciókra válaszul az UCK március 4-én felhívta a katonai szolgálatra alkalmas koszovói albánokat, hogy csatlakozzanak a szervezethez és kapcsolódjanak be a harcba. Ezzel a válság új szakaszába lépett. Nyílt ellenségeskedés kezdődött az albán fegyveresek és a szerb rendőrség között.

⁴ BEKAJ, Armend R.: The KLA and the Kosovo war. Berghof Transition Series, Berlin, 2010.
http://www.berghoffoundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Papers/Transitions_Series/transitions_8_kosovo.pdf; letöltés: 2017.09.05.

A MUP és a VJ tartományban állomásozó erői folytatták a felkészülést az UCK visszaszorítására, a Koszovón kívüli területeken pedig aktívabbá váltak a légi- és légvédelem kötelékei. A kisebb csapatokkal végrehajtott gyakorlatok azt jelezték, hogy a szerb vezetés felkészül a NATO légierejével való összecsapásra.

Június második felétől az UCK is fokozta fegyveres akcióinak gyakoriságát és méreteit. Ezt megelőzően a szervezet 20–30 főnél nem nagyobb csoportokkal hajtott végre támadásokat „hit and run” taktikát alkalmazva, főleg Koszovó nyugati területein, ahol szerbek csak kis számban éltek. Ekkorra azonban az UCK vezetése úgy gondolta, hogy eljött az idő nagyobb támadások végrehajtására. A létszámukban megnövekedett gerillacsoportok kiterjesztették támadásaikat a fontosabb ipari létesítményekre és a nagyobb városokra is. Június végére ez odáig fokozódott, hogy az UCK egy 150–200 főből álló csoportja elfoglalta a belacevacai lignitbányát.

Mivel a település közel található a tartomány közigazgatási központjához, Pristinához, a helyben kitermelt lignit pedig rendkívül fontos Koszovó áramellátása szempontjából, az akció a VJ és a MUP gyors és erőteljes reagálását váltotta ki. A szerb biztonsági erők támadását követően a veszteségeket elszenvadó albánok visszavonultak.

Július elején az albánok közel ezer fegyveressel, de nehézfegyverzet nélkül megtámadták Pec városát, amely a Montenegróba haladó főútvonalat ellenőrzi, a szerb erők azonban viszonylag könnyen megvédték a várost.

A nyár folyamán a Koszovó területén kívül kiképzett gerillák esetenként több száz fős csoportokban próbálták meg beszivárogni a tartományba, a csoportok többsége azonban tűzharcba keveredett a jugoszláv határőrséggel, és jelentős veszteségeket szenvedett. Hasonló sorsra jutott az Albániából indított fegyverszállítmányok zöme is. A veszteségek ellenére az UCK július második felére nagymértékben kiterjesztette befolyását Koszovó felett, és már a tartomány területének 40%-át ellenőrzése alatt tartotta.

Az UCK tevékenységének növekedése kismértékben megváltoztatta a nemzetközi közösség hozzáállását. A júliusban megjelent nyilatkozatokban és határozatokban nem a szerbek voltak a válsáért felelős egyetlen fél, hanem a koszovói albánok felelőssége is megjelent.

A jugoszláv vezetés érzekelte a katonai beavatkozásra irányuló nemzetközi eltökéltség csökkenését, és erőteljes ellentámadás mellett döntött. Július 25-én a VJ tartományban állomásozó csapatainak zászlóalj erejű harccsoportjai összehangolt támadást indítottak a Nyugat-Koszovóban lévő UCK-erők ellen. A támadás rövid távú célja a stratégiai fontosságú Pristina–Pec útvonal felszabadítása volt. Ezt a feladatot a szerb biztonsági erők rövid idő alatt végrehajtották, valamint kiszorították az albán fegyvereseket a környező településekről. A hadművelet további célja az UCK visszaszorítása és lehetőség szerinti teljes felszámolása volt. A további végrehajtás azonban nem ment ilyen gördülékenyen. A szerb erők csak többszöri nekirugaszkodásra, majdnem három hét elteltével voltak képesek visszafoglalni Junikot, az albán fegyveresek fontos háttérbázisát. A támadások során ekkor már nagyszámú polgári áldozatról is beszámoltak. A PJP, a SAJ és a JSO alegységei településeket támadtak meg, fosztottak ki és romboltak le, amelynek célja

az UCK háttérének megsemmisítése volt. Az atrocitások hatására augusztusban tízezer számra menekültek el albánok a térségből. A hadművelet során azonban kiderült az is, hogy a VJ és a MUP részéről bevetett erők nem elegendők az UCK felszámolásához, a haderő vezetése ezért megkezdte a VJ nyílt beavatkozásának előkészítését.

A koszovói politikusok szempontjából 1998 nyara jelentős eredményeket hozott. A szerb biztonsági erők határozott akciói nagyarányú menekülthullámot indítottak el, amely még inkább Koszovóra irányította a nemzetközi közösség és a média figyelmét. A kialakult helyzet azonban nem a fent említett politikai erők, hanem az UCK tevékenysége miatt következett be. Az albán fegyveresek tudatosan törekedtek arra, hogy a szerbek provokálásával mind erőteljesebb reakcióra készítsék a biztonsági erőket. A harci cselekmények mellett azonban a gerillák a politikába is igyekeztek belefolyni. Amikor Rugova bejelentette, hogy újabb tárgyalóküldöttséget állít össze, az UCK kampányt indított, hogy a szervezet is képviseltesse benne magát.

A radikális albánok tisztában voltak azzal, hogy céljuk, a Szerbiától történő elszakadás érdekében a nemzetközi közösséget be kell vonni a válság megoldásába, ami viszont csak akkor sikerülhet, ha a probléma túlmutat Jugoszlávia határain. A menekültáradat, valamint a számos, a szerbek által elkövetett atrocitásokról szóló hír megfelelt ennek a célnak, és nem is maradt hatástalan. Javier Solana NATO-főtitkár augusztus 12-ei nyilatkozatában kilátásba helyezte a Szövetség katonai erejének alkalmazását, ha nem sikerül tárgyalásos megoldást találni a konfliktusra.

A nyár folyamán lejátszódott harcok bebizonyították az UCK-nak, hogy frontális támadással nem képesek katonai sikereket elérni a számban és fegyverzetben jóval erősebb, hatékonyabban megszervezett szerbek ellen, ezért visszatértek a hagyományos gerilla-hadviselésre.

A fegyveres harcok elhúzódása, valamint az ezzel párhuzamosan tapasztalható menekültáradat lépésekre készítette az ENSZ-t is. Szeptember 23-án a Biztonsági Tanács elfogadta az 1199-es határozatát, amely a legfontosabb pontként megállapította, hogy Koszovóban háborús cselekmények folynak, amelyek veszélyeztetik a nemzetközi békét és biztonságot. A tartomány lakossága olyan helyzetbe kényszerült, amely humanitárius katasztrófával fenyeget.

Ezért a BT:

- felszólította a feleket az ellenségeskedés beszüntetésére, fegyverszünet megkötésére, valamint tárgyalások indítására a válság békés rendezése érdekében;
- kötelezte a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot a koszovói lakosság ellen bevetett biztonsági erők kivonására, valamint arra, hogy tegye lehetővé az EU megfigyelő missziójának a térségbe utazását, valamint tevékenységének folytatását;
- előírta, hogy Belgrád működjön együtt a Nemzetközi Vöröskereszttel a menekültek visszatelepítése érdekében, valamint a hágai Nemzetközi Törvényszékkel a háborús bűnösök kézre kerítése érdekében.

A határozat végül leszögezte, hogy ha a felek nem hajtják végre az abban foglaltakat, akkor a BT megfontolja – közelebbről nem meghatározott – további intézkedések foganatosítását.⁵

Szeptember 28-án a szerb parlament határozatot hozott a biztonsági erők koszovói tevékenységének felfüggesztéséről, mert a művelet elérte célját, sikerült a gerillacsoportokat felszámolni.

Ez persze nem volt igaz, mert továbbra is számítani lehetett az albánok alacsony intenzitású támadásaira, de ez beleillett Milosevic elképzelésébe, aki be kívánta bizonyítani, hogy az albánok jelentik a fenyegetést a nemzetközi stabilitásra. Ennek érdekében a jugoszláv elnök megbízta Zivadin Jovanovic szövetségi külügyminisztert, hogy hivatalosan kérje fel az EBESZ-t megfigyelők Koszovóba küldésére.

A politikai engedmények mellett – vagy inkább azok ellenére – a VJ megerősítette a légvédelmi rendszerét, ami azt jelentette, hogy Belgrád továbbra is készült a NATO fegyveres beavatkozására.

Milosevic gesztusa azonban nem győzte meg a nemzetközi közösséget szándékai jóhiszeműségéről, ezért október első felében Richard Holbrooke amerikai diplomata többször látogatást tett Pristinában és Belgrádban, hogy közvetítsen a válság békés megoldása érdekében.

Ez alkalommal a helyzet valóban kiéleződött, hiszen október 13-án az Észak-atlanti Tanács kiadta a Jugoszlávia elleni korlátozott légi hadműveletre vonatkozó készenléti parancsot, amelyet négy napra felfüggesztett. Ez azt jelentette, ha Milosevic nem teljesíti a feltételeket, akkor Wesley Clark, a NATO európai erőinek főparancsnoka a négy nap leteltével további felhatalmazás nélkül megindítja a légitámadásokat.

A készenléti paraccsal a zsebében Holbrooke 13-án újra Belgrádba utazott tárgyalni. Milosevic meghátrált a katonai fenyegetés előtt, és elfogadta a nemzetközi közösség feltételeit. A szerb kormány maradéktalanul elfogadta a BT 1199-es határozatában foglaltakat, és ígéretet tett a végrehajtás ellenőrzésének lehetővé tételére.

A megállapodás értelmében a végrehajtás ellenőrzése az EBESZ Koszovói Ellenőrző Missziójára (KVM) hárult, amely Pristinában állította fel központját.

A Holbrooke–Milosevic megállapodás azonban a felek érdekeinek összeegyeztethetatlensége miatt meggátolni nem, csak elodázni tudta a válság eszkalálódását. December végére újra mindennaposá váltak az összecsapások Koszovóban. A szerb csapatkivonás után az UCK gerillái fokozatosan visszaszivárogtak a kiűrt területekre, erre válaszul Belgrád is visszavezényelte a biztonsági erőket a területre. Az álláspontok eközben fényévekre voltak egymástól: a szerbek még a köztársasági státust is soknak tartották Koszovó számára, a koszovói albánok pedig csak a függetlenséggel elégedtek volna meg.

⁵ United Nation Security Council Resolution 1199.
<http://unscr.com/en/resolutions/doc/1199>; letöltés: 2017.09.05.

Ebben a helyzetben kezdődött meg február 6-án a Párizs melletti Rambouillet-ban a Koszovó-konferencia, amelynek tárgyalásaitól a világ közvéleménye a koszovói albánok és a szerb erők harcainak beszüntetését várta. Komoly eredmény volt, hogy a szemben álló felek elfogadták a béketárgyalásokra szóló meghívást – bár abban közrejátszott az elutasítás esetén ellenük fogatosítandó rendszabályok és a fenyegetések szerepe is –, hiszen 1998 májusa óta a felek nem voltak hajlandók „egy asztalhoz” ülni egymással.

A szerb delegáció vezetője Ratko Markovic szerb miniszterelnök-helyettes volt, bár Nikola Sajnovic és Vladan Kutlesic jugoszláv miniszterelnök-helyettesek személyében magasabb szintű (szövetségi) vezetők is helyet kaptak benne. A jugoszláv jobboldali ellenzék Szerbia belügyére hivatkozva elutasította a konferencián történő részvételt, s azzal vádolta meg a vezetést, hogy nem veszi figyelembe az 1997 áprilisában referendummal kinyilvánított népakaratot, miszerint a koszovói kérdést a köztársaság saját ügyeként, annak határain belül kell megtárgyalni. A szerb küldöttségben a köztársasági és a szövetségi állami vezetőkön kívül részt vettek a koszovói nemzeti kisebbségek feltehetően szerbbarát (albán, muzulmán, török, montenegrói és roma) képviselői. A kisebbségek maguk mellé állítása azt volt hivatott demonstrálni, hogy az ő érdekeik is képviselve lesznek. Valójában azonban a szerb érdekek erősítésére voltak hivatottak. A hivatalos delegációból kimaradtak a koszovói Szerb Ellenállási Mozgalom és a Koszovóban számos kolostorral, illetve jelentős vagyonnal rendelkező szerb ortodox egyház képviselői.

Miután a nyugati hatalmak deklarálták a határok megváltoztathatatlanságát, a szerb fél úgy érezhette magát, hogy álláspontja közelebb áll a nemzetközi közösség elképzeléséhez. A szerb delegáció február 10-én be is jelentette, hogy hajlandó egy asztalhoz ülni a koszovói albánok képviselőivel, ha azok elfogadják az összekötő csoport által lefektetett tíz alapelvet. Erre azonban a Hashim Thaci vezette küldöttség nem volt hajlandó, hiszen ez eleve kizárta volna legfontosabb követelésük, Koszovó függetlenné válásának a megvalósulását. A koszovói albánok helyette azt indítványozták, hogy mindenekelőtt fogalmazzák meg egyértelműen Koszovó jövőbeni státusát, és egy hároméves átmeneti időszak után garantálják a Koszovó hovatartozásáról döntő népszavazás kiírását, kössenek külön tűzszünetet a szerbekkel, valamint ezeket a külön megállapodásokat írja alá a NATO is, amely gondoskodik azok betartásáról, illetve betartatásáról. A koszovói albánok kezdeményezését mind a nemzetközi közösség, mind pedig a szerb tárgyaló fél elvetette.

A fejlemények cselekvésre ösztökélték a nemzetközi közösséget. Március 24-én a NATO megkezdte a – hivatalos indoklás szerint a Rambouillet-ban tárgyalt egyezmény elfogadtatását, a humanitárius katasztrófa megelőzését, valamint a JSZK katonai erejének meggyengítését célzó – légitámadásokat.

A légi hadművelet beindulásával párhuzamosan ismételtlen mozgásba lendült a szerb hadigépezet, de fő erőfeszítését nem a NATO repülőgépei, hanem a koszovói lakosság ellen összpontosította. A „Patkó Hadművelet” keretében – megpróbálva kész helyzetet teremteni a tartományban – két hónap alatt mintegy 800 ezer albánt üldöztek ki Koszovóból, és számos ellenálló életét vesztette.

A „Patkó Hadművelet” arra irányult, hogy megtisztítsa Koszovó területét az albán nemzetiségű lakosoktól. A művelet tervezése valószínűleg már 1998-ban befejeződött, végrehajtása pedig még abban az évben megkezdődött, de a művelet a NATO légicsapásai megkezdésével kapott valódi lendületet.

A jugoszláv biztonsági erők a művelet keretében összehangolt támadásokat hajtottak végre a koszovói albán települések ellen ÉNy, ÉK és DK irányokból, hogy a koszovói albán lakosságot délnyugati irányba, Albánia felé menekülésre kényszerítsék. A művelet következményeként 1999 júniusáig megközelítőleg 440 ezer menekült Albániába, 320 ezer Macedóniába, mintegy 100 ezer Nyugat-Európába, 70 ezer Montenegróba, 30 ezer pedig Bosznia-Hercegovinába kényszerült távozni, ami összesen csaknem egymillió embert tesz ki. A menekültek száma 1999 márciusában ezzel szemben nem érte el a 200 ezer főt.⁶

A NATO légi hadművelete végül is elérte célját: a jugoszláv vezetés beleegyezett abba, hogy kivonja katonai és rendőri csapatait a tartományból, és átadja annak ellenőrzését a NATO Koszovói Biztonsági Erejének (KFOR – Kosovo Force). A kivonulás részleteiről a Katonai technikai megállapodás rendelkezett.⁷ Az egyezmény értelmében a terület átadása lépcsőzetesen zajlott le. A KFOR 1999. június 12-én kezdte meg a települést, a szerb biztonsági erők utolsó köteléke pedig június 20-án hagyta el a tartományt.⁸

Értékelés

A jugoszláv vezetés az ország belügyének tekintette a koszovói albánok függetlenségi törekvéseit, és arra számított, hogy a nemzetközi közösség az önrendelkezési jog tiszteletben tartása helyett a nemzeti szuverenitás elvét alkalmazza, és nem avatkozik be.

Miután a koszovói albánok függetlenségi törekvéseit az állami szuverenitás elleni bűncselekménynek minősítette, a jugoszláv vezetés úgy értékelte, hogy jogosan alkalmaz erőszakot területének védelme érdekében.

Az állami erőszak alkalmazásának során a politikai vezetés igyekezett megtartani a törvényesség látszatát. A valóságban azonban a beavatkozás a szerb elnök informális hatalmának igénybevételével, sok esetben a szervezett bűnözői csoportok felhasználásával és maffiamódszerek alkalmazásával történt.

A művelet célja szintén erőteljesen megkérdőjelezhető. A politikai vezetés elsődleges célja a koszovói albánok függetlenségi törekvéseinek letörése és a tartomány fölötti fennhatóság megtartása volt. A biztonsági erők alkalmazásának célja a válság kezdeti szakaszában a koszovói albánok függetlenségi törekvéseinek elfojtása volt.

⁶ Human Rights Watch report.
<https://www.hrw.org/legacy/reports/2001/kosovo/undword-03.htm>; letöltés: 2017.09.05.

⁷ Military Technical Agreement. <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm>; letöltés: 2017.09.05.

⁸ NATO's role in relation to the conflict in Kosovo.
<http://www.nato.int/kosovo/history.htm>; letöltés: 2017.09.05.

A válság eszkalálódásával a katonai cél megváltozott, az már az albánság elűldözése a tartományból és egy etnikailag tiszta vagy szerb többségű Koszovó létrehozása volt. A jugoszláv vezetés ezzel kész helyzet elé akarta állítani a nemzetközi közösséget, azt gondolván, hogy ha nincsenek albánok Koszovóban, akkor függetlenségi kérdés sincs.

A műveletben részt vevő rendkívül eltérő háttérű, szervezeti kultúrájú, kiképzettségű és felszereltségű erők a nehézségek ellenére sikeresen oldották meg a kitzűzött katonai feladatot. (Ez a kijelentés kifejezetten a művelet végrehajtásának eredményére vonatkozik, és nem minősíti annak humanitárius vonatkozásait.)

A heterogén erők képesek voltak a megfelelő szintű együttműködésre a közös célmegvalósítása érdekében. A művelet sikerét nemcsak az mutatja, hogy annak befejezésére megszűnt az albán ellenállás a tartományban, hanem az is, hogy a NATO légitámaszai ellenére a jugoszláv katonai és a szerb rendőri erők személyi állománya és mozgatható eszközparkja csekély veszteségeket szenvedett.

Bár a biztonsági erők a közvetlen katonai célt elérték, és csaknem teljesen sikerült megtisztítaniuk Koszovót az albánoktól, a politikai cél megvalósulása mégis elmaradt. A számítás nem jött be, mert a KFOR bevonulását követően szinte azonnal megkezdődött a menekültek visszatérése, emellett Szerbia elveszítette fennhatóságát a tartomány fölött. Nem mellesleg az eseményekhez kapcsolható Slobodan Milosevic szerb elnök bukása is.

A történetek jól mutatják annak szükségességét, hogy egy művelet katonai és politikai céljainak megvalósíthatósága összhangban legyen. A biztonsági erők műveletei nem öncélúak, hanem valamilyen politikai cél elérése érdekében történnek. A koszovói válság esetében a jugoszláv biztonsági erők hiába hajtottak végre Szerbia szempontjából sikeres műveletet a tartományban, a politikai vezetés azonban nem volt képes a katonai sikereket a politikai céljainak megvalósítására felhasználni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BEKAJ, Armend R.: The KLA and the Kosovo war Berghof Transition Series Berlin 2010.
http://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Papers/Transitions_Series/transitions8_kosovo.pdf
- Human Rights Watch report.
<https://www.hrw.org/legacy/reports/2001/kosovo/undword-03.htm>
- ICTY IT-05-87/1-T perének ítélete.
http://www.icty.org/x/cases/djordjevic/tjug/en/110223_djordjevic_judgt_en.pdf
- Military Technical Agreement.
<http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm>
- NATO's role in relation to the conflict in Kosovo.
<http://www.nato.int/kosovo/history.htm>
- United Nation Security Council Resolution 1199.
<http://unscr.com/en/resolutions/doc/1199>
- Zakon o odbrani SRJ, Službeni list SRJ čl 87

DR. GERENCSÉR ÁRPÁD

A KLÍMAVÁLTOZÁS MINT GLOBÁLIS BIZTONSÁGI TÉNYEZŐ A DÉL-KAUKÁZUS TÉRSÉGÉBEN

Klímaváltozás

A fogalom maga azt a folyamatot takarja, amelynek során az időjárási elemek a megszokotthoz képest megváltoznak. Az éghajlat és az azt alkotó időjárási elemek egy dinamikus és nem statikus rendszert alkotnak. A klímaváltozást vitatják páran, az alábbi okokból kifolyólag;

- a földtörténet során a klíma volt melegebb is, mint napjainkban, azaz ez egy természetes folyamat;
- egyes meglátások szerint a matematikai modellek hosszú távúak, és 30 évre előre nem lehet megmondani a klímára vonatkozó folyamatokat;
- annyira sok a változó, hogy nem lehet megmondani, milyen és mekkora változások következnek be;
- a „carpe diem” szemlélet, azaz mi most élünk.

A tanulmánynak nem célja a klímaváltozást bizonyítani, vagy cáfolni annak egyes téziseit. A cikk szerzője is amellet foglal állást, hogy nagyon gyorsan növekednek a furcsa események, amelyekre egyértelműen kimondható: a klímaváltozás elkezdődött, és az emberiség történelmében eddig nem tapasztalt folyamatok indultak el. A klímaváltozással a szélsőségek növekednek: nagyobb intenzitású a csapadékhullás lokálisan, sokkal erősebb szelek, nagyobb hóingadozások, az aszályos időszakok erősebbé válása – és ezeket mi is tapasztaljuk a Kárpát-medencében.

A tudósok által elkészített modellek egyértelműen jelentős változásokat vetítenek előre.¹ A hőmérséklet emelkedésével a jelenleg lakott övezetek átalakulnak, sok közülük lakhatatlanná válik, a tengerek emelkedése miatt a tengerparti sávok víz alá kerülnek, a sivatagok terjedése miatt millióknak kell ugyancsak elhagynia otthonát.

A klímaváltozás biztonsági kockázatai

Sajnos sok nyilvános biztonsági kutatás igazából még nem tekinti valós konfliktustényezőnek a klímaváltozást. Addig is nem lehet a fejünket a homokba dugva csak nagyhatalmi okokkal válságokat magyarázni.

A Potsdam-Institut für Klimafolgenforschung kutatói által elkészített egyik jelentés világosan fogalmaz: „...annak felismerése, hogy az etnikai megosztottság és a természeti katasztrófák egymást erősítő destabilizáló tényezők, potenciálisan igen nagy biztonságpolitikai jelentőséggel bír ... az ember okozta klímaváltozás nyomán

¹ Ilyen klímamodellek az alábbiak, amelyeket az ENSZ is alapul vesz: Integrált Vízforrás Menedzsment (IWRM), ECHAM 4 Általános Cirkulációs Modell, PRECIS, HadCM3, MAGICC/SCENGEN. A modellek alapja a Köppen–Geiger klímaosztályozási modell.

*szaporodni fognak az időjárási hőhullámok és a lokális szárazságok. Összesítve azzal, amit már tudunk a fokozódó klímaváltozás hatásairól, megfigyeléseink segíthetnek abban, hogy a biztonságpolitika kiemelt figyelmet fordítson a potenciális veszélyzónákra.*² Marshall Burke a Stanford Egyetem agrárközgazdásza által elkészített elemzés szerint 2030-ig 1°C hőmérséklet-emelkedés esetén az afrikai fegyveres konfliktusok valószínűsége 55%-kal növekszik.³ Az Amerikai Egyesült Államok Tudományos Akadémiájának kutatói szerint az első klímaváltozás miatti modern konfliktus Dél-Szudánban volt.

A klímaváltozás által okozott biztonsági problémákat az alábbiakban látom:

- éhezés;
- vízhiány;
- gazdasági krízis, elsősorban a mezőgazdaság válsága;
- a lakható tér szűkösége;
- új betegségek megjelenése, terjedése;
- szélsőséges mozgalmak megerősödése, a központi kormányzat párhuzamos gyengülésével;
- a haszonnövények elmergeződése;
- migráció;
- a termőföldek csökkenése.

A klímaváltozás megjelenése a Kaukázus térségében

A domborzati adottságok miatt a klímaváltozás eltérően jelentkezik a térségben. Jelenleg a mediterrán, a hegyvidéki és a kontinentális éghajlat van jelen a Kaukázus térségében. Már ma is jelentős szélsőségek tapasztalhatók az időjárásban, az 1986–87-es tél például extrém nagy havazást okozott Nyugat-Grúziában.⁴

A Kaukázus térségében a fő környezeti kihívások a következők:

- az erdőterületek csökkenése (jelentős illegális fakitermelés);
- elsivatagosodás;
- szikesedés;
- a termőföldek erodálódása;
- az ivóvízkészlet csökkenése;
- légszennyezés;
- nagyfokú nehézipari terhelés (főleg szénhidrogén);
- környezetszennyezés;
- gleccserolvadás;

² TÁTRAI Péter: Háborút hoz a forró szél. <http://www.globalisfelmelegedes.info/veszelyei/klima-valsag/921-haborut-hoz-a-forro-szel/>; letöltés: 2017.04.27.

³ BIELLO, David: Can Climate Change Cause Conflict? Recent History Suggests So. <https://www.scientificamerican.com/article/can-climate-change-cause-conflict/>; letöltés: 2017.04.27.

⁴ Caucasus Environment Outlook Avalanches. <http://enrin.grida.no/mediatour2003/pipeline/caucasus/ceo/full.htm>; letöltés: 2015.01.15.

- a csapadék csökkenése;
- a fertőző betegségek terjedése, megjelenése (pl. malária);
- üvegházhatású gázok kibocsátása;
- a központi akarat és a költségvetési források hiánya.

A központi kormányzat akaratának hiánya napjainkban már nem egészen igaz, mert jelentős területek kerültek a legmagasabb védeltségi kategóriába (pl. a Borjomi körzetében lévő nemzeti park).

A térség politikai, gazdasági és katonai konfliktusokkal terhelt, és azok mindennél nagyobb prioritást kapnak. Az örmény–azeri szembenállás igazi tűzfészek.

A két államfő 2011. november 28-án találkozott az EU Keleti Partnerségi Csúcstalálkozóján Vilniusban. A cél az volt, hogy a megrekedt tárgyalásokat újrakezdjék Hegyi-Karabah ügyében.

A találkozón azonban a felek egymást vádolták, és az azeri fél részéről elhangzott, hogy Örményország szándékosan mérgezi azokat a vízfolyásokat, amelyek azeri területre lépnek.

Azerbajdzsán esetében a legfontosabb vízforrás a Kura és Araksz folyók, amelyek erősen szennyezett területekről érkeznek, és súlyos fertőzések, betegségek forrásai lehetnek. Az előrejelzések szerint Azerbajdzsán területén az arid⁵ területek 2050-ig 25–30%-kal növekednek, a vízkészletek pedig ugyanebben az időben 15–20%-kal csökkennek.⁶

A Kaukázus térségében probléma, hogy a felszíni vizekbe nagy mennyiségű nitrát és foszfor kerül a mezőgazdasági tevékenységből, valamint az ipari és a lakossági szennyvizek sok esetben tisztítatlanul kerülnek ugyancsak a felszíni vizekbe.

Nagyon lényeges kérdés, hogy a térség államaira mekkora hatással van a klímaváltozás, mennyire kitettek, és mekkora az adaptációs képességük. Mint azt már jeleztem, a térség válságai egyelőre háttérbe kényszerítenek minden egyéb olyan kérdést, amelyekkel egy kicsit később is lehet foglalkozni.

A válság a gazdasági szektort is érinti. Az államok adaptációs képessége kicsi, különösen annak fényében, hogy mekkora összegeket költenek katonai kiadásokra. Hozzá kell tenni, hogy szűkösek az erőforrások is, amelyekkel az államok gazdálkodni tudnak.

A szűkös gazdasági forrásokat tovább csökkentik a természeti csapások. Az 1. táblázat azokat a jelentősebb természeti tényezőket sorolja fel, amelyek a legnagyobb becsült veszteségeket okozták a térség államainak.

⁵ Arid – a sivatagi, száraz éghajlati területek összefoglaló neve. Az ENSZ szerint „...az elsivatagosodás az arid, a szemi-arid és a szubhumid területek különböző tényezők hatására bekövetkező tájdegradációs folyamatait foglalja össze, beleértve a klímaváltozás és az emberi tevékenység hatásait is”.

⁶ VALIEVA, Svetlana: Hydropolitics, climate change and peacebuilding in the South Caucasus. <https://climateandsecurity.org/2013/11/28/hydropolitics-climate-change-and-peace-building-in-the-south-caucasus/>; letöltés: 2017.05.02..

Ország	Időpont	Ok	millió USD
Örményország	2000–2005	Szárazság, fagy, áradások	107
Örményország	2006. szept.	Szárazság, erdőtüzek	9
Azerbajdzsán	1978–1995	Kaspi-tenger, áradások és tengerparti erózió	2000
Azerbajdzsán	1997. július	Áradások, erózió	50
Azerbajdzsán	2000–2007	Áradások és erózió	490
Grúzia	1995–2009	Áradások, erózió (földcsuszamlások, sárfolyamok)	650
Összesen			3306

1. táblázat. A klímaváltozáshoz kapcsolódó gazdasági veszteségek becslése a Dél-Kaukázusban (1978–2009)⁷

A *The Guardian* hasábjain egy nagyon érdekes ábra jelent meg (1. ábra), amely a „vízbiztonsági félholdat” ábrázolja. A lényege, hogy 30–50 éven belül komoly vízellátási gondok jelentkeznek ebben a térségben, és komoly feszültségek, konfliktusok alakulhatnak ki. Erre való felkészülés jele lehet például a Tigris folyón Törökországban épülő Ilisu- és Cizre-gátrendszer. Az Atatürk-gát az Eufrátesz folyón az utóbbi években feszültség forrás volt Szíria és Törökország között, pontosan azért, mert kevesebb csapadék esett, és a szír mezőgazdaság nem tudott elegendő vizet kivenni a folyóból az öntözéshez. Az ábra alapján a vízhiány ezt a térséget is érinti, illetve érinteni fogja.

Az ábrát tüzetesebben szemlélve egy félelmetes kép rajzolódik ki szemünk előtt. A vízhiánnyal jelzett térség válságokkal, konfliktusokkal már most is terhelt. A jövőbeni vízkrisis további feszültségek forrása lesz. Nagyobb aggodalomra ad okot az a tény, hogy az érintett térségben több olyan állam is van, amelyek tömegpusztító fegyverekkel rendelkeznek: Pakisztán, Szíria, Irán, Törökország, Kína. Hihetetlen kihívás elé állítja a nemzetközi közösséget az a tény, hogy az érintett térségben több száz millió ember él, és ezek egy része akár klímamenekült is lehet. Mihez kezd ezekkel az emberekkel a Föld többi országa? És nem beszélünk itt még arról, hogy a világ többi részén milyen változások következnek be, és onnan mekkora embertömeg lesz kénytelen kimozdulni.

⁷ WESTPHAL, Michael I.: Regional Climate Change Impacts Study for the South Caucasus Region. p. 19.

1. ábra. A vízbiztonsági félhold⁸

Áradások

A térség vízháztartását két dolog befolyásolja legnagyobb részben: az olvadás és a csapadék mennyisége. A csapadék mennyisége nyugatról kelet felé csökken, míg 2000 m tengerszint feletti magasságig növekszik. Tavasszal és nyáron, amikor a hegyekben megindul a hó olvadása, a vízszint jelentősen emelkedik. Az áradások elsősorban akkor jellemzőek, amikor sok hó hullik a hegyekben. A legnagyobb áradások az alábbi folyókon fordulnak elő: Kura, Araksz, Rioni, Kuban és Tyerek. A nagyobb folyókon tározókat, gátakat létesítettek, hogy mérsékeljék az áradások okozta károkat.⁹

1978. április, 1982. május, 1987. február: Nyugat-Grúziában ekkor heves áradások voltak, valamint 1975 júliusában a Baksan-szorosban és 1998 februárjában a Krasznodari határterületen. Ezek az áradások óriási anyagi károkat okoztak. A Krasznodari határterületen megközelítőleg 329 ezer, Grúziában 1987-ben mintegy 20 ezer hektár került víz alá, és elpusztult több mint 2600 ingatlan.¹⁰

1997. július 3–6. között 196 mm csapadék hullott le Azerbajdzsán területére, ami az átlagos évi csapadékmennyiségnek csaknem a fele. Az ország területének 30%-án áradások alakultak ki, aminek következtében 15 ember meghalt, és 50 millió USD kár keletkezett.¹¹ Az éghajlatváltozással a szélsőségek növekednek és extrém időjárási

⁸ FUTEHALLY, Ilmas: Preventing water wars: how to build bridges over river disputes. <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2014/sep/30/water-wars-conflict-peace-nile-africa#img-2>; letöltés: 2017.04.27.

⁹ Flooding. <http://enrin.grida.no/mediatour2003/pipeline/caucasus/ceo/full.htm>; letöltés: 2015.01.15.

¹⁰ Uo.

¹¹ TAGIJEVA, Umajra: Problems of forecasting: the key natural hydrometeorological phenomena affects, ecological safety of the South Caucasus in the context of Azerbaijan. http://www.meteo.fr/cic/wsn05/resumes_longs/8.30-261.pdf; letöltés: 2016.05.16.

körülmények alakulhatnak ki, ezek gyakorisága növekszik. 2003 tavaszán a Kura folyó áradása 50 ezer hektár mezőgazdasági területet tett tönkre.¹² A térség domborzati viszonyai miatt az árvizekkel érintett területek a legsűrűbben lakottak.

A 2. ábra azokat a dél-kaukázusi területeket mutatja be, amelyek legjobban érintettek az áradások és a lavinák által. Egyértelműen kijelenthető, hogy sajnos a legsűrűbben lakott és a mezőgazdaság számára frekvenciált területekről van szó.

2. ábra. Áradások és lavinák által veszélyeztetett térségek a Transzkaukázusban¹³

Erdőtüzek

Ez a természeti katasztrófa nem olyan jelentős, mint a többi, de valószínűsége és az okozott károk nagyságrendje miatt érdemes megemlíteni. Keletkezhetnek emberi és természeti tényezőktől egyaránt. A fenyőerdők és a magas fűvel borított térségek a legvesélyeztetettebbek. A fűszáraz területek fái is veszélyesek lehetnek. A tarvágások ritkák a Kaukázus térsége erdeiben, így a nagyobb víztartalom miatt a jó kondícióban lévő erdők tűzkára kisebb. A mezőgazdaság átalakulása miatt a tüzesetek száma is lecsökkent. Csak különösen száraz időszakokban fordulhatnak elő erdőtüzek, amelyek a fenyőerdőket veszélyeztetik elsősorban.¹⁴

Szárazság, csapadék

Nagy kettősség mutatkozik a térség csapadékeloszlásában. Míg a térség nyugati fele sok csapadékot kap, addig a térség északi része és a Javakheti–Örmény-felföld már fűszáraz a lényegesen kevesebb csapadék miatt. A térség nagy részében, leszámítva annak nyugati részét, a csapadék éves átlaga 350–400 mm. A globális felmelegedés ezért is érinti érzékenyen a térséget, különösen annak keleti felét.

¹² TAGIJEVA, Umajra: Problems of forecasting: the key natural hydrometeorological phenomena affects, ecological safety of the South Caucasus in the context of Azerbaijan. http://www.meteo.fr/cic/wsn05/resumes_longs/8.30-261.pdf; letöltés: 2016.05.16.

¹³ Flooding and avalanche high risk zones in the South Caucasus. <https://www.flickr.com/photos/zoienvironment/7793756714/>; letöltés: 2015.01.28.

¹⁴ Wild fires. <http://enrin.grida.no/mediatour2003/pipeline/caucasus/ceo/full.htm>; letöltés: 2015.01.15.

A szárazság okozta termés kiesés már tapasztalható volt, például 1998–1999-ben az őszi és a téli szárazság az őszi vetések 75%-át elpusztította, míg 1998-ban Karacsáj-Cserkeszföldön közel 50%-os kiesést okozott a szárazság.¹⁵

A 2. táblázat mutatja, hogy a Dél-Kaukázusban az éves csapadékátlagok hogyan alakultak a sokéves megfigyelések alapján. A változások vizsgálatához ezt vehetjük alapnak, ezek a bázisadatok.

	Jan	Feb	Már	Ápr	Máj	Jún	Júl	Aug	Szep	Okt	Nov	Dec	Éves átlag
Örményország	21,5	24,6	41,3	60,0	85,4	73,5	49,7	37,1	36,0	41,3	34,1	22,7	527,1
Azerbajdzsán	24,9	25,7	40,4	49,8	56,1	50,7	30,2	25,1	37,2	42,5	35,4	25,9	444,0
Grúzia	61,2	56,9	63,7	81,1	105,9	112,5	88,9	77,2	81,0	82,3	73,1	70,7	954,6

2. táblázat. A Dél-Kaukázus csapadékmennyisége (mm) havi bontásban az 1901–2006 közötti mérések alapján¹⁶

Az elsivatagosodás jelei egyértelműen jelen vannak. Kelet-Grúziában közel 3 ezer hektár terület mutatja az elsivatagosodás jeleit. Ezek a jövőben már a dombvidéki és a hegylábi térszíneken is jelen lesznek.¹⁷

Az ENSZ adatai alapján az alábbiak szerint változik a csapadék mennyisége a Dél-Kaukázusban:

- 2011–2040 között Örményország és Nyugat-Azerbajdzsán területén 5%-os csökkenés, a Dél-Kaukázus többi részén nem tapasztalható változás;
- 2041–2070 között Örményország területén 10%-os, Dél-Grúzia és Nyugat-Azerbajdzsán területén 5%-os csökkenés, a Dél-Kaukázus többi részén nem tapasztalható változás.
- 2071–2100 között Nyugat-Azerbajdzsán, Közép- és Dél-Örményország területén 20%-os, Észak-Örményország, Közép-Azerbajdzsán területén 15%-os, Észak- és Kelet-Azerbajdzsán, valamint Grúzia területének 2/3-án 10%-os, Észak-Grúziában pedig 5%-os csökkenés.¹⁸

A csapadékeloszlás lokálisan és évszakonként is eltéréseket mutat. A klímamodellek alapján az évszázad végéig Örményországban 21–30%, Azerbajdzsánban 5–23%, Grúziában 0–24%-kal csökken a csapadékmennyisége.¹⁹

A csapadékeloszlás változását a 3. ábra mutatja, amely a klímamodellek alapján készült.

¹⁵ Drought. <http://enrin.grida.no/mediatour2003/pipeline/caucasus/ceo/full.htm>; letöltés: 2015.01.15.

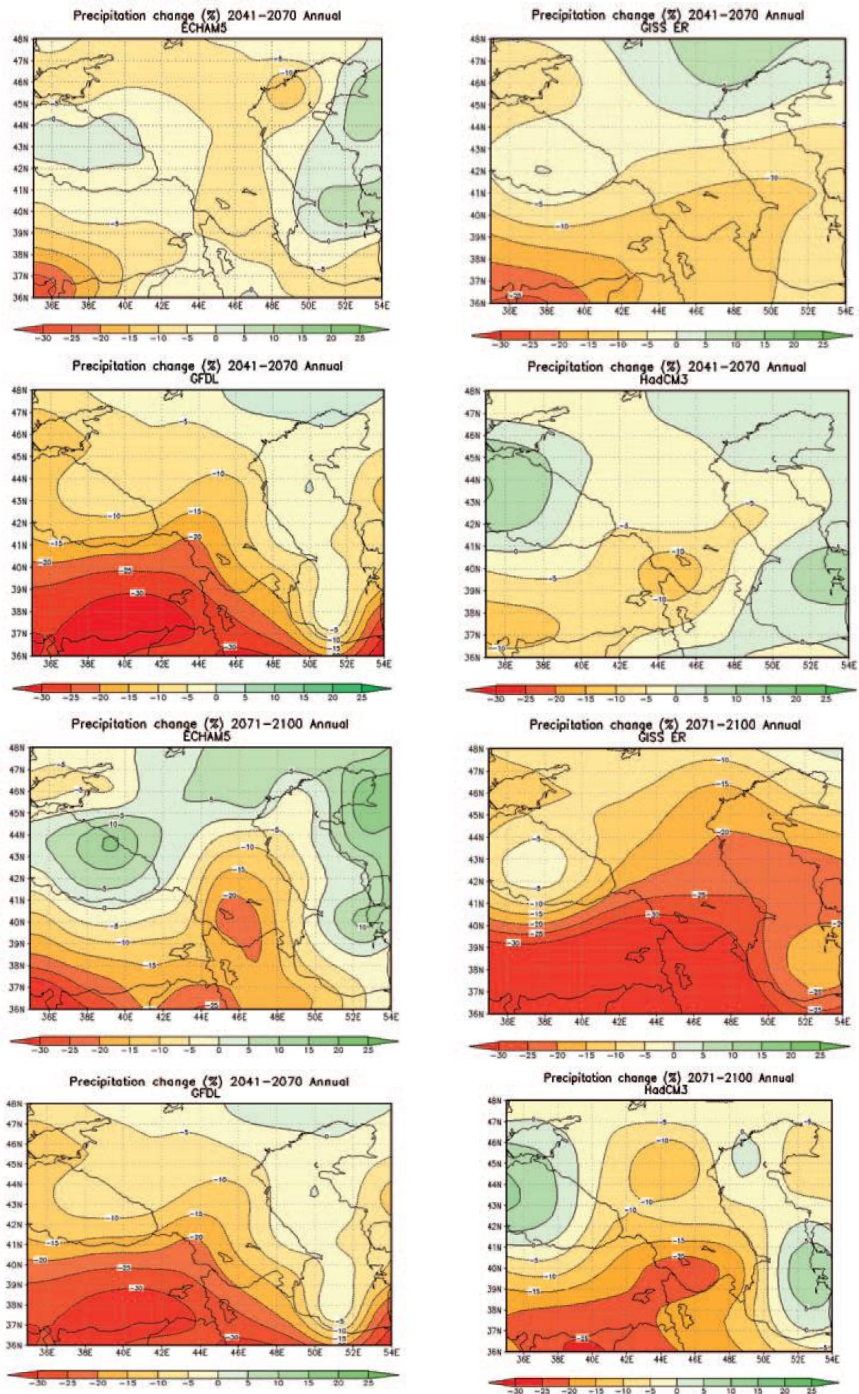
¹⁶ Regional Climate Change Impacts Study for the South Caucasus Region. p. 9.

¹⁷ Drought. <http://enrin.grida.no/mediatour2003/pipeline/caucasus/ceo/full.htm>; letöltés: 2015.01.15.

¹⁸ Climate change in the South Caucasus. p. 23.

<http://www.envsec.org/publications/climatechangesouthcaucasus.pdf>; letöltés: 2017.05.03.

¹⁹ Regional climate change impacts study for the South Caucasus region. p. 7.

3. ábra. A csapadék mennyiségének változása előrejelzési modellek alapján

Hőhullámok, hőmérséklet

A rendelkezésre álló adatok és a lefuttatott szimulációk alapján az mondható el, hogy a Kaukázus térségében az extrém hőhullámok Dagesztán, a Krasznodari körzet és Kelet-Azerbajdzsán területét fogják érinteni. A modellek egyben azt is mutatják, hogy a térség melegedni fog. A téli átlaghőmérséklet 0,5–1°C-kal fog növekedni, kivéve a Magas-Kaukázus térségét, ahol a szimulációk alapján nem lesz hőmérsékletváltozás a 21. század közepéig.

A Dél-Kaukázus éves átlaghőmérsékletét sokéves átlag alapján a 4. táblázat mutatja. A klímamodellek alapját ezek az adatok adják.

	Jan	Feb	Már	Ápr	Máj	Jún	Júl	Aug	Szep	Okt	Nov	Dec	Éves átlag
Örményország	-8,6	-6,7	-0,9	6,3	11,5	15,6	19,7	19,6	15,0	8,3	1,5	-5,2	6,3
Azerbajdzsán	-1,0	0,1	4,3	10,7	16,1	21,2	24,3	23,9	19,3	12,6	6,3	0,8	11,5
Grúzia	-5,7	-4,6	0,1	6,9	12,0	15,5	18,6	18,6	14,4	8,7	2,7	-3,1	7,0

3. táblázat. Dél-Kaukázus hőmérséklete (°C) havi bontásban
1901–2006 közötti mérések alapján²⁰

A telepített mérőállomások adatai alapján már kimutathatók bizonyos trendek, amelyek a 20. században elkezdődtek. A Dél-Kaukázus térségéből rendelkezésre álló adatok alapján az alábbi változások láthatók az adatsorokból:

- Örményországban 32 meteorológiai állomás adatai alapján az átlaghőmérséklet 1935–2008 között 0,85°C-kal emelkedett;
- Grúziában 21 meteorológiai mérőállomás adatai alapján az átlaghőmérséklet 1957–2006 között Kelet-Grúziában 0,3°C-kal, míg Nyugat-Grúziában 0,2°C-kal növekedett;
- Azerbajdzsánban 14 meteorológiai állomás adatai alapján az átlaghőmérséklet 1960–2005 között 0,6°C-kal emelkedett.²¹

Az ENSZ előrejelzései szerint az alábbi hőmérsékletváltozások várhatók a Dél-Kaukázusban:

- 2011–2040 között Grúzia, Azerbajdzsán és Észak-Örményország területén ~1,5°C, Dél-Örményország területén 0,5°C hőmérséklet-növekedés;
- 2041–2070 között Grúzia, Örményország és Nyugat-Azerbajdzsán területén 3°C, Azerbajdzsán többi részén 2,5°C hőmérséklet-növekedés;
- 2071–2100 között Grúzia, Örményország, Dél- és Nyugat-Azerbajdzsán területén 5°C, Azerbajdzsán északkeleti- és keleti részén 4°C hőmérséklet-növekedés.

²⁰ Regional Climate Change Impacts Study for the South Caucasus Region. p. 9.

²¹ Climate change in the South Caucasus. p. 20.

Egy másik elemzés (modell) alapján Örményország esetében 4–5,1°C, Azerbajdzsán esetében 3–6°C, Grúzia esetében 1,8–5,2°C hőmérséklet-emelkedést prognosztizálnak 2100-ig.

Modell	Változás mértéke 2030–2049 és 2080–2099 között (bázis 1980–1999)	Örményország (°C)	Azerbajdzsán (°C)	Grúzia (°C)
HadCM3	2030–2049 vs. 1980–1999	1,8	1,3	1,7
	2080–2099 vs. 1980–1999	5,5	4,1	5,5
ECHAM5	2030–2049 vs. 1980–1999	1,4	1,1	0,9
	2080–2099 vs. 1980–1999	5,2	4,0	4,3
GFDL 2.1	2030–2049 vs. 1980–1999	1,1	1,0	0,9
	2080–2099 vs. 1980–1999	4,4	3,6	4,1
GISS ER	2030–2049 vs. 1980–1999	1,9	1,6	1,9
	2080–2099 vs. 1980–1999	4,8	4,1	4,8

4. táblázat. A Dél-Kaukázus térségében bekövetkező hőmérséklet növekedési előrejelzések az ENSZ klímamodelljei alapján²²

A hőmérsékletváltozás miatti veszélyes napok számának alakulását az 5. táblázat mutatja. A táblázat adatai szerint a veszélyes napok száma jelentősen megnő, és az emberi szervezetre gyakorolt hatása kritikussá válik, különösen az idősek esetében.

	Vanadzor			Tbiliszi			Baku		
	1955– 1970	1990– 2007	2020– 2049	1955– 1970	1990– 2007	2020– 2049	1955– 1970	1990– 2007	2020– 2049
normál	2192	2942	3700	1338	1349	1525	508	872	1037
meleg	17	116	784	796	843	1161	463	607	1063
nagyon meleg	0	2	16	310	545	1527	331	749	1858
forró	1	0	0	4	17	287	13	63	539
nagyon forró	0	0	0	0	0	0	0	0	3
extrém hőség	0	0	0	0	0	0	0	0	0
veszélyes napok száma	1	2	16	314	562	1814	344	812	2400

5. táblázat. Az extrém hőmérséklet miatti veszélyes napok számának összehasonlítása a Dél-Kaukázusban²³

²² Regional Climate Change Impacts Study for the South Caucasus Region. p. 22.

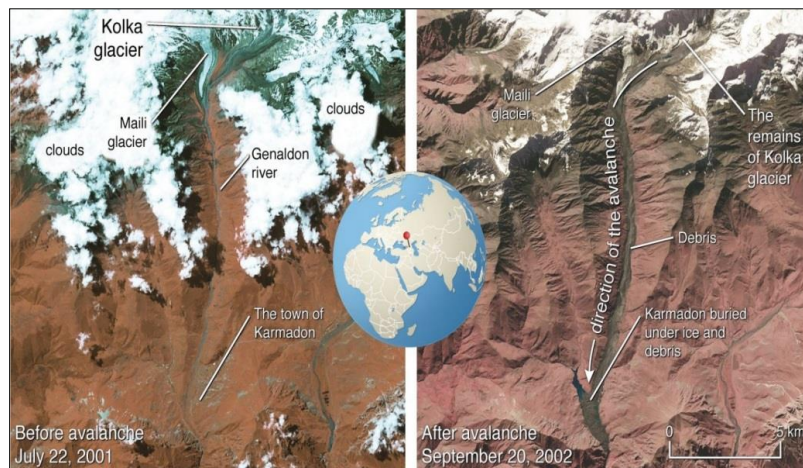
²³ WESTPHAL, Michael I.: Regional Climate Change Impacts Study for the South Caucasus Region, Climate change in the South Caucasus, p. 21.; Regional Climate Change Impacts Study for the South Caucasus Region, p. 47. www.envsec.org/publications/cc_report.pdf; letöltés: 2017.05.02.

Jégfelületek

A klímaváltozásra a glaciálisok²⁴ a legérzékenyebbek. A Kaukázus térségében számos gleccser található, amelyek visszahúzódása a klímaváltozás egyik legszembetűnőbb jele.

A glaciális területeknek azért is van jelentőségük, mert egyrészt kihatással vannak az éghajlatra, másrészt a lehulló csapadékot jég formájában tárolják, és csak később, az évszakos olvadásokkal engedik a vizet a folyókba, ha az adott hideg terület évszakos borítással rendelkezik. A glaciális területek jelentős édesvíz-készleteket tárolnak. Ezek a mezőgazdaság és az energiatermelés számára biztosítanak jelentős vízbázist.

A kaukázusi gleccserek, hasonlóan a világ többi jégfelületéhez, visszahúzódban vannak. Az 1911–1960 közötti időszakban a gleccserek kiterjedése 8,1%-kal, megközelítőleg 50 km²-rel csökkent. 1960–2014 között a gleccserek kiterjedése 36,9%-kal, megközelítőleg 208 km²-rel csökkent. Összességében csak Grúziában 1911–2014 között a glaciális területek 42%-kal csökkentek. A glaciálisok eltérő ütemben fogytak a vizsgált időszakban: Grúzia Kelet-Kaukázusi részén 67,3%-kal, Közép-Kaukázusi részén 34,6%-kal, míg a Nyugat-Kaukázusi részén 42,8%-kal csökkentek.²⁵

4. ábra. A Kolka-gleccserből származó kő- és jégáradat Észak-Oszétiában egy műholdfelvételén²⁶

²⁴ Glaciális – a felszínt borító összefüggő jégfelületek összefoglaló neve. A glaciálisok magukban foglalják a gleccsereket és a kiterjedt jégfelületeket (pl. Grönland) is.

²⁵ TIELIDZE, Levan G.: Glacier change over the last century, Caucasus Mountains, Georgia, observed from old opographical maps, Landsat and ASTER satellite imagery. p. 1. <https://www.the-cryosphere.net/10/713/2016/tc-10-713-2016.pdf>; letöltés: 2017.08.22.

²⁶ Caucasus ice-rock avalanche in Russian Republic of North Ossetia. www.grida.no/graphicslib/detail/caucasus-ice-rock-avalanche-in-russian-republic-of-north-ossetia_154d; letöltés: 2015.01.15.

A jégfelületek csökkenéséből származó vizek sok esetben okoznak katasztrófát. Ilyen eset volt a Kolka-gleccser összeomlása és a belőle származó talajmozgás (4. ábra). A katasztrófa nyomai az úrból is látszottak.²⁷

Összegzés

A klímaváltozás, mint jelenség mindennapi életünkre kihatással van. A Kaukázus térség klímaváltozása az elkövetkező egy évszázadban jelentős kihívás elé állítja az ott élő embereket. A klímaváltozás az államok közötti viszonyt is befolyásolja, és az egyensúlyt felboríthatja. A szélsőségek növekedni fognak, a térségbeli országok gazdasági rendszernek képesnek kell lenniük adaptálni ezeket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BIELLO, David: Can Climate Change Cause Conflict? Recent History Suggests So. <https://www.scientificamerican.com/article/can-climate-change-cause-conflict/>
- Caucasus Environment Outlook: Avalanches Flooding. www.grida.no/graphicslib/detail/caucasus-ice-rock-avalanche-in-russian-republic-of-north-ossezia_154d
- Climate change in the South Caucasus. Environment&Security. www.envsec.org/publications/climatechangeinthesouthcaucasus.pdf
- FUTEHALLY, Ilmas: Preventing water wars: how to build bridges over river disputes. <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2014/sep/30/water-wars-conflict-peace-nile-africa#img-2>
- GERENCSÉR Árpád: A Kaukázus térség biztonságföldrajzi értékelése, PhD-disszertáció. http://hkk.uni-nke.hu/uploads/media_items/gerencser-arpad-a-kaukazu-terseg-biztonsagfoldrajzi-ertekelese.original.pdf
- TAGIJEVA, Umajra: Problems of forecasting: the key natural hydrometeorological phenomena affects, ecological safety of the South Caucasus in the context of Azerbaijan. http://www.meteo.fr/cic/wsn05/resumes_long/8.30-261.pdf
- TÁTRAI Péter: Háborút hoz a forró szél. <http://www.globalisfelmelegedes.info/veszelyei/klima-valsag/921-haborut-hoz-a-forro-szel>
- TIELIDZE, Levan G.: Glacier change over the last century, Caucasus Mountains, Georgia, observed from old opographical maps, Landsat and ASTER satellite imagery. <https://www.the-cryosphere.net/10/713/2016/tc-10-713-2016.pdf>
- VALIEVA, Svetlana: Hydropolitics, climate change and peacebuilding in the South Caucasus. <https://climateandsecurity.org/2013/11/28/hydropolitics-climate-change-and-peace-building-in-the-south-caucasus/>
- WESTPHAL, Michael I.: Regional Climate Change Impacts Study for the South Caucasus Region. www.envsec.org/publications/cc_report.pdf

²⁷ Gerencsér Árpád: A Kaukázus térség biztonságföldrajzi értékelése. PhD disszertáció. p. 75. http://hkk.uni-nke.hu/uploads/media_items/gerencser-arpad-a-kaukazu-terseg-biztonsagfoldrajzi-ertekelese.original.pdf; letöltés: 2017.08.22.

A HIBRID FENYEGETÉSEK ÉS A HIBRID HÁBORÚ JELLEMZŐI – OROSZ SZAKÉRTŐK SZERINT

Bevezetés

A hadtudományi szakirodalomban új kifejezések jelentek meg, mint a „hibrid fenyegetés, a hibrid veszélyek, a hibrid műveletek, a hibrid hadviselés, az összetett háború, a hibrid háború és az összetett konfliktus”.¹ A tudományos igényű kutatás fontosságát adja, hogy napjaink katonai műveletei, konfliktusai általában az állam (megszálló erő) biztonsági erői és a nem állami szereplők között zajlanak, az államhatáron belül. A katonai műveletek többségében különböző hadikultúrák, hadviselési módok és formák összecsapásával találkozunk, más szóval a szemben álló felek fegyveres tevékenységének jellege, filozófiája jelentősen eltér egymástól. Példaként elég csupán a szíriai eseményeket említenünk.²

A NATO állam- és kormányfői által Varsóban elfogadott határozataiban is több alkalommal szerepelnek az említett kifejezések a terrorizmussal, az információs hadviseléssel, a számítógépes rendszerek elleni támadással együtt. Hasonló jelenséggel találkozunk a keleti – elsősorban orosz – hadtudományi irodalomban is.

Meggyőződésünk, érdemes megismerni az orosz szakírók véleményét a hibrid fenyegetésről és a hibrid hadviselésről. Ők egyébként a *hibrid háború* (Гибридная война) kifejezést is használják.

Így talán világosabb képet kapunk a Szíriában, a Krím-félszigeten és Ukrajna keleti részében történt politikai és katonai eseményekről, valamint azok háttéréről.

Tanulmányunk elkészítésekor a következő szempontokat vettük figyelembe:

- korábban már foglalkoztunk a témával, így ezt az írást folytatásnak tekintjük;³
- elsősorban az általunk fontosnak tartott, orosz nyelvű szakirodalom feldolgozására vállalkoztunk, a címben jelzett téma teljesebb megismerése céljából;
- reméljük, hogy szerény eredményeink segítik az egyetem katonai vezetői és nemzetbiztonsági szakán tanuló hallgatók szakmai felkészítését és a témában való eligazodását.

¹ HOFFMANN, Frank G.: Hybrid vs. compound war.
<http://armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/>; letöltés: 2016.08.10.

² RESPERGER István, KISS Álmos Péter, SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2014, ISBN 9789633275924.

³ KOÓS Gábor – SZTERNÁK György: A katonai műveletek új formája – a hibrid műveletek. Szakmai Szemle, 2015/1. szám. pp. 120–136.

A hibrid műveletekről általában

A katonai és a biztonságpolitikai szövegkörnyezetben a hibrid művelet fogalma több tevékenység (politikai, katonai, gazdasági, információs, pszichológiai, média stb.) összessége, amely történhet az ellenség által alkalmazott katonai és félkatonai szervezetek (polgári és civil összetevők) egyidejű bevonásával.

A tudományos munkákban, dolgozatokban ehhez közeli fogalomként jelenik meg az „*irányított káoszháború*” kifejezés, amelynek a használata – úgy tűnik – sokkal mélyebb tudományos elemzést, alapos kutatást igényel.⁴

A US Army Special Operations Command (USASOC), az Amerikai Egyesült Államok Különleges Műveletek Parancsnoksága 2014. szeptember 26-án kiadott egy fehér könyvet, amelynek címe: *Counter-Unconventional Warfare*. A fehér könyv szerzői azt állítják, hogy az Amerikai Egyesült Államoknak mind politikai, mind katonai szinten szüksége lenne egy hiteles stratégiára a külső támogatást élvező felkelések, a szeparatista mozgalmak ellen. A könyv írói a hibrid veszélyeket, fenyegetéseket történelmi, geopolitikai és geostratégiai környezetben vizsgálják, és vannak le jól hasznosítható tapasztalatokat.⁵

Az általunk vizsgált szakirodalmakban valamennyi kutató és szakértő megállapítja, hogy a hibrid művelet – mint a fegyveres küzdelem megvívásának lehetséges módszere – formája nem új kategória, és ezt a kijelentést számos történelmi eseménnyel igazolják. Állításunk bizonyítására csupán két példát említünk.

Robert A. Newson a „Why the US Needs a Strategy To Counter Hybrid Warfare” című tanulmányában a következőt írja: „*A Hibrid Warfare kifejezés eredetileg azután vált híressé, miután az amerikai polgárháborúban George Washington a következőt mondta: a hibrid hadviselés egy kombinációja a harcnak, amelyben a hatalmas sereg és a tisztességesen képzett milíciák harcolnak több fronton. A számunkra fontos területeket erős gyalogos egységek őrzik.*”⁶

Valerij Geraszimov vezérezredes, az orosz fegyveres erők vezérkari főnöke a „Ценность науки в предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий”⁷ című írásában hivatkozik Georgij Isserson tábornokra, aki az első világháború tapasztalatai alapján írt a hibrid hadviselésről: „*A háború általában nem egyszerű, és a kezdete sem az. Az erők mozgósításával, koncentrációjával indul, és észrevétlenül jutunk el a műveletekig, minden képesség felhasználásával. Minden háború egy egyedi eset, amely azt követeli a tábornoktól, hogy ismerniük kell annak sajátos logikáját, annak egyediségét.*” Geraszimov tábornok

⁴ Az első modern hibrid háborút India és Pakisztán vívta 1947–1948-ban Kasmír birtoklásáért. Kiss Álmos Péter: Az első India–Pakisztán háború 1947–48. Hadtudomány 2010. elektronikus szám. http://mhht.eu/hadtudomany/2010_e_16.pdf; letöltés: 2016.11.06.

⁵ United States Army Special Operations Command, Counter-Unconventional Warfare, White Paper. <https://info.publicintelligence.net/USASOC-CounterUnconventionalWarfare.pdf>; letöltés: 2016.08.10.

⁶ Why the US Needs a Strategy To Counter „Hybrid Warfare”. <http://www.defenseone.com/ideas/2014/10/why-us-needs-strategy-counter-hybrid-warfare/97259/>; letöltés: 2016.08.10., NEMETH, William J.: Future War and Chechnya: a case for Hybrid Warfare Monterrey: Naval Postgraduate School, 2002. pp. 29.

⁷ Tudományos igényű előrelátás. Az új kihívások miatt át kell gondolnunk a hadviselés formáit és módszereit.

az említett tanulmányában „*a hogyan biztosítható az orosz nemzet biztonsága a nem tradicionális veszélyek és kihívások viszonyai között*” kérdésre keresi a választ.⁸

A vizsgált szakirodalom szerint általánosságban megállapítható, hogy a hibrid művelet az ellenség sebezhetőségének teljes körű értékelésén alapul, gyakran alkalmaz újszerű, nem hagyományos harci eljárásokat, módszereket, fegyvereket vagy technológiákat. A hibrid művelet megjelenhet a katonai műveletek teljes terjedelmében, lehet harcászati, műveleti és hadászati (stratégiai) szintű is.

Egyes szakértők véleménye alapján különösen komoly károk érhetik az államot és a lakosságot, ha a hibrid fenyegetés a gazdaság és a szociális biztonság ellen irányul. Más szóval, ha zavar keletkezik a termelésben, az elosztásban és a fogyasztásban, valamint a lakosság szociális ellátásában.⁹

Azzal valamennyien egyetérthetünk, hogy a hibrid műveletek elhúzódó jellegűek lehetnek, mint azt napjaink regionális konfliktusai is igazolják.

A hibrid művelet magában foglalhatja a hagyományos és a más módon megvívott katonai műveleteket, amelyeknek részei lehetnek a politikai manipuláció, a provokáció; a különleges, a pszichológiai és az információs műveletek; a gazdasági zsarolás és a számítógépes rendszerek elleni támadás (kiberműveletek) is.¹⁰

Más megfogalmazásban: „*a hibrid hadviselés (művelet) jellemzőit tekintve megállapítható, hogy annak egyik lényegi eleme az információk felhasználása oly módon, hogy azok a kívánt célok elérését a lehető leghatékonyabb módon elősegítsék. Ahogyan az említett hadviselési mód sajátosságának a hagyományos és nem hagyományos erők, eszközök és eljárások ötvözését (keveredését) tekinthetjük, úgy jelentkezik ez a mobil kommunikáció egyes területein is. Ennek egyik speciális területe pedig a platformjellegű eszközök – különösen az okostelefonok – használata, amelyeknek vitathatatlan a műveletekben betöltött szerepük, de azok mértéke és mélysége már eltérő eredményt mutathat.*”¹¹

A hibrid műveletet meghatározhatjuk mint korábban előkészített és az állam által operatíván megvalósított hadi és diplomáciai tevékenységek összessége, információs jellegű művelet a stratégiai célok elérésének érdekében. Mindemellett meg kell jegyezni, hogy a hibrid művelethez nem szükséges új technikai eszközök fegyverek, fegyverrendszerek kifejlesztése, elegendő a már rendelkezésre álló hadikészlet és polgári eszközök felhasználása.

⁸ Герасимов, Валерий: Ценность науки в предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий. <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>; letöltés: 2016.08.10.

⁹ БАРТОШ, Александр Александрович: Гибридная война в экономической сфере. <https://topwar.ru/81892-gibridnaya-voyna-v-ekonomicheskoy-sfere.html>; letöltés: 2016.08.10.

¹⁰ Az információs társadalom kialakulása új típusú katonai műveletek kialakulását is eredményezte, melyekben döntő fontosságú az információ. Ezek a műveletek az információs műveletek és technikai értelemben a kibertéri műveletek, amelyek keretén belül végrehajtott információs tevékenységek az utóbbi évek katonai konfliktusaiban jelentős mértékben járultak hozzá a siker eléréséhez. A szemben álló fél feletti információs fölény kivívása és annak vezetési fölényé alakítása a modern hadviselés egyik alapvető tényezőjévé vált.

¹¹ BALOG Fatime – FEKETE Csanád – NÉMETH András – NÉMETH József Lajos: A hibrid hadviselés, különös tekintettel a mobil kommunikációra. Hadmérnök, X. évfolyam 4. szám, 2015. december. pp. 127–137.

Kiss Álmos Péter, aki a gyakorlatban szerezte a hibrid műveletekre vonatkozó tapasztalatait, a következő összeggést teszi:

„A szemben álló felek politikai és hadászati céljai, doktrínái és eljárásai között alapvető különbségek vannak: A nem állami hadviselő célja rákényszeríteni akarátát a társadalomra. Ehhez nincs szüksége a hagyományos értelemben vett győzelemre: elég, ha hosszú időn át fönntartja a konfliktust. Ezzel szemben a kormány célja az állam jogrendjének helyreállítása, az állam nemzeti egységének és területi sérthetlenségének megvédése – amihez feltétlenül szükséges a konfliktus rövid idő alatt történő lezárása és a társadalmi Stockholm-szindróma hatásainak mérséklése. E célok megvalósítása során a kormány nem hagyhatja figyelmen kívül a törvényi szabályozást (bár módosíthatja azt), és – különösen a mai nemzetközi politikai környezetben – nem alkalmazhat korlátlan katonai erőt. Ha az erő alkalmazásában a biztonsági erők túllépnek egy (előre meg nem határozott) határt, a kormány azt kockáztatja, hogy a nemzetközi közösség fegyveres erővel is beavatkozhat a konfliktusba.”¹²

A szakirodalom tanulmányozása során azt is tapasztaltuk, hogy néhány szakember axiómaként kezeli ezt a típusú (hibrid) fenyegetést, hadviselési formát (módszert), és sokszor összemossa, egyenlőségjelet tesz a terrorizmus elleni harc, a hibrid hadviselés és az aszimmetrikus hadviselés közé.

A Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely által szervezett konferencián az előadók az említett fogalomzavar tisztázását igyekeztek megoldani, számos történelmi példa és napjaink katonai konfliktusainak elemzésével. Igazolták, hogy mindig is létezett az aszimmetrikus hadviselés az emberiség történetében, hiszen a hadvezérek többféleképpen közelítették meg a győzelem eléréséhez vezető utat. Napjainkra megváltozott a katonai műveletek szintere, a mai már magában foglalja az információs és a légi-koszmikus teret is. A fegyveres küzdelem törvényei (a harc szabályai) alapvető változáson mentek (mennek) át – ha léteznek még egyáltalán. A katonai műveletekben a szemben álló felek figyelmen kívül hagynak, vagy szándékkal megsértenek hagyományos tilalmakat, a nemzetközi jog előírásait; a harcolók és a civilek közötti különbség elmosódik, esetenként eltűnik, mert a nem állami hadviselő a nép között rejtőzik; a nemzetközileg elfogadott határok elvesztik jelentőségüket. *„Korunk aszimmetrikus konfliktusaiban mindig nehezebb az államok szerepe, mint a velük szemben álló, a létező rendet támadó erőké, ám a központi kormányzatoknak ezekben a harcokban is mindig jogszerűen és erkölcsösen kell eljárniuk. Az aszimmetrikus hadviselés mindig létezett, de napjainkban a háborúk tényleg a nép között zajlanak: maga a hadviselő is a népből származik, a nép között vívja harcát, felhasználja a civileket erőforrásként, fedezékként, gyakorlatilag tereptárgyként, és kihasználja, hogy közéljük rejtőzve nehéz megtalálni őt.”¹³* A konferencia előadói szerint ezek a jellemzők megmaradnak a 21. században is.

¹² KISS Álmos Péter: A negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai (PhD-értekezés). p. 158. Nemzeti Közszerológálati Egyetem Budapest, Egyetemi Központi Könyvtár.

¹³ KISS Álmos Péter: Háború a nép között. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016. pp. 10–11. ISBN: 9789633276716.

A támadó fél célja, hogy kihasználja a szemben álló fél védelmi képességének a hiányosságait, kellő mennyiségű és ellenőrzött információval rendelkezzen, állandó legyen a stratégiai fölénye a katonai művelet teljes időtartamában.¹⁴

Az aszimmetrikus hadviselés fogalmának két változatát ismertetjük: „Pontosan körvonalazott politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségén alapuló katonai és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó közvetlen és közvetett hatásokra építő és egymás hatásait felerősítő, a biztonságuk különböző dimenziói területét veszélyeztető harcmodor, főként harcászati eljárás, amelyek együttes hatásával kényszeríthetjük akaratainkat az ellenségre.”¹⁵

„Az aszimmetrikus műveletek a fegyveres konfliktusok megvívásának új formája, amelynek alapja az, hogy a nemzetközi szinten (a válságkörzetben) jelen levő fegyveres erők, csoportok jelentősen különböznek egymástól méreteikben, felszerelésükben és képességeikben. A modern haderő és a terrorista eszközökkel, módszerekkel működő fegyveres csoportok között óriási aránytalanság van, ennek ellenére, a fejlett technológiájú fegyverek bekerülési költségei miatt, az aszimmetrikus hadviselés valószínűsége növekvő tendenciát mutat.”¹⁶

Resperger István egyik tanulmányában a következőt javasolja a hibrid hadviselés kutatásával kapcsolatban: „...mivel új fogalom, kidolgozatlan tartalom. Sokkal inkább nagystratégiai (politikai és hadászati hadszínterekre) szintre tartozó egységes stratégiát valósít meg a részstratégiák (gazdasági, diplomáciai, informatikai, katonai) alkalmazásával. Nem tartom még időszzerűnek a fogalom bevonását a katonai műveletekbe, az ugyanis további kutatást igényel. Ezt a kifejezést inkább javasolom a hadszíntérré alkalmazni, mert ez jellemzi legjobban a többszereplős, többdimenziós teret, ahol politikai, katonai és gazdasági, kiberműveletek folyhatnak.”¹⁷

Resperger István javaslatát igazolja a következő információ is a hibrid műveletekről. A brit titkosszolgálat, az MI5 hivatalban lévő vezetője interjút adott a The Guardiannak. Andrew Parker azt mondta, hogy az iszlamista terrorizmus mellett a legtöbb gondjuk az oroszokkal van:

„Egy olyan korszakba jutottunk, ami ugyanolyan veszélyes, sőt talán veszélyesebb is, mint a hidegháború volt. Azért lehet veszélyesebb, mert most nincs Moszkva és Washington között egy egyértelmű stratégiai viszony, nincsenek olyan játékszabályok, mint a hidegháború idején voltak. Az oroszoknak egész arzenáljuk van, hogy áterőltessék külpolitikai érdekeiket, és ezeket egyre agresszívanban

¹⁴ Aszimmetrikus hadviselés: a múlt, a jelen és a jövő konfliktusa, nemzetközi tudományos konferencia. Budapest, 2016. november 9–10. Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely. <http://www.honvedelem.hu/cikk/60311>; letöltés: 2016.11.10.

¹⁵ RESPERGER István – KIS Álmos Péter – SOMKÚTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, p. 25.

¹⁶ Katonai Kislexikon. Honvéd Vezérkar Tudományos Szervező Osztály, Budapest, 2000. p. 12.

¹⁷ RESPERGER István: Stratégiák és fogalmak háborúja, az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi megközelítése. Hadtudomány 2016. elektronikus lapszám. pp. 43–45. http://real.mtak.hu/34737/1/4_resperger20istvan_u.pdf; letöltés: 2016.08.10.

használják. (...) Ebben benne vannak a propaganda, a kémkedés, a zavarkeltés és a kibertámadások is. Rengeteg titkosszolgálati tisztjük működik az Egyesült Királyságban.

Az orosz kémek komoly rendszert építettek ki szimpatizánsok bevonásával, és ez veszélyt jelent az ország stabilitására, mert manipulálják a társadalmat és a politikai környezetet. Az orosz fenyegetés most nem annyira az Európát megszálló tankokat jelenti, hanem inkább azt, hogy befolyásukkal megosztják a kontinenst. Az európai játszma manapság nem a totális háborúról vagy a lövöldözésről szól, hanem arról, hogy Putyin megpróbál egyes államokat függőségi helyzetbe rántani. Oroszország gyengíteni és megosztani akarja Európát, kiszolgáltatottá tenni.

A hidegháborúhoz képest a legnagyobb változás a kiberháborús eszközök előretörése. Az orosz célpontok között vannak katonai titkok, ipari létesítmények, gazdasági és kormányzati információk is. (...) Láthatják az orosz aktivitást Szíriában és Ukrajnában katonai terepen is. De a kiberfenyegetés láthatatlan, pedig ott is hatalmas az aktivitásuk. Oroszország évtizedek óta lappangó fenyegetést jelent. A módszerek sokasodása hozott most változást a korábbiakhoz képest.”¹⁸

2016. november 23-án az Európa Tanács – lengyel előterjesztésre – hasonló tartalmú határozatot hozott az Oroszországi Föderáció hibrid műveleti tevékenységével kapcsolatban, amelyet az Európai Unió tagállamai ellen folytat.¹⁹

A tanulmány további részében az általunk fontosnak tartott orosz szakirodalom alapján vizsgáljuk az orosz szakértők véleményét a hibrid fenyegetésekről és a hibrid hadviselésről mint a katonai művelet megvívásának módszerét. A vizsgált tanulmányok rövid tartalmát ismertetjük, így azt nem tekintjük saját eredményünknek.

Hibrid háború (Гибридная война) – orosz vélemények szerint

A hibrid háborút az orosz szakirodalomban – a nyugati elemzésekre hivatkozva – mint az aszimmetrikus hadviselés fő módszerét határozzák meg, amely három kiválasztott területen folyik: a konfliktuszónában élő népesség, lakosság körében; a hátszág lakossága körében; és a nemzetközi közösségekben.

A fogalom az elmúlt század végén és napjainkban vált általánossá, először a nyugati szakirodalomban és a különböző szintű stratégiákban, majd hibrid fenyegetésként és hibrid háborúként jelent meg az orosz szakirodalomban.

Napjainkban az Oroszországi Föderáció és szövetségesei elleni hibrid háború kiobbantásának veszélye teljesen konkrét formákban jelentkezik – állítják az orosz szakértők. Érdemes alaposan elemezni ezen állítás valóságtartalmát, továbbá biztonságra vonatkozó hátterét. Az orosz nyelvű szakirodalomban számos

¹⁸ MI5 head: „increasingly aggressive” Russia a growing threat to UK.
<https://www.theguardian.com/uk-news/2016/oct/31/>; letöltés: 2016.11.06.

¹⁹ P8_TA-PROV (2016)0441 EU strategic communication to counteract anti-EU propaganda by third parties European Parliament resolution of 23 November 2016 on EU strategic communication to counteract propaganda against it by third parties (2016/2030 (INI)).
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2016-0441+0+DOC+PDF+V0//EN>; letöltés: 2016.12.06.

helyen olvashatjuk a *Гибридная война* (*hibrid háború*) kifejezést, valamint annak magyarázatát. A tanulmány megírásakor lábjegyzetben és a felhasznált irodalomban megjelöltük a vizsgált forrásokat és azok rövid tartalmát ismertetjük.²⁰

A hibrid háború magában foglalja a katonai és a nem katonai eszközöket egyaránt. *Ezek lehetnek:* katonai erők és eszközök; nemzetközi szervezeteken keresztül politikai nyomás az államra; gazdasági szankciók, amelyek ellehetetlenítik a gazdaságot, a kereskedelmet és a lakosság ellátását; nyílt és titkos információs és pszichológiai tevékenység alkalmazása, írott és elektronikus média felhasználása.

Továbbá az államrend és a közigazgatás működésének zavarása, megbontása; államellenes (oroszellenes) érzelmek erősítése a balti országokban; az ellenzék támogatása; hírszerző tevékenység az országon belül. Ruszlán Puhov Nyikolájevics, az orosz Stratégiai és Technológiai Elemző Központ igazgatója a hibrid háború fogalmával kapcsolatban írt tanulmányt az elmúlt évben.²¹ A tanulmány lényege a következő:

A szerző írásában kijelenti és indokolja, hogy a hibrid háború „terminológiai csalás”. A nyugati országok a hibrid hadviselés fogalmát használják nyílt és titkos katonai műveletek végrehajtásakor, és ezen megközelítés alapján magyarázzák a Kelet-Ukrajnában és a Krím-félszigeten történt politikai és katonai eseményeket. Továbbá a fogalommal együtt használják a meglepés, a diplomáciai lehetőség, a tájékoztatás, az információs és a számítógépes műveletek és a gazdasági nyomás kifejezéseket – az orosz fegyveres erő vélt vagy valós tevékenységével igazolva.

Más megközelítésben: a hibrid háború egyáltalán nem új fogalom. Az Amerikai Egyesült Államok évek óta folytat ilyen háborút az Oroszországi Föderáció ellen is. Ez egy „*nagyon kényelmes háború*”. Lehet mutatni a világ közvéleményének, hogy a demokrácia harcol a diktatúra és a zsarnokság ellen. A hibrid háború tartalma és végrehajtásának formája – egy stratégia, amelyet a politikai, gazdasági, diplomáciai, információs nyomás megvalósítása érdekében alkalmaznak egy ország ellen.

A nyugati fogalom tartalmazza továbbá, hogy a hibrid háborúban a másik állam valamennyi sebezhető pontját támadni kell. Nem cél az ország elfoglalása, csupán a belső bizonytalanság, káosz minél hosszabb ideig történő fenntartása. A cél érdekében használni lehet a zsarolást, a túszejtést, a provokációt, a merénylet végrehajtását és minden mást, ami a lakosság félelemérzetét fokozza és fenntartja. Az infokommunikáció korszerű eszközeinek felhasználásával manipulálni kell a lakosságot és a nemzetközi közvéleményt – Ruszlán Puhov elemzése alapján.

²⁰ Гибридной войны не существует: доказываем.

<http://politruussia.com/world/gibridnaya-voyna-mif-848/>; letöltés: 2016.08.10.

Гибридная война. <http://rusrand.ru/tv/meaning/gibridnaya-voyna>; letöltés: 2016.08.10.

Новые старые методы. Чем «гибридная война» отличается от «холодной»?

http://www.aif.ru/politics/world/novye_starye_metody_chem_gibridnaya_voyna_otlichaetsya_ot_holodnoy; letöltés: 2016.08.10.

²¹ Миф о "гибридной войне". http://nvo.ng.ru/realty/2015-05-29/1_war.html; letöltés: 2016.08.10.

Ruszlán Puhov állítja, hogy az orosz fegyveres erőket a krími katonai művelet végrehajtásakor a gyors telepítés, az elektronikai hadviselés, az információs műveletek, a légi, a tengeri és a különleges erők együttes tevékenysége, a kibertér uralása és a stratégiai kezdeményezés jellemezte. A műveletekkel együtt került sor a hazai és a Krím-félsziget lakosságának teljes körű tájékoztatására. A Krím-félsziget lakossága „felszabadítóként” fogadta az orosz katonai erőt. A félsziget elfoglalása nem hagyományos katonai művelettel történt. Teljesen újszerű volt, egy időben magán viselte a direkt és az indirekt műveletek jellemzőit. A végrehajtás során a katonai és a nem katonai eszközök is alkalmazásra kerültek. Ez a katonai művelet teljesen eltért a háború, hadviselés eddig elfogadott ismérveitől.²²

A krími katonai művelet bizonyította, hogy az orosz fegyveres erő rendelkezik azokkal a képességekkel, amelyekkel sikeresen visszafoglalta a Krímet és megvédte az ott élő orosz kisebbséget. Ennek eredményeként sikerült meglepni a nyugati katonai elemzőket, akik csak felszínesen ismerték az orosz fegyveres erők új képességeit.

Az orosz fegyveres erők művelete meglepetésszerű, gyors és sikeres volt – nyugati elemzők szerint, és hibrid műveletként értékelték. Ugyanakkor az orosz kormány és a vezérkar sikeres katonai műveletről beszélt. A katonai művelet sikeréhez hozzájárult – a fegyveres erő műveletén túl – a teljes körű felderítő- és titkosszolgálati tevékenység, a Krím-félsziget politikai, katonai és más körülményeinek az elemzése, a hazai közvélemény támogatása – írta a szerző.

Az információ új típusú, hibrid műveletekben történő alkalmazása – amelyre az információs műveletek keretében kerül sor, a hibrid művelet teljes időtartama alatt – információs és vezetési fölényt eredményez a szemben álló féllel szemben, amelyet eredményesen lehet kihasználni az állam működési rendjének veszélyeztetése érdekében.

„Az információs művelet olyan egységes elgondolás alapján végrehajtott tevékenységek rendszere, amely valamely állam részéről egy másik állam működési rendjének befolyásolására vagy megtörésére, továbbá a saját állam hatékony működőképességének megőrzésére irányul. A saját információs képességek megvédelem, fejlesztése és alkalmazása, valamint a másik állam hasonló képességeinek bénítása, zavarása vagy megsemmisítése a művelet célja.”²³

Az információs művelet keretében a szemben álló felek nem csak egymásnak, a hagyományos hadviselés területeinek tekintett rendszereit kívánják feltérképezni és a döntéseket befolyásolni, de a katonai műveletek mind az öt dimenziójában (szárazföldi, légi, tengeri, űr és kiber) döntő fölényre törekednek. Azaz mindenoldalú információgyűjtéssel és annak eredményes felhasználásával, befolyással törekednek az információs fölény, a vezetési fölény és végső soron az információs uralom megvalósítására.²⁴

²² Nothing 'Hybrid' About Russia's War in Ukraine.
<https://themoscowtimes.com/articles/nothing-hybrid-about-russias-war-in-ukraine-46913>;
letöltés: 2016.08.10.

²³ HAIG Zsolt: Az információs műveletek, SIGINT és az EW kapcsolatrendszere. Felderítő Szemle, 2007. február. pp. 10–11. ISSN 1518-242X.

²⁴ Uo. pp. 27–28.

„Lélektani műveletek fő eleme a tartalom, a pszichológiai háború. A hibrid műveletben történő alkalmazása az államvezetésre és a lakosságra kifejtett pszichológiai hatás nehezen kiszámítható veszélyekkel jár.

Lélektani műveletek a politikai, katonai, gazdasági, diplomáciai és megfelelő információs és pszichológiai beavatkozásokból állnak, konkrét embercsoportok (az ellenség) ellen. Történik mindez annak érdekében, hogy a társadalomban idegen ideológia, sztereotípiák, viselkedési formák, ellenséges hangulat, érzés és akarat jelenjenek meg, hogy bomlasszák az államrendet.

A lélektani műveletek célpontja az ember, bizonyos államellenes csoportok, így fő cél a szellemi szféra, a közvélemény, a hangulat megváltoztatása, a félelemkeltés, bizonytalanság fokozása. Legfőképpen a hatalom iránti bizalom gyengítése, ellenzéki csoportok működésének segítése.”²⁵

Hasonló gondolatokkal találkozunk Andrew Korybko könyvében is:

„A pszichológiai műveletek a média/információs beavatkozás formájában domináns műveleti és stratégiai fegyverré válhatnak. Az elsődleges cél az ellenség lakossági támogatásának átállítása és a háború lesz. A televíziós hírek erősebb műveleti fegyverré válhatnak, mint a páncélos hadosztályok.”²⁶

Andrew Korybko könyvében a színes forradalmak elemzésekor Edward L. Bernays 1928-ban kiadott Propaganda című könyvére hivatkozik a pszichológiai műveletekkel összefüggésben:

„A tömegpszichológia szisztematikus tanulmányozása rámutatott a társadalom manipulációval történő, láthatatlan kormányzásában rejlő lehetőségekre azáltal, hogy egy csoportban egyetlen, a többi egyéntől eltérő mentális karakterrel bíró egyén motivációinak manipulálása hatással van a csoport egészére, miközben a csoport egésze olyan impulzusok és érzelmek által vezérelt, amelyek nem magyarázhatóak az individuális pszichológia terén szerzett eddigi ismereteink alapján. Emiatt természetesen felmerült a kérdés: ha megértjük a csoporttelme mechanizmusait és motivációit, lehetséges-e a tömegek kontrollálása és akaratunk szerinti szabályozása anélkül, hogy arról tudnának?”²⁷ Véleménye szerint az idézett pszichológiai tevékenység a hibrid műveletek alapja lehet. Majd hozzáteszi:

„A szavak, hangok és képek kevés eredményt érnek el, hacsak nem eszközei egy alaposan kigondolt tervnek és gondosan szervezett módszernek. Ha a tervek jól megfogalmazottak és megfelelően alkalmazottak, a szavak által továbbított ideák az emberek részévé válnak. Amikor a nyilvánosság meggyőződött egy idea megalapozottságáról, továbblép az idea által sugallt cselekvés irányába, legyen az

²⁵ Операции информационно-психологической войны.
<http://psyfactor.org/psyops/psyops4.htm>; letöltés: 2016.08.10.

²⁶ KORYBKO, Andrew: Hybrid Wars: the Indirect Adaptive Approach to Regime Change.
Эндрю Корыбко: Гибридные войны: Непрямой адаптивный подход к смене режимов. Moskva, 2015. p. 19. ISBN 978-5-209-06595-1.
<http://orientalreview.org/wp-content/uploads/2015/08/pdf>; letöltés: 2016.11.06.

²⁷ BERNAYS, Edward L.: Propaganda, 1928, p. 31.
<https://wikispooks.com/w/images/1/1f/Propaganda.pdf>; letöltés: 2016.11.06.

*ideológiai, politikai vagy szociális, de ezek az eredmények nem történnek előzmény nélkül – alapvetően a konszenzus tervezése által valósíthatóak meg.*²⁸

Andrew Korybko eredményeire hivatkozva megállapíthatjuk, hogy az információs művelet célja lehet az információ tudatosítása a társadalomban. Így az egyén a kívülről irányított következtetéseket saját magáénak gondolja. A kormányellenes információk (propaganda) nem lehetnek erőltetettek, hanem természetesen kell tűnniük, hogy ezáltal nagyobb nyomatékot adjanak az őket kommunikáló közvetett megközelítésnek. Az üzenetet sikeresen meghonosítják a társadalomban olyan egyéneken keresztül, aki elsősorban megbízható barátai közt terjeszti azt, és akiről soha nem gondolnák, hogy külföldi pszichológiai művelet befolyása alatt áll.

Az orosz katonai szakértők írásaiban is gyakran találkozunk a „*jövő háborúja*” és a „*modern (korszerű) háború*” kifejezésekkel, valamint ezek tudományos igényű elemzésével.²⁹ A tanulmány terjedelmi korlátait figyelembe véve az idézett írások rövid összefoglalóját adjuk közre. Tatjana Gracsova katonai szakértő, az Oroszországi Föderáció Vezérkari Akadémia tanszékvezető tanára tanulmányában Andrew Marshallra hivatkozik, aki évtizedeken keresztül látta el tanácsokkal az amerikai nemzetbiztonsági és a katonai stratégia kidolgozóit a Szovjetunióval kapcsolatban. A szerző azt állítja, hogy a szemben álló félre gyakorolt politikai, diplomáciai, gazdasági, pszichológiai nyomás sikeres lehet a dezinformáció alkalmazása mellett, a közélet, társadalmi élet minden területén. Mindezt a tevékenységet globális szinten kell végrehajtani, a nemzetközi szervezetek felhasználásával. Nem kell megtámadni az ellenfelet – katonai művelet végrehajtására nincs feltétlenül szükség. Elég, ha a politikai vezetést és az ország lakosságát tartjuk „folyamatos nyomás” alatt. Ugyanakkor fenn kell tartani a fegyveres erő képességeinek folyamatos emelését is, a katonai-technikai eszközök korszerűsítésével együtt.

Hasonlóan fogalmaz a Popov–Hamzatov szerzőpáros³⁰ is a 2016-ban megjelent könyvükben. A mű központi kérdése a jövő háborújának elmélete és gyakorlata, valamint annak vizsgálata számos ábrával, grafikonnal, táblázattal, a korábban végrehajtott katonai műveletek elemzésével és a tapasztalatok megvonásával. Pszichológiai szempontból hasznos ismeretekkel szolgálnak a jövő hadviselésének formai és tartalmi lehetőségeit elemezve. A szerzők biztatják az olvasót a katonai műveletek, a hadviselés, a modern háború kérdéseinek „újyszerű” vizsgálatára. A tudomány és a technika eredményeinek megjelenése szükségszerű változásokat követel, a katonai szervezetek összetételében, a katonai művelet megvívásának formájában és módszerében. Ugyanakkor felhívják a figyelmet a

²⁸ KORYBKO, Andrew: Hybrid Wars: the Indirect Adaptive Approach to Regime Change. Эндрю Корыбко: Гибридные войны: Непрямой адаптивный подход к смене режимов. Moskva, 2015. p. 19. ISBN 978-5-209-06595-1. <http://orientalreview.org/wp-content/uploads/2015/08/pdf/>; letöltés: 2016.11.06.

²⁹ ГРАЧЁВА, Татьяна: Современная война – это не просто драка. <http://новости-россии.ru-an.info/>; letöltés: 2016.09.15. ПОПОВ И. М. – ХАМЗАТОВ М. М.: Война будущего: концептуальные основы и практические выводы. Очерки стратегической мысли. Moskva, 2016. <http://www.milresource.ru/>; letöltés: 2016.09.15.

³⁰ Musza Hamzatov a vezérkar főnökének tanácsadója, a jövő háborúival foglalkozó szakértő. Igor Popov katonai szakértő, aki a jövő háborúinak kérdéskörével foglalkozik.

korábbi katonai teoretikusok műveinek alapos ismeretére. Térjünk vissza a hibrid kifejezéshez.

Az orosz nyelvű irodalom szerint a hibrid fogalomhoz tartozik még a zsarolás, a diplomáciai eszközök és módszerek alkalmazása az állam vezetőivel szemben; a média felhasználásával a félretájékoztatás, a lakosság megtévesztése. Az állam (Oroszországi Föderáció) agresszorként történő feltüntetése valamennyi nemzetközi szervezetben.

A varsói csúcstalálkozó után jelent meg a „hibrid háború a hidegháború új formája” szóhasználat az orosz szakértők részéről. Konsztantyin Koszacsov, a Föderációs Tanács Külügyi Bizottsága elnökének véleménye: „a NATO döntései új berlini falat építettek Európában. A Szövetség a konfrontáció logikáját keresi és visszatért a hidegháborús kőkorszakba. Más szóval, a varsói tanácskozáson kísértett Churchill fultoni beszéde. Jelenleg nincs semmi garancia, hogy a helyzet jobb lesz, de már rosszabb sem lehet.”³¹ A hibrid háború azért mégsem egészen a hidegháború, állítja Koszacsov, mert a hibrid háborúban minden eszközt felhasználnak, ami napjainkban a technika világában megtalálható, és hozzájárul a „tudatos destabilizációhoz.”

Alekszandr Bartos³² írt tanulmányt a Nyezaviszimaja Gazétában a varsói csúcstalálkozót követően, amelynek egyik legfontosabb megállapítása:

„A csúcstalálkozót megelőzően számos nyilatkozat jelent meg mind az Egyesült Államokban, mind a NATO-főtthkar részéről, amelyek lényege a dezinformáció Oroszországról, a Baltikumról, Ukrajnáról és a Krím-félszigetről. Ezeknek az volt a lényege, hogy elősegítsék a csapatcsoportosításra vonatkozó döntések meghozatalát a csúcstalálkozón Oroszországgal szemben. Ez nem volt más, mint geopolitikai és stratégiai csalás, amellyel elrejtették az igazi szándékot. Más szóval, az orosz fenyegetéssel igazolták a katonai erő telepítését a balti országokba, rakétavédelmi eszközök telepítését Lengyelországba és Romániába. A NATO vezetői folyamatosan azt hangoztatták, hogy a Szövetség nem akar konfrontációt Oroszországgal, az erők és az eszközök nem fenyegetik Oroszországot – ez egy vicc”, hangsúlyozta a szerző. „Ez a kijelentés bizonyítéka annak, hogy a NATO-ban az elmélet (a szavak) és a gyakorlat (a tettek) nincsenek összhangban. A Nyugat által elfogadott hibrid stratégia szerint Oroszország nemzetközi szerepe mellőzésre kerül, vagy leértékelődik a jövőben.” Továbbá: „...a hibridfenyegetések célja és feladata nem más, mint az orosz nép filozófiai és a metodológiai ismeretelméleti tevékenységének összekeverése, káosz keltése a lakosság öntudatában, vezetőiben és a jövőben való hitének megingatása. De nem utolsósorban a nemzeti értékek és érdekek rendszerének rombolása, új hamis gazdasági és erkölcsi értékek hirdetése.”³³

³¹ Косачев: все решения НАТО исходят из логики времен "холодной войны". <http://ria.ru/world/20160708/1461772450.html>; letöltés: 2016.07.10.

³² Bartos, Alekszandr Alekszandrovics a Hadtudományi Akadémia levelező tagja, a Moszkvai Állami Nyelvtudományi Egyetem (MGLU) mellett működő, a nemzetközi biztonság kérdéseivel foglalkozó Információs Központ igazgatója.

³³ БАРТОШ, Александр Александрович: САММИТ НАТО в Варшаве: что есть истина? Информационная война и дезинформация в стратегии альянса. http://nvo.ng.ru/concepts/2016-07-29/1_summit.html; letöltés: 2016.07.29.

Alekszandr Bartos másik, később írt tanulmányában³⁴ a következő összegrézést teszi a hibrid háborúval kapcsolatban:

„Fontos következtetések az Oroszországi Föderáció részére: a Varsóban megrendezett NATO-csúcstalálkozón elfogadták a visszatartási stratégia fontos összetevői között az Oroszországi Föderáció és az Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete (ODKB) tagországai elleni hibrid hadviselést, amelynek célja az országok belső, azaz belpolitikai meggyengítése a szövetségi kapcsolatok és a szervezet szétesésének elősegítése.

A közelmúltban különös méreteket és minden várakozást felülmúló éles formát öltött az információs hadviselés stratégia alkalmazása, amely átfogja a kulturális, a világnézeti szférát, beavatkozik a sport, a művelődés (oktatás, nevelés), a csereprogramok létrejöttébe és a vallási szervezetek tevékenységébe is.

Az Oroszországi Föderáció elleni hibrid hadviselés (háború) már régóta folyik, de még nem érte el a csúcst. Az országon belül a nagyvárosokban és a központi régiókban az „ötödik hadoszlop” támogatásával megerősödnek a „színes forradalmak” hídfőállásai, ahol „puha” előkészületek folynak nagy méretű és nagy kiterjedésű hibrid műveletek (háború) megvívására/megvalósítására. A vézscsengők már megszólaltak, néhány középső és déli régióban. Kumulatív hatás érhető el a katonai előkészületek és az információs felforgató technológiák alkalmazásával, és valós veszélyt jelentenek az orosz állam nemzetbiztonságára.

A kialakuló veszélyhelyzetekből a nemzetbiztonságot garantáló szervezetek részére fontos következtetések levonása és különleges szervezeti intézkedések megtétele válik szükségessé a fenyegetések széles spektrumának kezelése területén. Mindezek realizálása a katonai kiképzés területén intézkedési tervek készítésében, azokon belül is a felderítés, különösen a humán (ezen belül is az ügynöki) felderítés szerepének növelésében és a legújabb technológiák alkalmazásában történik.

Fontos az állami szinten rendelkezésre álló lehetőségek a „kemény és puha erők/hatalom” közötti egyensúly megteremtése. Különleges figyelmet érdemel az orosz nyelv védelmének kérdése, annak elsajátíttatása a sok népcsoporttal, és nemzeti kisebbséggel rendelkező Oroszországi Föderációban, illetve külföldön egyaránt. Ez különösen aktuális a történelmileg és kulturálisan Oroszországhoz affinitást érző/vonzódó országokban.

Mindezekkel összefüggésben élénk vita folyik az orosz hadtudományi társaságon belül a hibrid háborúk, illetve a hibrid veszélyhelyzetek kezelésének kérdéseiről, amelynek során arra a következtetésre jutottunk, hogy az ilyen jellegű válsághelyzetek kutatására egyértelműen és halaszthatatlanul szükség van, mert csak ez teszi lehetővé a megalapozott értékelések és javaslatok megfogalmazását.

Figyelembe véve a „Nyugat” felforgató tevékenységét, a korszerű és reális veszélyek megjelenésével szemben a stratégiai tudományos és technológiai fejlesztések állami rendszerében a hadtudományi technológia területén át kell

³⁴ БАРТОШ, Александр Александрович: Гибридная война: интерпретации и реальность Российским специалистам следует более внимательно изучить основные направления новой революции в военном деле. http://nvo.ng.ru/concepts/2016-09-16/1_war.html; letöltés: 2016.11.06.

tekinteni korunk konfliktusainak széles spektrumát, és egy a konfliktusokat kutató különleges központ létrehozását. A kutatóközpont alapvetően a színes forradalmak, a hibrid háborúk stratégiájának, jellegének, tartalmának a feltárására vállalkozhat, és összeköti azokat az információs hadviselés és az irányított káosz technológiákkal. Ezzel hozzájárul a nemzetbiztonsági stratégia hatékony végrehajtásához.”

Más megközelítésben, a hibrid háború magában foglalja a különböző hibrid veszélyek összetett alkalmazásának lehetőségét, a hagyományos, nem szabványos tömeges erőszakot, a felforgató tevékenységet, amelyek folyamán a különféle, gyakran alkalmazott technológiákat a szemben álló, erőfölényben lévő fegyveres/katonai erővel szemben használni lehet. Ehhez tartoznak a számítógépes rendszerek elleni kibertámadások és az energetikai ellátás területén alkalmazott tevékenységek, valamint az orosz gazdaság gyengítésére alkalmas más cselekedetek.

A hibrid veszélyek alkalmazásának célirányos jellege, esetenként gyorsan változó dinamikus megjelenése, a potenciális lehetőségek kategóriából a megvalósítandó tevékenységekbe való átmenete az állam kormányától (stratégiai irányítási szintektől) megköveteli a mindenre kiterjedő előzetes elemzéseket és az ellentevékenység intézkedéseinek részletes kidolgozását mint a biztonság szavatolásának lehetőségét.

Lehetséges válaszlépések – orosz vélemények alapján

A napjainkban kidolgozott és folyamatosan alkalmazásra kerülő, a hibrid hadviselésből átvett innovatív technológiák alapvető veszélyt jelentenek az Oroszországi Föderáció nemzetbiztonságára. Ennek ellensúlyozására a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete keretei között már léteznek azok a jogi-normatív keretek, amelyek biztosítják a kollektív biztonsági együttműködést az abban részt vevő országokkal. Jelenleg célszerűnek tűnik a tagországok nemzeti törvénykezésének keretei között áttekinteni azokat a kitételeket, amelyek operatív módon biztosítják a szövetséges tagország védelmét az ilyen nem hagyományos, hibrid veszélyek, módszerek és formák alkalmazásával szemben. A tagországok részére pedig szükséges mértékű segítséget kell nyújtani.

Az Oroszországi Föderáció és szövetségesei fontos feladata a veszély teljes körű elemzése, értékelése és az ellentevékenység szükséges intézkedéseinek időbeni és adekvát módon történő kidolgozása. Az országok nemzeti biztonságát garantáló rendszerben nagyon fontos az ilyen típusú veszélyek helyének meghatározása és az állam sérülékenységének időbeni felfedése. Elemezni kell a hibrid veszély összetételét, amit velünk (oroszokkal) szemben akarnak alkalmazni; és a meghozott döntéseket, intézkedéseket be kell vezetni a fegyveres erők kiképzési, felkészítési rendszerébe; az intézkedések ki kell, hogy terjedjenek korunk konfliktusainak teljes spektrumára.

Mindezek figyelembevételével a globalizáció hatásainak tudományos-gyakorlati kutatása szükséges. Az Oroszországi Föderációban és a vele szövetséges országokban kialakult helyzet sajátosságai mutatják, hogy a hibrid veszélyek alkalmazási lehetőségére külön figyelmet kell fordítani. A sérülékeny területek felfedése és az ilyen technológiák alkalmazása ellen megelőző intézkedések bevezetése szükséges az állami élet minden területén.

A hibrid veszélyek ellen hozott intézkedések a szövetségesek, partnerek közötti széles körű együttműködést feltételezi. A tagországok és a nemzetközi szervezetek, a belső készletek, tartalékok bevonását, a belső védelmi erőket, a hatások elleni biztonságos védelmet, a kereskedelmi és az üzleti élet szereplőinek lehetséges bevonását, a felvilágosító oktató-nevelő intézmények, képzési rendszerek munkáját, de a közvélemény támogatásának lehetőségét is figyelembe kell venni.

A védelmi rendszer kidolgozása és a gyakorlatba való bevezetése elengedhetetlen. A kritériumok és a jellemzők elsődleges felhasználásával, matematikai módszerek alkalmazásával megállapítható az ország ellenálló képessége az ellenséges felforgató tevékenységgel szemben. A számítások, elemzések elvégzése azért szükséges, hogy kizárhatók legyenek az Oroszország és szövetségesei elleni, szövetséges területen végrehajtandó provokatív kísérletek, valamint a hibrid művelet indítása. Velük szemben hatékony legyen a védelem.

Részletes elemzés szükséges a sérülékeny helyek, központok és területek, valamint a lehetséges hibrid veszélyek összetételének meghatározása, amelyeket az Oroszországi Föderáció és szövetségesei elleni hibrid háborúban, műveletben hozhatnak létre.

Különös figyelmet érdemel az ifjúság, a fiatalok irányába végzendő hazafias nevelőmunka, mert a hibrid hadviselési technológiák elsődlegesen rájuk irányulnak. *Első helyen* az ifjúság foglalkoztatottságára, értelmes, hasznos elfoglaltságára irányuló tevékenységet kell segíteni. Be kell vonni őket a társadalmi tevékenységbe, hazafias jellegű szervezetek munkájába, részükre a kultúra és a sportolás feltételeinek széles körét kell biztosítani, ideértve a vonzó technikai sportokat is: repülés, ejtőernyőzés, autómotor sport stb.

Még egy sérülékeny terület lehet a hibrid fenyegetés tükrében, ez pedig a bevándorlók helyzete, ugyanis a migránsok hiányos kulturális asszimilációja miatt alakulhat ki nehezen kezelhető társadalmi probléma. A migránsok etnikai enklávéi elősegíthetik, hogy a korszerű kommunikációs technológiák hálózatában szervezeten, operatíván működtetett migráns csoportok az ország különböző régióiban destabilizációs erőforrássá váljanak és komoly veszélyt jelentsenek a társadalomra.

A hibrid háborúra való felkészülés időszakában a lehetséges résztvevők hálózatba szerveződve tevékenykedhetnek, ahol a hálózatuk magában foglalja a fővárost, a nagyvárosokat, politikai-adminisztratív központokat és a fontos régiókat.

Ekkor a hálózati irányítási forma előkészítését, széttelepítését az jellemzi, hogy a központból való vezetés-irányítás helyett az állami vezetés többpólusú szervezetté alakul. A hálózatalapú szervezet horizontális felépítésű lesz, amire az jellemző, hogy az együttműködő sejtek közötti folyamatos információcsere majdnem valósidejű tájékoztatást/kapcsolatot teremt a hálózati tagok között. A tapasztalatok szerint ez garantálja a túlélőképességet, a működőképességet a létrehozott kommunikációs struktúrában a polgárháborús, kaotikus helyzetekben Líbia és Szíria területén. Az Amerikai Egyesült Államokban és a NATO-törzsekben kidolgozásra kerültek a szükséges koncepciók, létrehozták a szükséges erőket és eszközöket, folytatják a beavatkozó kísérleteket a belső helyzet ellenőrzésére,

irányítására. de a belső ellenzék felé is, hogy a megfelelő időpontban radikalizálják azokat.³⁵ Ezzel kapcsolatban a következőt olvashatjuk Valerij Geraszimov vezérkari főnöktől és a nemzetközileg elismert Markov politológustól.

Valerij Geraszimov vezérkari főnök az orosz fegyveres erők vezetőinek tartott előadásában már 2013-ban felhívta a figyelmet a háború megváltozott jellegére. Napjaink katonai konfliktusait elemezve többek között utalt Karl von Clausewitzre, Mao Ce-tungra, Georgij Issersonra, Alekszandr Szvecsinre, akik munkáikban nem hibrid háborút említettek ugyan, de utaltak a háború többtényezős, változó jellegére.³⁶ Ezekhez a példákhoz tette hozzá Geraszimov az információs és a pszichológiai műveleteket, a média, a diplomácia és a gazdaság szerepét.

A vezérkari főnök felhívta a fegyveres erők vezetőinek figyelmét napjaink katonai műveleteinek elemzésére és a tapasztalatok felhasználására a következő, Isserson tábornoktól származó idézettel: „A háború általában nem egyszerű, és a kezdete sem az. Az erők mozgósításával, koncentrációjával indul, és észrevétlenül jutunk el a műveletekig, minden képesség felhasználásával. Minden háború egy egyedi eset, amely azt követeli a tábornoktól, hogy ismerniük kell annak sajátos logikáját, annak egyediségét.”³⁷

Beszéde további részében utalt a gyengülő bankrendszer, a szociális ellátás, a propaganda, a dezinformáció, a titkosszolgálati eszközök és módszerek használata veszélyeire. Külön kiemelte a kibertámadást mint az egyik leggyakrabban alkalmazott fenyegetést, és az ebből keletkező károkat. A felsoroltak együttes alkalmazását értette a hibrid háború kifejezés alatt.³⁸

A vezérkari főnök véleménye szerint a jövőben megnő a közvetett műveletek jelentősége, amelyekben szerepet kap a politikai elszigetelés, a gazdasági szankció, a blokád. Továbbá a meghatározó lehet az információs és a különleges műveletek eredményes végrehajtása. Nem lehet elhanyagolni az ellenséges ország belső ellenzékének a szerepét sem.

Megjegyezzük, Michael Kofman – a Wilson Center Kennon Intézet munkatársa, aki két évet élt Moszkvában – korábban megjelent cikkében hasznos elemzést írt Valerij Geraszimov tanulmányáról és létrejöttének körülményéről.³⁹ Úgy gondoljuk, hogy a dolgozatunk címében jelzett probléma bővebb kifejtéséhez Michael Kofman cikkének rövid tartalmát ismertetjük.

³⁵ Exclusive: The Pentagon Is Preparing New War Plans for a Baltic Battle Against Russia. http://foreignpolicy.com/2015/09/18/exclusive-the-pentagon-is-preparing-new-war-plans-for-a-baltic-battle-against-russia/?wp_login_redirect=0; letöltés: 2016.08.10.

³⁶ ИССЕРСОН, Георгий Самойлович: Эволюция оперативного искусства. Москва, 1937. Новые формы борьбы (опыт исследования современных войн). Москва, 1940. Неуслышанный пророк. http://nvo.ng.ru/history/2010-07-02/15_isserson.html; letöltés: 2016.09.15.

³⁷ СВЕЧИН, Александр Андреевич: СТРАТЕГИЯ. Москва, 1927. http://swetschin.narod.ru/books/Svechin_AA_Strategy.pdf; letöltés: 2016.09.15.

³⁸ ГЕРАСИМОВ, Валерий: Ценность науки в предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий. <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>; letöltés: 2016.08.10.

³⁹ KOFMAN, Michael: Russian Hybrid Warfare and Other Dark Arts. <http://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/>; letöltés: 2016.08.10.

„Szinte valamennyi nyugati szakértő, aki Valerij Geraszimov tanulmányát olvasta – valószínű fordítási hibák miatt – teljesen hibásan értelmezte azt. A helyes értelmezés a következő: a vezérkari főnök – az Egyesült Államok és más nemzetek katonai tevékenységét elemezve – kihangsúlyozta, felül kell vizsgálni a katonai műveletekről alkotott eddigi orosz véleményeket. Szigorúan saját véleménye alapján szakítani kell a lineáris műveletekről alkotott elméletekkel. „A győzelem elérése érdekében a katonai műveletek tervezésénél figyelembe kell venni a politika ma is érvényes elsődleges, bár némileg megváltozott szerepét.”⁴⁰

Geraszimov az álláspontját az iraki, líbiai, szíriai, az arab tavasz, a színes forradalmak és az Iszlám Állam eseményei alapján igazolta. Különösen azt vizsgálta, hogy az említett politikai és katonai eseményekben milyen szerepet vállaltak az Amerikai Egyesült Államok és szövetségesei.

A vezérkari főnök utalt arra, hogy a nyugati államok inkább a nem katonai lépéseket alkalmazzák, és csak a legvégső esetben kerül sor a katonai műveletre. Kofman felhívja a figyelmet, hogy ha pontosan fordítjuk Geraszimov tanulmányát, akkor a vezérkari főnök egyáltalán nem javasolta, hogy az Oroszországi Föderációnak is hasonlóan kell cselekednie a jövőben.

Mindezek alapján Geraszimov javaslatot tett a hadtudománnyal foglalkozó orosz szakembereknek – éppen az Oroszországi Föderáció biztonságának megőrzése érdekében –, hogy kutassák a hasonló tevékenységekkel szembeni védelem lehetőségeit. Továbbá napjaink minden katonai eseményét külön-külön kell elemezni, mindenféle sablon alkalmazása nélkül. Ezt úgy értette, hogy pontosan kell ismerni az ellenség valamennyi képességét, mert így találjuk meg annak sebezhető pontjait, és ott kell őt megsemmisíteni.

Kofman szerint az orosz fegyveres erő nem hibrid háborút folytatott a Krím-félszigeten, hanem „korlátlan háborút”,⁴¹ amely nem csupán katonai elemeket tartalmazott: az Oroszországi Föderáció felhasznált minden lehetséges eszközt a műveleti cél megvalósításához. A lehetséges eszközök közé sorolható a bankrendszer, a számítógépes rendszer elleni támadás és az ország valutájának gyengítése a nemzetközi tőzsdén.

Kétségtelen, hogy ez a katonai művelet hozzájárul az orosz háborús elmélet (hadtudomány) és gyakorlat fejlődéséhez.

Michael Kofman az elemzést azzal zárja, hogy „...sokan látták Valerij Geraszimov ábráját (A nem katonai módszerek szerepe az államközi konfliktusok kezelése során), de legalább annyian félremagyarázták azt.”

Szergej Alekszandrovics Markov a „Hibrid háború Oroszország ellen” című könyvében részletesen vizsgálja az Amerikai Egyesült Államok és a hozzá csatlakozott országok politikáját az Oroszországi Föderációval szemben: az Amerikai Egyesült Államok hogyan érvényesíti érdekeit a Közel-Keleten, a

⁴⁰ KOFMAN, Michael: Russian Hybrid Warfare and Other Dark Arts. <http://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/>; letöltés: 2016.08.10.

⁴¹ FREEMAN, Kevin D.: Unrestricted Warfare. A szerző valószínűleg az Unrestricted Warfare: China's Master Plan to Destroy America című könyvre utalt a címmel. <http://globaleconomicwarfare.com/2011/01/unrestricted-warfare/>; letöltés: 2016.08.10.

Kaukázusban és Ukrajnában; hogyan támogatta és támogatja az Európai Uniót a szankciók érvényesítésében. Ezt a politikát és tevékenységet hibrid háborúnak nevezi. A szerző külön kiemeli, hogyan torzul el az információ az orosz lakosság felé küldött üzenetekben, hogyan valósul meg a manipuláció.

Ugyanakkor javaslatot is tesz az állami vezetőknek az ellentevékenység formáira és módszereire is, hogy milyen vizsgálatokra, elemzésekre van szükség a gyors és határozott döntések meghozatala érdekében. Külön kitér az elemzés során az Oroszországi Föderáció hátrányos helyzetű régióira és városaira, ahol a hátrány megszüntetése, a felzárkóztatás kiemelt feladat.

Figyelmeztet is, ha nem születnek meg ezek a döntések, akkor az ország nemzetközi tekintélye, gazdasága gyengül.⁴²

Ilyen feltételek között különleges figyelmet érdemel az ellenség hibrid háborús felkészítő tevékenysége, az általa tett és folytatott intézkedések időbeni komplex felfedése, a kezdeti tervezési fázisban erőszak nélküli folytatott tevékenységéről az átmeneti időszakban, egészen a teljes fegyveres konfliktus kirobantásáig. Erről a kérdésről véleményünk szerint Alekszandr Bartos tanulmánya lehet a figyelemre méltó.⁴³

Markov azt javasolja, hogy a „sehová nem vezető viták” helyett tudományos igényű vizsgáltni célszerű a lázadás, felkelés, színes forradalom, hibrid hadművelet (háború) és a hagyományos háború geopolitikai és geostratégiai körülményeit, az Oroszországi Föderáció biztonsága tükrében. Továbbá ebben a folyamatban milyen szerepe van, lehet a biztonsági, titkosszolgálati és különleges erőknek, valamint – nyílt katonai művelet esetén – hogyan kell alkalmazni a fegyveres erőt.

Alekszandr Bartos szerint a 2000-es évek óta hibrid háború folyik az Oroszországi Föderáció ellen a nyugati államok részéről, a legmodernebb technológiák és infokommunikációs eszközök felhasználásával. Ugyanakkor a hibrid művelet nem szerepel egyetlen hivatalos dokumentumban sem. Ha figyelembe vesszük a Krim-félszigeten és Kelet-Ukrajnában történt és történő eseményeket, akkor megértjük a hibrid háború értelmezése és a valóság közötti ellentmondást. Elemzésében Philip Breedlove amerikai tábornokra, a NATO európai erőinek főparancsnokára hivatkozik: „A NATO-nak meg kell tanulnia kezelni az Oroszországi Föderáció által folytatott hibrid háború révén keletkező helyzetet, és mindenekelőtt fel kell készülnie a felségjelzés nélküli egyenruhát viselő fegyveresek beszivárgására.

Az ukrán válsággal kapcsolatban az a legfontosabb, hogy a NATO-tagországok legyenek felkészülve az úgynevezett zöld emberkék, a felségjelzés nélküli egyenruhát viselő katonák megjelenésére, akik a Krim-félszigeten kipróbált módszert alkalmazva nyugtalanságot szítanak, kormányzati épületeket foglalnak el, szakadárokat képeznek ki a fegyverforgatásra, és így megrendítik az egész ország stabilitását. Amennyiben a Szövetség ilyen jelenséget tapasztal bármely tagállamában, a kollektív védelem elve alapján azonnal közbelép.”

⁴² МАРКОВ, Сергей Александрович: Гибридная война против России. http://www.koob.ru/markov_s_a/hybrid_war; letöltés: 2016.08.10.

⁴³ БАРТОШ, Александр Александрович: Гибридная война: интерпретации и реальность. http://nvo.ng.ru/concepts/2016-09-16/1_war.html; letöltés: 2016.11.06.

Ezeket a kijelentéseket úgy értelmezhetjük, hogy az Oroszországi Föderációt vádolják hibrid háború végrehajtásával, és ezzel igazolják a NATO-erők készenlétének fokozását, a csapatsoportosításokat, a hadgyakorlatokat, valamint az Európai Unió által bevezetett politikai és gazdasági szankciókat az ország ellen. A siker érdekében a NATO és az EU a jövőben szorosabban együttműködik.

A varsói csúcstalálkozón elfogadott határozat legfontosabb eleme a szerző szerint az Oroszországi Föderáció és szövetségesei féken tartása, folyamatos gyengítése. Kifinomult módszerek alkalmazása, amely már információs háború, kiterjed a kultúrára, a sportra, az oktatásra és az ideológiára a vallási szervezeteken keresztül. Ez a hibrid háború az Oroszországi Föderáció ellen hosszú folyamat lesz, és erre fel kell készülni – írja a szerző.⁴⁴

Közel azonos véleményt fogalmazott meg Szergej Lavrov külügyminiszter egy televíziós interjúban a hibrid háborúval kapcsolatban.⁴⁵ Az interjú rövid tartalma a következő.

A külügyminiszter az Amerikai Egyesült Államokat nemcsak oroszellenes retorikával vádolta meg, hanem agresszív lépések megtételével, amelyek sértik az állam nemzeti érdekeit. A két ország viszonyában olyan változások mentek végbe, hogy az Oroszországi Föderáció a továbbiakban nem hajlandó a „stratégiai türelem” fenntartására. Szergej Lavrov ezt azzal indokolta, hogy John Kirby, az amerikai külügyi hivatal vezetője szerint „elfogyott a türelem”, és befagyasztják az együttműködést a szíriai kérdések megoldásában.

Az Oroszországi Föderáció 2016. októberben beszüntette a fegyverminőségű plutónium megsemmisítését szabályozó amerikai–oroszmegállapodás végrehajtását. Követeli az Amerikai Egyesült Államoktól a „Magnyitszkij-dosszié” gazdasági szankcióinak eltörlését és a keletkezett károk megtérítését. Továbbá a NATO kelet-európai tagállamaiban állomásozó katonai kontingensek csökkentését, kivonását. Ezek az események a hidegháború újraindítását feltételezik, de ez nem az – mondta Lavrov külügyminiszter. A mai geopolitikai helyzetben a hidegháború nem értelmezhető, hiszen a határok nyitottak és az internet mindenki számára elérhető. Nincsen szovjet (oroszmegállapodás) blokk. A közeljövőben az ország csökkenti katonai kiadásait a szociális ellátás javítása érdekében. Az „új hidegháború” inkább hibrid elemekkel bír. Az Amerikai Egyesült Államoknak saját érdekei vannak, amelyeket diplomáciai jegyzékekkel, szankciókkal, a dezinformáció eszközeivel is érvényesíteni kíván.

Az Amerikai Egyesült Államok az erő és a hatalom szemszögéből akadályozza az orosz fejlődést, és ilyen pozícióból kíván tárgyalni. Tevékenységében felismerhető a lakosság dezinformálása, az orosz ellenzék nem titkolt támogatása több nagyvárosban. Együttműködésről beszél, de az Oroszországi Föderációt akarja ellehetetleníteni minden területen – nyilatkozta Lavrov külügyminiszter.

⁴⁴ БАРТОШ, Александр Александрович: Гибридные войны в стратегии США и НАТО. Как обеспечить национальную безопасность России в условиях нетрадиционных угроз и вызовов. http://nvo.ng.ru/concepts/2014-10-10/1_nato.html; letöltés: 2016.09.15.

⁴⁵ О гибридной холодной войне. http://www.ng.ru/editorial/2016-10-11/2_red.html; letöltés: 2016.10.15.

Bartos szerint a lehetséges agresszor részéről a várható lépések a következők lehetnek:

- az ellenzéki mozgalmak stabil finanszírozását biztosító források, majd az érdekelt fél részéről külső és belső fegyveres csoportok felkutatása, esetleges létrehozása és lehetőségeik szerinti szükséges mértékű felhasználása az államon belül;
- az államrend ellen tiltakozó csoportok felkutatása, amelyek képesek a tervezett erőszakmentes akciókban való részvételre, de képesek az erőszakos jellegű cselekményekben, akár a polgárháborúban való részvételre is;
- államellenes jelmondatok meghatározása, amelyek maximálisan hasonlóak az elégedetlen társadalmi csoportok követeléseihez; ezek hatása felhasználható a hatalom legitimitációjának megkérdőjelezésére, és a létező hatalom megtörésére;
- azoknak a politikai szervezeteknek, egyesüléseknek, egyesületeknek a meghatározása és vezetőik felkészítése, amelyek/akik képesek a politikai szembenállás vezetésére, irányítására;
- parancsnokok és harcosok felkészítése táborokban, ahol kiképzést kapnak az erőszakos cselekmények végrehajtására, továbbá mobilizálható toborzó központok szervezése külföldön és a zsoldosok átdobásának, átdobási útvonalak előkészítésének megszervezése;
- az ellenzék támogatásának biztosítása és azok tevékenységének kiterjesztése, elsősorban az ellenőrzött (irányított) ellenzék koordinált felhasználása a hazai és a nemzetközi médiában;
- hálózatok szervezése felforgató tevékenység irányítására, kapcsolattartásra és a helyzet folyamatos megfigyelésére (ellenőrzésére).

A lehetséges válaszok és a hibrid veszéllyel kapcsolatos kutatás eddig elért eredményei:

Figyelembe véve a felsorolt veszélyek, lépések méreteit és jellemzőit, már sikeresen folyik az Oroszországi Föderáció és szövetségesei nemzeti biztonságának védelmét szolgáló feladatok végrehajtása, amelyek csak konszolidált társadalmi viszonyok között és erős nemzeti védelemmel érhetők el.

A nemzeti hatáskörű védelem erősítése, a kapcsolatok fejlesztése a szövetségesekkel és partnerekkel, a nemzetközi biztonságot garantáló szervezetek meglévő képességeinek észszerű felhasználása a romboló hatásokkal, kísérletekkel való szembenállásban, az ország nemzetközi kapcsolatainak felhasználásával.

Az orosz szakértők hibrid veszélyek összessége alatt értik az előre kidolgozott stratégia elgondolásának megfelelő lehetséges tevékenységet, az ellenség, ellenfél (az orosz állam – *a szerzők*) polgári és katonai célpontjainak összességére gyakorolt káros hatást, ideértve a lakosságot is mint célpontot.

A hibrid műveletek végcélja az állam erejének széles körű meggyengítése, a kormány helyzetének megingatása és elfogadottságának (tekintélyének) a csökkentése az országon belül és a nemzetközi téren egyaránt.

Ilyen módon a hibrid fenyegetések, veszélyek más típusú fenyegetésektől, veszélyektől abban térnek el, hogy konkrétan kiválasztott objektumra, konkrét országra vagy az ország által meghatározott „értékekre” hatnak.

A hibrid fenyegetésnek konkrétan behatárolt kerete és korábban meghatározott végcélja van, és a műveletek elgondolásának a stratégiai lényegét testesítik meg. A komplex veszélyek sikeres megvalósítása függ a szabadon felhasználható források meglététől, az erőktől, eszközöktől, az e forrásokhoz való hozzájutás lehetőségétől a támadó részéről.

Ilyen együttes hatásokat alkalmazó hibrid veszélyek a szemben álló fél részéről meghatározzák az országot, az állam nemzeti biztonságát garantáló rendszerre jellemző sebezhetőségi lehetőségeket. A hibrid veszélyek összessége egy sor jellemzővel rendelkezik, amelyek biztosítják a hatékony alkalmazhatóságukat az egész hibrid háború, művelet folyamán.

A hibrid fenyegetések, veszélyek alkalmazásának összekapcsolt hatása feltételezi azok rendkívüli veszélyességét az ország nemzeti biztonságát garantáló összes rendszerre. A hibrid veszélyek komplex rendszere egy sor olyan jellemzővel rendelkezik, amelyek hatékony alkalmazása a hibrid műveletek minden szakaszában megtalálható.

Az ilyen komplex veszélyek sokkal nagyobb pusztító erővel rendelkeznek, mint ha a veszélyek összetevőinek egyszerű számtani összegét vennék figyelembe. Az ilyen fajta veszélyek összegzett hatása az egymással összefüggő és komplex rendszerek realizálásán keresztül érvényesül. Az előkészítés és a végrehajtás időszakában a célország területén vagy határain kívülről, külföldről hatnak a nagyszámú résztvevő koordinálását meghatározó intézkedések által.

A helyzet sikeres kialakulásának és fenntartásának érdekében lelkesítő, és a tények ügyes felhasználásával, manipulálásával, a folyamatok szükséges irányának befolyásolására katonai és nem katonai döntéseket hoznak. A hibrid háborúk, műveletek stratégiájának alapját a stratégiai tervezés és a szükséges tevékenységek célirányos előrejelzése alkotja.

A hibrid veszélyek legfontosabb jellemzői közé tartoznak: veszélyforrás-államok, terrorszervezetek, határokon átnyúló szervezett bűnözői körök tevékenysége, oligarchikus klánok megjelenése; a veszély összetevői meghatározása, hogy ki hozta létre, és hogy a megjelenése milyen objektumra és melyik érzékeny területre irányul; a veszély léptéke és mértéke, mérete, a veszély objektumainak elérhetősége és mennyisége szempontjából, valamint azok hatásának előzetes felderítése, megismerése, felfedésének lehetősége.

A hibrid veszélyek összetettsége, összetevőinek jellemzői a források felderítésének lehetőségét megnehezítik, mivel azok általában ismeretlenek. Az ilyen úton létrehozott bizonytalanságok lényegesen csökkentik (fékezik) az állam részéről adott céltudatos, célirányos válaszokat, illetve azon szervezetek részéről, amelyeket támadás ért.

Az orosz szakértők szerint a jövőben is tudományos igénnyel kell vizsgálni a hibrid háborúk, műveletek módszerét, formáit és a színes forradalmak közötti egyenes összefüggéseket, kapcsolatokat, amelyek kölcsönösen kiegészítik egymást. Rendszerint a színes forradalom a hibrid háború kezdeti szakasza, ami a továbbiakban az események, az erők alkalmazására átvett algoritmus szerint folyik, fejlődik, amikor az ellenzék békés tüntetése folyamatosan átalakul a hatalommal szembeni kemény ellenállássá. Ez a folyamat egészen a kormány megbuktatásáig, illetve a polgárháború kirobbantásáig tarthat. A hibrid háború, művelet bármelyik szakaszában vagy teljes időszakában a műveletet végrehajtók a hibrid veszélyek közül mindig a kiválasztott a célok elérésére legalkalmasabb, leghatékonyabb lehetőségeket használják, alkalmazzák.⁴⁶

Az orosz katonai gondolkodók nézeteinek figyelemreméltó elemzése olvasható Rácz András tanulmányában, amely jól összefoglalja a kelet-ukrajnai és a Krím-félszigeten folytatott orosz hibrid hadműveletek legfontosabb jellemzőit.⁴⁷

Az orosz katonai szakemberek – a szovjet hagyományt folytatva – folyamatosan figyelemmel kísérik a nyugati szakértők munkásságát éppúgy, mint az Amerikai Egyesült Államok és más nyugati államok által viselt háborúkat, és azok tapasztalatait felhasználják munkájuk során.

Ennek megfelelően az orosz új generációs hadviselés (hibrid hadviselés) elmélete is szervesen kapcsolódik a hidegháború utáni nyugati katonai gondolkodás eredményeihez.

Állításunkat teljes mértékben igazolja Szergej Csekinov és Szergej Bogdanov cikke, amelyben a szerzők lényegében egy lépésről lépésre végrehajtandó gyakorlati útmutatót dolgoztak ki az új generációs háború megvívásának formájához és módszeréhez.

Az általuk megfogalmazott lehetséges forgatókönyv minden tekintetben védelmi jellegű, azt vizsgálják, hogy az Oroszországi Föderációnak milyen képességekkel kell rendelkeznie a nyugati államok hibrid műveleteinek hatékony elhárítása érdekében.

A jövő hadviselésének elméletét kidolgozó orosz szakemberek – élükön Geraszimov tábornokkal – szerint a jövő katonai műveleteinek középpontjában az emberi elme és az információs tér lesz. Ennek megfelelően az ellenfél megbénítását elsősorban információs és pszichológiai eszközökkel, műveletekkel kell elérni, nem elvetve a katonai erő alkalmazásának lehetőségét sem. A szemben álló fél lakosságát el kell bizonytalanítani, a központi hatalomtól le kell választani, beleértve ebbe akár fegyveres felkelés kirobbantásának a lehetőségét is. Továbbá cél a szemben álló fél fegyveres ereje moráljának megtörése, harcképességének gyengítése is.

⁴⁶ БАРТОШ, Александр Александрович: Гибридная война: интерпретации и реальность. http://nvo.ng.ru/concepts/2016-09-16/1_war.html; letöltés: 2016.11.16.

⁴⁷ RÁ CZ András: A hibrid hadviselés és az ellene való védekezés lehetőségei. Sereg Szemle, 2016. évi (XIV. évfolyam) 2. szám, március-június. pp. 7–21.

A nem katonai eszközök alkalmazásából következik, hogy a hibrid háború (művelet) kiterjed az ellenség teljes hátszágára és egész társadalmára, vagyis sem időben, sem térben nem korlátozott – írják a szerzők.⁴⁸

Úgy gondoljuk, hogy az orosz nyelvű tanulmányok rövid, tartalmi idézete figyelemre méltó olvasmány lehet a hibrid műveletekkel foglalkozó szakemberek és kutatók számára.

Befejezés

A szakirodalom tanulmányozását követően megállapítható, hogy néhányan a hibrid műveletek leegyszerűsített magyarázatát adják. Nevezetesen olyan kifejezéseket használnak, mint *hagyományos* és *szabálytalan*. Véleményünk szerint valószínűbb eredményre jutunk, ha több irányból (más tudományok eredményeit is felhasználva) közelítjük meg a problémát.

Különösen igaz lehet ez az állításunk, ha a hadtörténelmi események vizsgálatát sem hagyjuk ki a téma tudományos igényű kutatása során. A teljesség igénye nélkül csupán néhány példát említünk: Rákóczi-szabadságharc, 1848–49-es szabadságharc, napóleoni háborúk, amerikai polgárháború, a különböző korok partizánháborúi, India és Pakisztán háborúja Kasmír birtoklásáért stb. Ezeket soha nem nevezték hibrid katonai műveleteknek, ugyanakkor néhány hasonló jellemzővel találkozhatunk elemzésük során. Természetesen a kor politikai és katonai körülményeit figyelembe véve.

A hibrid műveleti módok és formák eltérnek a hadtudományi irodalomban eddig megfogalmazottaktól. Azt is meg kell állapítanunk, hogy ez a műveleti mód és forma további kutatásokat igényel – a teljes feltárás érdekében – a szakemberektől.

A hibrid katonai művelet mint a katonai művelet megvívási (végrehajtási) módja és formája eredményeképpen megfigyelhető, hogy amikor a hagyományos és a nem hagyományos formák és erők egymással egy időben, a közös cél érdekében összehangoltan kerülnek alkalmazásra, ez a folyamat (a művelet) jelentősen lerövidül.

A szíriai és az ukrainai katonai műveletek tapasztalata alapján figyelembe kell venni a humanitárius beavatkozásnak vagy a védelem felelősségének meglévő hiányosságát. Következésképp a hibrid műveletekre vonatkozó elméletekben megállapításra került, hogy a mai összetett geopolitikai környezetben a támadó fél destabilizáló művelete minél közelebb jut az általa célba vett hatalomhoz, annál alacsonyabb a közvetlen katonai támadás valószínűsége.

Ugyanakkor nagyobb a valószínűsége annak, hogy nem katonai eszközök kerülnek alkalmazásra. Természetesen ez a megállapítás elméletileg fordítottá válhat, ha az adott hatalmi központ meggyengül, zavarodottá válik, elveszíti stratégiai kezdeményezőképességét.

Az általunk vizsgált orosz szakirodalom szerint a jövőben a katonai műveletek formái és tartalmi változása várható. Jellemző lesz a művelet gyors változása; újabb és újabb „szereplők” megjelenése a hadszíntéren; az információs és

⁴⁸ CHEKINOV, S. G.–BOGDANOV, S. A.: The Nature and Content of a New-Generation War. http://www.eastviewpress.com/Files/MT_20ISSUE_No.4_2013.pdf; letöltés: 2016.11.06.

a technikai fölény meghatározottsága; a katonai művelettel azonos időben vagy azt megelőzően a szemben álló társadalom egészére történő infokommunikációs ráhatás, amely befolyásolhatja annak sikerét.

Az orosz katonai stratégiai gondolkodás az információs műveletek technikai és pszichológiai oldalát egymástól elkülönítve kezeli. Az 1990-es évek közepén az információt fegyverként fogalmazták meg, amely szerint a jól megválasztott információs művelet képes változásokat elérni az ellenséges információs rendszerek érzékelő és feldolgozó folyamataiban.

Miközben az 1990-es években a nyugati, elsősorban az amerikai katonai gondolkodásban az információs műveletek technikai oldalára irányultak a fejlesztések, az orosz oldalon a pszichológia, a lélektani terület kapott nagyobb figyelmet. Az oroszok a lélektani tényezőket annyira komolyan veszik, hogy az információs-pszichológiai műveleteket a katonai tevékenységek egy önálló formájaként ismerik el. Ezek magukban foglalják röplapok és hangosbeszélők alkalmazását, az ellenség információs rendszereinek támadását, de leglényegesebb eleme a csapásmérés az ellenség észlelésére a magatartásának megváltoztatása és mentális stabilitásának megtörése céljából.

Az ellenség tudatának befolyásolására már korábban kidolgozták az úgynevezett „*рефлексивное управление – visszaható szabályozás*” elméletét, amely a döntéshozók és a döntéshozatal mellett a komplex kulturális környezetet is célba veszi. Ez a döntéshozatal alapjául szolgáló információk szisztematikus manipulálására épül, és azt feltételezi, hogy a célszemély saját elhatározásából a kezdeményező által előre eltervezett döntéseket hoz.

Az öbölháborúk tapasztalatainak hatására az orosz katonai gondolkodásban erősödött az a felfogás, hogy az információ fontos erőforrás, és az információs fölény előre eldöntheti egy fegyveres konfliktus kimenetelét. A 2010-ben kiadott katonai doktrína – amely az orosz dokumentumok rendszerében stratégiai szintű kiadványnak felel meg – az információt a nemzeti erőforrások közé emeli. Megállapítja, hogy napjaink fegyveres konfliktusaiban az információs hadviselés szerepe felértékelődött, és alkalmazásával a politikai célok katonai erő igénybevétele nélkül is elérhetők, illetve kedvező feltételeket teremthet a nemzetközi közvélemény támogatásának megnyeréséhez, ha katonai műveletekre kerül sor. Célként jelöli meg az információs hadviselés képességeinek kialakítását, az ehhez szükséges források hozzárendelését, a modern információs technológiára épülő vezetési rendszer és precíziós fegyverek fejlesztését.

A 2014-es év végén megjelent új doktrína szerint a modern háborúk fő jellemvonása a katonai erő, a politikai, gazdasági, információs és más, nem katonai módszerek integrált alkalmazása, együttműködésben a potenciálisan ellenálló lakossággal és a különleges erőkkel. Az orosz felfogásban az információs tér a műveletek szempontjából ugyanolyan fontosságú, mint a szárazföld, a levegő, a tengerek és az űr. A legutóbbi, 2014-es katonai doktrína terminológiájában – a fordítások alapján – a 2010-ben kiadott katonai doktrínával megegyezően az információs hadviselés kifejezést használja.

Az információszerzés és az információs tér jelentősége megváltoztatta a háború alapelveit, fogalmazott 2013-ban Valerij Geraszimov vezérkari főnök és hozzátette, hogy az aszimmetrikus módszerek semlegesíthetik az ellenség katonai fölényét. A katonai célok távoli, kontaktus nélküli háborúban is elérhetők, amelyekben a stratégiai, a műveleti és a harcászati, illetve a támadó és a védelmi harctevékenységek közötti határvonal elmosódik.

A mai orosz stratégiai gondolkodásban jellemző az információ puha fegyverként való alkalmazása a tömegek befolyásolása érdekében, amelynek fontos eszközei az orosz nyelvű médiumok, elsősorban a kereskedelmi televíziós csatornák.

A balti országokban, Ukrajnában és Moldovában nagy számban működnek orosz sajtóorgánumok, amelyek vallási-kulturális üzenetekkel formálják az orosz nemzetiségű lakosság véleményét. Az orosz nyelvű sajtó jelentőségét az is mutatja, hogy például Ukrajnában nemcsak az orosz nemzetiségűek, hanem az ukrán lakosság nagy része is beszél oroszul.

A 2014-ben kezdődött orosz–ukrán válság idején Oroszország lényegében a korábban bemutatott módszereket követve hozta nyilvánosságra az Ukrajnában zajló eseményeket a nyugati média ellensúlyozása és az orosz üzenetek még szélesebb körben való terjesztése céljából, valamint kiemelten ügyelt az orosz diplomácia nézeteinek a bemutatására.⁴⁹

A hibrid katonai műveleti forma egyik jellegzetessége, hogy – mivel integrálja a hagyományos és a nem hagyományos formákat és erőket – jóval összetettebb, ugyanakkor a gyors kiterjesztésnek köszönhetően a válság folyamata rendkívül gyorsan eléri a tetőfokát.

Így a jelenleg alkalmazott és a gyakorlatban bevált döntéshozatali és válságkezelési modelleket csak korlátozottan, vagy nem vagyunk képesek kellő időben és kellő hatékonysággal alkalmazni.

Többen félnek, félünk a modern kor katonai műveleteinek magyarázatától, éppen a kudarc vagy a vita miatt. Ugyanakkor az érvekkel és eredményekkel alátámasztott szakmai vita is hozzájárul a hadtudomány fejlődéséhez.

Állításunk igazolására álljon itt két idézet:

„A ma tudósai és a jövő szakemberei tanulhassák szabadon azt, amit akarnak. Álljon jogukban publikálni minden felfedezésüket és véleményüket” – javasolta Vizi E. Szilveszter.⁵⁰

Úgy gondoljuk, a további kutatómunkához ez a javaslat hasznos lehet nemcsak nekünk, de más kutatóknak is: *„A hadtudománynak szintetizálni kell azt az óriási mennyiségű szakirodalmat, amely a jövő háborúival, konfliktusaival, hadviselésével foglalkozik. A következtetéseket össze kell vetni az újabb és újabb,*

⁴⁹ RÓZSA Tibor: Az információs műveletek vizsgálata, különös tekintettel a befolyásolási képességek alkalmazásának lehetőségeire a Magyar Honvédség feladatrendszerében. PhD-értekezés, pp. 81–83. 2016. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, Egyetemi Központi Könyvtár.

⁵⁰ Egy tudósember mérföldkövei. Beszélgetés Vizi E. Szilveszterrel, az MTA elnökével. <http://www.termesztetvilaga.hu/szamok/kulonszamok/k0602/interju.html>; letöltés: 2016.08.10.

hagyományos és nem hagyományos konfliktusok változó világával, és előremutató javaslatokat kell kidolgozni. Csak azok a megközelítések hozhatnak eredményt, amelyek nemcsak a konfliktusok növekvő komplexitását igyekeznek bemutatni, de törekszenek a jelenségek holisztikus és többdimenziós jellegének, szociológiai és technológiai dinamizmusának megragadására is. Koncepcionális fejlődés csak olyan elemző munkából származhat, amely vizsgálja a háború kapcsolatát a társadalommal és a világgal, értékeli a konfliktusok konvergenciáját, figyel a haderők ellenőrzésének követelményére a globális médiaközvetítések világában, és szem előtt tartja a többcélú haderőknek a konfliktus teljes spektrumán történő alkalmazásának fejlesztési kérdéseit.”⁵¹

FELHASZNÁLT IRODALOM

- DEÁK János: Oroszország új (pontosított) katonai doktrínájának megjelenése az orosz katonai gondolkodás tükrében. Felderítő Szemle, XIV. évf. 1. szám.
- FEKETE Csanád: Hibrid háborúk, hibrid szervezetek. Záródolgozat, 2015. Nemzeti Közszerződési Egyetem, Egyetemi Központi Könyvtár és Levéltár.
- Hybrid war – does it even exist?
<http://www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/EN/>
- KISS Álmos Péter: A negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai. PhD-értekezés, Nemzeti Közszerződési Egyetem Budapest, Egyetemi Központi Könyvtár.
- KORYBKO, Andrew: Hybrid Wars: the Indirect Adaptive Approach to Regime Change. Эндриу Корыбко: Гибридные войны: Непрямой адаптивный подход к смене режимов. Moscow 2015. ISBN 978-5-209-06595-1
- NEMETH, William J.: Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare (Kindle Edition)
https://www.amazon.com/Future-War-Chechnya-Hybrid-Warfare-ebook/dp/B007GDUXEW#reader_B007GDUXEW
- RÁCZ András: A hibrid hadviselés és az ellene való védekezés lehetőségei. Sereg Szemle 2016. évi (XIV. évfolyam) 2. száma, március–június.
- RÁCZ András: Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában. Külügyi és Közgazdasági Intézet T2014/1.
- RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2014. ISBN 9789633275924
- RÓZSA Tibor: Az információs műveletek vizsgálata, különös tekintettel a befolyásolási képességek alkalmazásának lehetőségeire a Magyar Honvédség feladatrendszerében. PhD-értekezés, 2016. Nemzeti Közszerződési Egyetem Budapest, Egyetemi Központi Könyvtár.

⁵¹ SZENES Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején.
http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html; letöltés: 2016.08.10.

- The „Gerasimov Doctrine” and Russian Non-Linear War.
<http://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/>
- БАРТОШ, Александр Александрович: Гибридная война в экономической сфере.
<https://topwar.ru/81892-gibridnaya-voyna-v-ekonomicheskoy-sfere.html>
- БАРТОШ, Александр Александрович: Гибридные войны будущего – прогнозирование и планирование.
http://nvo.ng.ru/concepts/2014-12-19/1_war.html
- БАРТОШ, Александр Александрович: Цветные революции и гибридные войны современности.
http://nvo.ng.ru/gpolit/2016-01-22/1_revolutions.html
- ГАРЕЕВ, Махмут Ахметович: Если завтра война?
<http://www.rulit.me/author/gareev-mahmud-ahmetovich/esli-zavtra-vojna-download-free-396882.html>
- ГЕРАСИМОВ, Валерий: Ценность науки в предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий.
<http://www.vpk-news.ru/articles/14632>
- ГРАЧЁВА, Татьяна : Современная война – это не просто драка.
<http://новости-россии.ru-an.info/>
- КЛИМЕНКО, С.: Теория и практика ведения „Гибридных войн“ по взглядам НАТО 2015. Зарубежное военное обозрение 2015/5.
http://pentagonus.ru/load/zhurnaly/zvo/zarubezhnoe_voennoe_obozrenie_5_2015/56-1-0-1276
- МАРКОВ, Сергей Александрович: Гибридная война против России.
http://www.koob.ru/markov_s_a/hybrid_war
- ПОПОВ, И. М., Хамзатов, М.М.: Война будущего: концептуальные основы и практические выводы. Очерки стратегической мысли. Moskva, 2016.
- ПОЧЕПЦОВ, Георгий Георгиевич: Из истории понятия гибридной войны в США и России.
<http://psyfactor.org/psyops/hybridwar6.htm>
- Пришло время перейти в атаку в гибридной войне.
<http://politrussia.com/world/gibridnye-voyny-o-621/>
- СУЛАКШИН, Степан: „Гибридная война”.
<http://rusrand.ru/tv/meaning/gibridnaja-vojna>

A CIA KISZIVÁROGTATÁS

Az elmúlt időszakban számos cikk és elemzés tárgyalta az Amerikai Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Ügynökségével (NSA¹), valamint a Központi Hírszerző Ügynökségével (CIA²) kapcsolatos kiszivárogtatási botrányokat. A kiszivárogtatást követően nem lehetett azonnali hatást érzékelni, de napjainkra egyre több esetben a kiszivárogtatott kiberhírszerző módszerek segítségével hajtanak végre kibertámadásokat szerte a világon. Ezek a támadások mára nemcsak a polgári szférát, hanem a kormányzati szektort is érintik.^{3,4}

Megjegyzés: A CIA kiszivárogtatásra már előzetesen is felhívták a figyelmet, amikor számos, a 2012-es francia választásokkal kapcsolatos anyagot töltöttek fel az internetre. Ezekben kifejtették, hogy a CIA milyen módszerekkel monitorozta a választásokat.⁵

A WikiLeaks 2017. március 7-én több ezer dokumentumot publikált az Amerikai Központi Hírszerző Ügynökség kiberhírszerző módszereiről és eszközeiről. Julian Assange, az internetes oldal alapítója a Twitteren kijelentette, hogy „ez a történelem legnagyobb kiszivárogtatása a hírszerzés területén”. Megerősítésre szoruló információk szerint a dokumentumok a CIA Kiber Hírszerzési Központjából származnak, amely Langleyben működik, és „egy ottani, elszigetelt, magas biztonsági fokozatú hálózatból kerültek ki”.^{6,7}

A kiszivárogtatott csomagnak a Vault 7 nevet adták, amely a WikiLeaks szerint egy sokkal nagyobb kiszivárogtatás első lépése. A jelenlegi dokumentumok a „Year One” fantázia nevet kapták. A Year One 7818 web lapot és 943 csatolmányt tartalmaz.⁸

Megjegyzés: A kiszivárogtatással kapcsolatos médiabotrány során a CIA sosem ismerte el, hogy minősített adatok szivárogtak ki a zárt célú hálózatokból. A hírszerző szervezet az AP amerikai hírügynökség megkeresésére azzal válaszolt, hogy „nem nyilatkozik az állítólagos hírszerzési dokumentumok hitelességéről és tartalmáról”. Ha a kiadott dokumentumok hitelesek, akkor a kiszivárogtatás újabb

¹ National Security Agency.

² Central Intelligence Agency.

³ <http://thehackernews.com/2017/03/wikileaks-cia-vault7-leak.html>; letöltés: 2017.09.10.

⁴ <https://wikileaks.org/ciav7p1/>; letöltés: 2017.09.10.

⁵ <https://wikileaks.org/cia-france-elections-2012/>; letöltés: 2017.09.10.

⁶ <https://wikileaks.org/ciav7p1/>; letöltés: 2017.09.10.

⁷ <https://www.cbsnews.com/news/wikileaks-cia-documents-released-cyber-intelligence/>; letöltés: 2017.09.10.

⁸ <http://thehackernews.com/2017/03/wikileaks-cia-vault7-leak.html>; letöltés: 2017.09.10.

katasztrófális események láncreakcióját jelenti a rendvédelmi szervezetek közösségre nézve. Emellett Assange kijelentése túlzó is lehet, mivel a Snowden botrány során is hasonló események zajlottak le, bár tény, hogy ennél kevesebb dokumentum került fel a nyílt internetre.

Számos médiában fogalmaztak úgy, hogy a CIA képességeivel kapcsolatos pontos információk jelentek meg, amelyek lehetőséget adnak arra, hogy az Apple által gyártott Iphonokat, Android operációs rendszert futtató okos telefonokat, okos eszközöket, valamint Mac OS, IOS és Windows operációs rendszereket lehet „feltörni”.

A CIA arra is felhívta a figyelmet, hogy ezzel a publikációval veszélybe sodorják az amerikai állampolgárokat is. Valamint azt is kihangsúlyozta, hogy a szervezet az országon kívül tevékenykedik, az amerikai polgárok ellen nem folytat kiberhírszerző tevékenységet.⁹

Assange internetes sajtótájékoztatót is akart tartani Ecuador londoni nagykövetségéről, ahová az elfogatása elől menekült, de a Twitteren azután közölte, hogy a számítógépeit hackertámadás érte, ezért nem tud rajtuk kommunikálni. Ez „az első közzétett adag már elhomályosítja mindazt, amit Edward Snowden három év alatt közzétett az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség titkos adatgyűjtő és lehallgató tevékenységéről”.^{10,11}

A kiszivárogtatott dokumentumok között kibertámadásokra használt számítógépes programok, rosszindulatú szoftverek, kiberfegyverek és módszerek és hozzájuk tartozó magyarázatok találhatók meg. Vélhetően egy olyan személytől származnak, aki hozzájuk férhetett, mert a WikiLeaks szerint a CIA elvesztette felettük az ellenőrzést. A WikiLeaks szerint ezek a dokumentumok tartalmazzák a CIA kiberhírszerző képességére vonatkozó adatokat is. Véleményük szerint ezekkel a képességekkel a hírszerző szervezet képes manipulálni okos gépjárműveket, okos televíziókat, valamint képesek a népszerű internetes böngészőket (Google Chrome, Microsoft Edge, Mozilla Firefox, Opera Software ASA) kiberhírszerzésre használni.

A WikiLeaks alapítója az üzenetben hangsúlyozta, hogy a dokumentumok között nincsenek „éles” – vagyis ebben az állapotban használható – eszközök, mert elővigyázatosságból használhatatlanná tették őket, és azt akarják, hogy közmegegyezés jöjjön létre a dolog politikai és műszaki vonatkozásairól, akárcsak arról, hogy az ilyen fegyvereket miként lehet kielemezni és leszerelni.

Megjegyzés: *Assange kijelentése az elmúlt időszak tükrében mondhatni nem igazán állja meg e helyét, mivel az elmúlt időszak nagyméretű kibertámadásai a kiszivárogtatott dokumentumokban foglalt eszközök/lehetőségek segítségével zajlottak le.*

⁹ <http://www.businessinsider.com/cia-responds-to-wikileaks-disclosure-2017-3>; letöltés: 2017.09.10.

¹⁰ <http://heavy.com/tech/2017/02/what-is-vault-7-wikileaks-theories-vault7-tweets-photos-analysis-clues-twitter-who-where-when-why-how/>; letöltés: 2017.09.10.

¹¹ <https://twitter.com/wikileaks/status/839100679625060353>; letöltés: 2017.09.10.

A kiszivárogtatott anyagokat több módszerrel és több szempontból is kategorizálni lehet, de a legegyszerűbb és legkönnyebben érthető, ha a célrendszerek szemszögéből csoportosítjuk őket.

Mac OS és IOS rendszerek

Az Apple Inc. által gyártott okos telefonok és informatikai eszközök is a CIA hírszerző tevékenységének fókuszában állnak. Sajtóinformációk szerint a Mac OS és IOS rendszerek sérülékenysége a CIA egyik külön csoportja foglalkozott, amely az Embedded Development Branch (EDB) nevet viselte. A Vault 7 csomag "Dark Matter" projektje kiemelten ezekkel a sérülékenységekkel foglalkozott.

A kiszivárogtatott információk szerint a CIA EDB csoportja 2008 óta olyan hírszerző alkalmazást fejlesztett, ami az Iphone-okra feltelepítve – még re-installálást követően sem – nem lehetett eltávolítani. Ennél a támadási módszernél az Iphone-ok firmware-jét támadták meg, így az újratelepítés sem segített az eltávolításukban.

Egy 2012 novemberi dokumentum olyan lehetőséget tárgyal, ami segítségével egy eszközzel (USB stick) az Apple által forgalmazott laptopok bootolása közben be lehet hatolni a rendszerbe. A „Sonic Screwdriver” hekkelő eszközre telepített kódok akkor futtathatóak, amikor ezt az eszközt a bootolás során a laptop thunderbolt csatlakozójára dugják. Így kártékony kódsorok futtathatók még akkor is, ha a firmware biztonsági kóddal (jelszavas védelemmel) van ellátva.¹²

A CIA anyagai mellett számos más kormányzati szervezettől is nyilvánosságra kerültek kiberhírszerző eszközök és módszerek. Kiberbűnözői csoportok és számos script kiddie megkezdte az NSA kiszivárogtatott kiberhírszerző eszközeinek részletes elemzését/használatát. A Shadow Brokers hekkercsoport által publikált NSA Equation Group eszközei elsősorban Windows XP, Windows Server 2003, Windows 7-8, és Windows 2012 rendszerek sérülékenységét használja ki. Az Equation Group kettő kiberhírszerző implantátumot alkalmazott arra, hogy rosszindulatú szoftvereket juttasson be sérülékeny hálózatokba. A csoport a DoublePulsar és EternalBlue implantátumot használta, hogy informatikai eszközök ezreit fertőzzék meg. A Double Pulsar hátsó kapualkalmazással sikeresen telepítették a „EternalBlue exploitot”, aminek segítségével már könnyűszerrel hozzáférhettek a számítógépen tárolt adatokhoz.

Megjegyzés: Az Eternalblue egy sérülékenységet (CVE-2017-0144) aknáz ki, míg a Double Pulsar egy hátsóajtó-telepítő program, amelyet az Eternalblue-val együtt lehet használni, pl. „was used alongside EternalBlue in the May 2017 WannaCry ransomware attack.” Együttes alkalmazásukra a szivárogtatást követően van bizonyíték.

Az Apple tájékoztatása szerint, ahogy az exploitok megjelentek, a cég megkezdte azok javítását és az eszközök frissítését is.¹³

¹² <https://www.darkreading.com/attacks-breaches/apple-mac-iphone-bugs-that-cia-allegedly-exploited-were-fixed-years-ago/d/d-id/1328484>; letöltés: 2017.09.10.

¹³ <http://thehill.com/policy/cybersecurity/325443-wikileaks-publishes-cia-apple-hacking-tactics>; letöltés: 2017.09.10.

„MitM” támadások, mint a CIA eszközei

Amellett, hogy a CIA a sérülékenységek kiaknázásának lehetőségeivel dolgozik, önálló fejlesztésekkel is folytatott a “Man in the Middle” támadások területén. A fejlesztések célja, hogy a célpontokat a LAN hálózatokon keresztül éri el a támadás során. A kiszivárogtatott dokumentumok szerint az Archimedes eszköz segítségével a LAN hálózaton – közbeékelve – információkat lehetett megszerzi. Az Archimedes igazából csak egy továbbfejlesztett szoftver, ami a polgári életben is beszerezhető, ahol „Ettercap” néven ismert.

Hatása

A botrány és a média által felkavart hírverés nem tett jót a hírszerző szervezetek tekintélyének. A polgári lakosság, a különböző aktivista szervezetek, szervezett bűnözői és szélsőséges csoportok felismerték, hogy a kibertér nem ad már elég anonimitást részükre. A kiszivárogtatott anyagokból tanulva mára már rejtett üzenetküldő szoftvereket használnak, vagy teljesen kizárják ezen eszközök használatát illegális tevékenységük során. A publikált dokumentumok ötleteket és új megoldásokra hívta fel ezen csoportok figyelmét, valamint a rendvédelmi szervezetek kiberhírszerző rendszer elemeinek felhasználásával megalkották saját eszközeiket, amelyeket számos esetben visszaélésekre és illegális anyagi haszonszerzésre használnak fel.

Felismerve a kiszivárogtatásokban rejtőző kritikus nemzetbiztonsági kockázatokat, a rendvédelmi szervezetek mára már nagyobb hangsúlyt fordítanak a dokumentumok és minősített adatok védelemére, valamint elrejtik ezekben saját indikátoraikat, ami már a kiszivárogtatások kezdeti fázisában dekompromittálja az elkövető személyét.

Kiemelt probléma az, hogy a publikáló portálok, valamint a terjesztők nem is fogják fel, hogy ezzel nem segítik a polgári lakosságot, hanem a köztörvényes bűnözők és szélsőséges elemek malmára hajtják a vizet. Az utóbbi internetre feltöltött anyagok nem bizonyítják közvetlenül, hogy azokat civil célpontok ellen alkalmazták volna. Emellett ezek az anyagok csak kimondottan szakértői kézben válnak potenciális „kiberfegyverekké”, egy átlagosnak mondható informatikai felhasználónak nem jelentenek semmit, vagy egyáltalán nem tudja, hogyan és miképpen, milyen célra lehet ezeket felhasználni. Így messzemenő következtetéseket sem tudnak levonni belőle.

Lépések

Nyitás a lakosság irányába

Az NSA tanulva előzetes hibájából, megkezdte a nyitást a lakosság irányába. Mivel eddig a háttérben, az árnyékok között tevékenykedett, ezért számos negatív kritika érte a szervezetet az utóbbi időben. Mivel a lakosság körében a kiszivárogtatási botrányokat a lakosság teljes megfigyelésével azonosították a felhasználók. Az első lépéseket közvetlenül a Snowden botrány után kezdték meg, majd lassú lépésekkel haladva, mára már a Github-on is szerepelteti magát az ügynökség. A portálon az ügynökség 32 projektet osztott meg a NSA Technológiai

Transzfer Program (TTP¹⁴) keretén belül.¹⁵ A hivatalosan megosztott forráskódokon, szoftvereken az NSA munkatársai és civil fejlesztők közösen dolgozhatnak, így ha részlegesen is, de bele tekinthetnek az NSA munkájának egy apró szegmensébe.¹⁶

***Megjegyzés:** A GitHub project egy hosting rendszer, amelynek segítségével kipróbálhatjuk alkalmazásainkat és készülő szoftvereinket, mielőtt azok a nagyközönség elé kerülnek. Alapvetően kapunk egy verziókezelő rendszert, valamilyen hibajegy kezelő rendszert (issue tracker) és valami wiki-féleséget, ahol leírásokat és dokumentációt készíthetünk a rendszerhez. Így tulajdonképpen minden adott, ami egy ilyen projekt futtatásához szükséges. A GitHub egyfajta közösségi tér is, szemben társaival (SourceForge, a Google Project Hosting).¹⁷*

A kiszivárogtatók elleni lépések

A CIA további fejlesztése közé sorolható a „Scribbles” (a „vízjelek” nem Microsoft környezetben láthatóak lesznek, mint pl. Open Office). A Wikileaks nyílt anyagai szerint a CIA célirányosan is fejlesztett szoftvereket és alkalmazásokat. Az úgynevezett „web beacon” egy olyan indikátor, amit minősített dokumentumokba rejtettek el. Kiszivárogtatás esetén dekompromittálta a kiszivárogtató személyét az interneten.

A program egy véletlen generált vízjelet tesz a minősített dokumentumokra, ami természetesen regisztrálásra kerül a felhasználójának szerverén. Elsősorban olyan dokumentumokat látnak el vele, ami külföldi hírszerző szolgálat beépített tisztjei számára is megfelelő témaérzékenységgel bír. Amellett, hogy egyedi azonosítóval látja el az egyes dokumentumokat, azt is rögzíti, hogy a vízjellel ellátott dokumentumot mikor és milyen IP címről nézték meg.

Az alkalmazást Microsoft 2013 környezetben tesztelték sikeresen. Mivel alapesetben egy zár célú hálózatról beszélünk, ezért fontos hozzátenni, hogy a tényleges hatás akkor következik be, ha egy kiszivárogtató az ellopott dokumentumot Internetes környezetben is felhasználja.

A kiszivárogtatás egyik eredménye: A WannaCry esete

A WannaCry, WannaCrypt vagy más néven WannaCrypt0r 2017 májusában felbukkant rosszindulatú számítógépes szoftver, amelynek lényege, hogy a megfertőződött számítógépeken tárolt fájlokat zárolja a program és pénzösszeg megfizetéséért cserébe lehet azokat visszakapni. A vírus komoly fennakadásokat okozott többek között Nagy-Britanniában, ahol kórházak számítógépes rendszereit tette elérhetetlenné rövid időn belül, ezáltal megbénítva az adott intézmények működését. A fertőzés több mint 230 000 számítógépet fertőzött meg, összesen 99 országban és 28 nyelven hozott létre zsarolóoldalakot, amelyekre pénz fizetését követeli a fertőzött gépek felhasználóitól. Az Europol nyilatkozata alapján ezen internetes támadás eddig példa nélküli méretű.

¹⁴ Technology Transfer Program.

¹⁵ Néhány ebből: Certificate Authority Situational Awareness (CASA), Control Flow Integrity, GRASSMARLIN, RedhawkSDR, OZONE Widget Framework (OWF).

¹⁶ <https://www.nsa.gov/what-we-do/research/technology-transfer/>; letöltés: 2017.09.10.

¹⁷ <http://thehackernews.com/2017/06/nsa-github-projects.html>; letöltés: 2017.09.10.

Spanyolországban a Telefónica nevű telekommunikációs vállalatot, valamint több nagyobb méretű spanyol vállalatot bénított meg a vírus. Nagy-Britanniában a National Health Service számítógépes rendszerét, Németországban pedig a Deutsche Bahn vasúttársaság, ezen kívül a FedEx rendszerét érte támadás, többek között. A vírus gyors ütemű terjedését támasztja alá, hogy néhány óra leforgása alatt közel 100 országból jelentettek fertőzéseket.

Magyarországon a Telenor távközlési szolgáltató érintett. Az előzetes információk alapján a WannaCry vírus a Windows operációs rendszer EternalBlue nevű biztonsági résén keresztül (is) támad. A biztonsági rést a National Security Agency fedezte fel és arra kívánta felhasználni, hogy ezen keresztül hozzáférést szerezzen a Microsoft operációs rendszereket futtató számítógépeken tárolt adatokhoz.^{18,19,20}

***Megjegyzés:** Magyarországon valószínűleg sokkal több informatikai rendszert is érintett a WannaCry/WannaCrypt/stb., mint azt bejelentették. Eleve érdemes megemlíteni, hogy külföldi vállalatok itthoni hálózatai is (amiket VPN-nel érnek el az anyaországból) megfertőződhetnek, majd innen is terjedhetett a fertőzés.*

Szélsőséges lehetőségek a kiszivárogtatás eredményében

A kiszivárogtatott dokumentumok szerint, megerősítésre szoruló információk alapján a CIA olyan szélsőséges tevékenységre is fel akarja/akarta használni a kibertámadásokat, amelyek ma még nehezen kivitelezhetőek, de ezeknek bekövetkezése nem kizárható. Ilyen például az okos gépjárművek vezérlésének manipulálása, amelynek következtében irányított közúti balesetek lehet okozni. Ezáltal olyan merényleteket lehet elkövetni, ahol szinte lehetetlen azonosítani a támadót.

Téves cikkek és félreértések a Vault 7-tel kapcsolatban

A megjelent cikkek egy része több esetben félre értelmezhető volt. A WikiLeaks szerint a CIA sikeresen felfedte a WhatsApp, Signal, Telegram, Wiebo, Confide és Cloakman titkosítását a telefonok feltörése után, vagy annak segítségével. Ebben a formában ez nem igaz a dokumentumok szerint, mivel a CIA eszközei teljes egészében átvették a telefon felett az irányítást, és már a visszafejlesztett üzeneteket mentették le.

Hasonlóan a fentiekhez, egyes cikkek és elemzések arról írtak, hogy a CIA képes „feltörni/kikerülni” a VPN-ek vagy PGP titkosításait. Illetve rosszindulatú szoftverek segítségével képesek a titkosított csatornák monitorozására, valamint ezek a kártevő szoftverek több különböző operációs rendszeren (cross-platform) is futtathatóak. Ebben az esetben is félre lehet értelmezni a cikkek tartalmát, mivel ebben az esetben is a CIA a végesszükséglet felett vette át az uralmat, majd utána szerezték meg a szükséges adatokat. Így a PGP és a VPN mint szolgáltatás továbbra is biztonságosnak nevezhető.

¹⁸ <https://blogs.technet.microsoft.com/msrc/2017/05/12/customer-guidance-for-wannacrypt-attacks/>; letöltés: 2017.09.10.

¹⁹ https://motherboard.vice.com/en_us/article/4xkqg/a-massive-ransomware-explosion-is-hitting-targets-all-over-the-world; letöltés: 2017.09.10.

²⁰ https://www.rapid7.com/db/modules/exploit/windows/smb/ms17_010_eternalblue, letöltés: 2017.09.10.

Összegzés és kitekintés

A kiszivárogtatás várhatóan tovább folyik a közeljövőben is. A Wikileaks annak ellenére, hogy felhívták a figyelmüket a kiszivárogtatás nemzetbiztonsági vonatkozására, tovább folytatja tevékenységét. Ezzel a tevékenységével, nem az információ szabadságát szolgálja, hanem kész lehetőségeket, „fegyvereket” ad kiberbűnözők kezébe. A módszerek publikálásával nem nyerték meg a nagyközönség szimpátiáját (főleg, hogy szakembereknek szól), ellenben globális problémát okoztak az információbiztonság területén. A publikált dokumentumok miatt a kibervándálok, kiberbűnözők és szélsőséges csoportok jelentős anyagi károkat okoztak több országnak. Számos esetben veszélybe sodortak létfontosságú infrastruktúrákat kiszolgáló informatikai hálózatokat. A komplex és megszorított támadások miatt fennakadásokat (banki és kórházi rendszerek megbénítása) okoznak a hétköznapi emberek életében.^{21,22,23}

FELHASZNÁLT IRODALOM

- <https://blogs.technet.microsoft.com/msrc/2017/05/12/customer-guidance-for-wannacrypt-attacks/>
- <http://www.businessinsider.com/cia-responds-to-wikileaks-disclosure-2017-3>
- <https://www.cbsnews.com/news/wikileaks-cia-documents-released-cyber-intelligence/>
- <https://www.darkreading.com/attacks-breaches/apple-mac-iphone-bugs-that-cia-allegedly-exploited-were-fixed-years-ago/d/d-id/1328484>
- <http://heavy.com/tech/2017/02/what-is-vault-7-wikileaks-theories-vault7-tweets-photos-analysis-clues-twitter-who-where-when-why-how/>
- <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/ransomware-nhs-cyber-attack-live-10409420>
- https://motherboard.vice.com/en_us/article/4xkqg/a-massive-ransomware-explosion-is-hitting-targets-all-over-the-world
- <https://www.nsa.gov/what-we-do/research/technology-transfer/>
- https://www.rapid7.com/db/modules/exploit/windows/smb/ms17_010_eternalblue
- <https://www.recode.net/2017/6/27/15881666/global-eu-cyber-attack-us-hackers-nsa-hospitals>
- <http://thehackernews.com/2017/03/wikileaks-cia-vault7-leak.html>,
- <https://thehackernews.com/2017/06/nsa-github-projects.html>
- <http://thehill.com/policy/cybersecurity/325443-wikileaks-publishes-cia-apple-hacking-tactics>
- <https://twitter.com/wikileaks/status/839100679625060353>
- <https://wikileaks.org/cia-france-elections-2012/>
- <https://wikileaks.org/ciav7p1/>
- <https://www.coindesk.com/julian-assange-told-googles-eric-schmidt-embrace-bitcoin/>

²¹ <https://www.recode.net/2017/6/27/15881666/global-eu-cyber-attack-us-hackers-nsa-hospitals>; letöltés: 2017.09.10.

²² <https://www.theverge.com/2017/5/12/15630354/nhs-hospitals-ransomware-hack-wannacry-bitcoin>; letöltés: 2017.09.10.

²³ <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/ransomware-nhs-cyber-attack-live-10409420>; letöltés: 2017.09.10.

ORBÁN VIKTÓRIA

**A REFORM KÜSZÖBÉN:
A JAPÁN NEMZETBIZTONSÁGI RENDSZER
21. SZÁZADI ÁTALAKULÁSA**

Növekvő becsvágy, szűkülő mozgástér: Tokió megért a cselekvésre

Az elmúlt két évtizedben alapvető változások mentek végbe Japán nemzetközi, regionális és nemzeti politikai környezetében, arra kényszerítve a kül- és biztonságpolitikájában visszafogott, az Egyesült Államok nukleáris ernyőjének a védelme alatt meggazdagodott pacifista kereskedőállamot, hogy jóval nagyobb felelősséget vállaljon a saját biztonsága szavatolása érdekében, mint a hidegháború idején. A 21. század hajnalára Japán „vonakodó realista”¹ hatalommá nőtte ki magát, amely az északkelet-ázsiai status quo fenntartására, és a nemzetközi politikai szerepe növelésére törekszik.

A szeptember 11. után megkezdett „terrorizmus elleni háború”, az Egyesült Államok befolyásának viszonylagos csökkenése, Kína felemelkedése, az észak-koreai nukleáris- és rakéta program jelentette folyamatos fenyegetés és a Liberális Demokraták magabiztos többsége a parlament mindkét házában lehetőséget teremtett a konzervatív Abe-kormány számára, hogy fokozatosan felszámolja azokat az antimilitarista hagyományokat, amelyek hosszú évtizedek óta beszűkítik a szigetország biztonság- és katonapolitikai mozgásterét

A hidegháború vége óta érzékelhető fokozatos romlást követően, az utóbbi években erőteljesen rosszabbodott Japán biztonsági környezete. Észak-Korea 2016. januári és szeptemberi nukleáris kísérleteivel párhuzamosan a Kim-rezsim hét alkalommal hajtott végre rakétatesztek az elmúlt másfél évben. Az eszközök két kísérlet alkalmával is Japán kizárólagos gazdasági övezetébe csapódtak be, komoly aggodalmakat ébresztve a szigetország BMD-rendszereinek a teljesítményével kapcsolatosan.²

A magas szintű találkozókban kicsúcsosodó, látszólagos politikai enyhülés ellenére, az utóbbi években romlottak a japán-kínai kapcsolatok is. Peking a Dél-kínai-tenger militarizálására tett kísérletei, illetve a Kelet-kínai-tengerben fekvő Senkaku-szigetcsoporthoz tartozásával kapcsolatos területi vita felerősítette a regionális elsőbbségért vívott harcot a két ország között³, amelyet Kína átláthatatlan hadseregfejlesztése tovább nehezít. Japán szomszédaival fennálló feszült viszonya kihívások elé állítja szövetségét az Egyesült Államokkal is, és egy regionális léptéknél nagyobb ívű konfliktus kialakulásához vezethet.

¹ GREEN, Michael (2003): Japan's Reluctant Realism. Foreign Policy Challenges in an Era of Uncertain Power. Palgrave – Macmillan, New York – London. ISBN 140 3962 35 9

² IISS (2017): The Military Balance 2017. Routledge, London. ISBN 185 7439 00 7

³ A 2017 márciusáig eltelt egy évben például 1168 alkalommal (Bōei-shō 2017.04.13.) kellett a Japán Légvédelmi Erőknek reagálnia Kína mozgására, jelezve Peking növekvő ambícióit.

Tokió a katonai képességei fejlesztésével, és a biztonság- és védelempolitikáját korlátozó jogszabályok újraértelmezésével, illetve kiegészítésével felelt a megváltozott biztonsági környezetéből adódó kihívásokra.

Az előző évtizedet jellemző, változatlan mértékű ráfordításokat követően, védelmi költségvetése az elmúlt öt esztendőben átlagosan évi 1–2%-kal emelkedett, és a 2017-es költségvetési évben elérte az összes állami kiadás 5%-át, a világ 8. legnagyobb katonai költségevű országává emelve Japánt.⁴ 2012-es újraválasztása óta Abe Shinzo következetesen dolgozik Japán második világháborús vereségével elvesztett „normál államisága”⁵ helyreállításán, és az Egyesült Államokkal fennálló katonai szövetségében gyökerező, megbízható, önálló nemzetbiztonsági architektúra kiépítésén, amely a háborúindítás jogáról mindörökre lemondó Békealkotmány módosításában és „Japán visszaszerzésében” (*Nihon wo torimodosu*) csúcspontjára ki. Az átfogó reformfolyamat részeként a Liberális Demokrata kormány 2014-ben egy kormányhatározattal kiszélesítette a Japán Önvédelmi Erők (*Self-Defence Forces/SDF* vagy *Jieitai*) bevetését, megemelte az ország védelmi költségvetését, új biztonságpolitikai, kibernetikai és a minősített államtitkok védelmét szavatoló törvényeket fogalmazott meg, szilárdabb alapokra helyezte szövetségét Washingtonnal, és a biztonságpolitikai és nemzetbiztonsági kérdésekben történő egyeztetést lehetővé tevő intézményeket állított fel. A Japán második világháború utáni, pacifista identitása megőrzését szorgalmazó ellenzék heves kritikájának a kereszttüzében a Liberális Demokrata Párt (*Jiyū-Minshutō/Jimintō* vagy *Liberal Democratic Party/LDP*) a szükséges törvénymódosítások végrehajtása érdekében kihasználta a többségét a parlament mindkét házában; és csendben hozzákezdett a 21. század kihívásainak megfelelni jórészt képtelen titkosszolgálati átszervezéséhez is.

Jelen tanulmány célja, hogy helyzetképet fessen a japán nemzetbiztonsági intézményrendszer felépítéséről és állapotáról, illetve a szigetország jelenkori biztonsági kihívásainak a tükrében értékelje az átalakítása érdekében tett lépéseket. Részben a téma nehezen kutatható jellege és a megbízható, számszerű adatok szűkössége, részben a japán szolgálatok korlátozott szerepe miatt a problémakörrel mindössze egy szűk szakértői kör foglalkozott tudományos szinten, elsősorban Japánban és az angolszász világban.⁶

⁴ SIPRI (2017): Trends in World Military Expenditure 2016. <https://www.sipri.org/sites/default/files/Trends-world-military-expenditure-2016.pdf>; letöltés: 2017.05.21.
⁵ SOEYA Yoshihide (2011): Japan as a 'Normal Country'? A Nation in Search of Its Place in the World. University of Toronto Press, Toronto. ISBN 144 2611 40 5
⁶ KOBAYASHI Yoshiki (2015) Assessing Reform of the Japanese Intelligence Community. In: International Journal of Intelligence and Counter-Intelligence. Vol. 28. No. 4. pp. 717-733. KOTANI Ken (2013): Current Japanese Intelligence Reform. Oxford Intelligence Group, University of Oxford. <https://www.nuffield.ox.ac.uk/Research/OIG/Documents/kotani1.pdf>; letöltés: 2017.04.10.
OROS, Andrew (2007): Explaining Japan's Tortured Course to Surveillance Satellites. In: Review of Policy Research. Vol. 24. No. 1. pp. 29-48. WILLIAMS, Brad (2013a): Explaining the Absence of a Japanese Central Intelligence Agency: Alliance Politics, Sectionalism, and Antimilitarism. In: Journal of East Asian Studies. Vol. 13/2013. pp. 137-164.

A magyar nyelvű szakirodalomban, néhány friss tanulmánytól eltekintve⁷ a japán titkosszolgálatok szerepének és működésének a kérdésköre szinte teljesen szűz terület. A harmadik Abe-kormány reformjaira, Tokió nemzetközi biztonság- és katonapolitikai szerepének a bővülésére, és a Japán-NATO, Japán-EU CSDP együttműködés várható elmélyülésére tekintettel, mindenképp érdemes nemcsak a gazdasági jelentősége szempontjából megközelítenünk a szigetországot.

A japán hidegháborús nemzetbiztonsági tákolmány: egy áttekintés

Japán második világháborút követő történelmét napjainkig egy hatékony, központosított nemzetbiztonsági infrastruktúra hiánya határozza meg. A szakirodalom emiatt vagy külföldi ügynökök menedékhelyeként, illetve olyan belföldi kollaboránsok otthonaként tartja számon, amelyek hozzáférést keresnek az Egyesült Államok érzékeny adataihoz⁸, vagy teljes egészében eltekint a szigetország nemzetbiztonsági intézményrendszerének a módszeres vizsgálatától, Washington északkelet-ázsiai törekvéseinek az elemzésével helyettesítve azt.⁹ Ezeket a körülményeket Japán kiterjedt világháborús titkosszolgálati hálózatának a lebontása magyarázza, amelyre MacArthur tábornok demilitarizációs programja keretében került sor az amerikai megszállás korai időszakában. A leszerelés Tokió szinte teljes körű, hosszú távú függőségét eredményezte az Egyesült Államoktól a biztonság valamennyi területén, beleértve a nemzetbiztonsági igényeit. A háborús vereséget követően Japán külpolitikája gyökeresen átalakult, a katonai eszközök helyett a gazdaságdiplomáciai eszközök kerültek előtérbe a nemzeti érdekei érvényesítése során.¹⁰ Eltekintve Nakasone Yasuhiro miniszterelnök az „átfogó biztonság” megteremtése érdekében tett erőfeszítéseitől az 1980-as években, ezek az érdekek az Egyesült Államokkal kötött katonai szövetséget fenntartását, illetve Japán gazdasági súlyának a mind tökéletesebb kiaknázását jelentették, egy olyan új, pacifista politikai öntudatra támaszkodva, amely a Békealkotmány 9. cikkében öltött testet. Tokió csekély biztonságpolitikai jelentősége szükségtelemé tette a számára, hogy önálló, működőképes nemzetbiztonsági intézményrendszert építsen ki, vagy hogy külföldi hírszerző képességekre tegyen szert. A politikai vezetés nem szokott hozzá, hogy titkosszolgálati elemzésekre támaszkodva fogalmazza meg célkitűzéseit idegen országokban. Összességében, Japánt elkerülte az a folyamatos, kérlelhetetlen mesterkedés, amely a nemzetközi titkosszolgálatok világát jellemzi.¹¹

A Japán Terrorelhárító Egység (*Counter-Terrorism Unit Japan/CTU-J*) 2015-ös felállításáig, a szigetország volt az egyetlen olyan G7-es állam, amely nem rendelkezett olyan titkos külföldi humán információgyűjtő tevékenységre szakosodott

⁷ BARTÓK András (2017): Japán hírszerző szolgálatai. A pacifista doktrínából fakadó problémák és fejlődési lehetőségek. In: Szakmai Szemle. 2017/1. pp. 45-61. KACSÁNDI Réka (2016): A japán nemzetbiztonsági szolgálatok felépítése és tevékenysége. In: Felderítő Szemle. 2016/4. szám. pp. 130-142.

⁸ WILLIAMS (2013a).

⁹ KOTANI.

¹⁰ PYLE, Kenneth (2007): *Japan Rising: The Resurgence of Japanese Power and Purpose*. Public Affairs, New York. ISBN 158 6484 17 6.

¹¹ WILLIAMS (2013a).

szervezettel, mint az amerikai Central Intelligence Agency (CIA) vagy a brit Secret Intelligence Service (MI6). Ugyanígy, nincsen olyan központi, belbiztonsággal foglalkozó szervezete, mint az MI5 vagy az ausztrál Security Intelligence Organization.

Az a tény, hogy Japán kudarcot vallott egy központosított nemzetbiztonsági intézményrendszer kiépítésében, nem jelenti azt, hogy ne rendelkezne olyan polgári és katonai nemzetbiztonsági szolgálatokkal, amelyek adatok gyűjtésével, elemzésével és terjesztésével foglalkoznának. A képességeik és anyagi lehetőségeik tekintetében ezek a szervezetek eltörpülnek a hasonló középhatalmak, így Ausztrália, Nagy-Britannia vagy Franciaország szolgálatai mellett. Bár pontos adatok nem állnak rendelkezésre, a titkosszolgálati jellegű tevékenységgel foglalkozó japán tisztségviselők száma nagyjából négyezer főre tehető, amely mintegy ötöde a CIA húszezer főre becsült állományának.¹² A kormány körülbelül 150 milliárd jent fordít titkosszolgálati jellegű feladatokra évente, amely a teljes japán védelmi költségvetés közel 3%-át teszi ki. Más G7-es államok esetében ez az érték átlagosan 5–10% körül mozog¹³, az Egyesült Államok kizárólag titkosszolgálatokra fordított kiadásainak pedig majdnem 2%-a.¹⁴

Az ország nemzetbiztonsági intézményrendszere lényegében 1952 óta változatlan, amikor a központi szerve, a Kormányzati Információs és Kutató Iroda jogelődje létrejött. Öt főbb intézmény lát el titkosszolgálati feladatokat: az Iroda, a Közbiztonsági Hírszolgálat, a Külügyminisztérium, a Védelmi Minisztérium és a Nemzeti Rendészeti Ügynökség. A 2008 márciusában bekövetkezett intézményi átalakítás következtében alkalmi jelleggel a Pénzügyi Szolgáltatások Ügynöksége (*Financial Services Agency/FSA* vagy *Kinyūchō*), a Pénzügyminisztérium (*MoF*), a Gazdasági, Pénzügyi és Iparügyi Minisztérium (*METI*) és a Japán Parti Őrség (*JCG* vagy *Kaijō Hoanchō*) is folytatnak titkosszolgálati jellegű tevékenységet.

Ezek a szervezetek elsősorban bűnüldözési és nyomozóhatósági szerepet töltenek be, és csak korlátozott mértékben teljesítenek hírszerzési feladatokat; főként nyílt forrásokra (*OSINT*), illetve képi (*IMINT*) és rádióelektronikai (*SIGINT*) felderítésből származó adatokra támaszkodva. A jellegzetesen alsóbb hatalmi szintekre átruházott hatáskörök következtében, a japán szolgálatok között a párhuzamos munkavégzés, a bénító intézményközi versengés és az adatok nem megfelelő áramlása a jellemző¹⁵, amely a növekvő politikai kereslet ellenére is útját állja egy amerikai típusú hírszerző közösség kialakulásának.

A továbbiakban a főbb szolgálatokat és a titkosszolgálati munka összehangolásáért felelős szerveket tekintem át.

¹² USA IBP (2015): Global National Security and Intelligence Agencies Handbook. International Business Publications, Washington DC. p. 300.

¹³ JIBIKI Koya (2015.03.31.): Japan Mulls its Own CIA-like Agency. In: Nikkei Asian Review. <http://asia.nikkei.com/Politics-Economy/Policy-Politics/Japan-mulls-its-own-CIA-like-agency>; letöltés: 2017.05.03.

¹⁴ SCHWENKE, Simon (2015): State Intelligence in Japan. In: East Asian Intelligence and Organised Crime. Blancke, Stephan (Ed). Verlag Dr Köster, Berlin. pp. 155-168.

¹⁵ National Institute for Defence Studies (2006): Current State of Intelligence and Intelligence Issues in Japan. <http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/briefing/pdf/2006/100.pdf>; letöltés: 2017.04.09.

1. A Kormányzati Információs és Kutató Iroda

Az Iroda (*Cabinet Intelligence and Research Office/CIRO* vagy *Naikaku Jōhō Chōsashitsu/Naichō*) egy viszonylag kicsi, 170 főt foglalkoztató szervezet, amely a japán kormányzat munkája összehangolásáért felelős Kabinet Titkárságon (*Cabinet Secretariat* vagy *Naikaku-kanbō*) belül működik, és közvetlenül a miniszterelnök számára készít nemzeti, nemzetközi és gazdasági elemzéseket. Emellett, összekötői feladatokat is betölt a szolgálatok között (*Naikaku-kanbō*). Eltekintve a hozzá kapcsolt Kormányzati Műholdas Hírszerző Központtól (*Cabinet Satellite Intelligence Centre*), amely 2001 óta gyűjt adatokat Japán regionális vetélytársairól, Kínáról és Észak-Koreáról, és az Irodánál több, közel 320 munkatársat foglalkoztat¹⁶, nem rendelkezik számottevő önálló hírszerző képességekkel.¹⁷

A japán nemzetbiztonsági intézményrendszer megerősítését zászlajára tűző Abe-kormány a CIRO szerény méretei és képességei ellenére is jelentős szerepet szán neki, koordinációs szervből a rendszer olyan központi intézményévé változtatva azt, amelyen az egyéb szolgálatoktól érkező információk áthaladhatnak.¹⁸ A gondos politikai egyensúlyozást és nem kevés türelmet igénylő törekvés előnye, hogy hosszú távon a miniszterelnök szerepének a megerősödéséhez vezetne egy a nemzetbiztonsági kihívások kezelésének a mikéntje felett erőteljesen megosztott és ezért gyakran cselekvésképtelen államban.

2. A Közbiztonsági Hírszolgálat

A Hírszolgálat (*Public Security Intelligence Agency/PSIA* vagy *Kōan Chōsachō/Kōanchō*) az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alatt működik, körülbelül 1500 fős személyzettel.¹⁹ 1952-ben hozták létre az Államellenes tevékenységek megelőzéséről szóló törvény (*Hakai katsudō bōshi-hō*) végrehajtása érdekében.

Annak ellenére, hogy a belső elhárítás nem tartozik az elsődleges feladatai közé, a Nemzeti Rendészeti Ügynökséggel közösen tölti be ezt az intézményi vákuumot. A hidegháború idején a Hírszolgálat főként az olyan militáns kommunista csoportok, mint a Japán Vörös Hadsereg²⁰ (*Nihon Sekigun*) jelentette fenyegetéssel foglalkozott. Az 1990-es évekre a szélsőséges baloldali mozgalmak letűnőben voltak, és a tevékenységi körét külföldi hírszerzői feladatokkal bővítették ki.²¹

¹⁶ SCHWENKE.

¹⁷ KOBAYASHI.

¹⁸ BENNETT, Richard 2012: *Espionage. Spies and Secrets*. Random House, London. ISBN 144 8132 14 2

¹⁹ KOBAYASHI.

²⁰ A Japán Vörös Hadsereg (*Nihon Sekigun/JRA*) avagy az Anti-imperialista Nemzetközi Brigád egy a japán parlamentáris monarchia megdöntésére és a világforradalom elindítására törő kommunista terrorszervezet volt 1971 és 2001 között. Alapító anyja, Shigenobu Fusako, a szervezet létrehozását követően 30 évet töltött a Közel-Keleten, a Palesztin Nemzeti Felszabadítási Mozgalom önkénteseként.

²¹ KOTANI.

Többéves útkeresést követően a PSIA végül a terrorelhárítás területén vívott ki magának új szerepet, és felelősséget vállalt az Aum Shinrikyo²² által a tokiói metróon 1995-ben elkövetett szaringáz-támadás kivizsgálásáért. Évtizedek óta követi nyomon olyan, az országban tartózkodó külföldi állampolgári szervezetek tevékenységét, mint az észak-koreai gyökerekkel rendelkező lakosságot tömörítő Japánban Élő Koreaiak Társasága²³ (*Chongryon* vagy *Chōsen Sōren*).

A PSIA Első Nyomozati Irodája belső elhárítással foglalkozik és 8 területi központot, illetve 43 tartományi irodát tart fent. A Második Nyomozati Iroda külföldi hírszerzéssel foglalkozik, elsősorban Kínára, Észak-Koreára és Oroszországra összpontosítva tevékenységét. A több mint 30 partnerszolgálata közé tartozik a CIA, az FBI, a Moszad, az MI6, a BND, a DGSE, az ASIS és az indiai RAW.²⁴

A japán felderítő- és hírszerző-képességek javítása érdekében az utóbbi évtizedben megindult reformfolyamat keretében, a szerteágazó tevékenységi körrel és rosszul kialakított felhasználói bázissal rendelkező szervezet további létszámcsökkentésekre és átcsoportosításokra számíthat. A külföldi hírszerzői tapasztalattal rendelkező szakemberek egyharmadát a Kormányzati Információs és Kutató Iroda, a Külügyminisztérium, illetve az újonnan felállított Japán Terrorelhárító Egység szívná fel²⁵, egy elhúzó és körülményes alkufolyamatot vetítve előre.

3. A Nemzeti Rendészeti Ügynökség

Az Ügynökség (*National Police Agency/NPA* vagy *Keisatsuchō*) Biztonsági Irodája a terrorelhárítás, a kémelhárítás, a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozása, illetve egyéb, a nemzet biztonságát illető kérdésekben jár el.²⁶ A hatáskörébe eső ügyek felett nem rendelkezik nyomozati jogkörrel, hanem összekötői szerepet lát el a 47 tartományi rendőr-igazgatóság között (Kono – Mabuchi – Yamauchi).

A Hírszolgálathoz hasonlóan adatokat gyűjt a Japánban tartózkodó külföldi állampolgárokról és szélsőséges politikai szervezetekről, illetve az 1952-es Idegen állampolgárok nyilvántartásáról szóló (*Gaikokujin tōroku-hō*), valamint az 1951-es Bevándorlási és menekültek elismeréséről szóló (*Shutsu-nyūkoku-kanri oyobi nanmin nintei-hō*) törvények megszegésével kapcsolatban.

²² Az Aum Shinrikyo (*Oumu Shinrikyō*) egy buddhista gyökerekkel rendelkező vallási kultusz és terrorista szervezet, amely az 1995-ös szaringáz-merényletek elkövetése kapcsán vált hírhedtté. Az öt metróvonalon végrehajtott támadások 13 utas életét követelték és 54 súlyos sérülést okoztak. Az incidenst követő nyomozás során közel 4 millió ember elpusztítására elegendő mennyiségű vegyi anyagot foglaltak a csoport székhelyén. Alapítója, a kínai homeopátia orvosa és 12 gyermek apja, Asahara Shoko 2004 óta várja halálos ítélete végrehajtását.

²³ A Chongryon a tartósan Japánban élő koreaiak egyik fő szervezete, amely szoros kapcsolatokat ápol Phenjannal. Mivel a két állam nem áll egymással diplomáciai kapcsolatban, a szervezet Észak-Korea de facto nagykövetségéként működik. Nyolc propaganda-irodát, közel 23 – nagyrészt szerencsejátékokkal foglalkozó – vállalatot, 60 iskolát és egy egyetemet üzemeltet. A Japánban tartózkodó 610 ezer koreai állampolgárnak mintegy 25%-a tagja. A dél-koreai gyökerekkel rendelkező lakosokat tömörítő, jóval kevésbé ellentmondásos szervezet a Mindan.

²⁴ BENNETT.

²⁵ National Institute of Defence Studies.

²⁶ Keisatsuchō (2017): Keisatsuchō keibi-kyoku jiyū to han-ei no ishizue o kizuku. https://www.npa.go.jp/saiyou/npa_html/keisatukan/voice/gaizi.html; letöltés: 2017.05.14.

A Japán Önvédelmi Erők erőteljesen korlátozott szerepe miatt a hidegháború idején tapasztalatokat szerzett a katonai hírszerzés és elhárítás területén és számos külföldi szolgálattal folytat együttműködést.

Az Ügynökség központosítottabb a szigetország többi szervezetnél, és belőle nevezik ki a legnagyobb számban a többi szolgálat vezető tisztségviselőit.²⁷ Elmondható tehát, hogy a japán nemzetbiztonsági intézményrendszer legbefolyásosabb tagja, és valamennyi szervezetnél több gyakorlati tapasztalattal rendelkezik.

4. A Védelmi Minisztérium

A Védelmi Titkosszolgálati Központ (*Defence Intelligence Headquarters /DIH* vagy *Jōhō Honbu*) Japán legfiatalabb nemzetbiztonsági szerve és egyben az ország első katonai kérdésekkel foglalkozó szolgálata a második világháború óta. 1998-ban hozták létre a Védelmi Minisztériumon (*MoD*)²⁸ belül, jelentősen javítva a katonai hírszerzés és elhárítás minőségét, amely a képességek összevonását megelőző időszakban, alacsonyabb döntéshozói szinten, a japán haditengerészet, a szárazföldi és a légierejő illetékes egységei párhuzamos tevékenysége közepette forgácsolódott szét.

A Rendszeti Ügynökség mellett, a Védelmi Titkosszolgálati Központ rendelkezik a legtöbb önálló felderítő képességgel. Munkájában elsősorban technikai hírszerzési adatok, illetve a partnerszolgálatok által továbbított információk elemzésével foglalkozik.

A legjelentősebb, Rádióelektronikai Osztálya az Önvédelmi Erők távoli lehallgató állomásairól, így a kelet-kínai tenger vitatott térségeihez közel eső Ryukyu-szigetszoportról, illetve a japán-orosz területi konfliktus tárgyát képező déli Kuril-szigetek alatt fekvő Rebunto és Wakkanai térségéből érkező SIGINT adatok értékelését végzi. Az Osztály összekötő tiszteket helyez ki az USAF északkelet-japán bázisán működő NSA ECHELON állomásra, Misawa városába; és három saját részleget is megbízott az észak-koreai híradások követésével a Szárazföldi Önvédelmi Erők tokiói bázisán.²⁹ Ugyancsak jelentős a DIH Képfelderítő Osztálya, amely a három haderőnem műholdas képelemző osztályainak az összevonásából született.³⁰

A 90-es évek közepe óta váltakozó lendülettel előrehaladó észak-koreai nukleáris- és rakétafejlesztések hatására felélesztett katonai szakterület, az utóbbi két évtizedben az ország legjelentősebbjévé nőtte ki magát: becslések szerint a DIH állománya az összes japán nemzetbiztonsági szolgálat közül a legnagyobb, mintegy 2450 főre tehető³¹; jelentősége pedig, az északkelet-ázsiai biztonsági helyzet folyamatos romlásával az elkövetkezendő években minden bizonnyal tovább fog növekedni.

²⁷ KOTANI.

²⁸ A Védelmi Minisztérium (*Bōei-shō*) 1954 és 2007 között a Kormányzati Irodának (*Naikaku-fū*) alárendelt ügynökségként működött, jelképezve a szigetország pacifista elkötelezettségét. Minisztériumi szintre csak Abe Shinzo első miniszterelnöksége alatt emelték és azóta is a japán végrehajtó hatalom legnagyobb szerve.

²⁹ BENNETT.

³⁰ Bōei-shō (2017): *Jōhō Honbu no gaiyō*. <http://www.mod.go.jp/dih/gaiyou.html>; letöltés: 2017.05.14.

³¹ KOBAYASHI.

5. A Külügyminisztérium

A Külügyminisztériumon (MFA) belül a Hírszerző és Elemző Iroda készít általános jellegű értékeléseket a külképviseletekről érkező adatok alapján. Az Iroda körülbelül 80 főt foglalkoztat³² és fokozatosan bővíti a tevékenységi körét, ahogy Japán vezető politikai szerep elnyerésére törekszik a nemzetközi porondon.

A személyi és anyagi korlátok ellenére, hírszerzői területen az Iroda rendelkezik a leggazdagabb elemzői tapasztalattal a japán szolgálatok között, amely a Külügyminisztérium Első Vizsgálati Osztályának az 1934-es felállításáig nyúlik vissza.

Mivel állománya rendelkezik a legjobb idegennyelv-tudással ahhoz, hogy HUMINT-jellegű tevékenységet folytasson külföldön³³, a japán nemzetbiztonsági intézményrendszer folyamatban lévő átszervezésével és ésszerűsítésével a közeljövőben a Külügyminisztérium a súlyához képest aránytalanul nagy szerepet kaphat. Megjegyzendő azonban, hogy a munkatársai diplomataként teljesítenek szolgálatot és alapvetően nem rendelkeznek profi titkosszolgálati háttérrel.³⁴

6. A Japán Terrorelhárító Egység

Az Egység (*Counter-Terrorism Unit Japan/CTU-J*) Tokió legfrissebb kísérlete egy az emberi erőforrásokkal végrehajtott titkos külföldi adatgyűjtéshez szükséges jogosítványokkal rendelkező szervezet felállítására.

Az Egység létrehozásáról az Iszlám Állam áldozatául esett két japán állampolgár tragikus halálát követően³⁵ született döntés 2015 tavaszán. A CTU-J az év decemberében kezdte meg működését egy 126 millió jenes költségvetési kerettel és egy szűk, 20 fős állománnyal. A szervezet a párhuzamos kompetenciával rendelkező szolgálatok – a Külügyminisztérium, a Védelmi Minisztérium és a Nemzeti Rendészeti Ügynökség – szakértőit szívja fel. Érdekessége, hogy bár a Kabinet Titkárság részét képezi és közvetlenül a miniszterelnöknek van alárendelve, a Külügyminisztérium épületében kapott helyet.

Elsődleges feladatai közé a terrorista fenyegetéssel kapcsolatos adatok gyűjtése és értékelése tartozik, ám a Kabinet Titkárság további 20 főt kíván a Külügyminisztérium alkalmazottai közül kihelyezett állományban foglalkoztatni az Egység hatáskörébe tartozó dél- és délkelet-ázsiai térségben, illetve a Közel-Keleten és Észak-Afrikában.

³² KONO Taro – MABUCHI Sumio – YAMAGUCHI Koichi (2013): *Nihon-gata Spy-Soshiki no Tsukurikata*. In: *Chūōkōron*, Vol. 2013/5. pp. 94–101.

³³ JIBIKI.

³⁴ KOTANI.

³⁵ A kizárólag terrorelhárítással foglalkozó szakosított intézmény felállításával kapcsolatos, közel egy évtizede zajló parlamenti vitát 2015 januárjában döntötte el Goto Kenji újságíró és a zavaros múlttal rendelkező kalandor, Yukawa Haruna kegyetlen kivégzése Szíriában. A döntéshozók számára intő jelként szolgált a Jordániára való ráutaltság a túsztárgyalások során, demonstrálva, hogy a szigetország növekvő nemzetközi politikai jelenlétével párhuzamosan a hatékonyabb terrorelhárító képességek kiépítésére is szükség van.

Jelentősége nem elsősorban a terrorista fenyegetés elhárításában játszott szerepében rejlik – amely a rendelkezésére álló anyagi és személyi erőforrások, valamint az ország alacsony terrorveszélyeztettségének³⁶ tükrében elenyésző; hanem abban a különböző szolgálatok közötti intézményi határok áthidalására tett törekvésében, amely hosszabb távon például szolgálhatna a nemzeti erőforrások hatékonyabb felhasználására és nemzetbiztonsági kérdésekben megerősítené a miniszterelnök szerepét.

További célja a japán HUMINT-kapacitások fokozatos kiépítése mellett, a nagyobb nemzetközi politikai szerepre törekvő ország szélesebb körű bekapcsolása nyugati szövetségesei terrorizmus elleni, illetve titkosszolgálati együttműködésbe. Kérdéses persze, hogy azok a külföldi titkosszolgálatok, amelyekre Japán lehetséges partnerként tekint – beleértve az Egység területi hatáskörében aktív, jelentős műveleti tapasztalattal rendelkező volt gyarmattartó hatalmakat –, mennyire veszik majd komolyan a formálisan független, de gyakorlatilag a Külügyminisztérium munkatársai által dominált új intézményt.

7. A Kormányzati Információs Tanács és a Kormányzati Hírszerzőtiszt

A Tanács (*Cabinet Intelligence Council/CIC* vagy *Naikaku Jōhō Kaigi*) olyan, a szolgálatokat a döntéshozókkal összekötni hivatott fórum, amely a kormányzat közép- és hosszú távú hírigényeinek a meghatározására törekszik. 1999-ben állították fel és 2008-as átszervezése óta elméletileg a japán hírszerző közösség központi intézményeként szolgál. A kabinetfőnök (a japán kormány munkája összehangolásáért felelős Kabinet Titkárság vezetésével megbízott miniszter) elnökléte alatt ülésezik, a Hírszolgálat és a Rendészeti Ügynökség igazgatója, illetve a helyettes védelmi és külügyminiszterek részvételével.

A Kormányzati Információs és Kutató Iroda igazgatója egyben a Kormányzati Hírszerzőtiszt (*Cabinet Intelligence Officer/CIO* vagy *naikaku jōhō-kan*) szerepét is betölti, újabb kapcsolatot teremtve a szolgálatok és a kormányzat között. A CIO rendszeresen, kötetlen formában tájékoztatja a miniszterelnököt nemzetbiztonsági kérdésekről, kielégítve az olyan rövidtávú hírigényeket, amelyeket közvetlenül a kormányfő fogalmaz meg.

Annak ellenére, hogy a CIO formálisan a japán hírszerző közösség legmagasabb rangú tisztségviselője, a gyakorlati súlya eltörpül a nagyobb szolgálatok, így a Rendészeti Ügynökség, a Védelmi Titkosszolgálati Központ, vagy a Hírszolgálat igazgatója mellett.³⁷

³⁶ Annak ellenére, hogy az amerikai szövetségi rendszer tagjaként 2001. szeptember 11. után a „Nyugat-ellenes” merénylők lehetséges célpontjává vált, Japánt nem sorolják a terroristák tipikus érdeklődési területei közé. A globális békeindexen (*Global Peace Index*) elfoglalt kilencedik (IEP) helye alapján is a világ egyik legbiztonságosabb országa, amely hallatlanul alacsony gyilkossági és bűnözési arányokkal rendelkezik, és általában egy rendezett, békés államként szerepel a köztudatban. A homogén japán társadalom a nemzetközi terrorizmus problémáitól elszigetelve érezi magát és jobbra alacsony biztonsgtudatossággal rendelkezik.

³⁷ TATSUMI Yuki (2015.06.01.): To Fight Terror, Japan Must Fix Its Intelligence Apparatus. In: *The Diplomat*. <http://thediplomat.com/2015/06/to-fight-terror-japan-must-fix-its-intelligence-apparatus/>; letöltés: 2017.04.03.

Sem az Információs Tanács, sem a Kormányzati Hírszerzőtisztsz nem rendelkeznek megfelelő jogosítványokkal ahhoz, hogy a tagintézmények tevékenységét felügyeljék, vagy döntéseket hozzanak olyan személyügyi és költségvetési kérdésekben, amelyek összeegyeztetéséért egyébként felelősek.³⁸ A megfelelő kompetenciák hiánya a szolgálatok magasfokú önállóságát, illetve a párbeszéd és az elszámoltathatóság hiányát eredményezik.

Az ország nemzetbiztonsági intézményrendszerének az ésszerűsítését célzó reformtörekvések a fenti problémák megoldása érdekében a titkosszolgálati adatok megosztásának akadálymentesítésére, illetve a hagyományosan gyenge miniszterelnök szerepének a megerősítésére összpontosítanak a minisztériumokkal és egyéb ügynökségekkel szemben.

Összegzés: „lassú emésztés”, egészséges étvágy

Japán második világháború vége óta fennálló, folyamatos biztonsági és katonai függősége az Egyesült Államoktól egy színes, javarészt független elemekből összeálló nemzetbiztonsági intézményrendszer kialakulásához vezetett, amely a jelenlegi formájában képtelen az ország sebtében növekvő biztonsági igényeinek a kielégítésére és egy markánsabb külpolitika támogatására. Annak ellenére, hogy ezeknek az igényeknek a kielégítése sohasem szerepelt kiemelt helyen Japán második világháború utáni politikai napirendjén, a szolgálatok reformját sürgető hangok időről-időre felcsaptak. A minisztériumi fiókokban lapuló tervek ellenére a megszállást követő időszakban nem jöhetett szóba egy komolyabb intézményrendszer felállítása, és még Tokió legnagyobb nemzetközi politikai befolyása idején, amikor a világ bámulattal tekintett a japán gazdasági csodára, sem sikerült ezeket az elképzeléseket keresztülverni a világháborús militarista múlt visszaköszönésétől tartó parlamenti galambok táborán. Nakasone miniszterelnök első ilyen jellegű formális kísérlete, az 1985-ös átfogó titkosszolgálati törvény, megbukott az országgyűlési viták során.³⁹

A Liberális Demokrata Párt biztonságpolitikai elitjei nem tettek le egy központosított japán hírszerző közösség felállításáról, és különösen 2001. szeptember 11-ét követően, illetve az amerikai szövetségeseik nyomására egyre nagyobb lendülettel követeltek változásokat. 2002-ben és 2006-ban az LDP egy MI6 mintájára felépülő hírszolgálat kiépítését javasolta. Hosszas huzavonát követően a kormány 2006-ban felállított egy titkosszolgálati képességek növelésével foglalkozó bizottságot, amely két év múlva, az ország nemzetbiztonsági mechanizmusainak a felélesztéséért az elődénél jóval nagyobb lelkesedést mutató Abe Shinzo első miniszterelnöksége idején, előállt az első olyan átfogó, hivatalos dokumentummal, amely a japán szolgálatok reformjával kapcsolatos elképzeléseket körvonalazta. Ezek középpontjában a hírszerzési és elhárítási képességek, illetve az elemzői terület fejlesztése, valamint a szolgálatok együttműködésének a megerősítése állnak⁴⁰ és tükrözik az azóta eltelt kilenc évben megindult nemzetbiztonsági építkezés irányát.

³⁸ KOBAYASHI.

³⁹ A korai reform-elképzelések történetéhez lásd: WILLIAMS, Brad (2013): Japan's Evolving National Security Secrecy System: Catalysts and Obstacles. In: Pacific Affairs, Vol. 86, No. 3. p. 493.

⁴⁰ Jōhō Kinō Kyōka Kentō-Kaigi (2008): Kantei ni okeru jōhō kinō no kyōka no hōshin.

<http://www.kantei.go.jp/jp/singi/zyouhou/080214kettei.pdf>; letöltés: 2017.05.11.

Jōhō Kinō Kyōka Kentō-Kaigi (2007): Kantei ni okeru jōhō kinō no kyōka no kihon-tekina kangaekata.

<http://www.kantei.go.jp/jp/singi/zyouhou/070228kettei.pdf>; letöltés: 2017.05.11.

A harmadik Abe-kormány és a Liberális Demokraták nemzetbiztonsági szárnyának számos kihívással kell megküzdenie a reformtörekvések kivitelezése érdekében, beleértve a megfelelő személyi és anyagi erőforrások előteremtését a növekvő államháztartási hiány dacára, a japán hírszerző közösség szorosabb integrációját, a nemzetközi együttműködés elmélyüléséhez szükséges jogi és intézményi keretek lefektetését, illetve a biztonságpolitikai kérdésekkel kapcsolatos társadalmi megértés és bizalom megerősítését:

Alapvető nemzetbiztonsági érdekek évtizedeken keresztül el lettek hanyagolva. A titkosszolgálati feladatok oroszlánrészét bürokraták, illetve a Nemzeti Rendészeti Ügynökség és a Védelmi Titkosszolgálati Központ műveleti tisztjei látták el; miközben az elemző-értékelő terület olyannyira kiaknázatlan és alábecsült maradt, hogy szakértők a mai napig arról panaszkodnak, hogy a „japán titkos ügynökök tevékenysége a napi újsághírek összeállításában merül ki”.⁴¹

Japán napjainkig nem rendelkezik megfelelő, önálló képességekkel a *hírszerzés* szinte valamennyi területén, beleértve azokat a technikai válfajokat (elsősorban IMINT- és SIGINT-adatszerzést), ahol a legtöbb tapasztalattal bír. A CTU-J felállítása és a japán HUMINT-képességek kiépítése fontos hiánypótlás és alapvető váltást jelez az ország második világháború utáni biztonsági doktrínájában. A hírszerzési ciklus működtetése érdekében ugyanakkor olyan mechanizmusok kidolgozására is szükség van, amelyek lehetővé teszik az eredmények összekapcsolását az egyéb eszközökkel megszerzett információkkal. Elengedhetetlen továbbá egy olyan felvételi és kiképzési rendszer megszervezése, amely nem elsősorban az idegennyelvtudásra összpontosít.⁴²

Az *elhárítás* területén megkezdődött az alapvető hiányosságok pótlása. Az ország gyakorlatilag nem rendelkezett megbízható nemzetbiztonsági ellenőrzési mechanizmusokkal 2008-ig, illetve a minősített adatok védelmét szavatoló törvénnyel 2014-ig, ellehetlenítve a titkos információk cseréjét, mind a japán szolgálatok között, mind a külföldi partnerekkel. A heves politikai csatározások közepette elfogadott 2013/108-as törvény (*Tokutei Himitsu no Hogo ni kansuru Hōritsu*) betömte ezt a hézagot, szigorítva a minősített adatok felelőtlen kezelésével kapcsolatos hírhedten alacsony japán büntetési tételeken, és egyben megnyitva az utat a minősített technológiák átadása és a közös fegyverzetfejlesztési megállapodások megkötése előtt.

Japán szoros *együttműködése* az Egyesült Államokkal a Trump-kormányzatot és annak a japán fél biztonsági potyautasságával kapcsolatos heveskedő kirohanásait minden valószínűséggel túléli, és az észak-koreai fenyegetés erősödésével, illetve Kína növekvő regionális ambícióival párhuzamosan erősödni fog. Annak ellenére, hogy Washington mérsékelte a tevékenységét a szigetország területén a hidegháborút követően⁴³, az Obama-kormány „ázsiai fordulata” (*pivot*)

⁴¹ KOTANI, p. 7.

⁴² JIBIKI.

⁴³ OROS.

óta megújult érdeklődéssel tekint az egyre borúsabb képet nyújtó térségre. Igyekszik mindjobban kihasználni összekötői kapcsolatait⁴⁴, előremozdítani a szövetségesei közötti párbeszédet⁴⁵ és bezárni azokat a biztonsági hézagokat⁴⁶, amelyek az északkelet-ázsiai partnerei lyukacsos nemzetbiztonsági infrastruktúrája következtében veszélyeztethetnék a régióban elszórt bázisai biztonságát. Az USA ezért nemcsak mind szorosabb együttműködésre ösztönzi két északkelet-ázsiai szövetségését, Tokiót és Szöült, hanem diszkréten támogatja kapcsolataik elmélyülését északatlanti partnereivel. Japán egyre szélesebb körű partnerszolgálati együttműködése során fokozott problémát jelentenek a kulturális különbségek és a jogi hiányosságok mellett, a nyilvánvaló méret- és képességbeli eltérések, különös tekintettel az eltérő technológiai bázisra.

Az elmúlt évek erőfeszítései ellenére a *szolgáltatok integrációja* és együttműködése gyenge, és hosszú út vezet a megálmódott, erős miniszterelnöki felügyelet alatt működő, angolszász mintára szervezett japán hírszerző közösség kialakulásáig.

A Kormányzati Információs Tanács ugyan megteremti a kapcsolatot a különböző szolgáltatók között, de nincsenek meg a megfelelő jogositványai ahhoz, hogy betöltse azt az amerikai ODNI-éhez vagy brit JIO-éhez hasonló szerepet, amelyet a Kantei bürokratái szántak neki. A Tanácsnak helyet adó Kabinet Titkárság és a Külügyminisztérium a közösség összehangolásáért vívott folyamatos harca útját állja a rendelkezésre álló erőforrások ésszerűbb felhasználásának. A szolgáltatók versengése összetett és kihatással van a partnerországokkal folytatott együttműködésre. Rendszeresen a joghatósággal kapcsolatos viták és a gyenge központi felügyelet következtében feloldásuk összetett és időigényes minisztériumok közötti konzultációs folyamatot tesz szükségessé. A japán bürokrácia fogaskerekeinek lassú őrlésével szembeni kormányzati tehetetlenségre utal emiatt, hogy az Abe-kormány az átfedő kompetenciákkal rendelkező intézmények elhúzódó reformja helyett, inkább a CTU-J-hez hasonló intézményközi szakértői együttműködésen keresztül tesz óvatos kísérletet a szolgáltatók ellenőrzésére. A nemzetbiztonsági munka átpolitizálásának és a parlamentáris kontrollnak a kérdései megoldatlanok.

Alapvető nehézséget jelent végül az intézményi reform előmozdításában Japán *békekultúrája*. Az 1947-es alkotmányban szentesített antimilitarizmus normája nemcsak az ország hadereje szerepvállalásának a korlátozását vonta maga után, hanem egy olyan, a nemzetbiztonsági intézményrendszer átépítésével és megerősítésével kapcsolatos mélyen gyökerező bizalmatlanság kialakulásához vezetett, amely a mai napig útját állja az ország 21. századi, gazdasági súlyával arányos nemzetközi biztonságpolitikai szerepvállalásával kapcsolatos komoly

⁴⁴ LEFEBVRE, Stéphane (2003): The Difficulties and Dilemmas of International Intelligence Cooperation. In: International Journal of Intelligence and Counter-Intelligence, Vol.16. No. 4. pp. 527–542.

⁴⁵ SVENDSEN, Adam (2017): Understanding the Globalization of Intelligence. Palgrave Macmillan, Hampshire. ISBN 023 0360 71 8

⁴⁶ KALLENDER, Paul (2014): Japan, the Ministry of Defense and Cyber-Security. In: The RUSI Journal. Vol.159. No.1. pp. 94–103.

társadalmi párbeszéd megindításának. A nemzeti „titkosszolgálat iszony”⁴⁷ emellett hozzájárult egy a személyes adatok és a magánélet védelme iránt messzemenően elkötelezett jogi kultúra intézményesüléséhez, amely a japán lakosság általában alacsony biztonságtudatosságával párosul.

Összességében, a szeptember 11. után a demokratikus világon végigsöprő törvénykezési hullám elérte Tokiót is, annak ellenére, hogy csak megkésve fogott a nemzetbiztonsági szolgálatai szerepének és működési feltételeinek az újragondolásához. Az elmúlt évek reformtörekvései a megfelelő irányba haladnak, de nem elegendők Japán biztonsági igényeinek a fenntartható és következetes kielégítéséhez. Az antimilitarizmus hagyománya korlátozza a döntéshozók mozgásterét, és valószínűtlenné teszi, hogy a szigetország a közeljövőben a G7-es partnerei nyomába érne. A japán nemzetbiztonsági intézményrendszer átfogó reformja ugyanakkor elengedhetetlen ahhoz, hogy Abe Shinzo aktív külpolitikáját (*sekkyoku-teki heiwa-shugi* vagy *proactive contribution to peace*) siker koronázza.

Ahogy egy amerikai diplomata a 19. század végén megjegyezte, Japánnak „lassú az emésztése”⁴⁸, és a politikai változások csak megkésve és gyakran észrevétlenül mennek benne végre. Ugyanakkor bebizonyította azt is – legyen szó a nemzetközi sztenderdek módszeres átvételéről a Meiji-korszakban, amely útját állta az ország gyarmatosításának, vagy a megsemmisítő világháborús vereségből való feltámadásáról gazdasági nagyhatalomként –, hogy amint átverekszik magát a nehézségeken, megdöbbentő eredménnyel teljesít. Japánt nem szabad alábecsülni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BARTÓK András (2017): Japán hírszerző szolgálatai. A pacifista doktrínából fakadó problémák és fejlődési lehetőségek. In: Szakmai Szemle 2017/1. pp. 45–61.
- BENNETT, Richard (2012): Espionage. Spies and Secrets. Random House, London. ISBN 144 8132 14 2
- Bōei-shō (2017): Jōhō Honbu no gaiyō. <http://www.mod.go.jp/dih/gaiyou.html>
- Bōei-shō (2017.04.13): Joint Staff Press Release. Heisei 28-nendo no kinkyū hasshin jisshi jōkyō ni tsuite. http://www.mod.go.jp/js/Press/press2017/press_pdf/p20170413_01.pdf
- GREEN, Michael (2003): Japan’s Reluctant Realism. Foreign Policy Challenges in an Era of Uncertain Power. Palgrave – Macmillan, New York – London. ISBN 140 3962 35 9

⁴⁷ Sangiin Naikaku Inkaiki Gijiroku Dai 4-Go. 1983.03.23.

<http://kokkai.ndl.go.jp/SENTAKU/sangiin/098/1020/09803231020004.pdf>; letöltés: 2017.05.12.

⁴⁸ LONG, William (2001): Nonproliferation as a Goal of Japanese Foreign Assistance In: Japanese Foreign Policy in Asia and the Pacific: Domestic Interests, American Pressure, and Regional Integration. Miyashita, Akitoshi – Sato, Yoichiro (szerk.). Palgrave – Macmillan, New York – London. ISBN 031 2239 203

- IEP (2017): Global Peace Index 2016
http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/02/GPI-2016-Report_2.pdf
- IISS (2017): The Military Balance 2017. Routledge, London. ISBN 185 7439 00 7
- JIBIKI Koya (2015.03.31.): Japan Mulls its Own CIA-like Agency.
In: Nikkei Asian Review.
<http://asia.nikkei.com/Politics-Economy/Policy-Politics/Japan-mulls-its-own-CIA-like-agency>
- Jōhō Kinō Kyōka Kentō-Kaigi (2007): Kantei ni okeru jōhō kinō no kyōka no kihon-tekina kangaekata.
<http://www.kantei.go.jp/jp/singi/zyouhou/070228kettei.pdf>
- Jōhō Kinō Kyōka Kentō-Kaigi (2008): Kantei ni okeru jōhō kinō no kyōka no hōshin.
<http://www.kantei.go.jp/jp/singi/zyouhou/080214kettei.pdf>,
- KACSÁNDI Réka (2016): A japán nemzetbiztonsági szolgálatok felépítése és tevékenysége. In: Felderítő Szemle. 2016/ 4. szám. pp. 130–142.
- KALLENDER, Paul (2014): Japan, the Ministry of Defense and Cyber-Security.
In: The RUSI Journal. Vol.159. No.1. pp. 94–103.
- KEISATSUCHŌ (2017): Keisatsuchō keibi-kyoku jiyū to han-ei no ishizue o kizuku.
https://www.npa.go.jp/saiyou/npa_html/keisatakan/voice/gaizi.html
- KOBAYASHI Yoshiki (2015) Assessing Reform of the Japanese Intelligence Community.
In: International Journal of Intelligence and Counter-Intelligence. Vol. 28. No. 4. pp. 717–733.
- KONO Taro – MABUCHI Sumio – YAMAGUCHI Koichi (2013):
Nihon-gata Spy-Soshiki no Tsukurikata In: Chūōkōron, Vol. 2013/5. pp. 94–101.
- KOTANI Ken (2013): Current Japanese Intelligence Reform.
Oxford Intelligence Group, University of Oxford.
<https://www.nuffield.ox.ac.uk/Research/OIG/Documents/kotani1.pdf>
- LEFEBVRE, Stéphane (2003): The Difficulties and Dilemmas of International Intelligence Cooperation. In: International Journal of Intelligence and Counter-Intelligence, Vol.16. No. 4. pp. 527–542.
- LONG, William (2001): Nonproliferation as a Goal of Japanese Foreign Assistance.
In: Japanese Foreign Policy in Asia and the Pacific: Domestic Interests, American Pressure, and Regional Integration. Miyashita, Akitoshi – Sato, Yoichiro (szerk.). Palgrave – Macmillan, New York – London. ISBN 031 2239 203
- Naikaku-kanbō (2017): Naikaku kanbō no gaiyō. Naikaku jōhō chōsa-shitsu.
<http://www.cas.go.jp/jp/gaiyou/jimu/jyouthoutyousa.html>
- National Institute for Defence Studies (2006): Current State of Intelligence and Intelligence Issues in Japan.
<http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/briefing/pdf/2006/100.pdf>
- OROS, Andrew (2007): Explaining Japan's Tortured Course to Surveillance Satellites.
In: Review of Policy Research. Vol. 24. No. 1. pp. 29-48.

- PYLE, Kenneth (2007): Japan Rising: The Resurgence of Japanese Power and Purpose. Public Affairs, New York. ISBN 158 6484 17 6
- Sangiin Naikaku Iinkai Gijiroku Dai 4-Go. 1983.03.23
<http://kokkai.ndl.go.jp/SENTAKU/sangiin/098/1020/09803231020004.pdf>
- SCHWENKE, Simon (2015): State Intelligence in Japan.
In: East Asian Intelligence and Organised Crime. Blancke, Stephan (Ed). Verlag Dr Köster, Berlin. pp. 155-168.
- SIPRI (2017): Trends in World Military Expenditure 2016
<https://www.sipri.org/sites/default/files/Trends-world-military-expenditure-2016.pdf>
- SOEYA, Yoshihide (2011): Japan as a 'Normal Country'? A Nation in Search of Its Place in the World. University of Toronto Press, Toronto. ISBN 144 2611 40 5
- SVENDSEN, Adam (2017): Understanding the Globalization of Intelligence. Palgrave Macmillan, Hampshire. ISBN 023 0360 71 8
- TATSUMI Yuki (2015.06.01.): To Fight Terror, Japan Must Fix Its Intelligence Apparatus. In: The Diplomat
<http://thediplomat.com/2015/06/to-fight-terror-japan-must-fix-its-intelligence-appartus/>
- USA IBP (2015): Global National Security and Intelligence Agencies Handbook. International Business Publications, Washington DC. p. 300.
- WILLIAMS, Brad (2013a): Explaining the Absence of a Japanese Central Intelligence Agency: Alliance Politics, Sectionalism, and Antinilitarism. In: Journal of East Asian Studies. Vol. 13/2013, pp. 137–164.
- WILLIAMS, Brad (2013b): Japan's Evolving National Security Secrecy System: Catalysts and Obstacles. In: Pacific Affairs, Vol. 86, No. 3. p. 493.

BINDER TAMÁS ÖRNAGY

**RÓDER VILMOS SZEREPE ÉS JELENTŐSÉGE
A MAGYAR HADTÖRTÉNETBEN**

A Horthy-korszak egyik fontos jellegzetessége a militarizmus, amelynek két fő társadalmi tünete a haderő politikaformáló szerepe, valamint a politikai és a katonai vezetés sokoldalú összefonódása volt. Az előbbi tekintetében jellemző, hogy a Jugoszlávia, illetve a Szovjetunió elleni hadba lépést Horthy kormányzó a katonai vezetés nyomására a politikai testületek megkérdezése előtt, részben azok ellenében eldöntötte.¹ Az utóbbi jelenségre Horthy Miklós maga is jó példa, ugyanis szolgálaton kívüli (szkv.) altengernagyként kezdte politikusi működését a szegedi ellenkormányban² mint hadügyminiszter, majd folytatta 1920. március 1. és 1944. október 16. között mint kormányzó. Uralma alatt a – főként vezérkari képesítésű³ (vk.) – katonatisztek valósággal előzönlöttek a politikai és az államigazgatási intézményeket,⁴ sokan kormányzati szerephez, négyen⁵ egyenesen miniszterelnöki pozícióhoz jutottak. A szkv. katonatisztek politikai tevékenysége azonban esetenként Horthy akarata ellenére történt.⁶ Gyakran még jól képzett, sikeres katonatisztek sem tudtak ellenállni a szélsőséges politikai mozgalmak csábításának, amelyekhez csatlakozva német támogatással akár az államfő akarata ellenében is kormányzati tisztségre számíthattak. Jó példa erre Rátz Jenő, a haderő fejlesztésében jelentős érdemeket szerzett vezérkari főnök, majd honvédelmi miniszter, aki lemondását követően a szélsőjobboldali ellenzéki Magyar Megújulás Pártjához csatlakozott, miniszterelnök-helyettesként belépett a Sztójay-kormányba, Szálasi uralma idején pedig a parlament Felsőházának elnöki tisztségét látta el, így a második világháború után a népbíróság életfogytiglani börtönbüntetéssel sújtotta.

¹ A Jugoszlávia elleni hadba lépés körülményeit SZAKÁLY Sándor (szerk.): Náray Antal visszaemlékezése. pp. 43–60., a Szovjetunió elleni hadba lépést pedig KÁDÁR Gyula: A Ludovikától Sopronkőhidáig. I. pp. 384–402. mutatja be részletesen.

² Horthy 1919. május 31. és július 12. között Károlyi Gyula első (június 5-ig) és második (június 6-tól) szegedi kormányában töltötte be a hadügyminiszteri tisztséget. Június 6-tól rangidős tábornokként átvette a tiszti különítményekből megszervezett Nemzeti Hadsereg parancsnokságát is.

³ A trianoni békediktátum 105. cikkelyében foglalt korlátozás miatt a vezérkar 1922–1932 között HM VI. Csoporthonökség néven rejtve működött. A vezérkari képzést szabályzatismertető tanfolyamnak álcázták.

⁴ Például Horthy 1919-es vezérkarából Kozma Miklós szkv. alezredes az MTI, majd a Belügyminisztérium élére került, Marton Béla szkv. százados pedig a kormánypárt főtitkára lett.

⁵ Gömbös Gyula szkv. gyalogsági tábornok (1932. október 1. – 1936. október 6.), Sztójay Döme szkv. altábornagy (1944. március 22. – 1944. augusztus 29.), Lakatos Géza szkv. vezérezredes (1944. augusztus 29.–1944. október 16.) és Szálasi Ferenc szkv. őrnagy (1944. október 16. – 1945. március 28.) Horthytól kaptak – utóbbi német nyomásra – miniszterelnöki kinevezést. A korszakra jellemzően azonban a Debrecenben megalakult Ideiglenes Nemzeti Kormányban is egy volt hivatásos katona, Dálnoki Miklós Béla szkv. vezérezredes (1944. december 22. – 1945. november 15.) töltötte be a kormányfői tisztséget.

⁶ Ruzskay Jenő altábornagyot nyugdíjazták, Szálasi Ferenc ny. őrnagyot bebörtönözték, Baky László ny. csendőr őrnagyot pedig kizárták a Vitézi Rendből szélsőjobboldali politikai tevékenységéért.

A haderő-fejlesztés másik vezéralakja, Róder Vilmos személye azért is különös figyelmet érdemel, mert életpályája sokáig Rátzéval párhuzamosan haladt, később azonban elvált attól, ugyanis Róder Vilmos mindig megmaradt a törvénytisztlet és a Magyarországhoz való hűség mellett.

Róder Vilmos életrajza⁷

1881. január 11-én született Pécsen. Szülei, Róder Vilmos és Held Gabriella buzgó római katolikus szellemben nevelték. A magyar és a német nyelvet egyaránt anyanyelveként beszélte. A család még az 1880-as években Pápara költözött, Róder Vilmos a városban folytatta alapfokú és – az 1806-ban alapított nagynevű bencés gimnáziumban⁸ – középfokú tanulmányait. 1896–1899 között elvégezte a hároméves Ludovika Akadémiát, majd 1902–1904 között a kétéves bécsi Hadiiskolát.⁹ Ezt követően vezérkari szolgálatot látott el, mellette oktatott az egyéves bécsi törzstiszti tanfolyamon.¹⁰ Az első világháborúban 1914. november 14. és 1917. február 17. között az orosz fronton a Szurmay-harccsoport (Korps Szurmay), majd 1917 augusztusától 1918. november 18-ig az olasz fronton a harccsoportból Szurmay Sándor altábornagy hadügyminiszteri székbe történt távozását követően létrehozott XXIV. hadtest vezérkari főnökeként teljesített parancsnokai által kiemelkedőnek értékelt harctéri szolgálatot.¹¹

1919-ben vk. alezredesként vette át Horthy Miklós Fővezérségén a Hadművelési Csoport vezetését. A Fővezérséget 1920. április 1-jével Honvéd Vezérkarrá szervezték át, amelyben a hadművelési csoportfőnöki beosztást Róder Vilmos vk. ezredes töltötte be. Tisztségét a trianoni békediktátum végrehajtásához kapcsolódó 1922-es átszervezést követően is megőrizte a Honvédelmi Minisztérium – rejtett vezérkarként működő – VI. Csoportfőnöksége VI-I. (Hadművelési) Osztályának élén. 1923. szeptember 1-jétől a 3. vegyesdandár (Szombathely) parancsnokaként teljesítette a vezérkari tisztek számára kötelező hat hónapos csapatszolgálatot,¹² dandárparancsnoki kinevezésével egyidejűleg soron kívül vezérőrnaggyá léptették elő. 1925. január 15-től 1930. május 25-ig a HM VI. Csoportfőnökség csoportfőnök-helyettese – azaz vezérkarifőnök-helyettes – volt, 1926-tól altábornagyi rendfokozatban. 1930. május 26. és 1935. január 16.

⁷ Az életrajz elkészítéséhez HAEFFLER István (szerk.): Országgyűlési Almanach. Az 1939–44. évi országgyűlésről, illetve KENYERES Ágnes (szerk.): Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990 szolgáltak alapul. A nem az ezen két műből származó kiegészítő adatokat egyenkénti forráshivatkozás jelöli.

A Róder Vilmosról 1937-ben készült kép forrása:

<http://www.huszadikszazad.hu/1937-aprilis/politika/rovidek-22480>; letöltés: 2016.12.10.

⁸ LÁZÁR Andor: Visszaemlékezéseim. pp. 180., 238.

⁹ K. u. K. Kriegsschule, az Osztrák–Magyar Monarchia törzstisztek képzésére szolgáló tanintézménye.

¹⁰ DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: A Magyar Királyi Honvédség. p. 70.

¹¹ <http://www.austrianphilately.com/dixnut/dnbplist4.htm>,

<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/comd1883.htm>; letöltés: 2016.12.10.

¹² HARDY Kálmán: Az Adriától Amerikáig. p. 207. (A kötetet gondozó Hadtörténelmi Levéltár adata.)

között a HM VI. Csoportfőnökség csoportfőnöki tisztségét töltötte be, azaz négy és fél éven át Röder Vilmos altábornagy, 1933-tól gyalogsági tábornok¹³ volt a vezérkar főnöke. Ellentétbe került azonban a honvédelmi miniszteri tisztséget is betöltő Gömbös Gyula miniszterelnökkel, ezért lemondott, és nyugállományba helyezését kérte. Ezt követően belépett a kormányon lévő Nemzeti Egység Pártjába.

Darányi Kálmán – Gömbös 1936. október 6-án bekövetkezett halálát követően hivatalba lépett – kormányában mindvégig, azaz 1936. október 12-től 1938. május 14-ig Röder Vilmos szkv. gyalogsági tábornok¹⁴ látta el a honvédelmi miniszteri tisztséget. Miniszteri kinevezésével egyidejűleg Horthy titkos tanácsosi méltóságot adományozott számára. A Darányi-kormány lemondását követően a kormányzó a Felsőház tagjává nevezte ki Röderert, aki helyettes vezetője lett a Habsburg József herceg ny. (nyugalmazott) tábornagy vezette Véderő Bizottságnak, valamint tagja a Kánya Kálmán volt külügyminiszter vezette Külügyi és a Fabinyi Tihamér volt pénzügyminiszter vezette Iparügyi Bizottságnak. A Felsőházban nagy aktivitást fejtett ki,¹⁵ valamint tagja lett a repülőgépgyártással is foglalkozó Pestszentlőrinci Ipartelepek Rt. igazgatóságának is.¹⁶

A második világháborút követően felkerült ugyan a háborús bűnösök listájára,¹⁷ de a népbíróság nem emelt vádat ellene. 1951-ben azonban a horthysta államhivatalnokokkal és katonatisztekkel szemben a Rákosi-korszakban alkalmazott megtorlási politika jegyében családjával együtt Budapestről Füzesabonyba telepítették ki.¹⁸ Rákosi bukását követően, 1953-ban visszaköltözött Budapestre, ahol visszavonultan élt 1969. december 13-án bekövetkezett haláláig. Hamvait Budapesten a Farkasréti temető urnafülkéjében helyezték el, ahonnan 1989-ben került át a soproni Új Szent Mihály temetőbe.¹⁹

Feleségétől, Szalay Annától egy leánygyermeke született, Röder Johanna. Fivére, Röder Jenő (1889–1974) szintén a hivatásos katonatiszti pályát választotta, és altábornagyi rendfokozatot ért el.²⁰ Unokaöccse, Röder Vilmos tüzér főhadnagy, aki kitüntette magát a 7. tábori tüzérosztály 1942–1943 során a Don-kanyarban vívott harcaiban, 1983-ban hunyt el.²¹

¹³ A Horthy-korszak kezdetén a legmagasabb elérhető, a vezérezredesnek megfelelő rendfokozatot fegyvernemi – gyalogsági, tüzérségi, lovassági – tábornok vagy tábornoknaggyal névvel illették. 1941-től egységesen a vezérezredesi rendfokozatot használták helyettük. A legmagasabb, csak harcra való érdemekért adományozható tábornagyi rendfokozatot a Horthy-korszakban egyetlen magyar katona sem érte el.

¹⁴ Az állami szolgálatba rendelt nyugállományú katonatisztek újra ténylegesítették, majd szolgálaton kívüli viszonyban vezényelték a beosztásuk ellátására.

¹⁵ LŐRINCZ Zsuzsa (szerk.): Andorka Rudolf naplója, p. 101.

¹⁶ <http://lnyr.eleveltar.hu/mnlquery/detail.aspx?ID=11981>; letöltés: 2016.12.10.

¹⁷ Azzal gyanúsították, hogy „az 1939. évi háborúnak Magyarországra való kiterjesztését és az országnak a háborúba történt belesodródását, mint vezető állásban lévő személy, elősegítette, azt megakadályozni nem törekedett és részese volt olyan határozatoknak, amely [sic!] a magyar népet a világháborúba sodorta.” 271/M.E./1945. sz. miniszterelnöki rendelet, 1945.02.16. <https://www.eleveltar.hu>; letöltés: 2016.12.10.

¹⁸ HARASZTI György (szerk.): Vallomások a holtak házából, p. 340.

¹⁹ http://epa.oszk.hu/01900/01977/00242/pdf/EPA01977_soproni_szemle_2009_1_089-113.pdf; letöltés: 2016.12.10.

²⁰ HARASZTI György (szerk.): Vallomások a holtak házából, p. 623.

²¹ <http://cyberpress.sopron.hu/article.php?id=6541>; letöltés: 2016.12.10.

Epizódok Róder Vilmos életéből

IV. Károly, aki 1918. november 13-án lemondott az uralkodói jogainak magyarországi gyakorlásáról,²² 1921. március 27-én (húsvét vasárnap) váratlanul megjelent Budapesten, és felszólította Horthy Miklós kormányzót a hatalom átadására. A király megérkezésének hírére a Nagykövetek Tanácsa részéről diplomáciai tiltakozás érkezett, a kisantant-országok²³ pedig azonnali mozgósításba kezdtek a magyar határ mentén. Április 3-án Róder Vilmos vk. ezredes hadművelési csoportfőnök a feletteseinél sürgette a király mielőbbi távozását az ország területéről, nyomatékosítva, hogy a nyilvánvaló katonai fenyegetésre válaszként „*a magyar vezetés részéről semmi előkészület nem történt, de nem is történhet, mert ez a kormány és kormányzó eddigi hivatalos állásfoglalásának és a király eltávozási szándékának megcáfolását jelentené.*”²⁴ Róder a magyar honvédséget az egy időben három irányból érkező támadással szemben tartós ellenállásra képtelennek minősítette. A kisantant katonai intézkedéseiről értesítette a királypártiakat is. A kormány kérésére IV. Károly április 6-án elhagyta Magyarországot és visszautazott Svájcba.

A király második visszatérési kísérlete október 20-án kezdődött, amikor a nyugati határszélen jelent meg, és a rá felesküdt honvédalakulatok, valamint az Ostenburg-Moravék Gyula őrnagy vezette szabadcsapat élén akarta átvenni a hatalmat. Az október 22-én reggel összeült kormánynak a katonai vezetés részéről Berzeviczy Béla altábornagy vezérkari főnök, Róder Vilmos vk. ezredes hadművelési csoportfőnök és Ottrubay Károly vk. alezredes felderítő csoportfőnök adott tájékoztatást IV. Károly hatalomátvételének várható, hazánkra nézve káros következményeiről. A kapott információk birtokában a minisztertanács úgy döntött, hogy a külső országok tiltakozására nem várva²⁵ fegyveres erővel megakadályozza a király visszatérését a trónra. Az október 23–24-én Budaörsnél vívott csatából a kormánycsapatok kerültek ki győztesen, így a király Tihanyba távozott, majd november 1-jén egy brit hadihajó fedélzetén ismét – ezúttal végérvényesen – elhagyta az országot. Róder Vilmos mindkét királypuccs alkalmával a restauráció ellen lépett fel, hogy hazánk elkerülje a kisantant túlerejű támadását. A fegyelmezett, kötelességtudó Róder 1922. januárban is erélyesen állást foglalt egy – ezúttal a Prónay Pál alezredes vezette – szabadcsapat kormányellenes tevékenységével szemben.²⁶

Gömbös Gyula nagyra becsülte Róder Vilmost, akit még a bécsi törzstiszti tanfolyamon ismert meg, elmondása szerint „*tőle tanulta a legtöbbet, és nagyszerű útravalót kapott tőle katonai pályájára.*”²⁷ Honvédelmi államtitkárrá (1928. szeptember 5. – 1929. november 10.), majd honvédelmi miniszterre (1929. november 10. – 1936. szeptember 2.), végül miniszterelnökké (1932. október 1. – 1936. október 6.) történt kinevezését követően nagy örömmel vette tudomásul, hogy

²² Az ausztriai hatalomgyakorlásról 1918. november 11-én mondott le.

²³ Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia.

²⁴ DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: A Magyar Királyi Honvédség, p. 40.

²⁵ A kormány a döntés meghozatalát követően a brit követségen sürgette a tiltakozó jegyzék kiadását.

²⁶ DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: A Magyar Királyi Honvédség, pp. 40., 50., KARSAI Elek: Számjeltávirat valamennyi magyar királyi követségnek, p. 233. LEHÁR Antal: Egy katonatiszt naplója. <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/93-11/ch02.html>; letöltés: 2016.12.10.

²⁷ DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: A Magyar Királyi Honvédség, p. 70.

együtt dolgozhat egykori tanítómesterével. A Gömbös körül csoportosuló katonatisztek²⁸ Rátz Jenő vezérkari főnöki kinevezését szorgalmazták, aki a Hadiakadémia²⁹ parancsnokaként (1931. október 1. – 1935. május 1.) nemcsak elnézte, hanem inspirálta a tisztikar szélsőjobboldali politizálását.³⁰ Röder Vilmos azonban nem volt hajlandó az elveit feladva önálló politikai lépések megtételére az alkotmányos tényezőkkel szemben, illetve azok megkerülésével. Gömbös és Röder kapcsolatában komoly törést okozott, hogy 1933-ban Kánya Kálmán külügyminiszter és Röder Vilmos vezérkari főnök minden németbarátságuk ellenére elutasították Hermann Göring tárca nélküli miniszter német–magyar katonai szövetség megkötésére és közös fegyverkezési program elindítására vonatkozó informális ajánlatát.³¹ Gömbös és Röder között a haderő fejlesztésének kérdésében is elvi ellentétek keletkeztek: a hét vegyesdandárról 21 gyalogoshadosztályra történő fejlesztést Röder azok felszerelésének ütemében tervezte végrehajtani, a voluntarista Gömbös azonban sürgette a – tényleges harcértékkel nem rendelkező – magasabbegységek mielőbbi felállítását. A konzervatív Röder Vilmos a korszellemhez sem alkalmazkodott: nem lépett be a Vitézi Rendbe és nem magyarosította a családnevét. Gömbös 1935. januárban látta elérkezettnek az időt arra, hogy lecserélje azon politikai és katonai vezetőket, akik nem mutattak hajlandóságot követni őt a parlamentarizmustól a totalitarizmus felé vezető úton. Január 9-én kormányátalakításra került sor,³² január 15-én pedig a kormányfő Kárpáthy Kamilló gyalogsági tábornokot, a honvédség főparancsnokát és Röder Vilmos gyalogsági tábornok vezérkari főnököt szólította fel sértő módon levélben arra, hogy megrendült egészségi állapotuk (fáradtságuk) miatt aznap 13.00-ig kérjék a nyugdíjazásukat. A két, mindenkor fegyelmezett, jogkövető magatartásáról ismert katona azonnal távozott.³³

Röder Vilmos világosan látta, hogy a honvédség fejlesztése, korszerűsítése a trianoni korlátozások és a gazdasági világválság következtében elmaradt, ezért annak hadrafoghatósága korlátozott. 1929-ben a haderőfejlesztés előfeltételeként a magyar katonai egyenjogúság elismertetését emelte ki: *„Katonapolitikai helyzetünk súlypontja ma teljesen külpolitikai téren van: külpolitikai előfeltételek nélkül*

²⁸ A klikk vezéregyénisége Petneházy Antal szkv. alezredes honvédelmi (1929–1936), majd iparügyi államtitkár (1936–1939) volt. Később a „Gömbös-árvák” közül Mecsér András szkv. százados a Magyarországon működő nemzetiszocialista párthoz, Szakváry Emil szkv. alezredes a nyilas mozgalomhoz, Kunder Antal szkv. százados pedig a Magyar Megújulás Pártjához csatlakozott.

²⁹ A vezérkari tisztek képzéséért felelős intézmény 1919–1944 között.

³⁰ „A hadiiskolában (...) a Rátz vezette összejöveteleken katonák alakította kormány nevében beszéltek meg országos kérdéseket. (...) Ez a nevelés okozta, hogy később Szálasi tapogatózásai nem maradtak következmény nélkül.” HARDY Kálmán: *Az Adriától Amerikáig*, p. 312.

³¹ Göring feltehetően magánkezdeményezésből tette ajánlatát. A hivatalos német tényezők álláspontját jelzi, hogy Konstantin von Neurath német külügyminiszter 1934-ben elutasította a német–magyar együttműködési megállapodás megkötésére vonatkozó magyar javaslatot. RÁNKI György – PAMLÉNYI Ervin – TILKOVSKY Loránt – JUHÁSZ Gyula (szerk.): *A Wilhelmstrasse és Magyarország*, p. 63.

³² Ennek keretében kivált a kormányból Horthy két megbízható híve: Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter, aki 1938–1944 között visszatért ebbe a beosztásba, és Kállay Miklós földművelésügyi miniszter, aki 1942–1944 között miniszterelnökként jutott újra politikai szerephez.

³³ DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: *A Magyar Királyi Honvédség*, pp. 70., 86–87., 97., HARASZTI György (szerk.): *Vallomások a holtak házából*, p. 339., PERNEKI Mihály (szerk.): *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata*, p. 134.

*nemhogy támadó háborúra nem lehet gondolnunk, de még csak egy adott helyzet előnyeit sem tudjuk kihasználni, sőt, még az ehhez szükséges katonai előkészületeket sem valósíthatjuk meg.*³⁴ 1933-ban pedig az alábbi, Clausewitz szellemében fogant³⁵ szavakkal hívta fel a politikai vezetés figyelmét a politikai célok és a katonai képességek összehangolásának szükségességére: „Mindaddig, míg katonailag annyira nem fejlődünk, hogy háború viselésére egyáltalán képesek leszünk, állampolitikánknek a maga részéről kerülnie kell a háború lehetőségét. Ma és még belátható időig külpolitikánk megbízhatóan tudjon elhárítani minden (...) oly helyzetet, amelyben az országot a háborúba való belesodródás veszélye fenyegeti.”³⁶ A Horthy-korszak kiemelkedő diplomatája, Kánya Kálmán magáévá tette a vele baráti kapcsolatban álló Röder felfogását. Így Horthy kormányzó, Imrédy miniszterelnök és Kánya külügyminiszter 1938. augusztus 21–26. közötti kielői látogatásán Kánya egy esetleges német–cseh fegyveres konfliktusba történő magyar beavatkozás kapcsán kijelentette német partnerének, Joachim von Ribbentropnak, hogy a magyarok „a felfegyverkezéshez csak most kezdtek hozzá, és még egy-két év felfejlődési időre lenne szükségük”, miközben „Horthy úr a Führernek sokkal pozitívabban nyilatkozott”.³⁷ A katonai vezetésben Rödert követő Rátz Jenő,³⁸ Werth Henrik³⁹ és Bartha Károly⁴⁰ azonban már nem mérséklő, hanem sürgető hatást gyakoroltak a politikai vezetésre, ami a legszembetűnőbben a Szovjetunió elleni katonai támadás kérdésében nyilvánult meg. Bárdossy László miniszterelnök 1941. június 24-én a német követtel szemben „diplomáciai úton kéri annak közlését, kívánatos-e a magyar hadsereg részvétele [ti. a Szovjetunió elleni német támadásban]”, ugyanis a magyar politikai vezetés a katonai beavatkozás politikai síkon történő ellentételezésére számított Németország részéről. Ezzel szemben a német katonai vezetés taktikáját Franz Halder vezérezredes, a szárazföldi csapatok vezérkari főnöke a következőképpen vázolta: „Most az a fontos, hogy a magyar katonai fórumok mozgásba hozzák a politikai vezetést, hogy azok maguktól ajánlkozzanak.” A németek számítása bevált, ugyanis Kurt Himer vezérőrnagy, a magyar honvédséghez beosztott összekötő tábornok „semmit nem akarunk követelni, de minden önkéntes felajánlást hálásan veszünk” mondatban összegezhető véleményét a magyar vezérkar részéről „erőteljesebb formában közölték a miniszterelnökkel, hogy ezáltal nyomást gyakoroljanak rá.”⁴¹ Utódaival szemben

³⁴ DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: A Magyar Királyi Honvédség, p. 68.

³⁵ „A politikai és a hadi érdekek közötti viszály legalábbis nem természetes. (...) Az, hogy a politika a háborúval szemben teljesíthetetlen követelményeket támaszt, ama természetes és elengedhetetlen feltételezésünk ellen szólna, hogy a politikának ismerni kell azt az eszközt, amelyikkel élni akar.” CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. II. p. 448.

³⁶ Röder Vilmos 1933. június 10-ei emlékirata a kormányzó részére. Magyar Nemzeti Levéltár.

³⁷ RÁNKI György – PAMLÉNYI Ervin – TILKOVSKY Loránt – JUHÁSZ Gyula (szerk.): A Wilhelmstrasse és Magyarország, pp. 287–289.

³⁸ Rátz Jenő altábornagy vezérkari főnök volt 1936. szeptember 5. és 1938. május 24. között, majd (szkv. gyalogsági tábornokként) honvédelmi miniszter 1938. május 14. és 1938. november 15. között.

³⁹ Werth Henrik vezérezredes vezérkari főnök volt 1938. szeptember 29. és 1941. szeptember 4. között.

⁴⁰ Bartha Károly szkv. vezérezredes honvédelmi miniszter volt 1938. november 15. és 1942. szeptember 24. között.

⁴¹ RÁNKI György – PAMLÉNYI Ervin – TILKOVSKY Loránt – JUHÁSZ Gyula (szerk.): A Wilhelmstrasse és Magyarország, pp. 596–598.

Röder Vilmos még 1942 decemberében is kitartott azon felfogás⁴² mellett, hogy ha egy kérdés „tiszta politikum, ezért nem szól hozzá.”⁴³

Szálasi Ferenc vk. őrnagyot kiemelkedő tehetségű törzstisztnak tartották, aki pályatársai véleménye szerint nagy ívű katonai karrier előtt állt. A politikusi babérokra pályázó Szálasi 1933-ban írt és a saját költségén kinyomtatott egy 46 oldalas brosúrát „A magyar állam felépítésének terve” címmel. A könyvecske 1934-ben Lázár Andor igazságügy-miniszter kezébe került, aki annak tartalmát a magyar alkotmányosság szempontjából elfogadhatatlannak találta, ezért erélyes intézkedést kért – Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszteren keresztül – Röder Vilmos gyalogsági tábornok vezérkari főnöktől. Röder felelősségre vonta Henney Gusztáv vk. ezredest, a VKF-2.⁴⁴ vezetőjét, hogy nem tájékoztatta őt alárendeltje, a párizsi katonai attaséi beosztásba tervezett Szálasi politikai tevékenységéről. Szálasi kihallgatásra vezette Gömbös miniszterelnökhöz, azt követően pedig kitette a vezérkarból, és csapatszolgálatra vezényelte a 14. gyalogezredhez (Eger). A csalódott Szálasi hamarosan nyugdíjazását kérte. 1935. március 1-jével távozott a honvédség kötelékéből és politikusi pályára lépett. A kormánypárt jobbszárnya és a nyilasok ekkor még szoros eszmei közösségre jellemző, hogy a Szálasi brosúrájában leírt gondolatok szolgáltak alapul a Gömbös Gyula által 1934-ben, majd Rátz Jenő által 1938. március–áprilisban újólal előterjesztett honvédelmi törvényjavaslathoz, amelyet az igazságügy-minisztérium Törvény-előkészítő Osztálya mindkét alkalommal megvívott. A nyilasok uralma alatt mind Röder Vilmos, mind pedig Vladár Gábor, a Törvény-előkészítő Osztály 1929–1944 közötti osztályvezetője bujkálni kényszerült.⁴⁵

Röder Vilmos 1936. október 15-én a Nemzeti Egység Pártjának a Darányi-kormány bemutatkozása céljából összehívott rendkívüli konferenciáján tartott beszédében ekként összegezte az új tisztsége ellátásával kapcsolatos szemléletét: „Új posztján is katoná akar maradni, és ki akar tartani régi hitvallása mellett, hogy ti. a honvédség az egész nemzet tulajdona. A Nemzeti Egység Pártjának közreműködése nélkül a nemzetnek ezt az értékes tulajdonát sem megőrizni, sem gyarapítani nem lehet. Ezért arra kéri a pártot, hogy nyújtson a jövőben is támogatást, de nem az ő, Röder személyének, hanem a honvédség eszméjének és intézetének.”⁴⁶ Szavait nagy tetszéssel fogadták. 1937. júniusban tiszti parancsban

⁴² „Megengedhetetlen, sőt káros az a nézet, hogy egy nagy hadiesemény, vagy ennek megtervezése tisztán katonai szempontból ítéltető meg. Esztelenség, amikor a kabinetek a háború megtervezésénél katonákat kérnek fel, hogy tisztán katonai szempontból ítéljenek. (...) A háború fővonalait (...) a kormány, vagyis szaknyelven szólva, egy politikai és nem katonai intézmény állapítja meg.” CLAUSEWITZ, Carl von A háborúról. II. p. 448.

⁴³ LŐRINCZ Zsuzsa (szerk.): Andorka Rudolf naplója. pp. 273–274.

⁴⁴ A vezérkar hagyományosan „VKF-2.” névvel illetett, ezerfős létszámú 2. osztálya volt a felelős a Horthy-korszakban a katonai hírszerzésért és elhárításért.

⁴⁵ LÁZÁR Andor: Visszaemlékezéseim. p. 222., HENNEY Gusztáv: Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között. pp. 90–92., STOMM Marcel: Emlékiratok. pp. 89–90. VLADÁR Gábor: Visszaemlékezéseim. pp. 201–204.

⁴⁶ RÁNKI György – PAMLÉNYI Ervin – TILKOVSKY Loránt – JUHÁSZ Gyula (szerk.): A Wilhelmstrasse és Magyarország. p. 149.

tiltotta meg a katonatisztek politizálását, amivel kivívta a Hadiakadémián Rátz Jenő hatása alá került vezérkari tisztek ellenszenvét. 1938 elején a nyilaskeresztesek, akik „*azt állítják, két hónap alatt hatalomra kerülnek, és maguk mögött tudják a tisztikar fiatalabb tagjainak nagy részét*”, kérdésessé tették, hogy „*a tisztikar hangulatára való tekintettel, meddig tartható még Röder [szkv.] gyalogsági tábornok, honvédelmi miniszter, akit túlságosan parlamenttisztelőnek és túlságosan takarékoskodónak ismernek.*”⁴⁷ A vezérkar fiatal tisztjei memorandumot készítettek Horthy kormányzó számára Röder eltávolítása érdekében, arra hivatkozva, hogy a fegyverkezés kérdésében nem eléggé erélyes, és több magas beosztású parancsnokot is rákényszerítettek az aláírására. Bár Röder mellett Bethlen István volt miniszterelnök is kiállt, Horthy azonban nem szívesen ugyan, de végül engedett a vezérkar követelésének: Röder Vilmos nem őrizte meg a honvédelmi tárcát Imrédy Béla miniszterelnöki kinevezését követően. Távozásakor utódja, Rátz Jenő „*azzal kérkedett, hogy kivégezte Rödert*”.⁴⁸

Röder Vilmos a magyar katonai vezetők többségénél jobban látta a második világháború folyamatát és végkimenetelét. 1942. március 30-án „*a német végső győzelemben már nem hisz*”.⁴⁹ 1942. december 8-án pedig a kormányzónak Bethlen István volt miniszterelnök és elvbarátai részéről benyújtandó memorandumhoz hozzászólva „*határozottan ellenzi a [Don-kanyarban harcoló 2. magyar] hadsereg visszahozatalának gondolatát. A németek retorziókkal élnének, és ő az orosz frontot látja a döntő frontnak, Románia és a Balkán csak másodrendűek.*”⁵⁰ Bár ezt a felfogását elvbarátai élesen bírálták, hamarosan azonban bebizonyosodott, hogy a Nagy-Britannia katonai támogatásával létrehozandó német-és szovjetellenes, török–magyar–román–görög–bolgár–(királysági) jugoszláv egységfront csupán illúzió, a szovjet fronton harcoló magyar alakulatok kivonását pedig a németek akár fegyveres erővel is megakadályozzák. Kállay Miklós miniszterelnök pedig csak 1943 végén ismerte fel a nyugati szövetségesek győzelmére építő külpolitikája kudarcát.⁵¹

Románia 1944. augusztus 23-án történt átállását követően Magyarország politikai és katonai helyzete súlyosbodott. A román lépésre reagálva Horthy Miklós augusztus 29-én katonai és hivatalnoki kormányt nevezett ki Lakatos Géza szkv. vezérezredes miniszterelnök vezetésével, alatt azzal a céllal, hogy a háborúból történő magyar kiugrást előkészítse. A súlyos lépéshez vezető úton azonban Horthy tanácsért fordult „*azokhoz a férfiakhoz, akik kormányzóságom alatt hazánk szolgálatában különösen kitűntették magukat*”.⁵² Szeptember 10-én Horthy

⁴⁷ RÁNKI György – PAMLÉNYI Ervin – TILKOVSKY Loránt – JUHÁSZ Gyula (szerk.): A Wilhelmstrasse és Magyarország, p. 270.

⁴⁸ DOMBRÁDY Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. pp. 107–109., HARDY Kálmán: Az Adriától Amerikáig. pp. 337–338., 358–359. RÁNKI György – PAMLÉNYI Ervin – TILKOVSKY Loránt – JUHÁSZ Gyula (szerk.): A Wilhelmstrasse és Magyarország. pp. 148–149., 270.

⁴⁹ LŐRINCZ Zsuzsa (szerk.): Andorka Rudolf naplója. p. 228.

⁵⁰ LŐRINCZ Zsuzsa (szerk.): Andorka Rudolf naplója. p. 273.

⁵¹ A Kállay-kormány béketapogatózásairól bővebben BINDER Tamás: A magyar katonai rejtjelfejtés két kiemelkedő sikere a 2. világháború időszakában. Felderítő Szemle 2014/I., pp. 112–125.

⁵² HORTHY Miklós: Emlékirataim. pp. 296–297.

– Ambrózy Gyula kabinetfőnök, Vattay Antal altábornagy főhadsegéd, valamint Bánffy Dániel és Teleki Béla, az Erdélyi Magyar Párt vezetői jelenlétében – 12 titkos tanácsosa⁵³ véleményét hallgatta meg. Bethlen István volt miniszterelnök (1921–1931), Csatay Lajos szkv. vezérezredes honvédelmi miniszter, Esterházy Móric volt miniszterelnök (1917), Hennyey Gusztáv szkv. vezérezredes külügyminiszter, Kánya Kálmán volt külügyminiszter (1933–1938), Károlyi Gyula volt miniszterelnök (1931–1932), Lakatos Géza szkv. vezérezredes miniszterelnök, Náday István ny. vezérezredes, az 1. hadsereg volt parancsnoka (1942–1944), Perényi Zsigmond, a Felsőház elnöke, Róder Vilmos ny. vezérezredes, volt vezérkari főnök (1930–1935) és volt honvédelmi miniszter (1936–1938), Sónyi Hugó ny. vezérezredes, a honvédség volt főparancsnoka (1936–1940) és Vörös János vezérezredes vezérkari főnök jelentek meg a kormányzónál. A meghívottak a miniszterelnök megnyitója és a vezérkari főnök helyzettájékoztatója után elsőként felszólaló Bethlen véleményéhez csatlakozva egyetértettek abban, hogy Németország elvesztette a háborút, és Magyarországnak – a szövetségesek által követelt feltétel nélküli fegyverletételt egyelőre mellőzve – a finn példát⁵⁴ követve fegyverszünetet kell kérnie. A kor politikai viszonyaira jellemző, hogy a másnap, szeptember 11-én megtartott minisztertanács a titkos tanácsosok javaslatát német csapatereősítésekre vonatkozó ígéretet fejében elvetette. A vezérkari főnöktől a nyilasok vezérkari informátora,⁵⁵ a nyilasoktól pedig a németek mind a titkos tanácsosok, mind a kormány ülésén történekről részletes és pontos értesüléseket kaptak, így azonnal el is kezdték a nyilasok hatalomra juttatásának előkészületeit.⁵⁶

Róder Vilmos a kortársak szemével

Róder Vilmos pályaképe nem lenne teljes a kortársak vele kapcsolatos emlékeinek rövid összefoglalása nélkül. Horthy Miklós kormányzó az 1944. szeptember 10-én általa meghívott személyekre vonatkozó, fentebb idézett megjegyzése mérvadónak tekinthető Róder Horthy általi megítélése tekintetében. Darányi Kálmán miniszterelnök az 1938. január 14-ei kormányülésen a következő előterjesztést tette honvédelmi minisztere, Róder Vilmos felsőházi tagságának tárgyában: *„Miután kívánatos, hogy a katonai szolgálatban hosszú évek alatt szerzett sokoldalú tudását és kiváló tapasztalatait az ország javára gyümölcsöztesse, indokoltnak látja, hogy a gróf Ráday Gedeon elhunyt folytán megüresedett helyre a Felsőház élethossziglani tagjává kineveztessék.”* A minisztertanács támogatta a javaslatot.⁵⁷

⁵³ Horthy több mint száz politikusnak adományozott titkos tanácsosi méltóságot, köztük olyan, a kiugrás megszervezésében aligha számításba vehető személyeknek, mint Sztójay Döme és Bartha Károly.

⁵⁴ Finnország 1944. szeptember 4-én elfogadta a szövetségesek előzetes fegyverszüneti feltételeit.

⁵⁵ Nádas Lajos vk. ezredes hadműveleti osztályvezető, aki főszerepet játszott az 1944. október 15-ei kiugrási kísérlet megakadályozásában.

⁵⁶ HENNYEY Gusztáv: Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között. p. 100.

HORTHY Miklós: Emlékirataim. pp. 296–297.

KARSAI Elek (szerk.): „Szálasi naplója”. pp. 385–394.

LAKATOS Géza: Ahogyan én láttam. pp. 117–118.

VÍGH Károly (szerk.): Vattay Antal naplója 1944–1945. pp. 56–57.

⁵⁷ [https://www.eleveltar.hu; letöltés: 2016.12.10.](https://www.eleveltar.hu; letöltés: 2016.12.10)

Röder személyét nemcsak a kormányoldal, hanem az ellenzék is pozitívan ítélte meg. Jellemző, hogy Eckhardt Tibor, a Független Kisgazdapárt elnöke (1932–1940), Gömbös ádáz ellenfele a Darányi-kormány bemutatkozásakor elmondott parlamenti beszédében „*az új honvédelmi minisztert úgy üdvözölte, mint aki a legjobb, akit csak találni lehetett ennek a fontos rezortnak a vezetésére. Röder európai hirmeve a biztosíték arra, hogy nem fog politikát vinni a hadseregbe.*”⁵⁸

Lázár Andor igazságügy-miniszter visszaemlékezésében a tisztelet és a megbecsülés hangján szólt egykori pápai iskolatársáról: „*Régimódi, kiváló katona, aki a [ti. az 1. világ-]háborúban is nevet és dicsőséget szerzett maga és hazája számára, s aki egyénileg is rendkívül tiszteletreméltó férfi. (...) A legkiválóbb tisztnek tartották a hadseregben. Komoly, nyugodt ember, kitűnő magyar ember volt.*” Felrója azonban Rödernek, hogy „*a vezérkar tisztjei között, kiket mégiscsak ő válogatott össze, igen sok volt a megbízhatatlan, nyughatatlan elem*”. Lázár Andor kritikája a fentiek ismeretében nem tekinthető jogosnak. Ezzel szemben Lázár a kormányból történő eltávolítására Darányi miniszterelnök által informálisan adott magyarázat, miszerint „*most olyan disznóságok jönnek, amelyeket nem lehetne Andorral mint igazságügy-miniszterrel együtt megcsinálni*”, mutatis mutandis Röder Vilmosra is érthető.⁵⁹

Lázár elődje, Zsitvay Tibor, aki az 1938. november 23-án Imrédy Béla miniszterelnök parlamenti leszavazását⁶⁰ kikényszerítő „disszidens” kormánypárti képviselőcsoport vezéregyénisége volt, így emlékezett vissza a Darányi-kormány működésére és Röder Vilmos személyére: „*A kölcsönös bizalmatlanság folyamatosan növekedett a miniszterelnök-pártvezér [Darányi Kálmán] és az őt egyre inkább jobbszélső politikára szorítani akaró főtitkár [Marton Béla] meg ennek csoportja között. Ezek Hitler felé kacérkodtak, sőt nem kis mértékben híveket találtak forrófejű, meg lágyfejű katonatisztjeink körében. (...) Darányi mind a belügyi, mind a honvédelmi tárcát olyan abszolút korrekt férfiak kezébe adta, mint Széll József, ill. Röder Vilmos, akik nemcsak minden szélsőségtől, hanem a politikai légmentesítő titkos társaságtól [ti. az Etelközi Szövetségtől⁶¹] is távol állottak.*”⁶²

Barcza György a „ballplatzi”⁶³ diplomatageneráció utolsó kiemelkedő képviselője volt, akinek londoni követként 1941. április 2-án küldött távirata jelentős szerepet játszott Teleki Pál miniszterelnök másnapi öngyilkosságában.⁶⁴

⁵⁸ RÁNKI György – PAMLÉNYI Ervin – TILKOVSKY Loránt – JUHÁSZ Gyula (szerk.): A Wilhelmstrasse és Magyarország. p. 152.

⁵⁹ LÁZÁR Andor: Visszaemlékezéseim. pp. 180., 238., 264–269.

⁶⁰ A kor jogszokása szerint ez a kormány bukását jelentette. Horthy azonban november 27-én ismét Imrédyt nevezte ki miniszterelnökké, az új kormányból pedig Kánya Kálmán külügyminiszter maradt ki.

⁶¹ Az 1919-ben a Horthy-korszak kurzusideológiájának megalapozására alakult titkos társaság az 1930-as évekre már elvesztette akcióképességét, és Gömbös Gyula baráti körének nepotista törekvéseit szolgálta.

⁶² ZSITVAY Tibor: Magyarország 1921–1941. p. 265.

⁶³ A szolgálatukat az Osztrák–Magyar Monarchia a bécsi Ballhausplatzon települt közös Császári és Királyi Külügyminisztériumában kezdő diplomaták állandó jelzője.

⁶⁴ Lásd ÚJPÉTERY Elemér: Végállomás Lisszabon és NYÁRI Gábor: A Sándor-palotától a ravatalig.

Barcza – még vatikáni követként – Röder Vilmostal annak 1937-es római látogatása (a képen)⁶⁵ során találkozott: „Igen kellemesen emlékszem vissza Röder tábornok látogatására, aki igen rokonszenves ember volt. Ő azok közé a katonák közé tartozott, akik nem nagyképűséggel, hanem megnyerő modorral léptek fel külföldön.”⁶⁶

Szegedy-Maszák Aladár diplomáciai szolgálatát 1928–1944 között a Magyar Királyi Külügyminisztériumban, 1945–1947 között pedig a Magyar Külügyminisztériumban teljesítette, neve az 1942–1943-as magyar–brit titkos tárgyalások kapcsán vált ismertté. A berlini követség titkáraként 1937-ben találkozott Röder Vilmostal: „Nagyon korrekt, nagyon értelmes, nagyon udvarias és nagyon merev ember volt; szárnysegédjének néhány lépéssel mögötte kellett mennie. A mintacöger,⁶⁷ ahogy a fiatalabb tisztek szokták volt mondani. Volt azonban benne valami rendkívül megnyugtató, bizalomgerjesztő, sugárzott a tisztessége – az ember biztosítékot látott benne azon az oldalon, ahonnan a meglepetések jöhettek volna.”⁶⁸

Shvoy Kálmán a Horthy-korszak katonai elitjének jellegzetes figurája volt. Az Osztrák–Magyar Monarchia idején a honvédségben szolgált, ami élesen elválasztotta őt és sorstársait a volt közös tisztektől.⁶⁹ Nem titkolta ellenszenvét a Monarchia bécsi vezérkarából a honvédségbe érkezett pályatársaival szemben: „A vezérkari főnöki állásra előre kicsinálták maguk között, hogy vagy a főnök, vagy a helyettese Röder, Rátz, Werth, Keresztes-Fischer⁷⁰ lesz, s minden ténykedésük erre irányult. (...) De erősen dolgoztak ellenem is, akinek olyan háborús múltja volt, mint Röderen kívül egyiküknek sem.”⁷¹ Az akarnok, törtető Shvoy⁷² főként Röder Vilmostal rivalizált, aki őt megelőzve lett évfolyamelső 1899-ben a Ludovikán, majd előtte járt beosztásában és rendfokozatában is. Még azzal is megvádolta Rödert – mint fentebb láttuk, alaptalanul –, hogy „a királypucss idején a vezérkari főnökség, amely egy nagy k. u. k. társaság volt és Habsburg-párti, teljesen passzív

⁶⁵ A kép forrása: <http://www.gettyimages.com/photos/vilmos-roder?autocorrect=none&excludenudity=true&mediatype=photography&page=1&phrase=vilmos%20roder&sort=mostpopular>; letöltés: 2016.12.10.

⁶⁶ BARCZA György: *Diplomataemlékeim*. I. p. 278.

⁶⁷ Cöger: a szigorú fegyelméről ismert bentlakásos katonai középiskola (hadapród-iskola) növendéke.

⁶⁸ SZEGEDY-MASZÁK Aladár: *Az ember ősszel visszanéz ...* I. p. 110.

⁶⁹ Az osztrák–magyar haderőt a közös Császári és Királyi (K. u. K.) Haderő, az Osztrák Császári Honvédség (Landwehr) és a Magyar Királyi Honvédség alkotta. A haditengerészet, amelynek kötelékében Horthy Miklós szolgált, a közös haderőhöz tartozott.

⁷⁰ Keresztes-Fischer Lajos, utolsó rendfokozatában vezérezredes, 1925-től Röder utódjaként hadműveleti csoportfőnök, 1933–1935 között Röder mellett vezérkarifőnök-helyettes, 1935–1943 között főhadsegéd, közben 1938. május 24. – 1938. szeptember 29. között vezérkari főnök is volt. Testvére Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter (1931–1935, 1938–1944).

⁷¹ PERNEKI Mihály (szerk.): Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata. p. 64.

⁷² Jellemző Shvoy Kálmánra, hogy a karrierje érdekében kérte a vitézzé avatását, az annak feltételül szabott névmagyarosítást azonban kicselezte („Jehet, hogy a nevünk valami ír nemesi név és ezért nem kell magyarosítani”). PERNEKI Mihály (szerk.): Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata. pp. 106–107.

(...) *sem Röder, sem Werth nem volt sehol, sőt.*⁷³ Bár Röder és Shvoy kapcsolata mindvégig hűvös maradt, ennek ellenére Shvoy több alkalommal informálisan segítséget kért és kapott egykori évfolyamtársától, ami jól mutatja, hogy Röder Vilmos a bajtársiasságot mindenkor szem előtt tartotta. Röder emberi és szakmai kvalitásait pedig még Shvoy Kálmán is elismerte: *„Fegyelmezett, [politikai szempontból] passzív ember volt. (...) Janky Kocsárd lovassági tábornok⁷⁴ (...) elfogadta, hogy ő legyen a főparancsnok és a vezérkar főnöke egy személyben és Röder [ti. mint vezérkarfőnök-helyettes] dolgozzon”.*⁷⁵

A csehországi német Pokorny Hermann az osztrák–magyar katonai hírszerzéstől⁷⁶ (Evidenzbureau) került az első világháborút követően a magyar honvédség állományába. Röder Vilmosra elismeréssel, de nem nagy rokonszenvvel emlékezett vissza: *„A vezérkar akkori főnöke, Röder Vilmos altábornagy, bár nagyon okos és művelt volt, pedantériában és önfejűségben sokszor bosszantóan kitűnt. Egy alkalommal, amikor szabadságon voltam, és átutaztam Budapesten, röviden jelentkezni akartam nála. 9 óraker, amikor megjelentem, nem fogadott, hanem 11 órára rendelt be, hogy egy percre csak jelentkezhessem. (...) Néha-néha referáltam a vezérkar főnökének, Röder altábornagynak. Pontosan be kellett mondani, hogy mennyi időre kér az ember kihallgatást. Amikor egy érdekesebb témánál eszmecsere bontakozott ki, Röder ránézett az órájára, félbeszakította, majd kijelentette, hogy a kért idő lejárt.”* Valószínű, hogy Röder Pokornyval szembeni „elvágyólagos” viselkedése habitusuk különbözősége mellett annak tudható be, hogy Röder Vilmos, aki német neve ellenére magyar embernek tartotta magát, ellenszenvvel viseltetett⁷⁷ a hazájának Magyarországot csak 1918-ban választó pályatársával szemben.⁷⁸

Andorka Rudolf vk. alezredesként Röder Vilmos vezérkari főnök szárnysegédje (1931–1934), a VKF-2. osztályvezető-helyettese (1934–1935), majd vk. ezredesként az osztályvezetője (1937–1939) volt. Baráti kapcsolatban állt Röder Vilmossal, a második világháború alatt mindketten tagjai lettek a Kánya Kálmán köré szerveződött konzervatív vitakörnek. Mivel Röder a közelgő összeomlást előre látva is tartózkodik attól, hogy a kormányzóra vagy a Kállay-kormányra nyomást gyakoroljon, 1942 telén Andorka kritikus véleményt fogalmazott meg róla: *„Röder a régi professzor. (...) Szokás szerint elmélet és nem gyakorlat. (...) Szűk horizontja, erkölcsi gyávasága, minden akciótól való rettegése, önbiztosítása és hiúsága igen lehangolt.”* A későbbi fejlemények ismeretében kijelenthető, hogy Röder jogosan tartózkodott minden „akciótól”. A háborúból történő kiugrást két évvel később, egy meggyengült Németországgal szemben, a magyar politikai vezetés fajsúlyos személyiségeinek támogatásával sem sikerült végrehajtani, így az 1942 telén, egy Közép-Európában még erőpozícióban lévő Németországgal szemben, a fontosabb kormányintézmények támogatását nélkülözve biztos kudarca lett volna ítéelve.⁷⁹

⁷³ PERNEKI Mihály (szerk.): Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata. p. 83.

⁷⁴ Janky 1922–1930 között a honvédség főparancsnoka, 1925–1930 között pedig vezérkari főnök is volt.

⁷⁵ PERNEKI Mihály (szerk.): Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata. pp. 86., 92., 99. 101.

⁷⁶ Az első világháború alatt Pokorny építette ki a hadseregszintű rádiófelderítő, adatfeldolgozó és rejtjelfejtő szolgálatot az osztrák–magyar haderőben.

⁷⁷ Erről árulkodik Röder egy hadijáték (parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat) során Pokornyval odavetett megjegyzése: *„mindenesetre meggondolandó a drága magyar vérrrel való pazarlás”.*

⁷⁸ POKORNY Hermann: Emlékeim. pp. 121–125.

⁷⁹ LŐRINCZ Zsuzsa (szerk.): Andorka Rudolf naplója. pp. 223., 228., 237., 273.

Az 1943. február 1-jén a 2. magyar hadsereg III. hadtestét feloszlató búcsúparancsáról elhíresült Stomm Marcel 1931–1934 között vk. alezredeként Londonban látott el katonai attaséi szolgálatot. Röder Vilmos altábornagy vezérkari főnökkel nem politikai, hanem szakmai felfogásuk különbözősége miatt adódott nézeteltérése: „1933 májusában meglátogatott Sztójay Döme [1925–1933 között katonai attasé Berlinben]. (...) Röder vk. ezredestől [Sic! Helyesen altábornagy] azt a feladatot kapta, hogy tájékozdjék a munkamenetéről, tekintettel arra, hogy nagyon kevés katonai tárgyú jelentést küldök haza. (...) Tájékoztattam Sztójajt, hogy Londonban – akár tetszik, akár nem – a politikai felderítés a katonapolitikai és katonai felderítés elé sorol. (...) Budapestre való megérkezésem után azonnal jelentkeztem a vk. főnökénél, várva kifogásait, ami nem is váratott magára, természetesen a katonai tárgyú jelentések csekély száma miatt.” Amikor azonban Stomm ismertette Röderrel a brit katonai vezetés azon álláspontját, amely szerint „Magyarországra valószínűleg igen nehéz idők jönnek, ha Hitler külpolitikája háborúhoz fog vezetni. Tényleg Hitler látszik a veszedelmesebbnek, a szovjet egyelőre kevésbé az.” Akkor Röder „most már lenyugodottan mondotta, hogy a jelentést igen jónak tartja. Folytatta azzal, hogy az angol vkf. helyettes szavait igen komoly mérlegelés tárgyává kell tenni (...) Hogy ezen a téren szerinte mi volna a teendő, azt ma még nehéz megmondani, ez különben is a kormány feladata.” A Stomm által leírt esetben is Rödernek a politizálástól tartózkodó felfogása tükröződik.⁸⁰

Az egykori haditengerészként Horthy Miklóssal baráti, felesége révén pedig rokonai kapcsolatot tartó Hardy Kálmán 1936–1940 között teljesített vk. alezredeként, majd 1938-tól vk. ezredeként katonai attaséi szolgálatot Berlinben. A németek teljes kiszolgáltatását elutasító Hardy nagy szimpátiával emlékezett vissza a németbarátsága mellett önérzetes magyar Röder Vilmos honvédelmi miniszterre. Röder németországi látogatásán ugyanis „Hitler vele sem politikáról, sem fegyverkezésről nem beszélt. Ugyanez történt Blombergnél (...) A von Fritsch-csel való társalgásnál laposabbat és unalmasabbat ritkán hallottam. Nyilvánvaló utasításra volt az OKH ennyire tartózkodó. (...) Este Blomberg vacsoráján Röder elmondta beszédét, amelyben diszkréten reagált ugyan a Blomberg említette 1914–1918-as fegyverbarátságra, de gondosan került mindent, amiből azt a mai korrekt, de nem meleg kapcsolatra át lehetne ruházni.”⁸¹ Hardy azt is megemlíti, hogy egy alkalommal Röder mentette meg őt német érzelmű előljárói megtorlásától: „Órákon belül hazautaztattam egy fiatal vk. tisztet, aki a részükre nálunk adott ebéden fülem hallatára egy, a magyarságot lekicsinylő viccet mondott el a német Attaségrüppe⁸² egy tisztjének. A mi [ekkor Rátz Jenő vezette] vezérkarunk furcsa felfogására jellemző, hogy a megrendszabályozott hazaérkezése után nem kérdéseket kaptam közvetlen főnökeitől, hanem szemrehányásokat. Röder Vilmos honvédelmi miniszter józanságának köszönhettem, hogy nem verték el rajtam a port.”⁸³

⁸⁰ STOMM Marcel: Emlékiratok. pp. 84–89.

⁸¹ Werner von Blomberg 1933. január 30. – 1938. január 27. között honvédelmi miniszter, Werner von Fritsch pedig 1934. január 1. – 1938. február 4. között a Szárazföldi Csapatok Parancsnokságának (Oberkommando des Heeres – OKH) parancsnoka volt Németországban.

⁸² A Berlinben akkreditált katonai attasékkal kapcsolatot tartó német szervezet.

⁸³ HARDY Kálmán: Az Adriától Amerikáig. pp. 313–315., 337.

Röder Vilmos személyét Magyarország akkori két legfontosabb szövetségese, Németország és Olaszország hivatalos tényezői részéről megkülönböztetett tisztelet övezte. Hans Georg von Mackensen budapesti német követ (1933–1937) a Darányi-kormány tagjairól készített jelentése szerint „*csak a legmelegebben üdvözölhetjük Röder visszatérését a honvédséggel való legszorosabb kapcsolatba*”, ugyanis „*számára a német–magyar barátság messze az első helyen áll*”. A német követ „*a távozó [Somkuthy József⁸⁴] és az új honvédelmi miniszterek katonai kvalitásainak összehasonlítását*” a katonai attaséra bízva hozzátette, hogy „*véleményem szerint azoknak a magyaroknak van igaza, akik Röder visszatérését ebből a szempontból is szerencsés választásnak tartják*.”⁸⁵ Galeazzo Ciano olasz külügyminiszter (1936–1943), aki magyar tárgyalópartnereivel szemben rendszerint erős kritikát fogalmazott meg titkos naplójában, Röder Vilmost „*a magyarok legjobbja*”⁸⁶ minősítéssel illette.

Haderőfejlesztés Röder Vilmos vezérkari főnöki és honvédelmi miniszteri működése alatt⁸⁷

A trianoni békediktátum Magyarország haderejét 35 000 főben – 1750 tiszt, 2334 altiszt, 30 916 fő legénységi állomány – maximálta, megtiltotta a sorozást, és a toborzott legénység szolgálati idejét 12 évben határozta meg. Tilos volt a hadsereg- és a hadtestszintű, valamint a páncélos és a gépesített magasabbegységek, illetve vezérkar és légierő szervezése, továbbá páncélozott gépjárművek és katonai repülőgépek gyártása. A hadrendbe hét vegyesdandár, valamint a fővezérség közvetlen alárendeltségében négy huszárezred, négy önálló tüzérüteg és három műszaki (utász-) zászlóalj tartozott. Egy vegyesdandár két – egyenként három zászlóaljjal rendelkező – gyalogosezredből, egy kerékpáros zászlóaljból, egy lovasszázadból, egy – tíz aknavetővel rendelkező – aknavetőszázadból, egy – három üteggel, ütegenként két löveggel rendelkező – tüzérosztályból, egy híradószázadból, egy szállító/vonatosztagból és egy gépkocsizó osztagból állt. A kormányzat a legkülönbözőbb rejtési módszerekkel igyekezett a határozat betartását 1927. március 31-ei megszüntetéséig napi szinten felügyelő Katonai Ellenőrző Bizottságot kijátszani, erőfeszítései azonban csak részleges sikert hoztak, főleg a fegyverzet tekintetében mutatkoztak súlyos hiányosságok.

A haderőfejlesztés kérdésével a vezérkar Röder Vilmos vezérkarifőnök-helyettesi, illetve vezérkari főnöki időszakában kezdett intenzíven foglalkozni. Ekkor még Röder, Rátz Jenő és Werth Henrik teljes egyetértésben hangsúlyozták, hogy „*a számnak nem szabad a korszerű felszerelés és a kiképzés rovására menni*;

⁸⁴ Somkuthy József altábornagy vezérkari főnök volt 1935. január 16. és 1936. szeptember 5. között, majd (szkv. tüzérségi tábornokként) a beteg Gömbös Gyula helyett honvédelmi miniszter 1936. szeptember 2. és 1936. október 12. között. Az olasz orientáció híve és Mussolini nagy tisztelője volt.

⁸⁵ RÁNKI György – PAMLÉNYI Ervin – TILKOVSKY Loránt – JUHÁSZ Gyula (szerk.): A Wilhelmstrasse és Magyarország, p. 144.

⁸⁶ <http://vilag.transindex.ro/?cikk=14548>; letöltés: 2016.12.10.

⁸⁷ A fejezet elkészítéséhez DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: A Magyar Királyi Honvédség, <http://mek.niif.hu/02100/02185/html/57.html>; letöltés: 2016.12.10. és KENYERES Ágnes (szerk.): Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990 szolgáltak alapul. A nem az ebből a három műből származó kiegészítő adatokat egyenkénti forráshivatkozás jelöli.

lehetne ugyan milliós hadseregeket felállítani és azokat gépekkel gyengébben felszerelni, de ezzel az erőtényezőket csak csökkentjük”.⁸⁸ A napi szintű ellenőrzés megszűnését követően, 1928–1930 között 57 648 főre emelték a haderő létszámát, amit főként a rejtett állomány hadrendbe állításával értek el. A vegyesdandárok állományában két tüzérosztályból álló tüzérezredet, a két ezred közvetlen alárendeltségében pedig önálló gyalogsági ágyú és aknavetőszakaszt szerveztek meg. Négygyel növelték a fővezérség közvetlen alárendeltségébe tartozó tüzérosztályok számát, valamint önálló páncélos- és repülőalakulatokat is létrehoztak. A megengedett keret feletti csapatok papíron más fegyveres testületek – rendőrség, csendőrség, vámőrség – állományában jöttek létre, hogy elrejtsek azokat az eseti ellenőrzések elől.

Az 1932-es haderő-fejlesztési terv három ütemben a vegyesdandárok hadtestekké történő átszervezését, végső célként 21 hadosztály és 45 repülőszázad felállítását irányozta elő. Végrehajtása azonban halasztást szenvedett, mert már az addig felállított új alegységeket is csak az első világháborúból visszamaradt fegyverzettel tudták ellátni, új harceszközök beszerzését pedig a tilalmon kívül a magyar gazdaságnak az 1929-es világválság miatt történt meggyengülése és hazánk akkori politikai elszigeteltsége is akadályozta. Magyarország politikai okokból csak olasz és német segítségre számíthatott hadereje felszereléséhez, az Olaszországtól vásárolt, de konstrukcióját tekintve elavult hadianyag később használhatatlannak bizonyult,⁸⁹ Németország pedig nem volt hajlandó magyar részre áruba bocsátani korszerű haditechnikai eszközeit.⁹⁰ Gömbös Gyula miniszterelnöknek a német jóindulat megnyerése érdekében tett politikai lépéseivel és a mennyiségi szempontot a minőséggel szemben előtérbe helyező haderő-fejlesztési elképzeléseivel⁹¹ pedig Róder Vilmos már nem tudott azonosulni. A vezérkari főnöki tisztségéből történt távozásakor 67 900 fős haderőt hagyott utódjára, Somkuthy József altábornagyra.

A Darányi-kormány 1936. október 12-én kilenc, Róder Vilmos kivételével⁹² a Gömbös-kormányban is miniszteri tisztséget viselt taggal alakult meg. Darányi Kálmán miniszterelnök (1936. október 12. – 1938. május 14.) földművelésügyi miniszter volt (1935. január 9. – 1938. március 9.), és tárcáját miniszterelnöki időszakának nagy részében is megtartotta. Kozma Miklós belügyminiszter (1935. március 4. – 1937. február 3.) hamar kivált a kormányból,

⁸⁸ DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: A Magyar Királyi Honvédség, p. 57.

⁸⁹ Például a mindössze 3,3 tonnás CV-3 Ansaldo típusú harcokcsik és a Pavezi P4-100 típusú vontatók esetében már a hadrendbe állítás is problémát okozott, majd az eszközök gyengén szerepeltek a második világháborúban. Beszerzésüket a hadfelszerelés mint nemzeti érdek mellett Gömbös és klikkje anyagi érdeke is mozgatta. Bővebben GÖRGÉNYI Dániel: Signum Laudis, pp. 59–66.

⁹⁰ A német hozzáállásra egy jellemző példa egy 1936-os hivatalos katonai egyeztetésről: „Wie stellen Sie sich das vor, dass wir für einige Maiskolben unsere besser Waffen hergeben?” (Hogy képzeled, néhány cső kukoricáért odaadjuk a legjobb fegyvereinket?) HARDY Kálmán: Az Adriától Amerikáig, p. 305.

⁹¹ „A szélességi fejlesztésért később nagy árat fizettünk. A hadsereg belügyeit egyáltalán nem ismerő, illetve félretájékoztatót politikusokat a honvédség hadrendjében szereplő alakulatok száma feltűzelve, holott ezek csak léteztek, de komoly katonai érték, üttőképesség nélkül.” KADÁR Gyula: A Ludovikától Sopronkőhidáig, I. p. 299.

⁹² Róder 1936-ban attól a Somkuthy Józseftől vette át a miniszteri tárcát, aki 1935-ben vezérkari főnökként az utódja volt.

a helyét Széll József (1937. április 10. – 1938. május 14.) vette át. Kánya Kálmán külügyminiszter (1933. február 4. – 1938. november 28.), Röder Vilmos honvédelmi miniszter (1936. október 12. – 1938. május 14.), Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter (1932. október 1. – 1938. május 14. és 1939. február 16. – 1942. július 3.), valamint Bornemisza Géza kereskedelem- és közlekedésügyi (1935. március 4. – 1938. május 14.), illetve egyben iparügyi miniszter (1935. augusztus 1. – 1938. november 15. és 1943. március 29. – 1944. március 22.) a Darányi-kormány fennállása során mindvégig annak tagja maradt. Az 1938. március 9-én történt kormányátalakítás során Darányi miniszterelnöktől Marschall Ferenc (1938. március 9. – 1938. május 14.) a földművelésügyi, Lázár Andortól (1932. október 1. – 1938. március 9.) Mikecz Ödön (1938. március 9. – 1938. november 15.) az igazságügyi, Fabinyi Tihamértól (1935. január 6. – 1938. március 9.) Reményi-Schneller Lajos (1938. március 9. – 1944. október 16.) a pénzügyi tárcát vette át, Imrédy Béla, a Darányit követő miniszterelnök pedig gazdasági csúcsmiszterként (1938. március 9. – 1938. május 14.) lépett be a kormányba. A kormányülések állandó jegyzőkönyvvezetője (1921–1944. október 16.) Bárcziházi Bárczy István miniszterelnökségi államtitkár volt.

Darányi Kálmán kormánya 1936-ban
Balról jobbra: Hóman Bálint, Bárcziházi Bárczy István, Darányi Kálmán, Lázár Andor,
Kánya Kálmán, Röder Vilmos, Fabinyi Tihamér, Kozma Miklós.
Hiányzik a képről Bornemisza Géza.⁹³

⁹³ http://www.holokauszmagyarorszag.hu/index.php?section=1&chapter=2_1_4&type=pic&print=true;
letöltés: 2016.12.10.

A Darányi-kormány az 1938. március 9-ei átalakítás után
Ülő sor balról: Imrédy Béla, Kánya Kálmán, Darányi Kálmán, Róder Vilmos, Széll József,
Hóman Bálint. Álló sor balról: Bércziházi Bérczy István, Marschall Ferenc,
Bornemisza Géza, Mikecz Ödön, Reményi-Schneller Lajos.⁹⁴

A Darányi-kormány külpolitikájának egyik hangsúlyos elemét Magyarország fegyverkezési egyenjogúságának elismertetése jelentette. Az egyenjogúság egyoldalú bejelentését a vezérkari főnök célszerűtlennek tartotta,⁹⁵ és Róder Vilmos honvédelmi miniszter is annak diplomáciai úton történő elérését szorgalmazta,⁹⁶ ezért a Külügyminisztérium tárgyalásai a kisantant országaival – a magyar egyenjogúságot nem ellenző brit álláspont tudatában⁹⁷ – a kisebbségi kérdéssel egybekötött megegyezésre irányultak. A sors iróniája, hogy a magyar fegyverkezési egyenjogúságot a kisantant 1938. augusztus 23-án a bledi konferencián, a magyar politikai vezetők már említett kielői látogatásával egy időben fogadta el. A Magyarországot Csehszlovákia megtámadására rávenni akaró németek pedig nehezményezték, hogy a konferencia zárónyilatkozata tartalmazta a szerződő feleknek a fegyveres erő egymás elleni alkalmazásáról való lemondását is.⁹⁸

A külpolitikai erőfeszítésekkel párhuzamosan folyt a haderő fejlesztése az 1932-es koncepció alapján. Az egyik legautentikusabb szereplő, Rátz Jenő vezérkari főnök a népbíráóság előtt így emlékezett erre vissza: *„Egy olyan hadsereg vezetését vettem át, amely honvédség elavult fegyverekkel és igen kis létszámmal nem képes arra, hogy az ország területi integritását biztosítsa. (...) Az új hadrendet elkészítettük, és ennek okadatolásához egy memorandumot, egy pro memoriát szerkesztettünk.*

⁹⁴ A kép forrása: <https://retronom.hu/node/14840>; letöltés: 2016.12.10.

⁹⁵ ÁDÁM Magda: Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához II. p. 180. A feljegyzésen ugyan 1936. december 23-ai iktatási dátum szerepel, de még Somkuthy József írta alá, ebből következőleg szeptember 5-e előtt készült.

⁹⁶ DOMBRÁDY Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. p. 111.

⁹⁷ ÁDÁM Magda: Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához II. pp. 170–171.

⁹⁸ Uo. pp. 548–549.

[1937] Május első napjaiban adtam át ezt az egész munkálatot. Ennek a lényege az volt, hogy Magyarország állítson fel egy 21 hadosztályból álló hadsereget, négy gyorsan mozgó hadosztályt, egy repülőhadosztályt. (...) Ennek a vezérkar számítása szerint az egyszeri felszerelése és tartalék lőszerrel ellátása 1300 millióba, a Honvédelmi Minisztérium számítása szerint pedig 1700 millióba került volna. (...) Átadtam a honvédelmi miniszternek [Röder Vilmosnak] ezt a tervezetet, és vártam a kormány elhatározását. (...) Az emlékiratnak a lényeges részeit előkészítettem a kormányzó úr részére, és június végén a kormányzónak három és fél órás audiencián előadtam. (...) Nem történt azonban semmi november 10-ig. Akkor volt a kormányzónál egy értekezlet, ahol Darányi miniszterelnök előadta a vezérkar követeléseit, a honvédelmi miniszter [Röder Vilmos] ugyanezt részleteiben fejtegette. A pénzügyminiszter [Fabinyi Tihamér] azt válaszolta, hogy ő csak minden második évben tudna százmilliót a rendes költségvetésen kívül erre a fegyverkezésre biztosítani. Az értekezlet negyedik tagjának, Imrédynek, aki akkor a Nemzeti Bank elnöke volt, az volt a véleménye, hogy amit a pénzügyminiszter csak minden második évben adhat, ő talán évenként is elő tudja majd állítani.”⁹⁹

A Honvédelmi Minisztérium Röder Vilmos vezetésével 1938. február 3-án összeült vezetői értekezlete a haderőfejlesztésre vonatkozó határozatot hozott a vezérkar memoranduma alapján. A döntés szerint 1942 végére kell felállni a „Huba” hadrendnek, amely szerint a haderő 25 – egyenként két gyalogezredből álló – dandárt, egy lovas- és két páncéloshadosztályt, két hegyi-, egy határvadász-, egy (folyami) haditengerészeti és két repülődandárt tartalmaz. A fejlesztés anyagi alapjainak biztosítására az Imrédy Béla által kidolgozott és Darányi Kálmán által 1938. március 5-én Győrben meghirdetett fegyverkezési program volt hivatott, amely egymilliárd pengőt irányzott elő a haderő fejlesztésére.¹⁰⁰

A döntés március 9-én a Darányi-kormány átalakításához vezetett. Távozott a honvédelmi beruházások megvalósíthatóságát kétségesnek tartó Fabinyi Tihamér pénzügyminiszter, helyére pedig a Nemzeti Bank elnöki tisztségéről lemondani nem óhajtó Imrédy Béla helyett Reményi-Schneller Lajos, a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének vezérigazgatója került. Imrédy számára a kormányban tárca nélküli gazdasági csúcsminiszteri pozíciót hoztak létre. Lázár Andor igazságügy-miniszter azonban Imrédy két beosztását ebben a formában is összeférhetetlennek tartotta, így erre hivatkozva, de valójában a kormány általános irányvonalával való egyet nem értése miatt lemondott. Helyére az államtitkára, Mikecz Ödön került. Darányi pedig a kormányátalakítás kínálta alkalmat kihasználva megszabadult a földművelésügyi tárcától, amelynek vezetése és miniszterelnöki feladatainak egyidejű ellátása már meghaladta fizikai teljesítőképességét.¹⁰¹ Földművelésügyi miniszterré Marschall Ferencet, az addigi földművelésügyi államtitkárt nevezték ki.¹⁰²

⁹⁹ KARSAI László – MOLNÁR Judit (szerk.): A magyar Quisling-kormány. pp. 238–239.

¹⁰⁰ Március 17-én Kánya Kálmán külügyminiszter utasította Masirevich Szilárd londoni követet, hogy Nagy-Britannia megnyugtatása érdekében jelentse ki: „A katonai célra szánt összegek elsősorban a már teljesen elavult, jórészt a [ti. az I. világ-]háború idejéből származó fegyverek és hadianyag megfelelő kicserélésére fognak fordítani.” ÁDÁM Magda: Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához II. pp. 298–299. Sajnos, Kánya megnyugtató hazugságnak szánt szavai nem kevés igazságot tartalmaztak.

¹⁰¹ Darányi egészségi állapota 1935-től folyamatosan romlott, 1939. november 1-jén pedig meg is halt.

¹⁰² LÁZÁR Andor: Visszaemlékezéseim. pp. 263–266., ZSITVAY Tibor: Magyarország 1921–1941. pp. 277–279.

Röder Vilmosnak nem adatott meg, hogy honvédelmi miniszterként végrehajtsa azt a haderő-fejlesztési programot, amelynek egyik legfőbb kezdeményezője és kidolgozója volt. A tervzet megvalósítása utódjára, Rátz Jenőre maradt. A haderőfejlesztés érdekében végzett közös munkájuk azonban egyikük ellen sem szolgált háborús bűnösség vádjának alapjául. Bár a Sztójay-per vádbeszédébe még belekerült Rátz Jenő másodrendű vádlottal szemben, hogy „*kidolgozta hadsereg-fejlesztési és -korszerűsítési tervét, annak indoklását (...) átnyújtotta Röder Vilmos akkori honvédelmi miniszternek*”,¹⁰³ az ítéletben azonban „*egy sokkal rövidebb tartalmú tevékenység, pusztán az, (...) hogy a Sztójay-kormányban részt vett*”¹⁰⁴ alapozta meg Rátz háborús bűnösségét.

Röder Vilmos, a kiváló katona a haderő fejlesztése érdekében is megtette, amit az adott körülmények között megtehetett. Nem rajta múlt, hogy munkája eredményét utódai nem feltétlenül a magyar nemzet érdekében hasznosították.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ÁDÁM Magda: Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához II. Akadémiai Kiadó, 1965.
- ANDREIDES Gábor: Ciano naplója. In: Transindex honlap, 2011. május 28. <http://vilag.transindex.ro/?cikk=14548>
- Az Osztrák Bélyeggyűjtők Társaságának honlapja, <http://www.austrianphilately.com/dixnut/dnbplist4.htm>
- Az Osztrák–Magyar Monarchia szárazföldi csapatainak szervezetét bemutató honlap. <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/comd1883.htm>
- BARCZA György: Diplomataemlékeim 1911–1945. Európa Kiadó–História folyóirat, 1994,
- BINDER Tamás: A magyar katonai rejtjelfejtés két kiemelkedő sikere a 2. világháború időszakában. In: Felderítő Szemle 2014/I., pp. 112–125.
- CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. Zrínyi Kiadó, 1962.
- DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: A Magyar Királyi Honvédség. Zrínyi Katonai Kiadó, 1987.
- DOMBRÁDY Lóránd: A legfelsőbb hadúr és hadserege. Zrínyi Kiadó, 1990.
- GÖRGÉNYI Dániel: Signum Laudis. Zrínyi Katonai Kiadó, 1968.
- HAEFFLER István (szerk.): Országgyűlési Almanach. Az 1939–44. évi országgyűlésről. Budapest, 1940. (A Digitális Törvényhozási Tudástárban elérhető változat.)
- HARASZTI György (szerk.): Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései. Corvina Kiadó, 2007.
- HARDY Kálmán: Az Adriától Amerikáig. Kairosz Kiadó – HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2008.

¹⁰³ KARSAI László – MOLNÁR Judit (szerk.): A magyar Quisling-kormány. p. 576.

¹⁰⁴ Uo. p. 686.

- HENNYEI Gusztáv: Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között. Európa Kiadó – História folyóirat, 1992.
- HORTHY Miklós: Emlékirataim. Európa Kiadó – História folyóirat, 1990.
http://epa.oszk.hu/01900/01977/00242/pdf/EPA01977_soproni_szemle_2009_1_089-113.pdf; <http://mek.niif.hu/02100/02185/html/57.html>
- KÁDÁR Gyula: A Ludovikától Sopronkőhidáig. Magvető Kiadó, 1978.
- KARSAI Elek (szerk.): „Szálasi naplója”. Kossuth Könyvkiadó, 1978.
- KARSAI Elek: Számjeltávirat valamennyi magyar királyi követségnek. Táncsics Könyvkiadó, 1969.
- KARSAI László – MOLNÁR Judit (szerk.): A magyar Quisling-kormány. Sztójay Döme és társai a népbíróság előtt. 1956-os KHT, 2004.
- KENYERES Ágnes (szerk.): Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990. Akadémiai Kiadó, 1994. (A Magyar Elektronikus Könyvtárban elérhető változat.)
- Kiállítás és filmvetítés a Don-kanyarban harcolt hősookról.
In: Cyberpress Sopron közéleti magazin,
<http://cyberpress.sopron.hu/article.php?id=6541>
- KOLLEGA TARSOLY István (főszerkesztő): Hadsereg és katonapolitika 1919–1940 között.
- LAKATOS Géza: Ahogyan én láttam. München, 1981.
- LÁZÁR Andor: Visszaemlékezéseim. Budapest, 1995.
- LEHÁR Antal: Egy katonatiszt naplója, 1919–1921.
<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/93-11/ch02.html>
- LŐRINCZ Zsuzsa (szerk.): Andorka Rudolf naplója. A madridi követségtől Mauthausenig. Kossuth Könyvkiadó, 1978.
- Magyar Nemzeti Levéltár (elektronikus változat, www.eleveltar.hu)
- NYÁRI Gábor: A Sándor-palotától a ravatalig – Teleki Pál második miniszterelnöksége 1939–1941. Kairosz Kiadó, 2015.
- PERNEKI Mihály (szerk.): Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata. 1918–1945. Kossuth Könyvkiadó, 1983.
- POKORNY Hermann: Emlékeim. A láthatatlan hírszerző. Petit Real, 2000.
- RÁNKI György – PAMLÉNYI Ervin – TILKOVSKY Loránt – JUHÁSZ Gyula (szerk.): A Wilhelmstrasse és Magyarország. Kossuth Könyvkiadó, 1968.
- Soproni Szemle, 2009. évi. 1. szám.
- STOMM Marcel: Emlékiratok. Magyar Hírlap Könyvek, 1990.
- SZAKÁLY Sándor (szerk.): Náray Antal visszaemlékezése. Zrínyi Katonai Kiadó, 1988.
- SZEGEDY-MASZÁK Aladár: Az ember ősszel visszánéz... Európa Kiadó – História folyóirat, 1996.
- ÚJPÉTERY Elemér: Végállomás Lisszabon. Magvető Kiadó, 1987.
- VÍGH Károly (szerk.): Vattay Antal naplója 1944–1945. Zrínyi Kiadó, 1990.
- VLADÁR Gábor: Visszaemlékezéseim. Püski Kiadó, 1997.
- ZSITVAY Tibor: Magyarország 1921–1941. Palatinus Kiadó – Ráday Gyűjtemény, 1999.

BARTHA-RIGÓ MÁRTA

**KÜLPOLITIKAI DÖNTÉSHOZATAL –
HSZI CSIN-PING SZEMÉLYISÉGÉNEK JELLEMZÉSE**

Bevezetés

Kína a „legek” országa, ha területét, népességét és gazdasági potenciálját vesszük figyelembe. Hadereje alapján is a legnagyobbak közé sorolandó, katonai költségvetését évről évre növeli. Ha a hatalmiság immateriális tényezőit vesszük figyelembe, a társadalmi összetartozás a han nemzetségen belül igen erős, a soft power (puha erő) kiaknázása még napjainkban is folyik a Konfuciusz Intézetek felállításával szerte a világban, a nemzetközi szervezetekben betöltött szerepe és befolyásolási képessége pedig egyre jelentősebb.

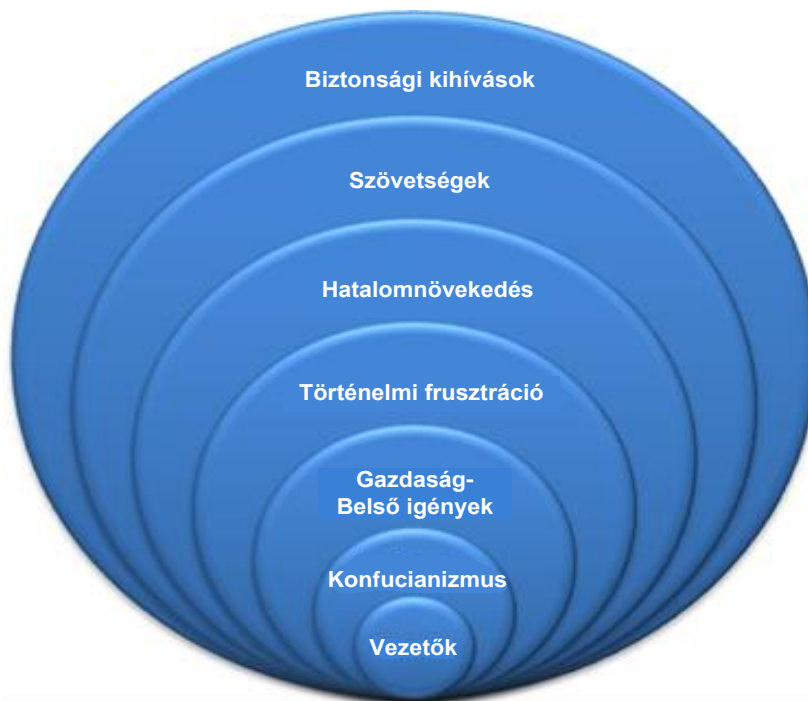
A Csung-kuo – Középső Birodalom – elnevezés és szemlélet pedig tökéletesen szimbolizálja a kínaiak elképzelését az országuk helyéről a világban, amelynek újbóli visszaállítását tűzték ki célul az 1978-as reformok óta.

A fentebb említett adatok fényében a Kínai Népköztársaság (KNK) 1978-tól bejárt útja egyre jobban kezdi érdekelni a világ vezető hatalmait. Vannak olyanok, akik pozitívan fogadják egy új nagyhatalom születését, és vannak olyanok, akiket félelemmel vegyes fenyegetettség érzése fog el a kínai gazdasági fejlődés láttán, mert a hidegháború óta Kína az első ország, amely akkora mérettel, találmányossággal rendelkezik, amely elegendő ahhoz, hogy a világot saját képére formálja.

Az ettől való félelem nehézkessé teszi a kínai békés fejlődés és harmonikus társadalom retorikában alkalmazott szerkezetek teljes nyugati elfogadását. Ennek fényében a dolgozat egyik célja, hogy a kínai külpolitikai döntéshozatal bemutatásával nagyobb betekintést nyerjünk a kínai gondolkodásmódba, ami lehetővé teszi a kínai lépések irányának előrejelzését.

Eddigi kutatások alapján a döntéseket befolyásoló elemeket egymásba kapcsolódó körökkel igen jól lehet szemléltetni, de az már most látszik, hogy ennek egyes elemei az országoknál különbözőséget mutatnak, nevezetesen a vezetők személyisége és a kulturális hatások, amelyek egymással vica versa kapcsolatban állnak, sőt a politikai berendezkedést is nagyban befolyásolják.

Az írás hipotézise, hogy Hszi Csin-ping erősebb jellem, mint elődje, Hu Csin-tao, ezért az „első az egyenlők között” elv – amely a kínai vezetőség eddigi felépítését jellemezte – megdőlni látszik.

1. ábra. A kínai külpolitikát meghatározó tényezők
(Szerk.: Bartha-Rigó Márta)

Belső külpolitika

A vesztfáliai rendszerben a külpolitika a külső autonómia biztosítására összpontosult, így a bel- és a külpolitika között egy jól látható szakadék jött létre – a „mi” és „ők” szociológiai ellentétpár mentén –, amely annak volt köszönhető, hogy az anarchikus államok közötti rend miatt a nemzeti érdek élvezett elsőbbséget, amely a társadalmi és a belpolitikai aspektusokat nem vette figyelembe. A modernizáció, illetve a globalizáció térnyerésével azonban a nemzetállami keretek kezdik átfedni egymást, az államok társadalmi és gazdasági között létrejövő sűrű kapcsolatok pedig kölcsönösen függő viszonyokat alakítanak ki. Ennek fényében a külpolitika ugyanolyan különböző kérdésterületek politikájává vált, mint a belpolitika, és egyik legfőbb célja lett a különböző részpolitikák közötti célkonfliktusok megoldása, és ehhez olyan speciális eszközöket használhat, mint a diplomácia, a propaganda vagy a titkosszolgálatok szerepe. Eszköztára sokkal szélesebb és merészebb kellékeket használ, mivel a külpolitika területén minden megtehető és használható, mert az anarchikus nemzetközi rendszerben az állam túlélése és fennmaradása a tét, amelyet bármi áron biztosítani kell. A külpolitikai lépések megtételéhez azonban belső támogatottságra van szükség, koalíciókat kell kiépíteni a társadalommal és a külpolitikát befolyásoló összes szereplővel – jelen tanulmány kiemelt szerepet fog szentelni a lobbitevékenységet végző gazdasági vállalatok és az emberi jogi aktivisták szerepéről mint a külpolitika alakításának fontos aktorairól.

Ennek alapján kijelenthetjük, hogy a bel- és a külpolitika elkülöníthető egymástól, de nem alkotnak elkülönült területeket, hanem inkább egy kontinuum két végét.¹

Robert D. Putnam politikatudós a bel- és a külpolitika kapcsolatát egy kétszintű politikai modellként ábrázolja, amelyben az első szinten legfelső döntéshozók játszanak szerepet, míg a második szinten azok a belpolitikai szereplők vannak, akiknek befolyása van a külpolitika irányítására. Kiemeli, hogy a két szint szereplőinek mozgástere különböző, viszont minden aktor minden lépésének következménye van mindkét játékmezőn, ami azt jelenti, hogy a két tér kapcsolatban áll egymással. Ennek fényében a döntéshozóknak következeteseknek kell lenniük és figyelembe kell venniük, hogy a hasznok interdependensek. Ez azt jelenti, hogy egy megállapodás eredményét és hasznát az mutatja meg, hogy a többi belpolitikai szereplő mennyire tud sikeres lenni otthon.

Így a szereplők mozgástere eltérést mutathat abban, hogy mit tudnak otthon elfogadtatni, mivel vannak olyanok, akik bármit megtehetnek, mert otthon nagy szeretet övezi őket, illetve vannak olyanok, akiknek a keze meg van kötve. Az eltérő mozgástér pedig különböző nyerési halmazok kialakulását teszi lehetővé, megegyezés azonban csak ott tud létrejönni, ahol mindkét mező játékosai között érdekek átfedése jön létre.²

David Chandler, a nemzetközi kapcsolatok angol professzora a belpolitikai helyzetből vezeti le a külpolitikai lépéseket, mivel szerinte a belpolitikai siker olyan elemekre egyszerűsíthető le, mint a kevesebb adó beszédese vagy a jobb közszolgáltatások nyújtása. Ezekhez kapcsolódik a külpolitika, ahol a politikusok csak látványokat generálnak, annak érdekében, hogy a belpolitikai szükségleteiket kielégítsék. Ezért az emberi jogok hangoztatása vagy a humanitárius intervenció meghirdetése az erkölcsös politika részének tekintendő, amelynek esetleges sikertelensége ellenére is a társadalom „szép próbálkozásnak” könyveli el az ilyen irányú törekvéseket.³

Graham Allison amerikai politikatudós a bürokrácia jelentőségét hangsúlyozza a döntéshozatalban. Allison három modellt különböztet meg, amelyek magyarázattal próbálnak szolgálni a külpolitikai döntések miértjeire. A modellek a különböző szintek elemzésével foglalkoznak, mint az államok közötti interakciók, az államokon belüli kapcsolatok és az egyén szintjével, épp ezért egy külpolitikai döntés meghozatalakor nem elég csak az egyes szinteket megvizsgálni, hanem egy egységben kell rájuk tekinteni. A racionális szereplők modellben az állam egységes szereplőként lép fel és feltételezzük, hogy racionális döntéshozatal történik.

¹ KISS J. László (2009): Változó utak a külpolitika elméletében és elemzésében. Osiris Könyvkiadó, Budapest, 2009. pp. 56–63.

² PUTNAM, D. Robert (1988): Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games. pp. 433–441. [http://portal.uam.es/portal/page/portal/UAM_ORGANIZATIVO/Departamentos/CienciaPoliticaRelacionesInternacionales/personal/fernando_rodrigo/pagina_personal_fernando_rodrigo/teoria_relaciones_inter/T](http://portal.uam.es/portal/page/portal/UAM_ORGANIZATIVO/Departamentos/CienciaPoliticaRelacionesInternacionales/personal/fernando_rodrigo/pagina_personal_fernando_rodrigo/teoria_relaciones_inter/Textos/Putnam-%20The%20Logic%20of%20Two-Level%20Games.pdf)extos/Putnam-%20The%20Logic%20of%20Two-Level%20Games.pdf; letöltés: 2017.03.01.

³ CHANDLER, David (2003): Rhetoric without responsibility: the attraction of ‘ethical’ foreign policy. pp. 299–303. http://www.davidchandler.org/pdf/journal_articles/BJPIR%20-%205.3%20Rhetoric%20Responsibility.pdf; letöltés: 2017.03.01.

A racionális jelző alatt azt érti, hogy a célok meg vannak határozva, ezekhez döntési opciók lettek kidolgozva, amelyek lehetséges következményeit mind számba vették, így értékmaximalizáló döntés meghozatala várható az elvárt haszon fejében. Ez a modell teljes informáltságot feltételez, amely a valóságban elképzelhetetlen, illetve elfelejti a döntéshozatal emberi oldalát, hogy a nem racionális döntéseket is hajlamosak vagyunk racionálisként értelmezni.

Következő modelljében a szervezeti folyamatok paradigmájában az intézmények különböző céljaira tér ki, amelyek nem mutatnak egymással átfedést, és egy döntéshozó számára ezek olyan kihívásokat jelentenek, amelyeket figyelembe kell vennie, illetve össze kell hangolnia egy közös eredőben. Mindez azért alakulhatott ki, mert a különböző intézmények más és más műveleti folyamatokkal (*Standard Operating Procedures, SOP*) dolgoznak, amelyekkel a kartájukban kialakított feladatukat kívánják elérni, amely inkább mutat egy meglegedési, mint egy optimális folyamat irányába. A bürokratikus politikai modelljében egy sokszereplős külpolitikai döntéshozatalt vázol, amelynek során viták és konfliktusok alakulnak ki az aktorok között, és ezek eredményeként születik meg a kész döntés. Az egyének szintjén a döntéshozatalban elfoglalt helyet emeli ki és a különböző érdekeket és prioritásokat, amelyet a „*where you stand depends on where you sit*” tézissel ír le, amellyel a folyamatot szintén egy kompromisszum eredményeként tünteti fel, amelyben újfent egy barter eredményeként kialakult döntést irányoz elő.⁴

A bürokratikus politikai döntéshozatal mellett vannak olyanok, akik a csoportgondolkodást hangsúlyozzák elemzéseikben, kiemelve, hogy a csoporthoz való tartozás miatt az aktorok egy idő múltán egységesen kezdenek el gondolkodni. Ez a „csopi” gondolkodás teljesen ellehetetleníti a máshogy gondolkodók véleménynyilvánulásait, más szakértők bevonását a döntés meghozatalába, így az egyén mint személyiség teljesen eltűnik, egy csoport által meghozott döntést fogunk kapni.⁵

Stephen D. Krasner nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó professzor is szembe megy az allisoni elképzelésekkel, mivel szerinte az állandó bürokrácia feltételezése hibás, és az elnök hatalmának alábecsülése téves következtetéseket enged csak levonni, mivel az elnök vitathatatlan hatalma az, amely a külpolitikai döntésekben egyedüli meghatározó erővel rendelkezik. Elveti az elképzelést, hogy a kisebb aktorok kollektív döntései nagyobb erővel bírnának, mint a magasabb pozícióban lévő tisztviselőké, sőt veszélyesnek tartja az ilyen elméleteket, mivel ez felmentést adhat a vezetőknek a hibás külpolitikai lépések alól, eltüntetve a felelősséget a választott politikusok válláról. Meggyőződése az, hogy a külpolitikai döntések az elnök kezében összpontosulnak, aki az államérdeket tekinti a legfontosabbnak és ezt az általa leginkább prioritásnak vélt célt a társadalomnak is hasonlóan kell látnia.⁶

⁴ ALLISON, T. Graham (1969): *Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis*. pp. 689–718.

<http://www3.nccu.edu.tw/~lorenzo/Allison%20Conceptual%20Models.pdf>; letöltés: 2017.03.01.

⁵ JANIS, I.: *Victims of Groupthink: A Psychological Study of Foreign-Policy Decisions and Fiascoes*. Houghton Mifflin, Boston, 1972.

⁶ KRASNER, D. Stephen (1972): *Are Bureaucracies Important? (Or Allison Wonderland)*. pp. 159–179.

http://graduateinstitute.ch/webdav/site/political_science/users/jovana.carapic/public/Krasner_Are%20Bureaucracies%20Important_Or%20Allison%20Wonderland.pdf; letöltés: 2017.03.01.

A külpolitikai döntésekre azonban nemcsak az állami apparátus résztvevői vannak hatással, hanem a nem kormányzati magánszereplők csoportjai is, mint például a gazdasági szövetségek, az etnikai alapú társulások. Ezek olyan tartós intézmények, amelyek tagsággal és intézményesített szervekkel rendelkeznek, és a tagjaik speciális érdekeinek érvényesítéséért küzdenek. Feladataik teljesítésével – mint az érdekek kinyilvánítása a politikai döntéshozókkal szemben, egy közös hangon szólalnak meg a nyilvánosság előtt, amelyet kompromisszummal érnek el a tagok között – pedig elérik, hogy érdekeik integrálódjanak a politikai rendszerbe.⁷

A vállalatok érdekei a profitmaximalizálásban öltönek testet, amelyet a külpolitika az exportlehetőségek bővítésében vagy a kereskedelempolitikai akadályok legyőzésében segítheti. A politikai támogató csoportok nem rendelkeznek önálló pénzügyi forrással, mint a vállalatok, az ő bevételeiket a tagdíjak és az adományok teszik ki, illetve érdekeik sem materiális dolgok növelésére irányulnak, hanem elvont eszmékre, mint a közjó növelésére, a környezetszennyezés csökkentésére vagy az emberi jogok tiszteletben tartására.⁸ Viszont mindkét szereplő az ismeretségét és érdekelttségét használja ki ügyeik eléréséhez, amelyhez nagyban hozzájárul az a tény, hogy a politikai és a gazdasági elit között nagy az átfedés, így a hatásuk is jelentős erővel bír. A céljaik érvényesülését azonban nemcsak az ún. forgóajtó effektus segíti, hanem szerepet játszik még a területi lefedettség, az anyagi források és az a tény, hogy egy logikusan alátámasztott ügyet képviselnek, amelyet kompromisszumok árán képesek egy hangon megszólaltatni a nyilvánosság előtt, és persze igen jelentős az a tény, hogy a döntéshozókkal milyen kapcsolatot alakítottak ki.

2011-ben a Lockheed Martin amerikai védelmi, biztonsági vállalat állítólag két, a Capitol Hillen tevékenykedő politikust keresett meg e-mailben, és felhívta a két kongresszusi képviselő figyelmét, hogy az F-16-osok eladásából származó előnyök nemcsak a céget gazdagítanák, hanem a kormány 16 ezer új munkahelyet tudna ezáltal teremteni az elkövetkező 5-6 évben. A Pentagon az állítólagos levél után jelentést készített, amelyben közölte, hogy az F-16-osok nem járulnának kellő mértékben hozzá a tajvani biztonsághoz, és a kínai kapcsolatok elhidegülését vonná maga után.⁹

Az Amerikai Egyesült Államokban igen jelentős az etnikai lobbis, legfőképp az izraeli, az örmény, a kubai és a tajvani, de az emberi jogi lobbis is jelentőséggel bír. Ha azonban ezeket mélyebben megnézzük, akkor kiderül, hogy az emberi jogok kérdése Kína kapcsán sokszor etnikai töltettel is rendelkezik, gondoljunk akár a Tibet vagy Hszincsiang területén elkövetett jogsértésekre.

⁷ KISS J. László: Változó utak a külpolitika elméletében és elemzésében. Osiris Könyvkiadó, Budapest, 2009. p. 334.

⁸ Uo. pp. 335–336.

⁹ WOLF, Jim: Exclusive: Lockheed lobbies anew for new Taiwan F-16s.
<http://www.reuters.com/article/2011/09/29/us-china-usa-lockheed-idUSTRE78S0EV20110929>;
letöltés: 2017.05.17.

John J. Mearsheimer és Stephen M. Walt a 2006-ban írt műükben az izraeli lobbinak az amerikai külpolitikában játszott szerepét vizsgálják. Olyan kérdést fogalmaznak meg például, hogy mi tekinthető az igazi nemzeti érdeknek, mivel Washington külpolitikájában a lobbitevékenységek által idegen célok is megjelennek, amelyek miatt a külpolitika inkoherenssé válik, és ezáltal olyan szituáció alakulhat ki, amelyben már a fark csóválja a kutyát.¹⁰

A személyiség szerepe a döntéshozatalban

Ha a döntéshozatalt mint gépezetet képzeljük el, akkor úgy tekinthetünk rá, mint ami „békeidőben” magától működik. A legkisebb alkatrész is tudja a dolgát, követi a meghatározott és jól bevált intézményi protokollt. A külpolitikai válságok, háborúk kapcsán azonban ez a gépezet belassul, berozsdásodik, mivel a megszokottól eltérő helyzetre nem igazán felkészültek, az eltérő külpolitikai kihívásokra nem lelhető fel egy egységes kézikönyv.

Ilyenkor kerül előtérbe az egész rendszer irányítója, aki megolajozza a rendszert a saját maga által kiválasztott „termékkel”, így a gépezet elkezd a vezetőre hasonlítani. A legfelsőbb döntéshozó szerepét ezzel a hasonlattal jól lehet szemléltetni, mivel kihívások idején a személyisége befolyásoló erővel képes bírni a politikai preferenciák meghatározásával, a döntéshozói stílusával és a tanácsadóihoz kapcsolódó kötelékekkel. A személyiség elemzése már több mint 100 éves múltra tekint vissza, olyan prominens alakok neveivel, mint Carl Gustav Jung¹¹ és Sigmund Freud,¹² akik a pszichoanalízissel foglalkoztak. Meg kell még említeni a behavioralista iskolához tartozó Ivan Petrovics Pavlovot és Burrhus Frederick Skinnert is. Ők azt vizsgálták, hogy a viselkedés kondicionalitássá alakul. A kognitív pszichológia egyik jeles képviselője, Jerome Brunner sem maradhat ki a felsorolásból, aki a sémákkal, a sztereotípiákkal, az észleléssel, az emlékezéssel, a gondolkodással és a figyelemmel foglalkozik elemzéseiben.¹³

1962-ben Carl Gustav Jung elméletére alapozva egy amerikai anya-lánya páros¹⁴ megalkotta a Myers–Briggs-féle indikátort, amely az elmúlt 60 évben bebizonyította, hogy az embereknek segít önmaguk és mások jobb megértésében. A vállalatok is előszeretettel alkalmazzák, hogy a vezetőik jobban megértsék magukat és másokat is, hogy vezetői képességeiket fejlesszék, és a döntéshozatal folyamán segítséget nyújtson. De fontos hangsúlyozni, és a szerzők is kiemelik, hogy a döntéshozatal folyamán nemcsak a személyiség játszik fontos szerepet, hanem a környezet, a kulturális identitás is, amelyek így nem elhanyagolható tényezők.¹⁵

¹⁰ MEARSHEIMER, John – WALT, Stephen (2006): *The Israel Lobby*.
<http://www.lrb.co.uk/v28/n06/john-mearsheimer/the-israel-lobby>; letöltés: 2017.03.01.)

¹¹ JUNG, C. G. (1921): *Psychological Types*.
<http://deenrc.files.wordpress.com/2008/03/carl-jung-psychological-types.pdf>; letöltés: 2017.04.12.

¹² FREUD, Sigmund (1909): *Pszichoanalízis*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1995.

¹³ ATKINSON, Richard C. – HILGARD, Ernest (2005): *Pszichológia*. Osiris Kiadó, 2005.

¹⁴ Katharine Cook Briggs és Isabel Briggs Myers.

¹⁵ BRIGGS, Isabel M. – MYERS, Peter B. (1980): *Gifts Differing: Understanding Personality Type*. CPP 1995.

Alapos kutatások és kísérletek után az ember személyiségével foglalkozó szakemberek öt nagy személyiségbeli jellemvonást különböztetnek meg, amelyek a legjobban leírják az egyén természetét. Ezek a következők:

- nyitottság;
- lelkiismeretesség;
- hajlandóság;
- neurotizmus;
- extravertió.¹⁶

Az elmúlt évtizedekben a külpolitikai döntéshozatallal foglalkozó szakirodalom is igen nagy érdeklődést mutatott a személyiség szerepe és annak befolyásoló ereje iránt. A személyiség szerepe a külpolitikában magában foglalja a kognitív folyamatokat, az egyén háttérét, személyiségbeli jellemvonásokat, motívumokat, és feltételezik, hogy a döntés meghozatala emberi ügynökség által történik, ami azt jelenti, hogy nem az állam, hanem az egyén, aki a döntést meghozza, amely folyamatot Jensen legális eltulajdonításnak nevez.¹⁷

Margaret Hermann 1987-ben publikálta a *Vezetői jellemvonások elemzési keretrendszeré-t*, amelyben a személyiséget egy hét jellemzőből álló összetételként határozta meg, amelyek a következők:

- hit, hogy képes az eseményeket kontroll alatt tartani;
- fogalmi komplexitás;
- erő szükségessége;
- bizalmatlanság másokkal szemben;
- csoporton belüli részrehajlás;
- magabiztosság;
- feladatorientáltság.

A tulajdonságok mérését egy 0 és 1 közötti skálán méri, amelyhez az adatokat a vezetők szóbeli megnyilvánulásai szolgáltatják, hogy bizonyos szavak milyen gyakran, illetve milyen kifejezésekben fordulnak elő.¹⁸ A rövid szakirodalmi ismertetés során arra a végeredményre jutottunk, hogy a személyiség vizsgálata nem elegendő egy döntéshozatal vizsgálata során, olyan tényezőket is figyelembe kell venni, mint a kulturális hatások, hogy a döntés miről szól, és a kihívás mennyire fő államérdeknek tekinthető.

Nem elhanyagolható tényező és a későbbi munkáknak alapot jelentő témája lehet azonban, hogy a különböző politikai berendezkedésben mennyire lehet a személyiségjegyeket valóban hangsúlyozni. Megjelenik-e az ember a gépezet mögött, vagy a gépezet ural minden?

¹⁶ JOHN, Oliver P. – SRIVASTAVA, Sanjay (1999): The Big-Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Theoretical Perspectives. <http://pages.uoregon.edu/sanjay/pubs/bigfive.pdf>, letöltés: 2017.04.13.

¹⁷ JENSEN, L. (1982): Explaining Foreign Policy. Prentice-Hall, London.

¹⁸ HERMANN G. Margaret (1987): Leaders foreign policy role orientations and the quality of foreign policy decisions. In: S. G. Walker (1987): Role theory and foreign policy analysis. Durham, Duke University Press.

A Hszi Csin-ping személyiségére következtető jegyek

2008. március 15. óta a KNK alelnöki posztját foglalta el, ami jelezte, hogy ő lesz a KNK ötödik generációjának a vezetője. 2012. november 15. óta a Kínai Kommunista Párt főtitkára, a Politikai Bizottság Állandó Bizottságának az első embere, valamint a Központi Katonai Bizottság elnöke. Az elnöki posztot 2013. március 14-én foglalta el. A személyiségre nagy hatással van a családi háttér és a kulturális közeg, amelyben az egyén él, de nem szabad elfelejteni, hogy ez csak egy részét jelenti a személyiséget formáló tényezőknek. Személyiségtesztek és beszélgetések során még jobb képet kapnánk az egyénről, de jelen esetben a kínai elnök kapcsán ezek nem tűnnek megvalósíthatónak. Így konstruktivista utat követve az elnök beszédeire és az újságokban megjelent képekre fogunk hagyatkozni.

Hszi első útja Pekingben kívül Kuangtungba vezetett, ahol megerősítette Teng Hsziao-ping szavait: a reform és a nyitás politikájának jelentőségét hangsúlyozta.¹⁹ Másodsoron fontos kiemelni, hogy nemcsak egy speciális gazdasági övezet meglátogatása volt a célja ezzel az úttal, hanem családi kötetlek is kapcsolódik ehhez az úthoz, mivel édesapja 1979 és 1981 között a város kormányzói posztját látta el. 2013 januárjában a Központi Bizottságban elhangzott beszéde szintén a tengeri reformok fontosságát emelte ki, hangsúlyozva, hogy ez mindenképp a szocializmus építését kell, hogy jelentse.²⁰ Ezek a megnyilvánulások az elnököt realista színben tüntetik fel a gazdasági reformok kapcsán, de tisztán látszik, hogy ezeknek a reformoknak nem szabad veszélyeztetniük a párt szerepét. Az elnök nemcsak a gazdaság további fejlődését irányozza elő beszédeiben, hanem halvány populista agendát állít fel, reményt adva a lakosságnak egy még jobb élhető jövő képében.²¹ Két héttel később pedig kijelentette: Kína megtalálta a módját annak, hogy a kínai nép megvalósítsa a nagy reneszánszát és a kínai álmot. Kijelentette, hogy országa 2021-re vagyonos, erős, demokratikus, civilizált és harmonikus szocialista modern ország lesz.²²

Hszi állandó témája a korrupció elleni küzdelem, amelyet már sanghaji tevékenysége során is kiemelt fontosságúnak tekintett, mivel a korrupciós botrányok képesek a Kínai Kommunista Párt hatalmát és tekintélyét aláásni.²³ A szóbeli megnyilvánulásokon kívül érdekes összehasonlítani Hszi Csin-ping és Hu Csin-tao fényképeinek a kompozícióját, amely igen erős jellemről árulkodik Hszi kapcsán.

¹⁹ „China’s reform has entered a critical period and a deep-water zone” in which the country must “dare to tackle tough issues and tread dangerous waters, dare to smash all inhibiting ideas and concepts, and dare to break free from the barriers of vested interests.” Xi Jinping vows no stop in reform, opening up. <http://en.people.cn/90785/8054815.html>; letöltés: 2017.02.11.

²⁰ Xi Jinping urges to develop socialism with Chinese characteristics. <http://en.people.cn/90785/8024075.html>, letöltés: 2017.02.10.

²¹ „The Chinese people have opened up a good and beautiful home where all ethnic groups live in harmony and fostered an excellent culture that never fades.” ZAIDI, Mosharraf: Forget Trump, what is Xi saying to us? <https://www.thenews.com.pk/print/181331-Forget-Trump-what-is-Xi-saying-to-us-TheNewsInternational-Opinion>; letöltés: 2017.02.14.

²² Xi pledges “great renewal of Chinese nation”. <http://en.people.cn/90785/8040389.html>; letöltés: 2017.02.11.

²³ Xi Jinping vows “power within cage of regulations”. http://www.chinadaily.com.cn/china/2013-01/22/content_16157513.htm; letöltés: 2017.04.05.

A Hu első útja során Hszipajpo városában készített képen nemcsak Hu látható, hanem Csiang Cö-min kegyeltje, az akkori ötödik legnagyobb vezető is, aki Hu bal vállára teszi a kezét, jelezve a nemzeti újság olvasóinak, hogy Hu „csak” első az egyenlők között.²⁴ Emellett érdekes kiemelni, hogy Csiang Cö-min többször is közös fényképeket készített magáról elnöki titulusában Huval mint leendő elnökkel, jelezve átívelő befolyását a rendszeren.²⁵ Ezzel szemben Hszi ritkán osztózik a már leköszönt elnökökkel a Nép Lapja (Renmin Rebao) címlapján, később is inkább csak egyedül álló képei készültek, egyedül Li Ko-csiang szokott néha a távolban látszódni.²⁶

Konklúzió

Mindezek és a családi háttér miatt jogosnak tűnik az a feltételezés, hogy Hszi erőskezű és erősjellemtű politikus. A Myers–Briggs-típusindikátor²⁷ alapján Hszi domináns jellemvonásokat mutat. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy ez a megállapítás nem a Myers–Briggs-típusindikátor tesztjének az eredményét tükrözi, hanem a hat típus összehasonlítása alapján egy a szerző által kijelölt típus kerül ismertetésre, amely választása az elemzés során megismert családi hátteret és retorikai megnyilvánulásokat veszi figyelembe. Ezek alapján az elnök az ESTJ-típusba sorolható, amelyet az élet ügyintézőjeként is jellemeznek. A rövidítésben az „E” az extroválságot jelöli, amely azt jelenti, hogy az illető szereti a középpontban lenni, beszédes, hangosan gondolkodik másokkal. Az „S” az érzékelést jelöli, hogy a realitásból indul ki, a tények és az adatok érdeklik, és igen gyakorlatias személyiség. A „T” a döntéshozatalra vonatkozik, amikor a logikai okokat keresi, értékigazságosság és fairség jellemzi, és szereti a vitákban a másik hibáit kihasználni. A dolgok elrendezésére való törekvést, a szabályok betartását, a lépésről lépésre való megközelítést és a tervezést a „J” betű jelöli. Megjegyezzük azonban, hogy azt sem tartjuk kizártnak, hogy az ESTJ típus helyett, az ENTJ típusba sorolnánk az elnököt. Az „N” olyan személyt tükröz, aki azt nézi, hogy a dolgok milyenek lehetnének, a nagytotált vizsgálja és benne a meglévő összekapcsolódásokat. Ezt a típust pedig az élet természetes vezetőjének nevezzük.

Ezek alapján elmondható, hogy az „első az egyenlők között” elv valóban módosulhat a jövőben. A kínai elnököt sokkal erősebb jellemnek látjuk a fotók beállításai, a korrupció elleni küzdelem miatt, nem elfelejtve azt a tény sem, hogy mellette Li Ko-csiang miniszterelnök szerepe igen ceremóniálissá vált. A kínai külpolitikai döntéshozatallal kapcsolatos elemzéseknek így nemcsak az eddig használt tényezőket (nagyhatalmiság kérdése, geopolitika, történelmi frusztráció stb.) érdemes figyelembe venniük, hanem meg kellene vizsgálni olyan befolyásoló tényezőket is, mint a személyiség vagy az eltérő kulturális vonások.

²⁴ http://en.people.cn/200212/09/eng20021209_108159.shtml; letöltés: 2017.03.01.

²⁵ http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2004-09/22/content_376860.htm; letöltés: 2017.03.05.

²⁶ Egy kép, amelyen Hszi Csin-ping, Hu csin-tao és Csiang Cö-min is látható: <https://chinadaily.com/2015/08/21/former-chinese-president-jiang-zemin-placed-under-control-by-having-his-movements-restricted-in-power-struggle-with-current-president-xi-jinping/>; letöltés: 2017.04.03.

²⁷ A típusindikátorról bővebben olvashat: http://www.anima-racio.hu/pdf/MBTI_mo.pdf; letöltés: 2017.04.13.

ISTJ "DOING WHAT SHOULD BE DONE" Organizer • Compulsive Private • Trustworthy Rules 'n Rags • Practical MOST RESPONSIBLE	ISFJ "A HIGH SENSE OF DUTY" Amiable • Works Behind the Scenes Ready to Sacrifice • Accountable Prefers "Doing" MOST LOYAL	INFJ "AN INSPIRATION TO OTHERS" Reflective/Introspective Quietly Caring • Creative Linguistically Gifted • Psychic MOST CONTEMPLATIVE	INTJ "EVERYTHING HAS ROOM FOR IMPROVEMENT" Theory Based • Skeptical • "My Way" High Need for Competency Sees World as Chessboard MOST INDEPENDENT
ISTP "READY TO TRY ANYTHING ONCE" Very Observant • Cool and Aloof Hands-on Practicality • Unpretentious Ready for what Happens MOST PRAGMATIC	ISFP "SEES MUCH BUT SHARES LITTLE" Warm and Sensitive • Unassuming Short Range Planner • Good Team Member In Touch with Self and Nature MOST ARTISTIC	INFP "PERFORMING NOBLE SERVICE TO AID SOCIETY" Strict Personal Values Seeks Inner Order/Peace Creative • Non-Directive • Reserved MOST IDEALISTIC	INTP "A LOVE OF PROBLEM SOLVING" Challenges others to Think Absent-minded Professor Competency Needs • Socially Cautious MOST CONCEPTUAL
ESTP "THE ULTIMATE REALIST" Unconventional Approach • Fun Gregarious • Lives for Here and Now Good at Problem Solving MOST SPONTANEOUS	ESFP "YOU ONLY GO AROUND ONCE IN LIFE" Sociable • Spontaneous Love Surprises • Cuts Red Tape Juggles Multiple Projects/Events Cup Master MOST GENEROUS	ENFP "GIVING LIFE AN EXTRA SQUEEZE" People Oriented • Creative Seeks Harmony • Life of Party More Starts than Finishes MOST OPTIMISTIC	ENTP "ONE EXCITING CHALLENGE AFTER ANOTHER" Argues Both Sides of a Point to Learn Brinkmanship • Tests the Limits Enthusiastic • New Ideas MOST INVENTIVE
ESTJ "LIFE'S ADMINISTRATORS" Order and Structure • Sociable Opinionated • Results Driven Producer • Traditional MOST HARD CHARGING	ESFJ "HOST AND HOSTESSES OF THE WORLD" Gracious • Good Interpersonal Skills Thoughtful • Appropriate Eager to Please MOST HARMONIZING	ENFJ "SMOOTH TALKING PERSUADER" Charismatic • Compassionate Possibilities for People Ignores the Unpleasant • Idealistic MOST PERSUASIVE	ENTJ "LIFE'S NATURAL LEADERS" Visionary • Gregarious • Argumentative Systems Planners • Take Charge Low Tolerance for Incompetency MOST COMMANDING

2. ábra. A Myers–Briggs-típusindikátor²⁸

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ALLISON, T. Graham (1969): Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis. pp. 689–718. <http://www3.nccu.edu.tw/~lorenzo/Allison%20Conceptual%20Models.pdf>
- ATKINSON, Richard C. – HILGARD, Ernest (2005): Pszichológia. Osiris Kiadó, 2005.
- BRIGGS, Isabel M. – MYERS, Peter B. (1980): Gifts Differing: Understanding Personality Type. CPP 1995.
- CHANDLER, David (2003): Rhetoric without responsibility: the attraction of 'ethical' foreign policy. pp. 299–303. <http://www.davidchandler.org/wp-content/uploads/2014/10/BJPIR-5.3-Rhetoric-Responsibility.pdf>
- FREUD, Sigmund (1909): Pszichoanalízis. Kossuth Kiadó, Budapest, 1995.
- HERMANN G. Margaret (1987): Leaders foreign policy role orientations and the quality of foreign policy decisions. In: S. G. Walker (1987): Role theory and foreign policy analysis. Durham, Duke University Press
- http://en.people.cn/200212/09/eng20021209_108159.shtml
- http://www.anima-racio.hu/pdf/MBTI_mo.pdf
- http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2004-09/22/content_376860.htm
- <http://www.svj1.com/res/MBTI/>

²⁸ <http://www.svj1.com/res/MBTI/>; letöltés: 2017.04.13.

- <https://chinadailymail.com/2015/08/21/former-chinese-president-jiang-zemin-placed-under-control-by-having-his-movements-restricted-in-power-struggle-with-current-president-xi-jinping/>
- JANIS, I.: Victims of Groupthink: A Psychological Study of Foreign-Policy Decisions and Fiascoes. Houghton Mifflin, Boston, 1972.
- JENSEN, L. (1982): Explaining Foreign Policy. Prentice-Hall, London.
- JOHN, Oliver P. – SRIVASTAVA, Sanjay (1999): The Big-Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Theoretical Perspectives.
<http://pages.uoregon.edu/sanjay/pubs/bigfive.pdf>
- JUNG, C. G. (1921): Psychological Types.
<http://deenrc.files.wordpress.com/2008/03/carl-jung-psychological-types.pdf>
- KISS J. László: Változó utak a külpolitika elméletében és elemzésében. Osiris Könyvkiadó, Budapest, 2009.
- KRASNER, D. Stephen (1972): Are Bureaucracies Important? (Or Allison Wonderland). pp. 159–179.
http://graduateinstitute.ch/webdav/site/political_science/users/jovana.carapic/public/Krasner_Are%20Bureaucracies%20Important_Or%20Allison%20Wonderland.pdf
- MEARSHEIMER, John – WALT, Stephen (2006): The Israel Lobby.
<http://www.lrb.co.uk/v28/n06/john-mearsheimer/the-israel-lobby>
- MYERS, Isabel B. – MYERS, Peter B. (1980): Gifts Differing: Understanding Personality Type. CPP 1995.
- PUTNAM, D. Robert (1988): Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games. pp. 433–441.
http://portal.uam.es/portal/page/portal/UAM_ORGANIZATIVO/Departamentos/CienciaPoliticaRelacionesInternacionales/personal/fernando_rodrigo/pagina_personal_fernando_rodrigo/teoria_relaciones_inter/Textos/Putnam-%20The%20Logic%20of%20Two-Level%20Games.pdf
- WOLF, Jim: Exclusive: Lockheed lobbies anew for new Taiwan F-16s.
<http://www.reuters.com/article/2011/09/29/us-china-usa-lockheed-idUSTRE78S0EV20110929>
- Xi Jinping urges to develop socialism with Chinese characteristics.
<http://en.people.cn/90785/8024075.html>
- Xi Jinping vows „power within cage of regulations”.
http://www.chinadaily.com.cn/china/2013-01/22/content_16157513.htm
- Xi Jinping vows no stop in reform, opening up.
<http://en.people.cn/90785/8054815.html>
- Xi pledges „great renewal of Chinese nation”.
<http://en.people.cn/90785/8040389.html>
- ZAIDI, Mosharraf: Forget Trump, what is Xi saying to us?
<https://www.thenews.com.pk/print/181331-Forget-Trump-what-is-Xi-saying-to-us+TheNewsInternational-Opinion>

A KÖTET SZERZŐI

Bartha-Rigó Márta	a Budapesti Corvinus Egyetem Multidiszciplináris Doktori Iskola PhD-jelöltje
Binder Tamás	őrnagy, a KNBSZ munkatársa
Dr. Gerencsér Árpád	PhD, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola végzett doktora
Koós Gábor	ny. alezredes, a Nemzeti Közszerológati Egyetem munkatársa
Kovács Zoltán	ezredes, a KNBSZ munkatársa
Orbán Viktória	a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Prof. Dr. Szendy István	ezredes CSc, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Hadászati és Hadelméleti Tanszék tanszékvezetője, egyetemi tanár
Prof. Dr. Szternák György	ny. ezredes, CSc, Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, egyetemi tanár
Üveges András József	főhadnagy, a KNBSZ munkatársa

E SZÁMUNK TARTALMA

PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY NY. EZREDES, CSc

A NATO ÁLLAM- ÉS KORMÁNYFŐINEK CSÚCSTALÁLKOZÓJA BRÜSSZELBEN, 2017. MÁJUS 25-ÉN

Az egynapos csúcstalálkozó egyik fő kérdése a terrorizmus elleni küzdelem volt. A következő fő kérdés a katonai kiadások, a pénzügyi terhek megosztása és tisztességesebb elosztása, megosztása. A NATO–orosz kapcsolatok helyzete és annak lehetséges jövője.

Kulcsszavak: terrorizmus, védelmi kiadás, NATO–orosz kapcsolatok.

PROF. DR. SZENDY ISTVÁN EZREDES, CSc –
PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY NY. EZREDES, CSc

GONDOLATOK AZ ÚJ NEMZETI KATONAI STRATÉGIA ELKÉSZÍTÉSÉHEZ

A magyar hadtudomány kutatóinak legfontosabb feladata volt és marad a jövőben is a háború, a fegyveres küzdelem elméletének és gyakorlatának kutatása a geopolitika és a geostratégia eredményeinek tükrében. Kutatási eredményeikkel járuljanak hozzá a nemzeti katonai stratégia elkészítéséhez. Továbbra is szerezzenek érvényt a hadtudomány, a háború és a fegyveres küzdelem helyes értelmezésének mind formai, mind tartalmi szempontból. Napjaink katonai konfliktusait, műveleteit elemezve tegyék közérthetővé a direkt és az indirekt hadászat elméletét és gyakorlatát.

Kulcsszavak: hadtudomány, hadelmélet, katonai művelet, katonai képességek, a hadviselés módjai és formái, nemzeti katonai stratégia.

KOVÁCS ZOLTÁN EZREDES

A JUGOSZLÁV BIZTONSÁGI ERŐK TERRORELLENES MŰVELETEI 1997-TŐL 1999-IG

A Koszovóban kialakuló válsághelyzetre a jugoszláv politikai vezetés a biztonsági erők egyre szélesebb beavatkozásával reagált. A koszovói albánok erőszakos akcióit a jugoszláv fél terrortevékenységnek minősítette, és a válság kezelésébe a rendőrség mellett a haderőt, sőt félkatonai szervezeteket is bevont. A válságkezelésben részt vevő erők tevékenységét egyesített parancsnokság koordinálta. A biztonsági erők Szerbia szempontjából sikeres műveletet hajtottak végre, a politikai vezetés azonban nem volt képes a katonai sikereket a politikai céljainak megvalósítására felhasználni.

Kulcsszavak: terrorizmus, rendőrség, haderő, félkatonai szervezetek, biztonság, védelem, műveletek, politika.

CONTENTS

COLONEL (RET.) PROF. DR. GYORGY SZTERNAK, CSc

SUMMIT OF NATO HEADS OF STATE AND GOVERNMENT IN BRUSSELS 25 MAY 2017

One of the main issues of the one-day summit was the fight against terrorism. The next major issue would be the distribution, the fairer allocation and the sharing of military expenditures and financial burdens. The article also discusses the situation of NATO-Russia relations and its possible future.

Keywords: terrorism, defence expenditure, NATO-Russian relations.

COLONEL PROF. DR. ISTVAN SZENDY, CSc –
COLONEL (RET.) PROF. DR. GYORGY SZTERNAK, CSc

THOUGHTS TO PREPARE A NEW NATIONAL MILITARY STRATEGY

The most important task of researchers of Hungarian military science was and will remain in the future to research the war, the theory and practice of armed struggle, with a view to the latest results of geopolitical and geostrategic research. They should contribute their research findings to the preparation of the national military strategy and continue to enforce the correct interpretation of military science, war and armed struggle both formally and substantively. Today's military conflicts and operations are analysed to make the theory and practice of direct and indirect military strategy understandable.

Keywords: military science, military theory, military operation, military capabilities, the ways (options) and forms of warfare, national military strategy.

COLONEL ZOLTÁN KOVÁCS

COUNTER TERRORIST OPERATIONS OF THE YUGOSLAV SECURITY FORCES 1997–1999

The Yugoslav leadership reacted to the escalation of the Kosovo crisis with the increasing involvement of Yugoslav security forces. Yugoslavia declared the violent actions of Kosovo Albanians to be terrorism; and beside the police, military and paramilitary forces were also involved in the settlement effort. Activities of the different services were coordinated by a joint command. The security forces conducted operations that were successful for Serbia. However, the political leadership failed to utilize this success to accomplish its political objectives.

Keywords: terrorism, police, defence force, paramilitary organization, security, defence, operations, politics.

DR. GERENCSÉR ÁRPÁD, PhD

A KLÍMAVÁLTOZÁS MINT GLOBÁLIS BIZTONSÁGI TÉNYEZŐ A DÉL-KAUKÁZUS TÉRSÉGÉBEN

Napjainkban egyre több szó esik a klímaváltozásról, és ennek következményeként megjelent a klímafenekült fogalma. Mi is ez a folyamat, és milyen biztonsági kockázatai vannak, különösen az olyan térségekben, ahol a konfliktusok jelen vannak, és bármikor súlyos fegyveres összecsapásokká fejlődhetnek, valamint eszkalálódhatnak is? Az egyik ilyen frekvenciát térség a Kaukázus. A klímaváltozás mint jelenség igazából mindig is jelen volt a földtörténetben, de mivel az emberi létet jelentősen befolyásoló folyamatról beszélünk, ezért kiemelt jelentőségűnek kell(ene) lennie. Jelen tanulmányban nem a globális klímaváltozást mint jelenséget elemzem, hanem a megjelenését és hatását a Dél-Kaukázus térségében.

Kulcsszavak: klímaváltozás, Dél-Kaukázus, Grúzia, Örményország, Azerbajdzsán, glaciálisok.

KOÓS GÁBOR NY. ALEZREDES –
PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY NY. EZREDES, CSc

A HIBRID FENYEGETÉSEK ÉS A HIBRID HÁBORÚ JELLEMZŐI – OROSZ SZAKÉRTŐK SZERINT

A katonai és a biztonságpolitikai szövegekörnyezetben a hibrid művelet fogalma több tevékenység (politikai, katonai, gazdasági információs, pszichológiai, média stb.) összessége, amely történhet az ellenség által alkalmazott katonai és félkatonai szervezetek (polgári és civil összetevők) egyidejű bevonásával.

Úgy gondoljuk, érdemes megismerni az orosz szakírók véleményét a hibrid fenyegetésről és a hibrid hadviselésről. Ők egyébként a hibrid háború (Гибридная война) kifejezést használják. Így talán világosabb képet kapunk a Szíriában, a Krim-félszigeten és Ukrajna keleti részében történt politikai és katonai eseményekről.

Kulcsszavak: hibrid fenyegetés, hibrid katonai műveletek jellemzői, hibrid háború, az állam biztonságának megőrzése.

ÜVEGES ANDRÁS JÓZSEF FŐHADNAGY

CIA KISZIVÁROGTATÁS

2017. március 7-én a Wikileaks új adatokat szivárogtatott ki az Amerikai Egyesült Államok Központi Hírszerző Ügynökségéről. A „Vault 7”-nek nevezett dokumentumcsomag véleményük szerint az eddigi legnagyobb kiszivárogtatás az Ügynökség életében. A Wikileaks ígérete szerint további anyagokat is publikálnak a közeljövőben, de jelenleg nem tudják, ez mikor következik be.

Kulcsszavak: CIA kiszivárogtatás, Vault 7, WikiLeaks, CIA botrány.

DR. ÁRPÁD GERENCSÉR, PhD

**THE CLIMATE CHANGE AS A GLOBAL SECURITY FACTOR
IN THE SOUTHERN CAUCASUS REGION**

Nowadays we speak more and more about climate change, and one of its consequences is the appearance of the expression “climate refugee”. What is this process and what security challenges it might have, especially in those regions where conflicts exist and have the potential to develop into serious armed struggle or even escalate? One of those frequented regions is the Caucasus. The climate change as a phenomenon has always been present in geologic history, but as it has an essential influence on human activity, we (ought to) pay special attention to it. In this study, I do not analyse the global climate change as a phenomenon, but only its appearance and impact on the Southern Caucasus region.

Keywords: climate change, Southern Caucasus, Georgia, Armenia, Azerbaijan, glacial.

LIEUTENANT COLONEL (RET.) GÁBOR KOÓS –
COLONEL (RET.) DR. GYÖRGY SZTERNÁK, CSc

**THE HYBRID THREATS AND FEATURES OF THE HYBRID WAR
– ACCORDING TO RUSSIAN EXPERTS**

In the military and security context “hybrid operation” are the sum of multiple activities (political, military, economic, informational, psychological, media, etc.), which can take place simultaneously with the involvement of the military and paramilitaries (civilian components) employed by the enemy. One should get to know the views of Russian security experts on hybrid threat and hybrid warfare – who use the term “hybrid war” – in order to get a clearer picture of political and military events in Syria, Crimea and Eastern Ukraine.

Keywords: hybrid threats, features of hybrid military operations, hybrid war, maintaining the security of the state.

FIRST LIEUTENANT ANDRÁS JÓZSEF ÜVEGES

CIA LEAK

On 7 March 2017, WikiLeaks has begun a new series of leaks on the U.S. Central Intelligence Agency. The package called „Vault 7” is said to be the largest leak in the history of the Agency. WikiLeaks has promised further releases of information in the future, but has given no date to expect them, nor said what they might contain.

Keywords: Vault 7 series, CIA hacking tools, CIA reveal.

ORBÁN VIKTÓRIA

A REFORM KÜSZÖBÉN: A JAPÁN NEMZETBIZTONSÁGI RENDSZER 21. SZÁZADI ÁTALAKULÁSA

A globális terrorizmus elleni háború, az olyan regionális kihívások, mint Kína felemelkedése, amely a kémkedés kockázatának a növekedéséhez vezet, a Koreai-félszigeten tapasztalható bizonytalanság, a parlamenti baloldal összeomlása, és mindenekelőtt a Tokió legfőbb szövetségese irányából érkező nyomás az elmúlt évek Liberális Demokrata kormányait arra készítette, hogy újragondolják a szigetország nemzetbiztonsági struktúráját. A változások következetesen, de lassan mennek végbe, a második világháború vége óta fennálló antimilitarista norma által kirajzolt határokon belül. Ez a cikk a hatékonyabb nemzetbiztonsági intézményrendszer megteremtése érdekében tett erőfeszítéseket vizsgálja meg a hírszerzés és elhárítás területén, amelyet a japán döntéshozók hagyományosan elhanyagoltak.

Kulcsszavak: Északkelet-Ázsia biztonsága, Japán, hírszerzés és elhárítás.

BINDER TAMÁS ÖRNAGY

RÖDER VILMOS SZEREPE ÉS JELENTŐSÉGE A MAGYAR HADTÖRTÉNETBEN

Az írás célja bemutatni Röder Vilmost, a kiváló katonát, a XX. századi magyar hadtörténet kiemelkedő személyiségét, és elhelyezni őt a Horthy-korszak politikai palettáján. Röder részletes életrajza mellett tartalmazza pályafutásának a magyar hadtörténet szempontjából jelentős állomásait és a kortársak visszaemlékezései alapján rekonstruált jellemrajzát is. A Röder Vilmos vezérkarfőnöki (1930–1935), majd honvédelmi miniszteri (1936–1938) időszakában indult haderő-fejlesztési programokkal külön fejezet foglalkozik.

Kulcsszavak: fegyverkezési program, vezérkari főnök, védelmi miniszter, életrajz, második világháború.

BARTHA-RIGÓ MÁRTA

KÜLPOLITIKAI DÖNTÉSHOZATAL – HSZI CSIN-PING SZEMÉLYISÉGÉNEK JELLEMZÉSE

A hidegháború óta Kína az első ország, amely valóban képes lehet az amerikai dominanciát megkérdőjelezni és a világot saját képére formálni. Az ettől való félelem nehézkessé teszi a kínai békés fejlődés és harmonikus társadalom retorikában alkalmazott szerkezetek teljes nyugati elfogadását. A külpolitikai döntéshozatallal kapcsolatos különböző elképzelések ismertetésével zárt ajtó mechanizmusok tárulnak az olvasó elé. A tanulmány a döntéshozatallal kapcsolatos iskolák mellett beemeli a személyiség vizsgálatát is, amely minden állam vezetőinél eltérést mutat. Esettanulmányként Hszi Csin-ping kínai elnök kerül rövid bemutatásra.

Kulcsszavak: külpolitikai döntéshozatal, Kína, személyiségelemzés.

VIKTÓRIA ORBÁN

**ON THE BRINK OF REFORM: TRANSFORMATION OF THE
JAPANESE STATE INTELLIGENCE IN THE 21ST CENTURY**

The global war on terrorism, regional challenges such as the rise of China – which creates an increasing espionage threat –, uncertainty on the Korean Peninsula, the collapse of the parliamentary left, and especially the growing pressure from Tokyo's prime alliance partner prompted successive Liberal Democratic governments to revise the country's national security framework. Changes have been consistent yet slow, unfolding within the limitations of the post-War norm of antimilitarism. This article examines recent efforts to construct an enhanced national security regime specifically in the areas of intelligence and counter-intelligence, traditionally neglected by Japanese policy elites.

Keywords: Northeast-Asian security, Japan, intelligence and counter-intelligence.

MAJOR TAMÁS BINDER

**THE ROLE AND IMPORTANCE OF VILMOS RÖDER
IN THE HUNGARIAN MILITARY HISTORY**

The goal of this paper is to introduce the excellent soldier Vilmos Röder, – an outstanding character of the 20th century Hungarian military history –, and to find his place in the political sphere of the interwar period. It comprises the biography of Röder, including some details of his career with the most significance from the aspect of Hungarian military history. Moreover, the article includes some features of his personal character according to the memories of his contemporaries. A chapter is dedicated to the armament programmes which were introduced during the period when Röder was the Chief of Staff (1930–1935) and Minister of Defence (1936–1938).

Keywords: armament programme, Chief of Staff, Minister of Defence, biography, Second World War.

MÁRTA BARTHA-RIGÓ

**FOREIGN POLICY DECISION-MAKING –
XI JINPING'S PERSONALITY**

Since the Cold War, China has been the first country to be able to actually challenge the dominance of the United States and shape the world into its own image. Fear of this makes it difficult for the West to accept the terms of peaceful development and harmonious society in Chinese rhetoric. By presenting various ideas about foreign policy decision-making, closed-door mechanisms are made available to the reader. The study, besides decision-making schools, also involves an analysis of the personality, which shows distinguishing features in every state. As a case study, the Chinese President, Mr. Xi Jinping will be briefly presented.

Keywords: foreign policy decision making, China, personality analysis.

CONTENTS

SECURITY POLICY

COLONEL (RET.) PROF. DR. GYÖRGY SZTERNÁK, CSc
**SUMMIT OF NATO HEADS OF STATE AND GOVERNMENT
IN BRUSSELS, 25 MAY 2017**

PROF. DR. COLONEL ISTVÁN SZENDY, CSc –
COLONEL (RET.) PROF. DR. GYÖRGY SZTERNÁK, CSc
**THOUGHTS TO PREPARE A NEW NATIONAL MILITARY
STRATEGY**

COLONEL ZOLTÁN KOVÁCS
**COUNTER TERRORIST OPERATIONS
OF THE YUGOSLAV SECURITY FORCES 1997–1999**

DR. ÁRPÁD GERENCSÉR, PhD
**THE CLIMATE CHANGE AS A GLOBAL SECURITY FACTOR
IN THE SOUTHERN CAUCASUS REGION**

LIEUTENANT COLONEL (RET.) GÁBOR KOÓS –
COLONEL (RET.) PROF. DR. GYÖRGY SZTERNÁK, CSc
**THE HYBRID THREATS AND FEATURES OF THE HYBRID
WAR – ACCORDING TO RUSSIAN EXPERTS**

INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

FIRST LIEUTENANT ANDRÁS JÓZSEF ÜVEGES
CIA LEAK

FACTS ABOUT COUNTRIES

VIKTÓRIA ORBÁN

**ON THE BRINK OF REFORM: TRANSFORMATION OF THE
JAPANESE STATE INTELLIGENCE IN THE 21ST CENTURY**

HISTORY OF INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

MAJOR TAMÁS BINDER

**THE ROLE AND IMPORTANCE OF VILMOS RÓDER
IN THE HUNGARIAN MILITARY HISTORY**

FORUM

MÁRTA BARTHA-RIGÓ

**FOREIGN POLICY DECISION-MAKING –
XI JINPING’S PERSONALITY**

FOR READERS

OUR AUTHORS

CONTENTS

CONDITIONS OF PUBLICATION

A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

AZ ÍRÁSMŰVEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK:

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona;
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, amely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más témákat, anyagokat – jelentetünk meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20–21 gépelt oldal); a kéziratot Times New Roman 12 pontos betűvel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban, elektronikus adathordozón (CD-n), és lehetőség szerint egy kinyomtatott példányban is kérjük megküldeni;

- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a felderito.szemle@knbsz.gov.hu e-mail címen. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven.
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

A KÖZLEMÉNYEKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT FORMAI KÖVETELMÉNYEK

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni:

A SZERZŐ, SZERZŐK

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)

REZÜMÉ (magyarul, angolul)

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)

BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁS

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben:

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, amelyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés:

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében lévő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke:

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 9276 45 6
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1994. pp. 31–50.

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19–20.

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrása (vagy: Szerkesztette: ...);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELÉRHETŐSÉGEINK

Postacím: Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.

Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117.

E-mail: felderito.szemle@knbsz.gov.hu

Deák Anita alezredes
06(1) 386-9344/5210, HM 65-210
e-mail: deak.anita@knbsz.gov.hu